

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**HETEROJEN SINIF ORTAMLARINDA
KUR'AN ÖĞRETİMİNDE YENİ BİR YÖNTEM UYGULAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELMA KAVURMACIOĞLU

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. MUSTAFA ŞEN**

AKSARAY, 2017

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**HETEROJEN SINIF ORTAMLARINDA
KUR'AN ÖĞRETİMİNDE YENİ BİR YÖNTEM UYGULAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELMA KAVURMACIOĞLU

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. MUSTAFA ŞEN**

AKSARAY, 2017

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 (üç) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Selma

Soyadı : KAVURMACIOĞLU

Bölümü : Temel İslam Bilimleri

İmza :

Teslim Tarihi : 14.07.2017

TEZİN

Türkçe Adı : Heterojen Sınıf Ortamlarında Kur'an Öğretiminde
Yeni Bir Yöntem Uygulaması

İngilizce Adı : The Practice of a New Method in Teaching Koran in
Heterogeneous Classrooms

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Selma KAVURMACIOĞLU

İmza :

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Selma KAVURMACIOĞLU tarafından hazırlanan “**Heterojen Sınıf Ortamlarında Kur'an Öğretiminde Yeni Bir Yöntem Uygulaması**” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞEN
Tefsir Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi

Üye: Yrd. Doç. Dr. Sümeyra BİLECİK
Din Bilimleri Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ömer ÖZBEK
Kıraat Anabilim Dalı, Erciyes Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi:16/06/2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 21.07.2017 tarih ve 2017/32-2 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrencinin Adı Soyadı

Selma KAVURMACIOĞLU

İmza :

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza :

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HETEROJEN SINIF ORTAMLARINDA
KUR'AN ÖĞRETİMİNDE YENİ BİR YÖNTEM UYGULAMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Aksaray – 2017

Selma KAVURMACIOĞLU

ÖZET

Bu çalışma, özellikle Kur'an Kursları olmak üzere Kur'an öğretimi yapılan her yerde karşılaşılan ve eğitimin niteliğini etkileyen çeşitli problemlerin nasıl üstesinden gelinebileceğine dair çözüm önerilerine katkı sunmak üzere yapılmıştır. Kur'an Kurslarına gelen öğrenci profilinin gerek yaş gerek eğitim seviyesi gerekse hazır bulunuşluk açısından oldukça farklılık arz etmesi heterojen bir sınıf yapısının ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Özellikle gündüzlü eğitimin yapıldığı kursların oldukça büyük bir yekûnunda böyle bir tablo söz konusudur. Kur'an öğretiminin yapıldığı ortaokul ve liselerde ise yaş ve

eğitim seviyesi farkı mevzu bahis olmasa da hazır bulunuşluktaki farklılıklar açısından aynı sıkıntı mevcuttur. Sınıfın heterojen yapısı Kur'an öğreticisinin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal açıdan gelişimi birbirinden oldukça farklı bir öğrenci kitlesiyle muhatap olmasına sebep olmaktadır. Bu durum ise anlatılan dersin anlaşılması, teorik bilgilerin pratiğe aktarılması ve öğrenilen bilgilerin muhafaza edilmesi gibi çeşitli hususlarda oldukça farklı sonuçları doğurmaktadır.

Dezavantaj olarak duran problemleri aşma adına çalışmamız çerçevesinde sunulan çözüm önerilerinin tamamı bizzat araştırmacı tarafından kendi sınıf ortamında uygulanmış ve öğrenci üzerindeki sonuçları gözlemlenmiştir. Çalışmamızda verimli bir ders anlatımı için önerilen yöntem ve teknikler, anlaşılmanın kolaylaşması ve öğrenilenlerde kalıcılığın sağlanması için yapılan çeşitli etkinlikler bu çalışma için yeni tasarlanmış olmayıp öğreticinin göreve başladığı ilk yıldan itibaren uygulanmış ve aşama aşama geliştirilmiştir. Bundan sonraki yıllarda da ihtiyaca binaen aynı minvalde çalışmalara devam edilecektir.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kur'an öğretiminin adeta belkemiğini oluşturan harflerin öğretiminde takip edilen metot ve yöntemler ele alınmıştır. İkinci bölümde harflerin üzerine konan ve metnin okunmasını kolaylaştıran çeşitli işaretlerin öğretimi esnasında takip edilen metot ve yöntemler anlatılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise cüz eğitimi esnasında müfredata dâhil olan bazı kuralların öğretiminde takip edilen yöntem ve metotlara değinilmiştir.

Her bir bölümde konunun öğretiminde takip edilen yöntem ve metotlara değinildikten sonra sınıf içinde uygulaması yapılan etkinliklerden örnekler sunulmuştur. Etkinliğin yapılış amacına ve etkinlik sonrası yapılan ölçme ve değerlendirmelerin öğretici ve öğrenci açısından sonuçlarına her birinde ayrı ayrı değinilmeye çalışılmıştır. Yine zaman zaman öğreticinin sınıf içinde öğrencilerin çeşitli hallerine dair müşahedelerine de yer verilmiştir.

Bu çalışmamız ile ulaştığımız sonuç; Kur'an-ı Kerim'in eğitim ve öğretimi esnasında eğitim- öğretimin verimliliği açısından dezavantaj gibi görünen hususların, takip edilecek iyi bir strateji ile izale edilebileceği hatta avantaja dahi dönüştürülebileceği olmuştur. Yine iyi bir eğitimcinin, karşılaştığı problemler karşısında yenik düşmeyip onları aşmak için çaba göstermesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Kuşkusuz her bir öğreticinin nevi şahsına münhasır olarak nitelendirilebilecek problemlerle karşılaştığı düşünüldüğünde bu konuda sunulacak çok farklı çözüm önerileri de olacaktır/olmalıdır. Bunun için bu konuda daha çok mesai harcanması ve yeni yeni çalışmalara imza atılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler : Heterojen Sınıf, Kur'an Eğitimi, Kur'an Kursu

Sayfa Adedi : 170

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞEN

AKSARAY UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

**THE PRACTICE OF A NEW METHOD IN TEACHING KORAN IN
HETEROGENEOUS CLASSROOMS**

(M.S Thesis)

Aksaray – 2017

Selma KAVURMACIOĞLU

ABSTRACT

This study is to contribute to solution offers about how to overcome several problems affecting the quality of education and confronted in all educational institutions, especially Koran courses in which Koran is taught. The differences between the students in Koran courses in terms of age, educational level and readiness leads to a heterogeneous classroom. It is possible to see it in many daytime courses. Even though there are not any differences in terms of age or educational level in secondary and high schools in which the Koran has been taught, it is likely to see the differences related to readiness. The heterogeneousness of classroom brings about the instructor to address the crowd of students who differs from each other with regards to physical, cognitive, mental and social

development. Therefore, it prompts to varied consequences such as comprehending the lesson, putting theory into practice and keeping the learned information in mind.

In the process of study, all solution proposals have been implemented and the outcomes have been observed by the researcher herself in her own classroom to overcome the issues. In the study, method and techniques suggested for a productive lecturing and various activities to make comprehending easier and to ensure continuity has not been purposed for only the study. They have been practiced since the first year of the lecturer in teaching and developed step by step. From now on, depending on needs, the studies will be going on in the same manner.

The study consists of 3 sections. In the first section, it has been mentioned about methods and techniques used in teaching of letters which are the major points of Koran teaching. In the second part, it has been discoursed on methods and techniques used in particular marks which are placed above the letters that make the text to be read easily. In the third and last section, it has been made a mention of the methods and techniques which are based on in teaching of some curricular principles for Koran's parts.

In each section, after clarifying the methods and techniques used in teaching of the subject, it has been given examples of tasks practiced in classroom. It has been paid attention to the aim of the task, then results of assessment and evaluation in the view of the learner and the lecturer has been observed separately. In addition, at times, it is possible to see observations of the lecturer concerning several situations of the students.

It draws a conclusion that we can obviate the matters appearing to be disadvantage in teaching the Koran from the point of efficiency in education, and even we can turn these matters into an advantage. It can be made an inference that a successful educator has to make an effort to overcome difficulties to be confronted. Certainly, there will be, has to be, various solution recommendations to propose when it is considered that each lecturer confronts idiosyncratic problems. So, it is supposed to put more effort forth and carry out new studies.

Key Words : A Heterogeneous Classroom, Teaching the Koran, Koran Course
PageNumber : 170
Supervisor : Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KAVRAM HARİTALARI	ix
KAZANIM KONTROL ÇALIŞMALARI	x
ÇALIŞMA KÂĞITLARI	xi
BULUYORUZ ÖĞRENİYORUZ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
ÖNSÖZ	xv
GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Konusu.....	3
1.2. Çalışmanın Amacı.....	4
1.3. Çalışmanın Önemi	6
1.4. Çalışmanın Yöntemi	7
BİRİNCİ BÖLÜM	10
HARFLERİN İSİMLERİ, MAHREÇ BÖLGELERİ VE BAZI SIFATLAR	11
1. Harflerin İsimleri	11
2. Gerekçeleri ile Harflerin Gruplandırılması	13
2.1. Ekonomiklik.....	13
2.2. Mahreç Bilgisinin Lüzumu	13
2.3. Sınıfın Heterojen Yapısı	14
2.4. Dikkatin Tek Noktaya Teksifi	15
2.5. Bilinenden Bilinmeyene İlkesinin Uygulanmasına Zemin Oluşturmak	15
3. Mahreç Kavramının Öğretimi.....	16
4. Mahreç Bölgelerinin Öğretimi.....	17
4.1. Asli Mahreç Bölgelerinin Öğretimi	17
4.2. Fer’i Mahreç Bölgelerinin Öğretimi	18
5. Bilgilerin Kayda Geçirilmesi	20

5.1. Yazdırma.....	20
5.2. Önceden Hazırlanmış Materyal Kullanımı	20
5.3. Materyal Hazırlarken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	22
6. Asli Mahreç Bölgeleri.....	22
6.1. Dudak Harfleri	22
6.1.1. Dudak Harflerinin Bölümleri (Tam Dudak Yarım Dudak)	25
6.2. Boğaz Harfleri.....	30
6.2.1. Boğaz Harflerinin Bölümleri (Boğaz Üstü, Boğaz Ortası, Boğaz Sonu).....	30
6.3. Dil Harfleri.....	36
6.3.1. Dil Harflerinin Bölümleri	37
6.3.1.1. Dil Ucunu Üst Ön Dişlere Dokundurmak Suretiyle Okunan Harfler (Peltek).....	37
6.3.1.2. Dil Ucunu Üst Ön Dişlerin Arkasına Dokundurmak Suretiyle Okunan Harfler	38
6.3.1.3. Dil Ucunu Alt Ön Dişlerin Dibine Dokundurmak Suretiyle Okunan Harfler (Safir).....	39
6.3.1.4. Dil Ortasını Üst Damağa Kabartmak Suretiyle Okunan Harfler	44
6.3.1.5. Dil Ucunu Üst Damağa Dokundurmak Suretiyle Okunan Harf.....	44
6.3.1.6. Dil Ucunun Üst Ön Dişlerin Etlerine Dokundurulması Suretiyle Okunan Harf..	45
6.3.1.7. Dil Ucunun Üst Ön Dişlerin Üstündeki Damağa Dokundurulması Suretiyle Okunan Harf	45
6.3.1.8. Dil Ucunun Yan Tarafının Üst Ön Azı Dişlere Yaklaştırılması Suretiyle Okunan Harf.....	46
6.3.1.9. Küçük Dilden Okunan Harf.....	47
6.3.1.10. Küçük Dilin Altından Okunan Harf.....	47
7. Harflerin İsimlerinin Tekrarı	49
8. Harflerin Doğru İsimlendirilmesi ve Telaffuzu	49
9. Öğrenmenin Pekiştirilmesi	51
10. Kur'an Kursuna Geç Başlayan Öğrencilere Harflerin İsimlerinin ve Mahreçlerinin Öğretimi	56
11. Harflerin Başta Ortada Sonda Yazılışı.....	59
İKİNCİ BÖLÜM.....	64
HARFLERİN OKUNMASINDA KULLANILAN İŞARETLER	65
1. HAREKELER.....	65
1.1. Hareke Kavramı ve Öğretimi.....	65
1.2. Hareke Çeşitleri	66
1.2.1. Üstün (Fetha)	66
1.2.1.1. Üstün Hareke ile Birlikte Öğretilen Sıfatlar (İsti'la ve Itbak).....	66

1.2.1.2. Üstün Hareke ile Birlikte Öğretilen Özel Harfler	70
1.2.2. Esre (Kesra)	73
1.2.3. Ötre (Zamme)	75
1.2.3.1. Ötre Hareke ile Birlikte Öğretilen Sıfat (İstifale)	78
2. CEZM	82
2.1. Cezmle Ortaya Çıkan Veya Daha Çok Belirginleşen Sıfatlar	82
2.1.1. Gunne Sıfatı	83
2.1.1.1. Gunneli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Husus: Kalından İnceye Geçiş.....	84
2.1.2. Lîn Sıfatı	85
2.1.3. Kalkale Sıfatı	87
2.1.3.1. Kalkale Sıfatına Ait Harflerin Bulunması.....	88
2.1.3.2. Kalkale Sıfatı Taşıyan Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	89
2.1.3.2.1. Kalından İnceye, İnceden Kalına Geçiş.....	89
2.1.3.2.2. Sekte Yapılmaması.....	91
2.1.3.2.3. Kalkalenin Ciheti.....	91
2.1.4. Ses ile İlgili Sıfatlar (Rihvet, Şiddet, Beyniyye).....	95
2.1.4.1. Sesle İlgili Sıfatların Olduğu Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	96
2.1.4.1.1. Sükûna Hareke Verme	96
2.1.4.1.2. Sakin Harfi Harekeli Harfe Katarak Ulama.....	97
2.1.4.2. Sesle İlgili Sıfatlara Ait Harflerin Öğretiminde Kullanılan Yöntemler	98
2.1.4.2.1. Kodlama.....	98
2.1.4.2.1. Kavramsal Gruplandırma.....	99
2.1.4.2.1. Bilinenden Bilinmeyene.....	99
2.1.5. Nefes ile İlgili Sıfatlar(Hems ve Cehr)	101
2.1.5.1. Hems Sıfatı Olan Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ..	102
2.1.5.1.1. Ulama.....	102
2.1.5.1.2. Sakin Dudak Harfinin Kendinden Sonraki Harekeli Dudak Harfine İdğamı	102
2.1.5.1.3. Sakin Dudak Harfinden Sonraki Harekeli Dudak Harfini Sakin Harfe İnkılap Etmek	102
2.1.5.1.4. Harfin Karakterinin Tamamen Değişmesi	103
2.1.5.1.5. Sükûna Hareke Verme	103
2.1.5.2. Sıfatlara Ait Harflerin Öğretiminde Kullanılan Yöntemler	103
2.1.5.2.1. Bilinenden Bilinmeyene.....	103

3. HARFLERİN UZATILARAK OKUNUŞU	117
3.1. Med Harfleri ve Bu Harflerin Med Harfi Olabilme Şartları	117
3.2. Medli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	121
3.2.1. Medlerde Sürenin Eşit Olması	121
3.2.2. İnce Harflerde Standart Ses Oluşturma	122
4. ŞEDDE	126
4.1. Şeddeli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	127
4.1.1. Gunne Sıfatı Taşıyan Harflerde Şedde	127
4.1.2. Kalın Harften İnce Harfe veya İnce Harften Kalın Harfe Geçiş Riayet	128
5. TENVİN	130
5.1. Tenvinli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	131
5.1.1. Tenvinin Nun'unun Her Zaman İnce Okunması Gerektiği	131
5.2.2. Tenvinin Sonundaki Sakin Nun'un Gunne Sıfatına Riayet Etmek	132
6. ÇEKER	132
6.1. Çekerli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Husus	132
7. MED	133
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	135
HÜKÜMLER VE BAZI KURALLAR	136
1. ZAMİRİN HÜKMÜ	136
1.1. Zamirle İlgili Dikkat Çekilen Noktalar	137
1.1.1. Kurala Aykırı Okunuşun Uygulandığı Örnek	137
1.1.2. Sonundaki Harfi Zamirle Karıştırılan Bazı Kelimeler	137
2. LAFZATULLAH'IN HÜKMÜ	139
4. SECAVEND İŞARETLERİ	141
5. VAKF KURALLARI	142
SONUÇ	145
KAYNAKÇA	146
EKLER	150
EK 1 : Diyanet İşleri Başkanlığı Yaygın Din Eğitimi Dairesi Başkanlığına ait 26/05/2017-E.36491 tarih sayılı Kur'an Kursları hakkındaki yazısı	150
EK 2 : Boyama Etkinliği Örnekleri	152
EK 3 : Kazanım Kontrol Testi Örnekleri	154
EK 4 : Buluş Yoluyla Öğretim Örnekleri	155

KAVRAM HARİTALARI

Kavram Haritası 1: Harfler ve Mahreç Bölgeleri	21
Kavram Haritası 2: Dudak Harfleri	26
Kavram Haritası 3: Boğaz Harfleri	32
Kavram Haritası 4: Peltek Harfler	38
Kavram Haritası 5: Dil Ucunun Üst Ön Dişlerin Arkasına Dokundurulmasıyla Okunan Harfler	39
Kavram Haritası 6: Safır Harfleri	40
Kavram Haritası 7: Peltek ve Safır Sıfatı Taşıyan Harflerdeki Okunuş Farkı	40
Kavram Haritası 8: Dil Ortasının Üst Damağa Kabartılarak Okunduğu Harfler	44
Kavram Haritası 9: Dil Ucunun Üst Damağa Dokundurularak Okunan Harf	45
Kavram Haritası 10: Dil ucu üst ön dişlerin etlerine dokundurulmak suretiyle okunan harf	45
Kavram Haritası 11: Dil ucu üst ön dişlerin üstündeki damağa dokundurulmak suretiyle okunan harf	46
Kavram Haritası 12: Azı Diş Harfi	46
Kavram Haritası 13: Küçük Dil Harfi	47
Kavram Haritası 14: Küçük Dil Altı Harfi	47
Kavram Haritası 15: Dil Harfleri	48
Kavram Haritası 16: İsti‘la ve Itbak Sıfatı	68
Kavram Haritası 17: Özel Harfler	71
Kavram Haritası 18: Cezm	82
Kavram Haritası 19: Gunne Sıfatı	83
Kavram Haritası 20: Lîn Harfleri	85
Kavram Haritası 21: Kalkale Harfleri	89
Kavram Haritası 22: Sesle İlgili Sıfatlar	101
Kavram Haritası 23: Sesle İlgili Sıfatlar Harfleriyle Birlikte	101
Kavram Haritası 24: Nefes İle İlgili Sıfatlar	103
Kavram Haritası 25: Nefesle İlgili Sıfatlar	106
Kavram Haritası 26: Cezmle Ortaya Çıkan veya Daha Belirginleşen Sıfatlar	108
Kavram Haritası 27: Şedde	127
Kavram Haritası 28: Tenvin	130
Kavram Haritası 29: Çeker	132
Kavram Haritası 30: Med	133
Kavram Haritası 31: Zamirin Hükümü	136
Kavram Haritası 32: Lafzatullah’ın Hükümü	139
Kavram Haritası 34: Secavend İşaretleri	142
Kavram Haritası 35: Vakf Kuralları	143

KAZANIM KONTROL ÇALIŞMALARI

Kazanım Kontrol Çalışması 1: Mahreç Bölgeleri	34
Kazanım Kontrol Çalışması 2: Mahreç Bölgeleri ve Sıfatlar	58
Kazanım Kontrol Çalışması 3: Mahreç Bölgeleri, Sıfatlar, Harekeler	80
Kazanım Kontrol Çalışması 4: Sıfatlar-I	113
Kazanım Kontrol Çalışması 5: Sıfatlar-II.....	114
Kazanım Kontrol Çalışması 6: Hükümler, Sıfatlar	140

ÇALIŞMA KÂĞITLARI

Çalışma Kâğıdı 1: Dudak Harflerini Bulma	27
Çalışma Kâğıdı 2: Boğaz Harfleri	33
Çalışma Kâğıdı 3: Dudak ve Boğaz Harfleri	36
Çalışma Kâğıdı 4: Peltek Harfler	41
Çalışma Kâğıdı 5: Safir Sıfatı	42
Çalışma Kâğıdı 6: Peltek ve Safir Sıfatı-I	42
Çalışma Kâğıdı 7: Peltek ve Safir Sıfatı-II	43
Çalışma Kâğıdı 8: Harflerin İsimleri	54
Çalışma Kâğıdı 9: Mahreç Bölgeleri-I	55
Çalışma Kâğıdı 10: Mahreç Bölgeleri-II	57
Çalışma Kâğıdı 11: Mahreç Bölgeleri-III	59
Çalışma Kâğıdı 12: Kelimeleri Harflere Ayırma-I	61
Çalışma Kâğıdı 13: Kelimeleri Harflere Ayırma-II	62
Çalışma Kâğıdı 14: Kelimeleri Harflere Ayırma-III	63
Çalışma Kâğıdı 15: İsti'la ve Itbak Sıfatı	69
Çalışma Kâğıdı 16: Harflere Üstün Hareke Koyma	72
Çalışma Kâğıdı 17: Harflere Esre Hareke Koyma	74
Çalışma Kâğıdı 18: Harflere Ötre Hareke Koyma	75
Çalışma Kâğıdı 19: Itbak ve İsti'la Sıfatı Taşıyan Harfleri Bulma	77
Çalışma Kâğıdı 20: İstifale Sıfatı Taşıyan Harfler	78
Çalışma Kâğıdı 21: Sıfatlar	81
Çalışma Kâğıdı 22: Kalından İnceye Geçiş	84
Çalışma Kâğıdı 23: Gunne ve Lîn Sıfatı-I	86
Çalışma Kâğıdı 24: Gunne ve Lîn Sıfatı-II	87
Çalışma Kâğıdı 25: Kalkale Sıfatına Ait Harfler	89
Çalışma Kâğıdı 26: Kalından İnceye ve İnceden Kalına Geçişler	90
Çalışma Kâğıdı 27: Kalkalenin Ciheti	92
Çalışma Kâğıdı 28: Kalkale Harfleri	93
Çalışma Kâğıdı 29: Kalkale ve Gunne Sıfatı	93
Çalışma Kâğıdı 30: İsti'la, Kalkale ve Gunne Sıfatı	94
Çalışma Kâğıdı 31: İstila, Gunne, Kalkale ve Lîn Sıfatı	95
Çalışma Kâğıdı 32: Şiddet ve Beyniyye Sıfatı	97
Çalışma Kâğıdı 33: Şiddet Harfleri	98
Çalışma Kâğıdı 34: Şiddet, Rihvet ve Beyniyye Sıfatları	100
Çalışma Kâğıdı 35: Hems Sıfatına Ait Harfler	104
Çalışma Kâğıdı 36: Cehr Sıfatına Ait Harfler	105
Çalışma Kâğıdı 37: Hems Sıfatı İle İlgili Örnek Kelimeler	107
Çalışma Kâğıdı 38: Sıfatlar	109
Çalışma Kâğıdı 39: Zıt Sıfatlar	110
Çalışma Kâğıdı 40: Sıfatları Anlamlarıyla Eşleştirme	111
Çalışma Kâğıdı 41: Sıfatlar	112
Çalışma Kâğıdı 42: Mahreç Bölgeleri	115
Çalışma Kâğıdı 43: Sıfatlar	116

Çalışma Kâğıdı 44: Med Harfleri.....	119
Çalışma Kâğıdı 45: Med Harflerini Bulma	120
Çalışma Kâğıdı 46: Medli Harflerde Eşit Süre.....	121
Çalışma Kâğıdı 47: Standart Ses Çalışması-I.....	123
Çalışma Kâğıdı 48: Standart Ses Çalışması-II	124
Çalışma Kâğıdı 49: Med Harflerini Bulma-I.....	125
Çalışma Kâğıdı 50: Med Harflerini Bulma-II	125
Çalışma Kâğıdı 51: Med Harflerini Bulma-III.....	126
Çalışma Kâğıdı 52: Şeddeli Nun ve Mim.....	128
Çalışma Kâğıdı 53: Kalından İnceye Geçiş.....	129
Çalışma Kâğıdı 54: İnceden Kalına Geçiş.....	129
Çalışma Kâğıdı 55: Tenvinli İsti‘la Harflerinde Geçiş.....	131
Çalışma Kâğıdı 56: Zamirin Hükümü-I	137
Çalışma Kâğıdı 57: Zamirin Hükümü-II	138
Çalışma Kâğıdı 58: Lafzatullah’ın Hükümü	141

BULUYORUZ ÖĞRENİYORUZ

Buluyoruz Öğreniyoruz 1: Mahreçler	63
Buluyoruz Öğreniyoruz 2: Harflerin Okunmasında Kullanılan İşaretler	133
Buluyoruz Öğreniyoruz 3: Sıfatlar-I	134
Buluyoruz Öğreniyoruz 4: Sıfatlar-II	134
Buluyoruz Öğreniyoruz 5: Hükümler.....	144

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
(s.a.v.)	: Sallallahü aleyhi ve sellem
b.	: İbn/bin
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
(c.c.)	: Celle Celâlühu
C.Ü.	: Cumhuriyet Üniversitesi
DEM	: Değerler Eğitimi Merkezi
(Ed.)	: Editör
H.z.	: Hazreti
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDVY	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
TEOG	: Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş
Thk.	: Tahkik
trs.	: Tarihsiz
v.d.	: ve diğerleri

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerîm yeryüzüne gönderilmiş son ilahi kitaptır. Onda dinin emir ve hükümlerinin muhtevi olmasının yanında dilinin ibadet dili olması hasebiyle okunuşunun doğru öğrenilmesi ve öğretilmesi ilk andan itibaren bütün Müslümanlar nezdinde son derece öneme haiz bir mevzu olup sürekli olarak erbabının gündemini meşgul etmiştir.

Anadili Arapça olmayan toplumlarda kullanılan dillerin birçoğunun hançere bakımından Arapçadan farklılık arz etmesi, Kur'an dilinin doğru telaffuzu için elzem olan mahreç ve sıfat bilgisinin öğrenilmesi ve öğretilmesi hususunda özel bir gayreti gerektirmiştir/gerektirmektedir. Bu bağlamdaki ihtiyacın karşılanması noktasında ülkemizde Kur'an eğitim ve öğretimi ile ilgili sorumluluğu büyük oranda Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde açılan Kur'an Kursları üstlenmiştir. Fakat bu ihtiyaçlarına cevap bulma aşamasında Kur'an Kurslarına müracaat eden öğrencilerin gerek yaş seviyelerindeki gerekse eğitim düzeylerindeki azımsanamayacak derecedeki farklılıklar, beraberinde bir takım problemleri de getirmiştir.

Biz bu çalışmamızda; çeşitli faktörlerin olumsuz bir etken olarak karşımızda durduğu Kur'an-ı Kerîm'in eğitimi ve öğretimi noktasında mevcut sorunların altında ezilip kalmayı kabullenmek yerine "Bu problemi nasıl aşabiliriz?" sorusuna cevap bulmaya çalışarak sorunların üstesinden gelinmesi gerekliliğine vurgu yapmaya çalıştık. Bu amaçla; Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Kur'an Kurslarında çalışmaya başladığımız ilk günden itibaren fark ettiğimiz mevcut sorunları izale etmek için geliştirmeye çalıştığımız çözüm önerilerini bilimsel bir dille sunma gayretine girdik.

Bu çalışmayı yapmam noktasında beni teşvik eden ve çalışmamı tamamlama sürecinde desteğini ve ilgisini asla esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞEN'e, çalışmamın konusu itibarıyla sık sık kendisine müracaat etme ihtiyacı duyduğum ve her seferinde sorularımın cevabını bulduğum Sayın Yrd. Doç. Dr. Sümeyra BİLECİK'e ve maddi ve manevi her türlü desteğiyle sürekli varlığını yanımda hissettiğim eşim Ahmet KAVURMACIOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Selma KAVURMACIOĞLU

01 Haziran 2017 - Aksaray

GİRİŞ

İnsanın yeryüzündeki serüveninin başlaması ile eş zamanlı diyebileceğimiz ve ilahi rahmetin bir tecellisi olarak okuyabileceğimiz Allah (c.c.)’ın insanlığa yol göstericiliği Hatemü’l Enbiya¹ olan Hz. Muhammed (s.a.v.)’e kadar devam etmiştir. İnsanların doğru olana yönlendirilmesi ve yaratılış amaçlarına uygun bir hayat sergileyerek hem bu dünyada hem de ahirette kurtuluşa erenlerden olabilmeleri için gerekli ilkelerin bir hitap olarak vaz edildiği vahiy ürünü sözlerin iki kapak arasında dercedilmesi ile elimizde somut bir Mushaf’ın varlığı söz konusu olmuştur. Son Peygamberin gönderilmesinden sonra insanların çeşitli ihtiyaçlarına cevap verilmesi günümüze kadar bu Kitap vesilesiyle devam etmiştir ve bundan sonra da bu Kitap vesilesiyle devam edecektir.

İnsanın hidayeti için gerekli olan tevhid, nübüvvet ve mead yanında ahlak, hukuk, ekonomi gibi muamelat ve sosyal hayatla ilgili alanlarda da bilgiler içeren Kur’an-ı Kerîm’in aynı zamanda dilinin ibadet dili olması sebebiyle, muhtevasının yanı sıra tilavetinin öğrenilmesi/öğretilmesi, ezberlenmesi/ezberletilmesi önemli bir ihtiyaç oluşturmuştur. Ayrıca Hz. Muhammed (s.a.v.)’in “Sizin en hayırlılarınız Kur’an-ı Kerîm’i öğrenen ve öğretenlerinizdir.”² müjdesi sebebiyle Müslümanlar Kur’an-ı Kerîm’in anlamıyla beraber tilavetinin öğrenilmesi ve öğretilmesi hususunda azami gayret göstermişlerdir. Kur’an-ı Kerîm’in yüzünden okunması ve ezberlenmesi yönündeki ihtiyacı karşılamak üzere ilk asırlardan itibaren çeşitli Kur’an ilimlerinin de öğretildiği Darü’l-Kurra, Darü’l-Kur’an ve Darü’l-Huffaz gibi kurumlar oluşturulmuştur. Fakat Ülkemizde, Kur’an-ı Kerîm’i öğretme ve ezberletme görevini Cumhuriyet döneminden itibaren söz konusu kurumlardan ziyade örgün eğitim kurumlarının (İlahiyat, İmam Hatip Okulları) yanı sıra yaygın eğitim kurumlarından özellikle Kur’an Kursları üstlenmiştir.³ Bu amaca binaen birçok erkek-kız

¹“Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, fakat o Allah’ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilmektedir.” Ahzab Suresi (33/40) (Karaman, et al. 2015).

² Buhârî, Fezâilü’l-Kur’ân, 21.

³ Süleyman Akyürek, Kur’an Kursu Öğreticisinin Yeterlikleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 18, Yıl: 2005/1, (s. 175-192).

Kur'an Kursu açılmıştır ve halen de açılmaya devam etmektedir. 2015-2016 Eğitim Öğretim yılında İhtiyaç Odaklı Öğretim Programlarına toplamda 1.035.539; Yaz Kursu Programına tüm dönemlerde toplamda 2.716.460 öğrenci kayıt yaptırmıştır.⁴ Bunlardan münhasıran bayanlara yönelik Kur'an Kurslarında farklı eğitim düzeyindeki ve farklı yaşlardaki öğrencilerin aynı ortamda eğitim görmeleri birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Öyle ki; çoğu zaman sınıflar, okur-yazar olmayanından üniversite mezununa kadar aradaki farklı kademeleri de içerecek şekilde oldukça geniş yelpazede eğitim düzeyine sahip öğrencilerden müteşekkil olabilmektedir. Üstelik öğrencilerin eğitim seviyelerindeki farklılık sadece geçtikleri eğitim kurumlarının farklılığı ile de sınırlı olmamaktadır. Öğrenciler aynı seviyedeki eğitim kurumundan mezun olmuş olsalar bile Kur'an-ı Kerîm okuma becerileri konusunda oldukça farklı düzeylerde olabilmektedirler. Kur'an Kursuna gelen bir öğrencinin bir sonraki yıl tekrar gelebilme imkânının olması ise ikinci kez gelen öğrenci ile ilk kez gelen öğrenci arasında hazır bulunuşluk farkını ortaya çıkaran bir unsura dönüşmektedir. Yine yaş aralığı açısından anne-kız, kayınvalide-gelin, anneanne/babanne-torun gibi farklı kuşakların aynı sınıf ortamında bulunmasıyla eğitimde bireysel farklılıkların titizlikle gözetilmesinin gerektiği bir tablo ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Kur'an Kurslarının yaygın din eğitimi kurumları olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu durumdan kaynaklı problemlerden de bahsedilebilir. Öğreticilerin, öğrencilerin kursa devamlılığı konusunda hiçbir yaptırım gücüne sahip olmamaları öğrencilerin devamlılığı konusunda öğreticilerin maharet göstermelerini gerekli kılmaktadır. Kursu geliş amacını gerçekleştiremeyen ya da beklentilerine cevap bulamayan öğrenci çoğu zaman kursu yarıda bırakmayı tercih edebilmekte, bu durum ise Kur'an eğitim ve öğretiminin sekteye uğramasına sebebiyet vermektedir. Yine Kur'an Kurslarının yaygın din eğitimi kurumları olmaları hasebiyle eğitim ve öğretim yılı boyunca yapılan ölçme ve değerlendirmelerin sınıf geçme ya da sınıfta kalma gibi somut bir neticesinin olmaması, sene sonunda alınan başarı belgesinin ise birçok öğrenci için herhangi bir fonksiyonunun bulunmaması öğrencilerin bu minvalde yapılan çalışmalara ehemmiyetsiz ya da gereksiz gözüyle bakmalarına sebep olabilmektedir. Okur-yazar olmayan ya da eğitim düzeyi düşük olan bazı öğrencilerde ise sene içerisinde yapılan ölçme ve değerlendirmeler bir korku kaynağı olabilmekte ve öğrencinin devamlılığına negatif etki yapabilmektedir.

⁴ Bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı Yaygın Din Eğitimi Dairesi Başkanlığına ait 26/05/2017-E.36491 tarih sayılı Kur'an Kursları hakkındaki yazısı (EK 1).

Ülkemizde Kur'an-ı Kerîm dersinin 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren bütün ortaokul ve liselerde seçmeli ders olarak konulmasıyla nitelikli Kur'an-ı Kerîm eğitiminin nasıl yapılabileceği, İHL dâhil diğer örgün eğitim kurumlarında da ele alınması gereken bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Her ne kadar örgün eğitim kurumlarında yaygın eğitim kurumlarındakinin aksine -öğrencilerin bireysel başarı ya da başarısızlıklarının dışında- eğitim düzeyi ve -ender rastlanan durumlar hariç- yaş oranı farklılığı mevzu bahis olmasa da sözü edilen ders Kur'an-ı Kerîm dersi olduğu zaman hazır bulunuşluk açısından es geçilemeyecek bir seviye farkının varlığından bahsedilebilmektedir. Çünkü seçmeli ders olarak Kur'an-ı Kerîm'i seçen öğrencilerin bir kısmı Kur'an-ı Kerîm'i okumakla ilgili hiçbir ön bilgiye/beceriye sahip olmazken bir kısmı ya aileden ya Yaz Kur'an Kurslarından ya da daha farklı imkânlar dâhilinde aldığı Kur'an eğitim ve öğretimi sayesinde birçok arkadaşına göre oldukça ileri bir seviyede olabilmektedir. Yine her ne kadar örgün eğitim kurumlarında yaygın eğitim kurumlarında olanın aksine devamsızlık gibi bir sorunla karşılaşmıyor olsa da Kur'an öğretimine ayrılan ders saatinin Kur'an Kurslarındakine göre daha az olması, üstelik ilgilenilecek öğrenci sayısının kurslardakinden daha fazla olması da üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir problemdir. Örgün eğitim kurumlarında bir sınıftaki öğrenci sayısı her ne kadar son yıllarda okulların fiziki şartlarının iyileştirilmesi ile düşürülmüş olsa da bir sınıfın açılması için on iki öğrenci sayısının yeter şart sayıldığı Kur'an Kurslarına kıyasla yine de yüksektir.

1.1. Çalışmanın Konusu

Ülkemizde son yıllarda sayılarında hızla artış gözlemlenen Kur'an Kurslarındaki öğrenci profilinin kursların tamamında homojen bir yapı arz etmesini beklemek zor görünmektedir. Zorunlu eğitimin on iki yıla çıkarılmış olması daha önce var olan “ilkokuldan sonra bir yıl Kur'an Kursuna gitme” geleneğini neredeyse tamamen yok etmiştir. Lise eğitimini mecburen tamamlamak zorunda olan gençlerin çoğunluğu ise hayatlarına ya üniversite ile ya da bir işe girmek suretiyle devam etmektedirler. Söz konusu gruptan ancak eğitim hayatına devam etmek istemeyen, herhangi bir işte çalışmayı düşünmeyen ya da lise/üniversite mezunu olup KPSS ile atanmayı bekleyenler Kur'an Kurslarına gelebilirken; ortaokul mezunlarından sadece liseyi açıktan okumayı tercih edenler devam edebilmektedirler. İlkokul kademesinden ise çok sınırlı sayıda olmak üzere sadece ikili eğitimin uygulandığı okullarda öğlenci olan öğrencilerin öğleden önce açılan kurslara -ya

da bunun tam tersi; sabahçı olan öğrencilerin öğleden sonra açılan kurslara- iştiraki söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple mevcut Kur'an Kurslarındaki -ihtiyaç odaklı öğretim programlarına kayıtlı- öğrencilerin çoğunluğunu ev hanımları oluşturmaktadır, denilebilir. Az bir grup ise çalışma hayatına son vermiş emekli hanımlardan teşekkül etmektedir. Sonuçta çoğunluğu ev hanımlarından olsa da ilköğrencisinden emeklisine kadar oldukça heterojen olarak nitelendirilebilecek bir profil söz konusudur.

Fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal gelişim açısından bu kadar çeşitlilik arz eden bir öğrenci grubunun aynı sınıf ortamında bulunsalar dahi kursa geliş amaçlarında ve kurstan beklentilerinde az veya çok bir takım farklılıkların olması/oluşması doğal olup öğreticinin bu bireysel farklılıkları gözetmesi gerektiği ise aşikârdır. Her bir öğrencinin fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal gelişimi göz önünde bulundurularak etkili ve verimli bir Kur'an Kerîm öğretiminin nasıl yapılabileceğinden yola çıkarak çalışmamızın konusu **“Heterojen Sınıf Ortamlarında Kur'an Öğretiminde Yeni Bir Yöntem Uygulaması”** olarak belirlenmiştir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Çalışmamız; öncelikli olarak İhtiyaç Odaklı ve Yaz Kur'an Kursu eğitim türlerinin uygulandığı Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde açılan Kur'an Kurslarında olmak üzere, Kur'an-ı Kerîm eğitim ve öğretiminin yapıldığı Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki ortaokul ve liselerde de mevcut başarı düzeyinin daha üst seviyeye nasıl çıkarılabileceğinin çarelerini aramak amacıyla yapılmıştır. Yine araştırmamızın bir diğer amacı; Kur'an Kursları özelinde ama genel olarak Kur'an-ı Kerîm eğitim ve öğretiminin yapıldığı her yerde karşılaşılan ve dezavantaj olarak görülen çeşitli problemlerin, takip edilecek nasıl bir strateji ile izale edilebileceğine, hatta bunların nasıl dezavantajdan avantaja dönüştürülebileceğine dair çözüm önerileri sunmaya çalışmaktır.

Kur'an Kursu öğreticilerinin, farklı zamanlarda düzenlenen çeşitli seminerler vesilesiyle bir araya geldiklerinde görevlerini ifa esnasında karşılaştıkları zorluklar ile ilgili olarak sıklıkla dile getirdiklerine tanıklık ettiğimiz ve bir serzeniş olarak ifade edebileceğimiz cümlelerinin bir kısmını şu şekilde sıralayabiliriz: “Anlatıyorum anlatıyorum, ama bir türlü anlamıyorlar.” “Konuları anlatmak için zaman yetmiyor.” “Cüz konuları işlenirken Kur'an okumasını bilen öğrenciler çok sıkılıyorlar.” “Ne kadar çabalarsam çabalayayım, eski

bildiklerinden vaz geçmiyorlar, bir türlü okuyuşlarını düzeltemiyorum, çok kemikleşmiş hatalar var.” “Devamsızlık problemi yaşıyorum, çok basit gerekçelerle kursu hemen bırakıyorlar.” “Bugün öğrendiklerini yarına unutup geliyorlar.” “Konuyu işlediğim gün *anladınız mı*, diye sorduğum zaman hepsi *anladım*, diyor, hiç *anlamadım* diyen çıkmıyor ama sıra uygulamaya gelince beceremiyorlar.” “Evde hiç konu tekrarı yapmıyorlar.” “Aynı hızda ilerleyemiyorlar.” “Alaya alınırım endişesiyle yanlış yapma ihtimalinden çok korkuyorlar, bu yüzden derste aktif olmuyorlar.” “Çabam hep boşa gidiyor.” “Anlattığım konuları not ettirirken çok zaman kaybı oluyor, hepsi aynı serilikte yazamıyor.” “Yazamayan öğrenciler, diğerlerine bir şeyler yazdırırken çok sıkılıyor.” “Kursa sonradan başlayan öğrenciler ahengi bozuyor, konuları baştan anlatmazsan onlar öğrenemiyor, anlatırsan bu sefer de baştan beri gelen öğrenciler isyan ediyor...” Ortaokul veya liselerde Kur'an-ı Kerîm dersine giren öğretmenler ise görevlerini ifa esnasında karşılaştıkları problemleri dile getirirlerken, devamsızlık dışında hemen hemen yukarıdaki cümlelerle eşdeğer hususlara işaret etmektedirler. Bir problem olarak görülen yukarıdaki durum değerlendirmelerinin her birini akılda tutarak heterojen bir sınıf ortamında Kur'an-ı Kerîm'in eğitim ve öğretimi söz konusu olduğunda bireysel farklılıkları göz ardı etmeksizin, her bir öğrencinin varlığını da dikkate almak suretiyle çalışmamız boyunca cevabı verilmeye çalışılan sorular şunlar olmuştur;

1. Etkili ve verimli olmak koşuluyla nasıl bir ders sunumu yapılabilir?
2. Her bir öğrencinin kursa geliş amacı nasıl gerçekleştirilebilir?
3. Her bir öğrencinin ihtiyaç ve beklentilerine nasıl cevap verilebilir?
4. Öğrenci devamlılığı, dolayısıyla Kur'an öğretiminin sekteye uğramadan tamamlanması nasıl sağlanabilir?
5. Öğrencilerde öğrenmenin olmazsa olmaz koşullarından olan motivasyon nasıl üst düzeyde tutulabilir?
6. Hazır bulunuşluk açısından farklı seviyelerde olan öğrencilerden seviyesi ileride olan öğrencilerin sıkılma, seviyesi geride olan öğrencilerin ise özgüven kaybına uğrama riskinin önüne nasıl geçilebilir?
7. Zamanı verimli kullanmak için ne/neler yapılabilir?
8. Öğrenmeyi kolaylaştırıcı hangi unsurlardan faydalanılabilir?
9. Öğrenmenin pekiştirilmesi ve öğrenilenlerin kalıcılığını sağlamak için ne/neler yapılabilir?
10. Kursa sonradan başlayan öğrencilerin kursa intibakı nasıl sağlanabilir?

11. Teorik bilgilerin doğru bir şekilde pratiğe aktarılması için neler yapılabilir?
12. Teknolojinin hangi ürünlerinden nasıl istifade edilebilir?

Bu çalışmada; gerek yaş, gerek eğitim seviyesi ve gerekse hazır bulunuşluktaki farklılıklar gibi çeşitli faktörlerin bir dezavantaj olarak durduğu sınıf ortamlarında, Kur'an-ı Kerîm öğretiminde hedeflenen seviyeyi yakalama noktasında karşılaşılan çeşitli problemlerde başarısızlığın müsebbibi olarak yalnız olumsuz koşulları ya da öğrenemeyen öğrenciyi görmek/göstermek yerine, öncelikle bir eğitimci olarak sorumluluklarımızın farkında olmanın ayrıca etkili ve aynı zamanda verimli bir Kur'an öğretimi için bugüne kadar yaptıklarımızın yanında onlardan daha farklı olarak neyi/neleri yapılabileceğimizi düşünmemizin gerekliliğine işaret edilmeye çalışıldı. Şüphesiz ki her alanda gözlemlediğimiz değişim ve gelişimin eğitimciler için de gerekliliği tartışılmazdır. "Yöntem yoktur, yöntemler vardır" kuralından hareketle hiçbir Kur'an öğreticisinin kendi dersinde takip ettiği yöntem ve teknikleri tek/en doğru olarak görmemesi, bilakis yeniliklere, farklılıklara açık olması gerekmektedir. Her bir öğretici meslekî yeterlik açısından eksikliklerini gidermek ve her daim kendini geliştirmek çabası içinde olmalıdır. Hiç kuşkusuz Kur'an eğitim ve öğretimi yapılan her yerde her zaman nevi şahsına münhasır olarak nitelendirilebilecek problemlerle karşılaşmak söz konusu olabilir. Bu durumda doğal olarak sunulacak çözüm önerileri ve üretilecek çözüm yöntemleri de birbirinden farklı olacaktır. Öyle ki bazı sınıf ortamlarında bu çalışmada sunulan önerilerin hiçbiri uygula(n)ma alanı bulamayabilecektir. Ama en azından Kur'an-ı Kerîm öğretimi noktasında en büyük mesuliyetin öğreticiye/öğretmene ait olduğunun idrakine ve bu sorumluluğun hakkıyla ifası için sürekli arayış içerisinde olmanın gerekliliğine vesile olmak bu çalışmanın başarısı olarak düşünülecektir.

1.3. Çalışmanın Önemi

Cumhuriyet döneminden itibaren Kur'an eğitim ve öğretiminin özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde açılan Kur'an Kurslarında gerçekleştirildiğini yukarıda ifade etmiştik. Son yıllarda sayılarında hızla artışın gözlemlendiği Kur'an Kurslarındaki Kur'an öğretimi, muhatap kitlesindeki yekûnun de artmasıyla son derece önemli hâle gelmiştir. Çoğunluklu olarak yetişkin eğitiminin söz konusu olduğu gündüzlü Kur'an Kursları üzerinden düşünülecek olursa, Kur'an öğretiminden çeşitli etmenlerle uzun yıllar mahrum kalmış bir kitlenin ömrünün ilerlemiş bir safhasında onu öğrenme fırsatı yakaladığında bu

ânın onlar için ne kadar öneme haiz olduğu tartışmadan varestedir. Çoğunluklu olarak çocukların ve gençlerin eğitim ve öğretiminin söz konusu olduğu Yaz Kur'an Kursları üzerinden düşünülecek olursa, bu kurslara iştirak eden öğrencilerin belki de büyük çoğunluğu buradan aldığı Kur'an eğitim ve öğretimiyle bir ömür boyu idare etmek zorunda kalacağı için Yaz Kur'an Kurslarında verilen Kur'an eğitim ve öğretiminin de ne kadar öneme haiz olduğu açıktır. Bu sebeple hiçbir Kur'an öğreticisinin/öğretmeninin çeşitli mazeretleri bahane ederek nitelikli Kur'an eğitim ve öğretiminden uzak bir tabloya mahal verecek şekilde görevini ıskalama lüksü söz konusu olmamalıdır.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızı hazırlarken kullandığımız materyallerin ilk nüvesi, göreve başladığımız yıl olan 2007-2008 eğitim ve öğretim yılında oluşmaya başlamıştır. O günden bugüne kadar geçen on yıllık zaman zarfında ise bir takım ilaveler ve çeşitli düzeltme ve düzenlemelerle bugünkü şeklini almıştır. Dolayısıyla çalışmamızda etkili ve verimli bir Kur'an öğretimi için sunulan önerilerin tamamı, yıllardır sınıf ortamında uygulanmıştır ve uygulanmaya da devam edilmektedir.

Birçok öğrenci Kur'an Kursuna “Ben aslında Kur'an okumayı biliyorum...” diyerek gelmekte ve kayıt yaptırmaktadır. Bu düşünceye sahip olan öğrencilerimizin başlangıçta Kur'an'ın doğru okunmasıyla ilgili çok fazla bir şey bilmediklerini, hatta okuyuşlarında fahiş olarak nitelendirilebilecek hataların var olduğunu görebilmeleri için ilk haftalarda kıraatlerinden kısa bir bölümün video kaydı yapılmıştır. Sene sonuna gelindiğinde ise bu kayıtlar kendilerine izletilmiştir. Video kayıtlarının izlenmesi esnasında hem öğrenci hem de öğretici, ilk günden sene sonuna kadar nereden nereye geldiğini ve hâsıl olan olumlu gelişim ve değişimi gözlemlene imkânı elde etmiştir. Eğitim öğretim yılının sonunda öğrencilerimizin Kur'an-ı Kerîm okuyuşlarındaki gelişim ve değişimde müşahade edilen sevindirici nokta, kullanılan yöntem ve tekniklerin isabetli olduğu hakkında olumlu bir kanaat hâsıl etmiştir.

Başlangıçta mahreç ve sıfat bilgisine dair hiçbir malumata sahip olmayan -ya da çok az olan- öğrencilerimizin, kendileriyle yapılan çeşitli etkinliklerdeki yönergelere cevap verebilir, mahreç ve sıfatlarla ilgili kendilerine yöneltilen sorulara cevapları sözlü olarak

ifade edebilir hâle gelmeleri, kullanılan yöntem ve tekniklerin isabetli olduğu hakkındaki düşüncede bir diğer etken olmuştur.

Öğrencilerimizin gerek her yıl sene sonunda müftülüğün görevlendirdiği bir komisyon tarafından yapılan sınavlarda gerekse Başkanlık müfettişlerinin belirli periyotlarla gerçekleştirdikleri teftişler esnasında ortaya koydukları performanslar da bu düşüncüyü pekiştiren bir unsur olmuştur.

Aksaray İl Müftülüğü tarafından düzenlenen seminerler vasıtasıyla halen Aksaray İl Müftülüğü bünyesinde görev yapmakta olan Kur'an Kursu öğrencileriyle de paylaşılan bu çalışmaların, uygulamayı yapan öğrenciler tarafından, öğrenci ve dolayısıyla öğrencilerde motivasyonu artırarak öğrenimi/öğretimi kolaylaştırdığı; bu sebeple gerek kendilerinin gerekse öğrencilerinin oldukça istifade ettiklerinin dile getirilmesi de sevindirici ve aynı zamanda bu minvalde çalışmaların devamlılığını teşvik edici bir husus olmuştur.

Harflerin isimlerinin, telaffuzlarının, mahreçlerinin, sıfatlarının, harflerin üzerine konulan işaretlerin anlamlarının ve okunuşlarının, zamir ve Lafzatullah'ın hükmünün nasıl öğretilebileceğinin adım adım anlatıldığı çalışmamızda her bir konu verilirken Kur'an okunuşunda gözlemlediğimiz yaygın hatalara müsteniden dikkat edilmesi gereken hususlara da özellikle işaret edilmiştir. Bu çalışmanın esas amacı çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden hareketle konuların öğrencilere “nasıl anlatılacağı/aktarılacağı” olduğu için, çalışma içerisinde harflerin gerek mahreçleri gerekse sıfatları ile ilgili ayrıntılı teorik bilgilere ve tecvit ilminde yer almış mahreç ve sıfatlarla ilgili çeşitli tartışmalara girilmemiştir. Lüzum görülmesi hâlinde konuyla ilgili kaynaklara atıf yapılmıştır. Cüz eğitimi yapılırken her bir öğrencinin bir diğerinden bağımsız olarak tek tek okutulduğu klasik eğitimden ziyade bütün öğrencilerin aynı anda aktif olduğu farklı eğitim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı modern eğitim anlayışı benimsenmeye çalışılmıştır. Her bir öğrencinin derse iştirakini sağlamak amacıyla talim ile okumaya/okutmaya ve konu anlatımı, konunun pekiştirilmesi ve konu tekrarı amacıyla etkinlikler hazırlamaya ve öğrencilere yaptırmaya büyük önem verilmiştir. Yapılan her bir çalışmanın sonunda ölçme ve değerlendirme ihmal edilmemiştir. Ölçme ve değerlendirme ile ilgili olarak her bir öğrenci için hazırlanan çizelgelere gerekli notlar kaydedilmiş, bu vesileyle öğrencinin her gün adım adım takibi gerçekleştirilmiştir.

Son yıllarda Kur'an Kursları ve özellikle Yaz Kur'an Kursları ile ilgili akademik çalışmaların sayısında hızla artış gözlenmektedir. Fakat bu çalışmalar incelendiğinde, etkili ve verimli bir Kur'an öğretiminin nasıl yapılabileceğinden daha çok müfredatın, fiziksel imkânların, öğrenci profilinin incelenmesi gibi bizzat Kur'an öğretiminden ziyade daha arızı konularla ilgili oldukları göze çarpmaktadır. Kur'an öğretiminin nasıl olabileceği ile ilgili az sayıdaki çalışmalarda ise harflerin isimlerinin öğretiminden başlayıp cüzdeki konuların tamamının nasıl anlatılacağından, pekiştirilmesi ve tekrarına kadar aşama aşama nelerin yapılabileceğinden bahsedilen detaylı bir çalışma ortaya konmamıştır. Görebildiğimiz kadarıyla Kur'an-ı Kerim öğretiminde kullanılabilecek yöntem ve tekniklerden bahsedilen çalışmalarda "kıraatte asla uygunluk", "femi muhsin'den öğrenmek", "tecvidli okumak", "harflerin doğru telaffuzu", "tefekür ve tedebbür merkezli öğretim", "sevgi temelli yaklaşım" gibi temel ilkelerle "toplu öğretim", "koro çalışması", "harf talimi yapmak/yaptırmak", "tecvid öğretiminde nazariyatı ve uygulamayı birlikte vermek" gibi temel metotlara değinilmiştir.⁵

Düzgün bir Kur'an okuyuşu için olmazsa olmaz kurallardan olan harflere ait mahreç bölgeleri bilgisiyle her bir harfe ait sıfatların öğretimi ile ilgili hususlarda teferruatlı bir anlatıma rastlanmamıştır. Üstelik sınıf içerisinde öğrencilerin daha aktif hâle gelmelerini sağlamak, motivasyonu artırmak, öğrenmeyi kolaylaştırmak, öğrenmeyi pekiştirmek, tekrarı sağlamak gibi çeşitli amaçlarla hazırlanan ve bizim çalışmamızda örneklerini bolca vermeye çalıştığımız türden materyallerle karşılaşılmamıştır. Bu sebeple bu çalışmada, karşılaşılan problemleri de dikkate almak suretiyle, her bir konu anlatılırken modern eğitim ve öğretim tekniklerinden de azami ölçüde istifade ederek klasik eğitim yönteminden farklı olarak konuların nasıl bir sunumla öğrenciye aktarılabilceğinin örnekleri gösterilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın Allah'ın (c.c.) kelamının öğretilmesi noktasında karşılaşılan çeşitli problemlere bir çözüm önerisi olacağını ve başarı sağlanması noktasında katkı sunacağını ümit etmekteyiz.

⁵ Bkz. Nazif Yılmaz, Kur'an-ı Kerim'i Nasıl Öğretelim? Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul, 2016.

BİRİNCİ BÖLÜM

HARFLERİN İSİMLERİ, MAHREÇ BÖLGELERİ VE BAZI
SIFATLAR

HARFLERİN İSİMLERİ, MAHREÇ BÖLGELERİ VE BAZI SIFATLAR

1. Harflerin İsimleri

Harflerin tanıtılıp, isimlerinin öğretileceği derste; öğrencilerin başarı güdülerine olumsuz etkide bulunmaması için, onların yapabileceği kolaylıktan başlayıp, giderek aşamalı bir hâlde zorlaştırmanın gözetildiği kolaydan zora (basitten karmaşığa)⁶ ve tedricilik⁷ ilkesinden hareketle, öğrencilerin karşısına harflerin tamamı çıkarılmamıştır. Kolaylaştırıcı bir peygamber⁸ olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v.)’de daima kolay olanı tercih etmiş ve ümmetine de “Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.”⁹ buyurarak kolaylıktan yana tavır koymaları hususunda tavsiyede bulunmuştur.¹⁰ Psikolojik ve pedagojik prensiplere aykırı olduğu için eğitimciler nazarında da birçok bilginin bir anda verilmesi uygun görülmemiştir. Nitekim bu konudaki görüşünü M. Faruk Bayraktar “Bilgi zaman içinde az az verilmeli ki hafızada yer etsin, iyice anlaşılın. Bilginin bir anda ve fazlaca verilmesi, öğrenciyi düşünmeden öğrenmeye zorlar. Az verilen bilgiyi öğrenci hem kolaylıkla tekrar eder, hem de üzerinde iyice düşünerek daha iyi anlar.” şeklinde ifade etmektedir.¹¹ Etkili öğretmenliğin ders içi unsurlarını anlatırken Muhammet Yılmaz da bu konuda şunları söylemiştir: “Öğretmen işlediği konuları basamaklar şeklinde düşünmeli ve öğrencilerine somuttan soyuta, kolaydan zora doğru birbiriyle ilişkili hâle getirerek sunmalıdır. Konular arasında bağlantılara dikkat etmeyen öğretmenler, öğrencilerin dersi anlamamasına sebep olacak en büyük hatayı yapmış olurlar.”¹²

⁶ Komisyon, Pedagojik Formasyon İçin Öğretim İlke ve Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara-2016, s. 9; Tuncay Dilci, (Ed.), Öğretim İlke ve Yöntemleri, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 115 (Burada bu ilke “Basitten Karmaşığa” olarak isimlendirilmiştir.)

⁷ M. Faruk Bayraktar, İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1994, s. 66-67, 183-189.

⁸ Müslim, Talak, 4.

⁹ Buhari, Edep, 80.

¹⁰ Muhammet Yılmaz, Etkili Öğretmenlik, DEM Yayınları, İstanbul 2013, s. 88-90.

¹¹ M. Faruk Bayraktar, a.g.e., s. 66.

¹² Muhammet Yılmaz, a.g.e., s. 60.

Bu şekilde, yirmi sekiz harften müteşekkil, her biri hiç görmedikleri/kullanmadıkları şekillerden oluşan alfabeyi bir bütün olarak öğrencilerin karşısına çıkararak motivasyonlarını düşürmek yerine, harfleri gruplar hâlinde göstermenin öğrenmeyi kolaylaştırdığı, öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini kaybetmeyip bilakis adım adım gerçekleşen öğrenme sayesinde kendilerine olan güven duygularının artmasına sebep olduğu gözlenmiştir. Motivasyon, insanları herhangi bir amaç için harekete geçirici, hareketi istenen amaca yönlendirici ve onu devamlı kılıcı nitelikler taşıyan güç demektir.¹³

Mevcut öğrencilerimizin kahir ekseriyetinin yetişkin dönemine ait olduğu düşünüldüğünde öğrenmenin gerçekleşmesi için motivasyonun yüksek tutulması oldukça büyük önem arz etmektedir. Zira yetişkin eğitimiyle ilgili temel problemlerden birisi, yetişkin bir kişinin öğrenip öğrenemeyeceği konusudur. Her toplumda nedense özellikle yetişkinlerin ya da yaşlıların öğrenemeyeceğine ya da artık öğrenmesine gerek kalmadığına dair bir takım yanlış kanaatlerin mevcut olduğu bir gerçektir.¹⁴ Bunun yanında tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak Kur'an Kurslarına gelen öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i doğru okumayı öğrenmek, ondan bazı sureleri ezberlemek gibi dinî bir hassasiyetle yüce bir ideali gerçekleştirmek hayali ile dolu oldukları düşünüldüğünde her birinde yüksek derecede var olan bir motivasyondan bahsedilebilir. Nitekim bu durumun öğrenciyle beraber öğretmenler için de büyük bir avantaj olduğundan söz etmek gerekir. Fakat öğrencide hazır olarak bulunan bu motivasyon hâlinin iyi değerlendirilemeyip öğrencinin kendine güven duygusunun kaybettirilmesi, ihtiyaçlarının giderilmemesi, kursta aradığını bulamaması gibi çeşitli sebeplerle yavaş yavaş yok edildiği de gözlemlenen diğer bir husustur. Bu sebeple öğretmenlerin öğrencilerinde var olan motivasyonun kaybolmasına sebebiyet verecek tercihlerden uzak durması bilakis motivasyonun katlanarak artacağı tutum ve davranışlar içerisinde olması gerekmektedir.

Harflerin öğretimi hususunda, Yusuf Alemdar; “İlk etapta hoca, harflerin şekillerini tahtaya tek tek yazmalı; peşinden bunların ne olduklarını, yani onların adlarını doğru bir telaffuzla söylemelidir. Hocanın ardından talebe, harf sırasına göre bunları telaffuz etmek suretiyle

¹³ Sevgi Taşdemir , “Motivasyon Kavramına Genel Bir Bakış, Motivasyon Araçları Ve Bilgi Teknolojileri Ve İletişim Kurumu Ölçeğinde Bir Model Önerisi”, Bilgi Teknolojileri Ve İletişim Kurumu, İdari Uzmanlık Tezi, Ankara 2003; M. Çağatay Özdemir vd., Sınıf Yönetimi, EKİNOKS, Ankara 2007, s. 56-57; Ali Osman Kocaer, İlköğretimde Öğrenme ve Öğretme, Kardelen Yayınları, Konya- 2007, s. 28-31; Zuhale Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi, Grafiker Yayınları, Ankara 2007, s. 65-80; Yaşar Özbay vd., Eğitim Psikolojisi, Pagem Akademi, Ankara 2009, s. 379-405.

¹⁴ Mustafa Köylü vd., Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi, Nobel Yayınları, Ankara 2015, s. 161. Yurdağül Mehmedoğlu, Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci, DEM Yayınları, İstanbul 2005, s. 61-66.

ezberlemelidir.” diyerek bizim düşüncemizin aksine alfabenin bir bütün hâlinde öğrencinin karşısına çıkarılmasını ve öğrencinin de bu sırayla öğrenip ezberlemesini salık vermektedir.¹⁵

2. Gerekçeleri ile Harflerin Gruplandırılması

2.1. Ekonomiklik

Harflerin gruplandırılması esnasında; öğretim sürecinde harcanan emek ve zamanın minimum düzeye çekilirken aynı zamanda en yüksek verimi elde etmek amacının güdüldüğü ekonomiklik¹⁶ ilkesinden hareketle “mahreç bölgeleri” dikkate alınmıştır. Zaman her yaş grubu açısından önemlidir. Ancak öğrencilerimizin çoğunluğunu oluşturan yetişkinler ve yaşlılar nazarında, kursa gelmelerinin yanında yerine getirmek zorunda oldukları pek çok görev ve sorumluluk taşımaları hasebiyle çok daha önemlidir.¹⁷ Yetişkin eğitimcilerinin zamanı kullanma noktasında nasıl davranmaları gerektiği ile ilgili olarak Mustafa Köylü şöyle demektedir. “Çoğu zaman yetişkinler, eğitim ve öğretime gönüllü katıldıklarından zamanı kullanma konusunda da oldukça duyarlıdırlar. Yetişkinler zamanlarını boşa geçirmek istemezler. Bu yüzden yetişkin eğitimcileri, zamanın nasıl kullanılması gerektiği noktasında çok hassas davranmalıdırlar.”¹⁸

2.2. Mahreç Bilgisinin Lüzumu

Gruplandırma yapılırken mahreç bölgelerinin dikkate alınmasında eğitimde ekonomiklik ilkesinin yanında başka bir takım faydalar daha gözetilmiştir. Öncelikle harflerin doğru telaffuzu için mahrecin gözetilmesinin olmazsa olmaz bir kural olması göz önünde bulundurulmuştur. Sözlükte “çıkış yeri” anlamına gelen mahreç kelimesi ıstılahta harflerin çıkış bölgesi anlamındadır.¹⁹ Nitekim bu konuda İsmail Karaçam, “Mahreç bir harfin

¹⁵ Yusuf Alemdar, “Teknik ve Estetik Açısından Kur’an Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler” C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XII/1-2008, s. 213-252.

¹⁶ M. Faruk Bayraktar, a.g.e., s. 182; Komisyon, a.g.e., s. 8; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 116; Remzi Yavaş Kıncal vd., Eğitim Bilimine Giriş, Grafiker Yayınları, Ankara 2011, 179-181.

¹⁷ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 175-176.

¹⁸ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 169.

¹⁹ Ebu Nasr İsmail el-Cevherî, es-Sihâh: Tacü'l-lüğa ve Sıhahü'l-Arabiyye. Düzenleyen Ahmed Abdulğafur Attar, Daru'l-İlm, Beyrut 1987, s. 309; Ebû'l-Fadl Cemalüddîn Muhammed b Mukerrem İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, Beyrut 1992, c. II, s. 249; Ebû Amr, Osman b.Said ed-Dânî, et-Taḥdîd fi'l-itḳân ve't-tecvîd,

mahiyet ve kemmiyetini ölçen bir terazi gibidir. Harfleri birbirinden ayıran ya mahreçleridir veya sıfatlarıdır. Mahreç ve sıfatların tümü yönünden aynı olan iki harf düşünülemez.” demektedir.²⁰

2.3. Sınıfın Heterojen Yapısı

Gruplandırma yapılırken mahreç bölgelerinin esas alınmasındaki bir diğer etken de sınıfımızdaki heterojen öğrenci yapısı olmuştur. Farklı yaş ve seviyeye sahip öğrencilerimizin bu durumu dikkate alınarak öğretim ilkelerinden öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve isteklerinin gözetildiği öğrenciye görelilik (düzeye uygunluk)²¹ ilkesinden hareketle her birinin beklentisine cevap verilmeye çalışılmak istenmiştir. Gözlemler ve araştırmalar güdülenmenin öğrenmede önemli rolü olduğunu göstermektedir. Güdü, öğrenme durumlarında davranışı yöneten önemli bir etmendir. İlgi ise, genel güdüyü oluşturan öğelerin en önemlisi olarak davranışı başlatma yönlendirme ve sürdürmede etkili olan bir iç uyarıcıdır. Onun için ilgi ve başarı arasında yüksek bir ilişki olması doğaldır.²²

Gerek yaş gerekse eğitim seviyesi açısından oldukça geniş açılı bir yelpaze oluşturan sınıfımızdaki öğrenciler içerisinde, İmam Hatip Lisesi veya İlahiyat Önlisans mezunu olup Kur'an Kursu Öğreticisi olabilmek için aşması gereken bir basamak olan yeterlilik sınavına hazırlanmak amacıyla gelenler de bulunmaktadır. Bu öğrencilerimiz kurstan beklentilerini genel olarak, “Kur'an okumayı biliyorum; ama tecvit kurallarını öğrenmek, eski ezberlerimi tekrar etmek ve eksik olanları da tamamlamak istiyorum.” şeklinde ifade etseler de biz kendilerini Kur'an okuma becerileri noktasında tanımaya başladığımızda sıfat²³ bilgilerinin neredeyse hiç olmadığına, harflerin mahreçlerinde ise “lahn-ı celi”²⁴ olarak isimlendirilen hataların ortaya çıkmasına sebebiyet verecek kadar eksikliklerinin/yanlışlıklarının bulunduğu şahitlik etmekteyiz. Harflerin tanıtımının,

Thk. Ğānim Kaddūrī Hamed, Mektebetü Dari'l-Enbar, Bağdat 1988, s. 104; Mahmūd Halīl el-Husarī, Ahkām-u kırāeti'l-Kur'āni'l-Kerīm, el-Mektebetü'l-Mekkīyye, 1999, s. 49.

²⁰ İsmail Karaçam, Kur'an-ı Kerīm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1991, s. 190.

²¹ Komisyon, a.g.e., s. 6, Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 115; Remzi Yavaş Kıncal vd., a.g.e., s. 175-176.

²² Yıldız Kuzgun vd., Eğitimde Bireysel Farklılıklar, NOBEL Yayın Dağıtım, Ankara 2004 s. 71-94.

²³ “Tecvid ilminde sıfat, mahreçte meydana gelişi esnasında harfin sesine arız olan keyfiyete denir. Sıfatların üç faydası vardır. 1. Mahreçleri bir olan harflerin birbirlerinden ayrılmasına yararlar. Mesela mahreçleri bir olan ط, د, ت harfleri sıfatları sebebiyle birbirinden temyiz edilebilirler. 2 Harflerin kuvvetlisini zayıfından ayırma imkânı sağlarlar. Böylece harflerin hangisinin diğerini idğam edip edilmeyeceği bu husus ile ortaya çıkar. 3. Mahreçleri ayrı olan harflerin telaffuzunda güzellik meydana getirirler.” İsmail Karaçam, a.g.e., s. 197.

²⁴ “Lahn, lügatte hata etmek ve doğrudan sapmak anlamına gelir. Tecvit ilminde ise, tecvide uymamaktan doğan hataya denir. Lahn-ı celi, açık hata demektir. Yani, lahn-ı celi öyle açık ve belirgin bir tecvit hatasıdır ki, bunu tecvit ilmini geniş bir şekilde bilenler de bilmeyenler de bilir.” İsmail Karaçam, a.g.e., s. 234-235.

mahreç bölgelerinin esas alınarak yapılmasıyla yeterlilik sınavına hazırlanma gayesiyle gelen öğrencilerimiz de hiçbir şey bilmeden gelen öğrencilerimizle birlikte yeni şeyler öğrenmekte, eksikliklerini gidermekte, daha da önemlisi hatalarını düzeltmekte ve böylece kursa geliş amaçlarını gerçekleştirmektedirler. Amaca uygun olan eğitimin ise öğrencilerde hem kursa devamlılığa hem de başarı artışına sebep olduğu gözlemlenmiştir.²⁵ Kurslarımızda yapılan eğitimin “yaygın eğitim”²⁶ türüne girdiği düşünüldüğünde devamlılığın sağlanması/sağlanamaması önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü yaygın eğitimde “gönüllülük” esastır.

2.4. Dikkatin Tek Noktaya Teksifi

Harfler gruplandırılırken mahreç bölgesinin esas alınmasındaki bir diğer önemli saik, çalıştırılan guruptaki harflerin tamamının aynı mahreç bölgesine ait olması hasebiyle öğrencinin bütün dikkatini tek mahreç bölgesine teksif edebilmesidir. Mahreç bölgelerine göre harflerin telaffuzuna çalışan öğrencinin alfabedeki sırayı takip ederek farklı mahreç bölgelerindeki harfleri okumaya çalışan öğrenciye göre daha az zorlandığı, bilakis daha çok başarılı olduğu görülmüştür.

2.5. Bilinenden Bilinmeyene İlkesinin Uygulanmasına Zemin Oluşturmak

Harflerin mahreç bölgelerine ayrılarak çalıştırılmasında gözetilen bir diğer hedef de, tecvit dersine geçildiğinde, öğreticinin konuyu işleme esnasında, ilgili kuralı örneklendirirken ve anlamayı sağlamaya çalışırken öğrencilerin bildiklerinden yola çıkmanın, yani önceden bildikleri ile yeni öğrendikleri arasında ilişki kurmanın gözetildiği bilinenden bilinmeyene²⁷ ilkesinin uygulanmasına zemin oluşturmaya çalışmaktır. Mesela tecvitte “ızhar” konusuna gelindiğinde, öğrenci bu kurala ait harfleri daha önceden “boğaz harfleri” olarak öğrenmiş olduğundan yeni bir ezber yapmasına gerek kalmamış, “boğaz harfleri=ızhar harfleri” eşleştirmesini yapmıştır. Böylece daha önce öğrendiklerinden yeni bilgiler üretmesi, ürettiği bilgileri karşılaştığı yeni durumlarda kullanması olarak

²⁵ Salih Aybey, “Yaz Kur’an Kurslarının Din Eğitimi Açısından Fonksiyonelliği Üzerine Bir Araştırma”, Turkish Studies, V/10/15 Fall 2015, p.85-102.

²⁶ Yaygın eğitim, toplumun ihtiyaçlarını, bireylerin ilgi ve isteklerini ve hizmet anlayışlarına göre onları farklı yönlerden dinamik hale getirmek amacıyla belirli programlar çerçevesinde verilen eğitim faaliyetidir.

²⁷ Komisyon, a.g.e., s. 7; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 115; Remzi Yavaş Kıncal vd., a.g.e., s. 184-185.

isimlendirilen öğrenme ve öğretme kuramlarından yapılandırmacılık²⁸ da işlevsel hâle getirilmiştir.

3. Mahreç Kavramının Öğretimi

Öğrencilerimizin heterojen bir yapı arz etmesi dikkate alınarak, öğrenilecek konuların tam olarak sınıfta öğrenilmesi hedeflenmiştir. Her ilmin kendine mahsus öğretim yöntemleri olduğu gibi Kur'an-ı Kerîm okumayı öğrenmenin ve öğretmenin de özel yöntemleri vardır. Kur'an-ı Kerîm'i Arapçanın fonetiğine uygun olarak öğrenmek ve okumak ancak bu yöntemlerin iyi bilinip uygulanmasıyla mümkündür. Kur'an öğreniminde kulağa hitap çok önemlidir. Harflerin mahreçlerinin ve telaffuzlarının iyi bir okuyucudan dikkatli bir şekilde dinlenerek kavranılması gerekir. Kur'an-ı Kerîm eğitimi, hoca merkezli bir eğitimidir.²⁹ Hiç kimse bir hocanın kendisinden ya da sesinden duymadan Kur'an okumayı doğru bir şekilde öğrenemez ya da okuyamaz. Bu sebeple evde kendisini çalıştıracak kimsesi olmayan ya da bilgisayar vb. teknolojik âletlerden destek alma imkânı bulunmayan öğrencilerin durumu gözetilerek Carroll'ın okulda öğrenme kuramı³⁰ hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

Harflerin isimlerinin öğretilmeye başlanacağı ilk derste öğrenmenin tam olarak gerçekleşebilmesi için öncelikle öğrenenin dikkati öğrenilecek konuya çekilmiştir. Öğrenme ve öğretme kuramlarından öğrenme ürünleri modelinin³¹ uygulanmaya çalışıldığı derste Gagne'nin belirlediği aşamalardan biri olan dikkat çekme³² için öğrenciye "Mahreç nedir? Mahreç kavramını daha önce hiç duydunuz mu?" gibi sorular yöneltilmiş ve öğrencide merak duygusu uyandırılmıştır. Merak duygusunun öğrenciyi derse karşı motive eden bir unsur olduğu gözlenmiştir.

Derse ilgisi³³ çekilen öğrenci, daha sonra o derste hangi konuyu öğreneceği hakkında bilgilendirilmiş; yine Gagne'nin belirlediği aşamalardan biri olan hedeften haberdar

²⁸ Komisyon, a.g.e., s. 39 Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 123-126.

²⁹ Mehmet Akif Koç, "Kur'an Kıraatinde Türklere Özgü Mahalli Okuyuş Sorunu", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 51:2 (2010), s. 79-91; Mustafa Şen, "Keyfiyet Ölçü ve Problem Açısından Tecvid İlminde Medde Yeni Bir Bakış Denemesi", EKEV Akademi Dergisi, Yıl:19 Sayı:63.

³⁰ Komisyon, a.g.e., s. 23; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 155.

³¹ Komisyon, a.g.e., s. 32; Ali Osman Kocaer, a.g.e., s. 89-90.

³² Komisyon, a.g.e., s. 35; Zuhale Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi, s. 171-173; Zuhale Cafoğlu vd., Eğitim Psikolojisi, Grafikler Yayınları, Ankara 2008, s. 116-117.

³³ Öğretmenin, bütün öğrencilerin ilgisini çekmeden derse başlamaması tavsiye edilmiştir. Zuhale Cafoğlu vd., Eğitim Psikolojisi, s. 119.

etmenin³⁴ bir sonucu olarak o derste ne öğreneceğini bilen öğrencide bu durumun, öğrencinin zihninde derse karşı bir beklenti oluşturarak motiveyi artırmaya sebebiyet verdiği müşahade edilmiştir.³⁵ Motivasyonun yüksek dereceye ulaştığı bu anda, tündengelim³⁶ yönteminin kullanıldığı öğretim stratejilerinden sunuş yoluyla öğretim³⁷ ve bilişsel alanın bilgi basamağındaki davranışların kazandırılmasında etkili olan öğretim yöntemlerinden anlatım³⁸ ile mahreç kavramının tanıtımı yapılmıştır. Etkileşimli bir anlatım için tüm bilgi yalnızca öğretici tarafından verilmemiş öğrenciye yöneltilen sorularla veya bitirilmemiş cümlelerle öğrenciden de alınmaya çalışılarak aktif öğrenme ortamı oluşturulmuş ve öğrencinin zihninde mahreç kavramının tanımına dair bilgi şekillendirilmiştir.

4. Mahreç Bölgelerinin Öğretimi

4.1. Aslı Mahreç Bölgelerinin Öğretimi

Öğrenci mahreç kavramı hakkında bilgi sahibi olduktan sonra öğrenciyi merkeze alan ve öğreticinin rehber olduğu buluş yoluyla öğretim stratejisi³⁹ ve öğrencilerin daha önce sahip oldukları bilgiler kullanılarak sorulan sorular yardımıyla yeni bilgilerin öğretilmesinin amaçlandığı Sokratik tartışma (sokrat/buldurma)⁴⁰ tekniğinden hareketle mahreç bölgelerinin öğretici tarafından doğrudan sayılarak öğrenciye aktarılması yerine, öğreticinin her bir mahreç bölgesine ait bir veya birden fazla harfi telaffuz ederek “Bu harfi/harfleri çıkartırken hangi bölgeyi kullanıyorum?” sorusunu öğrencilere yöneltmesi ve merak duygusu üst düzeyde tutulan öğrencilerin o harfe ait mahreç bölgesini bulmaya/keşfetmeye çalışmaları sağlanmıştır.

³⁴ Komisyon, a.g.e., s. 35.

³⁵ Yıldız Kuzgun vd., a.g.e., s. 167-198; Zuhale Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi, s. 173-174.

³⁶ Yani, önce konunun genel bilgileri, kavramları verilir, daha sonra ayrıntılı bilginin aktarılması işi gerçekleştirilir. Daha geniş bilgi için bkz. Komisyon, a.g.e., s. 10; F. Dilek Gözütok, Öğretim İlke Ve Yöntemleri, Ekinoks Yayınları, Ankara-2007, s. 203-213.

³⁷ Komisyon, a.g.e., s. 10; F. Dilek Gözütok, a.g.e., s. 203-205; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 159-161; Muhammed Yılmaz, a.g.e., s. 236; Ali Osman Kocaer, a.g.e., s. 69-72.

³⁸ Komisyon, a.g.e., s. 83; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 165-167; Muhammed Yılmaz, a.g.e., s. 247-248.

³⁹ Komisyon, a.g.e., s. 10; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 161-162; Muhammed Yılmaz, a.g.e., s. 237; Ali Osman Kocaer, a.g.e., s. 72-77.

⁴⁰ Komisyon, a.g.e., s. 114.

Takip edilen bu strateji ile asli mahreç bölgelerinin tamamı bulunduktan sonra öğrencilerin bilgilerini kullanmaları için gerekli bir yol olup öğrenme ve öğretme kuramlarından öğrenme ürünleri modelinin (Gagne) aşamalarından biri olan sözel bilgilerden⁴¹ hareketle önce öğretici tarafından tekrar edilen asli mahreç bölgelerinin, sınıftaki öğrenciler tarafından da tekrar edilmesi istenmiştir. Bir öğrencinin herhangi bir bilgiye ulaşmak için çaba harcaması ve bu bilgiyi elde etmesi zihinsel bir performansı gerektirmektedir. Bir kişinin tüm yaptıkları onun performansını oluşturur. Performans organizmanın bizzat yaptığı şeylerdir. Performanstan bahsedildiğinde; hem doğuştan getirilenlerin hem de sonradan öğrenilenlerin etkileşimi sonucunda meydana gelen davranış düzeyi anlaşılmaktadır⁴² Bu performans sonucu elde edilen bilgilerin ifade edilmesi ya da açıklanması ise sözel bilgiyi içermektedir. Burada öğrencilerin kendi öğrenme yeteneklerine duydukları güveni destekleyecek bir sınıf ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmalar, insanların kendi yeteneklerini algılamaları ölçüsünde öğrenmeye motive edildiklerini ortaya koymaktadır.⁴³

Öğreticinin öğrencinin seviyesine uygun, onun bildiği sözcükleri ve anlayabileceği cümle yapılarını kullanarak, öğrencinin çevresinden örnekler vererek konuyu açıklamaya çalışması demek olan öğretim ilkelerinden açıklık (ayanilik) ilkesinden⁴⁴ hareketle, her gün konuşurken ve harfleri telaffuz ederken mahreç bölgelerini zaten kullanmakta olan öğrencilerin, bunun farkına varmaları sağlanmıştır. Bireyin sahip olduğu eski bilgilerle öğretmen tarafından sunulan yeni bilgiler arasında ilişki kurmanın hedeflendiği ve Ausubel tarafından önerilen öğrenme ve öğretme kuramlarından anlamlı öğrenme⁴⁵ ile öğrencilerin sahip olduğu ön bilgilerin ortaya çıkarılmasına ve yeni bilgilerin bunlar üzerine inşa edilmesine çalışılmıştır. Bu esnada öğrencilerin, mahreç bölgelerini ve bilgisini öğrenmenin, üstesinden gelemeyecekleri bir konu olmadığı hissine ulaştıkları gözlenmiştir.

4.2. Fer'i Mahreç Bölgelerinin Öğretimi

Asli mahreç bölgelerinin tespitinin akabinde, Sokratik tartışma (sokrat/buldurma) tekniği kullanılarak daha önce telaffuz edilen harfler bu kez medli okunmak suretiyle öğrencilere “sesin hâlen mahreç bölgesinden çıkıp çıkmadığı” sorusu yöneltilmiştir. Süreç, öğrenciler doğru cevabı bulana kadar devam ettirilmiştir. Bu durumda öğrencilerin cevaplarının kahir

⁴¹ Komisyon, a.g.e., s. 33; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 128.

⁴² Zuhale Cafoğlu vd., Eğitim Psikolojisi, s. 62.

⁴³ Servet Özdemir vd., Eğitim Bilimine Giriş, NOBEL Yayın Dağıtım, Ankara 2008, s. 128.

⁴⁴ Komisyon, a.g.e., s. 8; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 116; Remzi Yavaş Kınal vd., a.g.e., s. 182-183.

⁴⁵ Komisyon, a.g.e., s. 29.

ekseriyetle “hayır” olduğu görölmüştür. Hangi yaş ve eğitim seviyesinden olursa olsun hiçbir öğrenci, örneğin [ب] “be” harfinin dudak harfi olduğunu söylerken bu harfin [بي, بو, با] “bâ, bû, bî” okunuşlarında sesin halen dudaktan çıkmaya devam ettiğini söylememiştir. Daha sonra gunneli bir okuyuş gerçekleştirerek yine “sesin nereden geldiği” sorusu öğrencilere yöneltilmiş, öğrencilerin tamamından olmasa da bir kısmından sesin genizden geldiği cevabı alınmıştır. İşte burada “fer’i mahreç bölgelerinden” yani “cevf/ağız ve boğaz boşluğu” ile “hayşum/geniz”den bahsedilmiş ve öğrenci bu konuda -az da olsa- bilgilendirilerek bu konuya tecvit kuralları işlenmeye başlandığında tekrar dönüleceği ve daha detaylı bilginin o zaman verileceği ifade edilmiştir. Yeni gelen bilgiyi zihinde var olan önceki bilgilerle ilişkilendirmenin öğrenme sürecini hızlandırması sebebiyle öğrenme ve öğretme kuramlarından öğrenme ürünleri modelinin (Gagne) aşamalarından ön öğrenmelerin hatırlatılması⁴⁶ burada işlevsel hâle getirilmek istenmiştir. Eski bilgilerin yeni öğrenilecek olan bilgileri etkilemesi olayına “transfer” denmektedir. Transferin olumlu ve olumsuz olmak üzere iki çeşidi vardır. Burada olumlu transfer söz konusudur. Olumlu transfer, önceki öğrenilenlerin yeni öğrenilecek olan bilgileri kolaylaştırmasıdır. Örneğin, bisiklet kullanmayı bilen birinin motosiklet kullanmayı hiç bilmeyene göre daha kolay öğrenmesi gibi.⁴⁷

Bu derste “cevf/ağız ve boğaz boşluğu ve hayşum/geniz” gibi kelimelerle ilk kez karşılaşan öğrencilerde, bu kelimelere olan yabancılıklarından dolayı ortaya çıkabilecek motivasyon düşüklüğüne sebebiyet vermemek için, bu derste bu kelimelerin ne anlama geldiğini bilmenin yeterli olacağı, daha sonraki derslerde bu kelimelerle tekrar karşılaşılıp sıklıkla dile getirileceği için hem anlamlarını hem telaffuzlarını hem de fonksiyonlarını unutmalarının mümkün olmayacağı söylenerek motivasyon düşüşünün önüne geçilmesine ve bilakis motivasyon hâlinin üst düzeyde tutulmasına çalışılmıştır.

“Cevf/ağız ve boğaz boşluğu” ve “hayşum/geniz” gibi kavramların Türkçe anlamları ile yetinilmeyip orijinalitesinin korunarak verilmesinin sebebi, sınıfımızda yeterlilik sınavına hazırlanmak için gelen öğrencilerin mevcudiyetidir. Bu kavramlardan bahsedilirken özellikle o öğrencilerimize bu kavramları mutlaka öğrenmeleri gerektiği söylenmiş, diğer öğrencilerimize ise duydukları zaman yabancılık çekmeyecek kadar bir tanışıklığın yeterli olacağı öncelikli olarak söylenmiştir. Fakat yaptığımız gözlemler, üzerinden yükün

⁴⁶ Komisyon, a.g.e., s. 36.

⁴⁷ Zuhâl Cafoğlu vd., Eğitim Psikolojisi, s. 118-119.

hafifletildiği öğrencilerin de diğer öğrencilerle birlikte öğrenmeyi gerçekleştirdiklerini göstermiştir.

5. Bilgilerin Kayda Geçirilmesi

5.1. Yazdırma

Asli ve Fer'i mahreç bölgeleri hakkında, öğrencilere, öğrencilerin pasif bir dinleyici olmaktan çıkıp öğrenme sorumluluğunu üzerlerine alması anlamına gelen aktivite (etkin katılım, yaparak-yaşayarak öğrenme) ilkesinin⁴⁸ de gözetildiği bir sunumla bilgi verildikten sonra yeni bir bahse geçmeden bu bilgilerin kayda geçirilmesi sağlanmıştır. Yaşlılar gençlere oranla öğreticinin yardımına ve dışarıdan gelen hatırlatmalara daha çok ihtiyaç duyarlar, bu yüzden onlar için not alma daha çok önem arz eder.⁴⁹ Fakat sınıflarımızda farklı yaş ve eğitim seviyesinde öğrenciler olması hasebiyle bilgilerin “yazdırılmak” suretiyle kayda geçirilmesinin isabetli bir tercih olmadığı görülmüştür. Çünkü öğrencilerin yazma hızları aynı olmadığı gibi aradaki bu fark azımsanmayacak derecede de fazla olabilmektedir. Ayrıca bazı öğrencilerimiz okula gitmediği hâlde bir şekilde “okur” olmayı becermiş, ama “yazar” olamamıştır. Bu sebeple böylesi bir tercih, çoğu vakit büyük bir zaman kaybına ve okuyan fakat yazamayan öğrencilerin mağduriyetine sebebiyet vermiştir/verebilmektedir.

5.2. Önceden Hazırlanmış Materyal Kullanımı

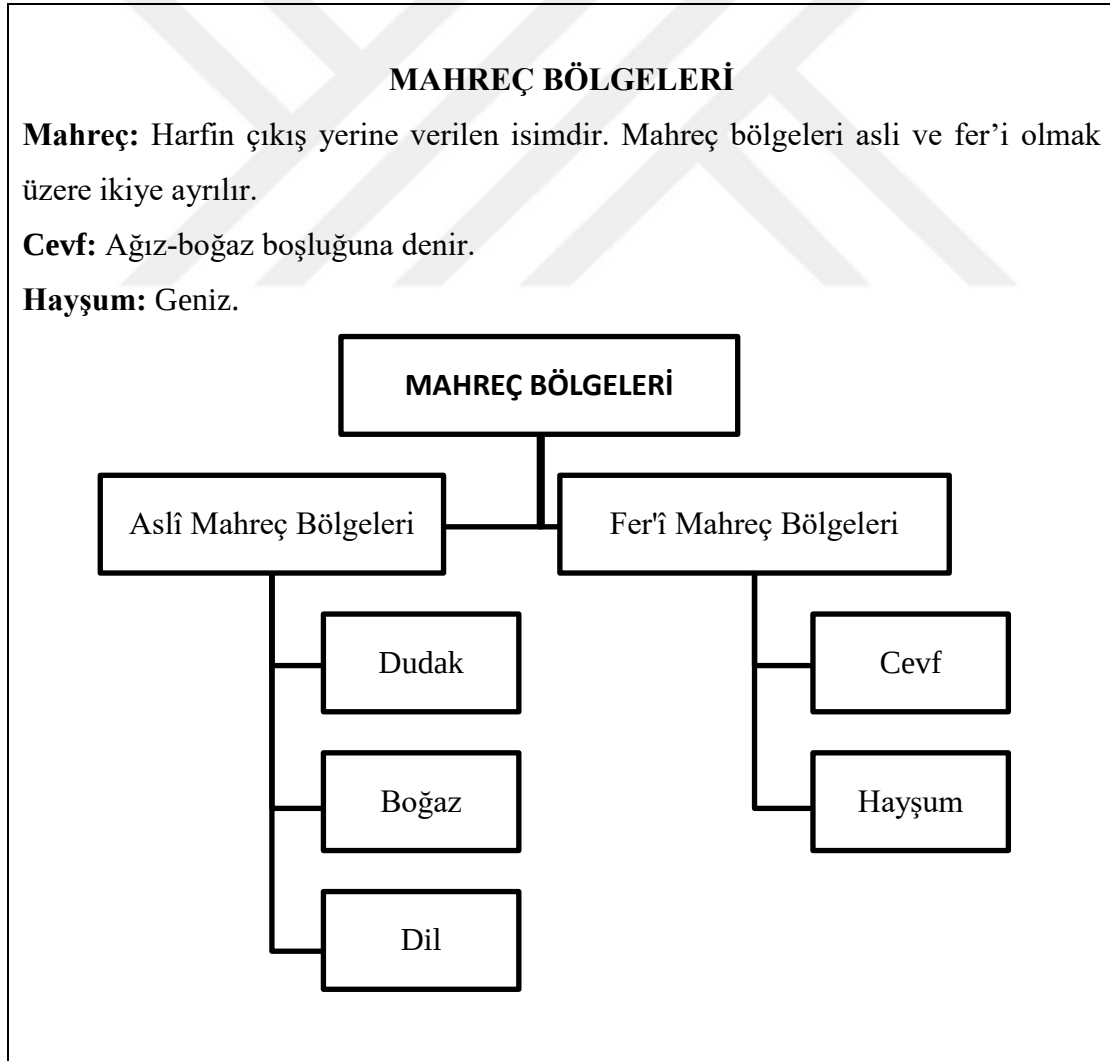
Yazma esnasında harcanan zamandan tasarruf ve yazı konusunda yetersiz olan öğrencilerde mağduriyete engel olmak için ekonomiklik ilkesinden de hareketle bilgilerin yazılı bir metin olarak verilmesinin ve metnin muhafazası için ise öğrencilerden o metnin yazılı olduğu materyali defterlerine yapıştırmalarının istenmesinin iyi bir sonuç verdiği müşahade edilmiştir. Öğrencilerin kendilerine verilen materyalleri defterlerine yapıştırmaları isteneceğinden bu ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir defter edinmeleri eğitim ve öğretimin ilk haftasında kendilerinden istenmiştir. Büyük boy, kareli ve telli bir

⁴⁸ Komisyon, a.g.e., s. 83; Remzi Yavaş Kıncal vd., a.g.e., s. 177-179.

⁴⁹ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 208.

defter bu ihtiyacı karşılayacak niteliktedir. Ayrıca yapılacak etkinliklerde kullanmak üzere yanlarında kuru boya kalemleri ve yapıştırıcı bulundurmaları gerektiği de söylenmiştir.

Derste işlenen konuların yazılı olduğu materyal, okur-yazar olmayan öğrencilerimiz tarafından genellikle alınmak istenmemiştir. Fakat evde kendisine yardımcı olabilecek eşi, oğlu, kızı, gelini, torunu gibi bir yakını olan bazı hanımlar “Kendim okuyamasam da evde okuturum, bende de bulunsun.” diyerek ilgili materyali almak istemişlerdir. Yetişkin eğitiminde, yetişkinlerin nelere ihtiyacı olduğu hususunda kendilerinin sürece katılmalarının büyük önemi vardır. İnsan karakteri itibarıyla, bir şeye kendisi karar verdiğinde ona dört elle sarılır. Dayatmayı ve kendi isteğinin zıddına olan bir şeyi de, sonucu iyi de olsa reddeder.⁵⁰ Bu sebeple ilgili materyalin alınıp alınmaması hususunda öğrencinin isteği önemsenmiş ve öğrencinin memnuniyetine özen gösterilmiştir.

Kavram Haritası 1: Harfler ve Mahreç Bölgeleri

⁵⁰ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 169.

Mahreç kavramıyla beraber asli ve fer'î mahreç bölgelerinin de anlatıldığı bu ders için hazırlanan yukarıdaki materyal (Kavram Haritası 1: Harfler ve Mahreç Bölgeleri) öğrencilere dağıtılarak defterlerine yapıştırılmaları istenmiştir.

5.3. Materyal Hazırlarken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Konu ile ilgili materyaller hazırlanırken açıklık (ayanilik) ilkesinden hareketle açıklamaların olabildiğince sade olmasına ve kısa tutulmasına dikkat edilmiştir. Burada önemli olanın, öğreticinin bilgi seviyesini (ne kadar çok şey bildiğini) ortaya koyması değil, öğrenci konumundaki muhatapların anlaması ve anlatılanlardan faydalanması olduğu düşünülmüştür.⁵¹ Bir öğretim materyalinin şu özellikleri taşıması gerektiği söylenmiştir;

*Kolay kullanılır olmalı ve öğrenciyi en az çaba ile ve en kısa zamanda bilgiye ulaştırmalıdır.

*Materyalde kullanılan nesneler, ilk bakışta kavranabilecek özellikte olmalıdır.

*Materyal içindeki unsurlar, uyumlu ve bütünlük içinde olmalıdır.

*Kullanılan yazı açık, net ve kolay algılanabilir olmalı, renkler uyumlu olmalı ve abartılı olmamalıdır.

*Resim, çizim, yazı ve renkler, öğrencinin yaşı ve cinsiyetine uygun olmalıdır.⁵²

6. Asli Mahreç Bölgeleri

Asli ve fer'î mahreç bölgeleri hakkında ayrıntılı bilgi verenler bu sayıyı on dört, on beş ve on yedi olarak belirtmişlerdir.⁵³ Bu çalışmada, İbnu'l-Cezerî'nin on yedi olarak kabul ettiği tasnif tercih edilmiş ve materyaller ona göre hazırlanmıştır.

6.1. Dudak Harfleri

Öğrenciye mahreç ve mahreç bölgelerinin bilgisi verildikten sonra o mahreç bölgelerine ait harflerin isimleri ve okunuşları verilirken yukarıda da belirttiğimiz üzere kolaydan zora (basitten karmaşığa) ilkesi gözetilmiştir. Bu sebeple de harf grubu en az olan bölgeden çok

⁵¹ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 174.

⁵² Nazmi Şimşek, Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı, Anıl Yayıncılık, Ankara 1997, s. 69; Ayrıca daha geniş bilgi için bkz. Tuğba Yanpar Yelken, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Anı Yayıncılık, Ankara 2012, s. 163-174.

⁵³ Şemsüddin Ebu'l-Hayr İbnu'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-kirââtî'l-aşr, Düzenleyen Ali Muhammed ed-Dabbâ', el-Matbaatü't-Ticariyyeti'l-Kübrâ, Mısır, trs. , s. 198-199; İsmail Karaçam, a.g.e., s. 190-191.

olana doğru bir seyir takip edilmiştir. En az harf grubuna sahip olması hasebiyle öncelikli olarak “dudak harfleri” çalışılmıştır. Yazı tahtasına “DUDAK HARFLERİ” başlığı atıldıktan sonra her bir ilgili harfte dudağın aldığı şekil de çizilmek suretiyle dudaklarla harfler eşleştirilmiştir. Öğrenme ürünleri modelinde Gagne’nin belirlediği aşamalarda biri olan uyarıcı materyallerin sunulması⁵⁴ farklı unsurları bir arada kullanmak suretiyle daha fazla duyuya hitap etme imkânı oluşturmaktadır. Görsel/Uzamsal zekâyâ⁵⁵ sahip öğrencilerin dersler şekillendirilerek anlatıldığında daha başarılı olduklarının gözlenmesi sebebiyle tercih edilen bu yöntemin olumlu etkisi, bir öğrenci dudak harflerinden birinin ismini hatırlayamadığında harfin adının doğrudan öğretici tarafından söylenmesi yerine dudağın o harfte aldığı şeklin gösterilmesiyle öğrencinin harfin ismini hatırlamasında müşahade edilmiştir.⁵⁶ Bu konuda Muhammet Yılmaz da “Görsel ders materyalleri, bilinenden hareketle bilinmeyeni anlamaya ve öğrenmeye yönelik önemli bir köprü vazifesi görürler. Bu sayede görsel materyaller, öğretmenin öğrenciye vereceği mesajı daha zengin tekniklerle kodlayıp farklı kanallar aracılığıyla ulaştırmasını sağlar.” demektedir. Bazı araştırmalar da görselliğin öğrenme ve hatırlamaya önemli katkısı olduğunu göstermektedir. Bu araştırmalar, öğrendiklerimizin %83’ünü görme duyusuyla, %11’ini işitme, %3,5’ini koklama, %1,5’ini dokunma ve %1’ini de tatma duyusuyla öğrendiğimizi ortaya koymaktadır.⁵⁷

Hem işitsel zekâyâ⁵⁸ sahip öğrencilerin okuyarak değil, dinleyerek daha iyi öğrenmeleri hem de Kur’an-ı Kerîm’in kendine has usul ve kaideleri sebebiyle Kur’an öğretiminin “femi muhsin” denilen Kur’an-ı Kerîm’i doğru ve güzel okuyan birinin ağzından alınması gerekliliğinden⁵⁹ dolayı harflerin telaffuzları ilk olarak öğretici tarafından yapılmış, akabinde öğrencilerden telaffuz etmeleri istenmiştir. Özellikle beceri öğretimi söz konusu olduğunda işe yarayan, o becerinin nasıl yapılacağının önce öğretici tarafından gösterilerek yapılması daha sonra öğrencilere yaptırılması demek olan öğretim yöntemlerinden gösterip

⁵⁴ Komisyon, a.g.e., s. 36.

⁵⁴ Komisyon, a.g.e., s. 36.

⁵⁵ Komisyon, a.g.e., s. 57; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 128; Ali Osman Kocaer, a.g.e., s. 200

⁵⁶ Muhammet Yılmaz, a.g.e., s. 262.

⁵⁷ Muhammet Yılmaz, a.g.e., s. 263.

⁵⁸ Remzi Demir, “Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri ve Çoklu Zeka Alanlarının İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana-2010 s. 78-79; Ali Osman Kocaer, a.g.e., s. 13.

⁵⁹ Koç; a.g.m., s. 79-91; Şen, “Keyfiyet Ölçü ve Problem Açısından Tecvid İlminde Medde Yeni Bir Bakış Denemesi” s. 223; Recep Demir, “Yaz Kur’an Kurslarında Kur’an Öğretimi”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya-2010 s. 75, 81, Mehmet Adıgüzel, Kur’ân-ı Kerîm’in Tecvidi ve Tilâveti, EKEV Yayınları, Erzurum, 2001, s. 13-14.

yaptırma⁶⁰ ile önce öğrencilere talimle koro hâlinde harfler telaffuz ettirilmiştir. Bu bölümde bütün öğrencilerin okumaya katılımları ve telaffuzu yüksek sesle yapmaları istenmiştir. Harfler öğrencilere ilk etapta ferden ferda okutulduğunda öğrencilerin sıkıldıkları, utandıkları, tedirgin oldukları gözlenmiştir. Yetişkin eğitiminde psikolojik ortamın önemli olduğu düşünüldüğünde öğrenenlerle öğretmenler arasında birlikte hareket ederek, ceza ve gülünç duruma düşme korkusundan uzak bir ortam oluşturma gerekliliğinden bahsedilebilir. Özellikle yaşlılar bir şeyler öğrenirken genel olarak çekingen ve güvensiz davranışlarda bulunabilirler. Öğrenmenin ilk aşamasındaki bu çekingenliğin sebebi, yapılması istenecek şeyleri tam anlamıyla doğru bir şekilde yerine getiremeyeceklerini düşünmeleridir. Bu düşünce yüzünden onların bir şeyleri denemelerini sağlamak çoğu zaman zor olmaktadır. Bu “bir şeyleri yapmayı denemekten kaçma” kaygısı, öğrenme sürecinin yavaşlamasına sebep olabilmektedir.⁶¹ Bu sebeple harfler “talim ile okuma” olarak da adlandırabileceğimiz gösterip yapma yöntemi ile okutulduğunda öğrencilerin tek başına yaptıkları okumaya göre daha rahat oldukları, yüksek sesle okumaktan dolayı da kendilerinde bir güven duygusunun oluştuğu gözlenmiştir. Ayrıca bu metot ile aynı ders saati içerisinde her öğrenciye söz söyleme ve konuşma fırsatı tanınmış olmaktadır. Böylece bir ders saati içinde konuşmamak/konuşamamak ve öğretime iştirak etmemekten/edememekten kaynaklanan öğrenciler arası aşağılık kompleksi ve değer eksikliği duygusu önlenmek istenmiştir.⁶²

Talim ile yapılan okumalarda öğretici öğrencileri dikkatle dinlemiş, kulağına gelen yanlış sesleri öğrencilere mutlaka bildirmiş ve doğru okuyuşu vurgulu bir şekilde yeniden göstererek öğrencilere, ama özellikle yanlış telaffuzun sahibine/sahiplerine de tekrar ettirmiştir. Öğrencilerin telaffuz etmeleri bu şekilde ilkin koro hâlinde olsa da sonrasında her birinin tek tek okumaları sağlanmıştır. Böylece öğrencinin doğru öğrendiğinden emin olmak için Gagne’nin belirlediği aşamalardan biri olan davranışı ortaya çıkarma (alıştırmalar)⁶³ devreye konulmuş ve bu şekilde konunun alıştırmaları yapılmıştır. Her bir harfin telaffuzunda dikkat edilmesi gereken incelikler mutlaka belirtilmiş, en baştan itibaren öğrencinin de uygulama esnasında bu incelikleri gözetmesi sağlanmıştır.

Öğrencilerin tek tek okutulmaları esnasında kimi zaman harfi/harfleri telaffuz esnasında ortaya garip okuyuş şekillerinin çıktığı/çıkabildiği de gözlenmiştir. Buna bazen öğrencinin

⁶⁰ Komisyon, a.g.e., s. 91; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 174; Muhammed Yılmaz, a.g.e., s. 257.

⁶¹ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 209.

⁶² M. Faruk Bayraktar, a.g.e., s. 205

⁶³ Komisyon, a.g.e., s. 36.

daha önce edindiği yanlış bilgiler sebep olabilmektedir. Burada “olumsuz transfer”den ya da “ileriye ket vurma”dan bahsedilebilir. Olumsuz transfer, daha önce öğrenilen bilgilerin yeni öğrenilecek bilgilerin öğrenilme durumunu zorlaştırmasıdır. Örneğin bilgisayarda F klavye kullanan birinin Q klavye kullanmayı öğrenmesinin ilk defa öğrenenlere göre daha zor olması gibi. Öğrencilerimizde de gözlemlediğimiz şey, daha önceden yanlış bir şekilde öğrenen öğrencilerin doğru telaffuzu yapabilme noktasında yeni/ilk defa öğrenen öğrencilere göre daha çok zorlanıyor olmasıdır.⁶⁴ Bu sebeple öğrencilerin ön öğrenmeleri dikkate alınmış, eğitim yapılırken bu durum göz ardı edilmemiştir. Evrendeki tüm varlıklarda uyum esastır. Uyumsuzluk olan her yerde sorun var demektir. Küçük evren olarak nitelendirilen insanın yapısında da uyum esastır. Örneğin kendi yapısına uygun olmayan bir kanı veya dokuyu vücut kabul etmemektedir. Tıpkı bunun gibi insanın zihinsel yapısı da dengeye ve uyuma ulaşmak istemektedir. Bilişsel gelişimde dengeleme ya da uyum, bireyin yeni karşılaştığı bir durumla, kendisinde var olan eski bilgi ve deneyimleri arasında denge kurmak için yaptığı zihinsel faaliyetleri ifade etmektedir. Nitekim çocuğun yeni öğrendiği bir bilgi onun bilişsel yapısını bozar, ancak zihinde meydana gelen özümleme ve uyumsama süreçleri ile bu denge yeniden kurulur. İşte öğrenme büyük ölçüde organizmanın denge durumunun bozulmasına ve bu dengenin yeniden daha üst düzeyde kurulmasına bağlıdır.⁶⁵ Yine böylesi durumlarda yetişkinlik dönemi eğitiminin temel ilkeleri gözetilmiştir ve başarısızlıklarını toplum önünde sergilemenin yetişkin eğitimi için bir felaket olacağından hareketle yanlışlarına, hatalarına, eksikliklerine rağmen her birinin değerli bir birey ve hepsinin saygıya layık insanlar olduğu hissi kazandırılmaya çalışılmıştır.⁶⁶

6.1.1. Dudak Harflerinin Bölümleri (Tam Dudak Yarım Dudak)

Harfler çalıştırıldıktan sonra öğrencilere Sokratik tartışma (sokrat/buldurma) tekniğinden hareketle “bu harfi okurken alt ve üst dudaktan hangisi kullanılıyor?” sorusu yöneltilmiş ve her ikisinin de kullanıldığını söyledikleri harflere “tam dudak harfleri” sadece alt dudağın kullanıldığını söyledikleri harfe ise “yarım dudak harfi” denildiği öğretici tarafından ifade edilmiştir. Dudak harflerinin bu şekilde iki bölgeye ayrılarak gösterilmesiyle; öğrenme sürecinde, öğrenciye yol gösteren yönergelerin tamamına denilip öğrencilerin harekete

⁶⁴ Zuhale Cafoğlu vd., Eğitim Psikolojisi, s. 119.

⁶⁵ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 55-56; İbrahim Ethem Başaran, Eğitim Psikolojisi, Gül Yayınevi, Ankara 1996, s. 92.

⁶⁶ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 168,175.

geçirilmesine ve istenilen davranışın ortaya çıkmasına yardımcı uyaran olan öğrenme ve öğretme kuramlarından tam öğrenme modelinin⁶⁷ ilkelerinden ipucu (işaret)⁶⁸ işlevsel hâle getirilmeye çalışılmıştır. Öğrenci herhangi bir harfin ismini hatırlayamadığında (mesela “ف” harfi) harfin öğretici tarafından doğrudan adının söylenmesi yerine o harfe ait bir özelliğin “ipucu” olarak söylenmesinin (yarım dudak harfi olduğu gibi), öğrencinin harfin ismini hatırlamasında yardımcı bir unsur olduğu gözlenmiştir. Bu şekilde öğrencinin zihnini zorlayarak ismini anımsadığı harfi bellekte tutması da daha kolay ve kalıcı olmuştur. Daha sonra öğrencilere, dudak harflerinin bölgelere ayrılmış hâliyle gösterildiği kavram haritasının yer aldığı materyal (Kavram Haritası 2: Dudak Harfleri) dağıtılmış ve öğrencilerden bu materyali defterlerine yapıştırmaları istenmiştir. Kavram haritası bilgiyi organize etme yolu olarak tanımlanabilir.⁶⁹

DUDAK HARFLERİ			
Tam Dudak Harfleri			Yarım Dudak Harfi
ب	م	و	ف

Kavram Haritası 2: Dudak Harfleri

Öğrenilen bilgi ve becerilerin kalıcı olup olmadığı, ileride ihtiyaç duyulduğunda geri çağrılabilmesinden anlaşılır. Kazanılan bilgi ve becerilerin unutulmaması ve gerektiğinde kullanılabilmesi ise düzenli aralıklarla yapılan tekrar ve uygulamalarla mümkün olabilmektedir. Öğrenci bilgiyi ne kadar çok kullanır ve tekrar ederse bilginin zihnindeki yerine o kadar aşına olur ve geri çağırması kolaylaşır. Öğrenilenlerin kalıcılığını ve transferini sağlamak amacıyla dersin belli aralıklarla tekrarının yapılması ve bilgilerin gerçek durumlarda kullanılmasına yönelik uygulama ve alıştırmaların yaptırılması faydalı olmaktadır. Konu ile ilgili olarak Ali Osman Kocaer de şunları söylemektedir.

“Öğrenmede tekrar ya da alıştırma, öğrenilen konunun pekiştirilmesi için önemlidir. Etkili öğrenme için tekrar ya da alıştırmanın nasıl yapılacağını bilmek gerekir. Yenileme ya da alıştırmanın sürekli veya aralıklı yapılması konunun niteliğine göre, öğrenen kimsenin yetki ve yeteneklerinin özelliklerine bağlıdır. Konuya ve öğrencinin zekâ ve yeteneğine göre, tekrar ve

⁶⁷ Komisyon, a.g.e., s. 24; Ali Osman Kocaer, a.g.e., s. 92-96.

⁶⁸ Komisyon, a.g.e., s. 27; Ali Osman Kocaer, a.g.e., s. 50-51.

⁶⁹ Kavram haritası ve oluşturma basamakları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Tuğba Yanpar Yelken, a.g.e., s. 133-137.

alıştırma miktarı ve aradaki dinlenme süresi çok iyi ayarlanmalı ve programlı bir şekilde yürütülmelidir.”⁷⁰

Bu sebepten dolayı öğretici, öğrenme ve öğretme kuramlarından olan öğrenmenin kalıcılığını ve geçişini sağlama⁷¹ için öğrencilerin üzerinde uygulama ve alıştırma yapabileceği çeşitli “Çalışma Kâğıtları” hazırlamıştır. Çalışma kâğıtları bir konunun uygulanması aşamasında öğrencilerin yapacağı etkinliklere yol gösterici açıklamalar içeren kâğıtlardır. Bir konunun özetlenmesinde, pekiştirilmesinde, tekrar edilmesinde çalışma kâğıtları kullanılabilir. Çalışma kâğıtlarının ilgi çekici hazırlanması gerekmektedir. Yazı karakteri, resimler vb. önemlidir. Bir çalışma kâğıdı hazırlanırken; az ve öz bilgi içermesine; bilgi yerleşiminin organize bir biçimde olmasına, öğrencilerin çalıştıkları konuda işlem yapmaları için gerekli alan bırakılmasına, yazı ve şekillerin öğrencilerin gelişim düzeyine uygun olmasına dikkat edilmelidir.⁷²

Aşağıdaki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 1: Dudak Harflerini Bulma) dudak harflerinin alfabe içerisinde bulunması istenmiştir.

Adı Soyadı: _____

Aşağıdaki harfler içerisinde “**dudak harflerini**” bulup boyayalım.

أ	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ
ر	ز	س	ش	ص	ض			
ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ك		
ل	م	ن	و	هـ	لا	ي		

Çalışma Kâğıdı 1: Dudak Harflerini Bulma

⁷⁰ Ali Osman Kocaer, a.g.e., s. 41; Zuhal Cafoğlu vd., Eğitim Psikolojisi, s. 118.

⁷¹ Komisyon, a.g.e., s. 37.

⁷² Tuğba Yanpar Yelken, a.g.e., s. 128-130.

Harfleri, alfabe sırasına göre okuyabildiği hâlde karışık sorulduğunda tanıyamama/okuyamama daha önce Kur'an eğitim ve öğretimine tabi tutulmuş kimi öğrencilerimizde rastladığımız sıkıntılı bir durumdur. Harflerin alfabe sırasına göre okutturularak ezberlenmesini salık veren Yusuf Alemdar'ın görüşüne katılmadığımızı yukarıda ifade etmiştik. Bu çalışma ile öğrencinin dudak harflerini tanımasının yanında alfabeyi "harfleri tanımadan" ezberden okumasının da önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca sınıf içerisinde farklı zekâ türlerinin gelişmiş olduğu öğrencilerin her birine hitap edilmesine de dikkat edilmeye çalışılmıştır. Öğretimde farklı duyulara hitap eden materyallerin sayısı arttıkça, her bir öğrencinin bireysel öğrenme ihtiyaçlarına uygun bir öğretim kanalının bulunması ihtimali de artar. Dolayısıyla, ders materyallerinin kullanımı öğrenme işlemine katılan duyu sayısını artırarak daha fazla ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesine yardımcı olacaktır.⁷³ Dokunsal zekâyâ⁷⁴ sahip öğrenciler gördüklerini ve duyduklarını değil yaptıklarını daha iyi hatırladıkları ve en etkili öğrenmeleri konunun içinde fiziksel olarak yer almalarıyla gerçekleştiği için bu çalışmayla, işitsel ve görsel sunumun yetmediği dokunsal zekâ sahibi öğrencilerde öğrenmenin gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Muhammet Yılmaz, etkili öğretmenliğin ders içi unsurlarını sayarken "bir öğretmenin bilgi ve beceri kazandırmanın çok farklı yöntemleri olduğunu bildiğini, fakat en etkili yöntemin öğrencilere yaptırmak olduğunu unutmaması gerektiğini" ifade etmektedir.⁷⁵ Öğrenemeyen öğrenci yoktur, hızlı öğrenen veya yavaş öğrenen öğrenci vardır. Öğrenciye öğrenmesi için ihtiyaç duyduğu zaman ve öğrenme fırsatı/fırsatları verildiğinde öğrencilerin tümü kazandırılmak istenen öğrenme hedefine ulaşabilirler, ilkesini temel alan okulda öğrenme kuramından hareketle dudak harflerinin öğrenilmesi için yeteri kadar zaman harcanmış ve öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğinin kontrolü yapılmıştır. Mustafa Köylü "öğrenme sürecinde yaşlıların, daha uzun zamana ihtiyaç duyduklarını" ifade etmektedir. Bu açıdan eğitimcinin öğrenme temposunu yavaşlatarak süreyi daha uzun tutması ve yeterli zamanı sağlaması gerektiğini salık vermektedir. Sağlanması gereken bu zaman süreci, bazen gençlere tanınan zamanın iki ya da üç katı olabilir. Yaşlılar, kendilerine gereken zamanın sağlanması durumunda öğrenebilirler ve öğrendikleri bilgileri uygulayabilirler.⁷⁶

⁷³ Halil İbrahim Yalın, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s. 82-83; Ayrıca bkz. Zeki Kaya, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2006, s. 8

⁷⁴ Remzi Demir, a.g.m., s. 79-80.

⁷⁵ Muhammet Yılmaz, a.g.e., s. 60.

⁷⁶ Mustafa Köylü, (Ed), a.g.e., s. 208

Alfabe içerisinde dudak harflerinin bulunarak boyanmasının istendiği bu çalışmanın kontrolü esnasında, her bir öğrencinin ortaya koyduğu performans için dikkat edilen bir husus geri bildirim⁷⁷ vermek olmuştur. Öğrenme sisteminde geri bildirim gerek öğrenme süresince, gerek öğrenmenin ürününde görülen kusurları bildiren bilgilerdir. Öğrenci, öğrenme sürecinin anlama, yorumlama, sınama aşamalarındaki kusurlarını görerek ve öğrenmesinin ürünü olan edimini değerlendirerek daha iyi bir eğitim süreci geliştirmeye ve daha yüksek değerde edinim elde etmeye çalışır.⁷⁸ Bu sebeple çalışmada hatası ya da eksiği olan öğrencilerin hata ve eksikliklerini görmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Bu konuda; *“Aferin, harika iş çıkarmışsın yerine’ya biraz dikkat et;’yı harika açıklamışsın; konusunda sende eksiklikler gördüm,* gibi öğrencinin performansı hakkında açıklayıcı bilgilere yer veriniz. Çünkü sadece yanlış yaptıklarını söylemek, onların doğruyu nasıl yapacaklarını göstermez.”⁷⁹ diyen Kerim Gündoğdu, geri bildirim anlaşılmaması için genel ifadeler yerine özel ve detaylı bilgiler verilmesini tavsiye etmiştir; bu sebeple yapılan etkinliklerin değerlendirilmesi ve geri bildirim verilmesi esnasında bu hususa riayet edilmeye çalışılmıştır. Tam yapan öğrencilerin ise çalışma kâğıtlarına yıldız yapılması suretiyle simgesel pekiştireç⁸⁰ kullanılarak başarılarından dolayı onurlandırılmaları istenmiştir. Eğitimde öğrenmenin yalnız kusurları aranmaz; öğrenmenin başarılı olup olmadığına da bakılır. Çünkü öğrencinin başarısına ilişkin dönütlerin, başarısızlığını bildiren dönütler kadar, belki de daha yüksek eğitsel işlevi vardır.⁸¹

Daha çok dokunsal zekâ sahibi öğrencilere hitap eden, fakat farklı yaş grubu ve eğitim seviyesindeki her bir öğrencinin büyük bir keyifle yaptığı boyama etkinlikleriyle öğrenmenin keyifli bir ortamda gerçekleştiği gözlenmiştir. Küçük yaş guruplarında boyamanın bir oyun ve eğlence gibi algılanıp, onların, eğlenirken öğrendikleri görülürken orta ve özellikle büyük yaş guruplarında boyama bir eğitim ve öğretim metodu olarak kabul edilmemektedir Fakat yetişkinlerde zamanında tatmin edilememiş bir takım istek ve duyguların o an doyurulması suretiyle motivasyon hâlinin ortaya çıktığı ve bu sayede öğrenmenin de gerçekleştiği düşünülmektedir. Çocukluk dönemlerinde fakirlik, imkânsızlık, anne-babanın ilgisizliği gibi sebeplerle rengârenk boya kalemlerine hiçbir zaman sahip olamamış hanımların bu fırsatı yakaladıkları kurs ortamında âdeta o

⁷⁷ Komisyon, a.g.e., s. 36; İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 313-316; M. Çağatay Özdemir vd., a.g.e., s. 56-57; Zuhâl Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi, s. 197-200.

⁷⁸ İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 313

⁷⁹ Zuhâl Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi, s. 200.

⁸⁰ İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 212; M. Çağatay Özdemir vd., a.g.e., s. 54-55.

⁸¹ İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 313.

günlerdeki mahrumiyetlerini telafi etme gayreti içinde oldukları tahmin edilmektedir. Renk seçiminde özellikle canlı, cıvıllı cıvıllı renklere yoğunlaştıkları ve bu sayede çoğu için siyah beyaz olan hayatın renklendirilmeye çalışıldığı fark edilmiştir.⁸²

6.2. Boğaz Harfleri

Dudak harflerinin verilmesi, çalıştırılması, dinlenilmesi ve yapılan etkinlik ile şekillerinin de öğrenildiğinden emin olunmasından sonra bir diğer mahreç bölgesine geçilmiştir. Harf grubunun azlığı noktasında ikinci sırayı “boğaz harfleri” almaktadır. Bu sebeple harflerin tanıtımına boğaz harfleriyle devam edilmiştir. Bu sefer öğretici tarafından yazı tahtasına “BOĞAZ HARFLERİ” başlığı atıldıktan sonra görsel/uzamsal zekâyâ sahip öğrencilere de hitap için bir boğaz resmi çizilerek boğaz üç bölgeye ayrılmıştır ve her bir bölgeye ait harfler yerine yazılmak suretiyle öğrenci çalıştırılmaya başlanmıştır.

6.2.1. Boğaz Harflerinin Bölümleri (Boğaz Üstü, Boğaz Ortası, Boğaz Sonu)

Türkçe yazıldığı zaman “h” harfiyle gösterilebilecek üç ayrı harfin [ح ه خ] alt alta yazılmasına özellikle dikkat edilmiştir. Harfleri çalıştırma esnasında boğazın bir bölgesinden diğerine geçildiği her seferinde özellikle bu üç harften her birinin bir öncekiyle art arda okunması suretiyle telaffuzlarındaki farklılığa dikkat çekilmiştir.

Harflerin mahreçlerine dikkat edilmeden okundukları zaman ayetlerde anlam değişmesinin söz konusu olabileceği çeşitli örneklerle gösterilmiştir. Öğretim süreci içerisinde kazandırılan davranışların gerçek hayatta kullanılabilir ve gerçek hayatı kolaylaştırıcı nitelikte olması anlamındaki öğretim ilkelerinden yaşama yakınlık (yaşama uygunluk, hayatilik) ilkesinden⁸³ hareketle örneklerden bir tanesi de hemen hemen bütün öğrencilerin namaz kılarken okudukları bir süre olan Felak suresinden seçilmiştir.

Felak suresinde yer alan [من شر ما خلق] ayetindeki [خلق] kelimesi mahrecinden okunmayıp [خلق] ya da [هلق] şeklinde okunduğu zaman “yaratılan” anlamındaki [خلق]

⁸² Bkz. EK 2: Boyama Etkinliği Örnekleri

⁸³ Komisyon, a.g.e., s. 7; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 115; Yıldız Kuzgun vd., a.g.e., s. 182; Remzi Yavaş Kıncal vd., a.g.e., s. 177.

kelimesinin; ilkinde “tırış etti” manasına dönüşeceği, ikincisinde ise herhangi bir anlam ifade etmeyeceği ve böylece ayette hiçbir şekilde murat edilmeyen bir mananın/manasızlığın telaffuz edilmiş olacağı anlatılmıştır.

Sınıfımızdaki öğrenci profili yaş açısından değerlendirildiğinde çoğunluğun yetişkinlerden oluştuğu dikkate alınırsa onların yapmak istedikleri şeyde güttükleri amacın önemli olduğu göz ardı edilmemelidir. Çünkü onlar için anlamı olmayan konularda çalışmak can sıkıcıdır. Dolayısıyla bu dönemde “Niçin Öğreneyim?” sorusu, öncelik arz eden bir durumdur. Yine yetişkinler öğrenmeye, ancak gerçek hayatla ilgili bir problem olduğunda, böyle bir şeyi tecrübe ettiklerinde ve onları çözme ihtiyacı hissettiklerinde hazırdırlar. Yetişkinlerin büyük oranda öğrenim aşkı için öğrenmedikleri düşünülmektedir. Onlar öğrenmeye daha çok problem merkezli bir yaklaşımla geldiklerinden, öğrendikleri şeylerin hemen uygulanmasıyla ilgilenirler Bu sebeple “Öğrendiğim bu bilgiyi nasıl kullanırım?” ya da “Öğrendiğim bu bilgiler benim ne işime yarar?” soruları yetişkin kişi tarafından sorulan temel sorulardandır. Gerçek hayatta uygulanabilecek bilgiler, yetişkinler için son derece önemli iken, yetişkinin hayat tarzına uymayan veya pratikte fayda sağlamayacak ilave bilgiler, yetişkinler için çok fazla bir anlam ifade etmez.⁸⁴ Bu şekilde birçok örnekle beraber özellikle namazda sıklıkla okunan surelerden biri olan Felak suresinde yer alan bir ayetten yola çıkarak mahreç bilgisinin önemine vurgu yapmanın ve bir harfi başka bir harfi telaffuz ediyor gibi okumak suretiyle ortaya çıkabilecek fahiş hatalara örnek göstermenin, öğrencinin derse verdiği ehemmiyetin, duyduğu ilgi ve alakanın artmasına sebebiyet verdiği ve bu durumun da öğrenme sürecine olumlu yönde etki ettiği gözlenmiştir.

İlgili harflerin boğazdaki yerlerinin şekil üzerinde yazılmak suretiyle gösterilmesinden sonra isimlerinin telaffuzu önce öğretici tarafından yapılmıştır. Öğretici tarafından telaffuz edilen her bir harf daha sonra koro hâlinde öğrenciler tarafından okunmuş akabinde ise her bir öğrenciden tek tek dinlenmiştir. Tek tek okumalar esnasında ortaya çıkabilecek yanlış okumalarla ilgili dudak harfleri dinlenirken gösterilen hassasiyet aynen gözetilmiştir. Ayrıca öğretici zaman zaman bir harfin telaffuzunda kasten hata yapmış ve öğrencilerden yapılan hatayı tespit etmelerini istemiştir. Örneğin boğaz ortası harflerinden olan [ح] harfini okurken boğaz üstü harflerinden olan [خ] harfinin sesini vermiş ve öğrencilerin itirazını beklemiştir. Öğrencilerin “Yanlış okudunuz hocam!” itirazına karşılık “Neden?” sorusunu yöneltmiş ve öğrencilerin “Okuduğunuz harf boğaz üstü harfi.” ya da

⁸⁴ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 160-171; ayrıca bkz. Zuhal Cafağlı vd., Eğitim Psikolojisi, s. 115-116.

Okuduğunuz [ح] harfi.” cevabını vermelerini beklemiştir. Yapılan bu çalışmada öğrencilerin oldukça başarılı oldukları ve bu çalışmadan büyük bir keyif aldıkları gözlenmiştir. Öğrencilerin göstermiş oldukları başarı ve almış oldukları keyif, ders sürecini olumlu etkilemiş ve öğrenmeye ilgiyle beraber öğrenme hızının da artmasına sebebiyet vermiştir. Daha sonra öğrencilere, boğaz harflerinin bölgelere ayrılmış hâliyle gösterildiği tablonun yer aldığı materyal (Kavram Haritası 3: Boğaz Harfleri) dağıtılmış ve öğrencilerden bu materyali defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

BOĞAZ HARFLERİ		
Boğaz Üstü	Boğaz Ortası	Boğaz Sonu
ع ح	ع ح	ا هـ

Kavram Haritası 3: Boğaz Harfleri

Dudak ve boğaz harfleri verildikten sonra öğrenciyi derste daha aktif hâle getirmek ve “başarmak” duygusunu tekrar tekrar tattırmak suretiyle öğrencideki hem moral ve motiveyi artırmak hem de öğrenmenin kalıcılığını ve geçişini sağlamak için çeşitli etkinlikler yapılmıştır. Dersi sürdürme aşamasında öğretmenin, öğrencinin dikkatini daima uyanık tutması gerekmektedir. Bu nedenle ders içerisinde dikkati uyanık tutacak etkinliklerin planlanması lüzumludur.⁸⁵ Eğitimcilerimiz her ne kadar özellikle “ocuklarda seviyelerine uygun sorumluluklar vermenin, kendi başlarına bir şeyleri başarabildikleri duygusunu tattırmanın, onlarda kendine güven duygusunun ve sorumluluk bilincinin gelişmesini sağlayacağını” savunsalar⁸⁶ da çoğunluğu yetişkinlerden oluşan sınıflarımızda yaptığımız gözlem(ler) aynı durumun ileri yaş seviyesindeki öğrencilerimiz için de geçerli olduğunu ortaya koymuştur.

Aşağdaki etkinlikte (alışma Kâğıdı 2: Boğaz Harfleri) “dudak harfleri” ile ilgili olan çalışmada gözetilen hedefler gözetilmiştir. Öğrencinin, alfabeyi, harfleri tanımadan ezberden okumasının önüne geçilmesi ve dokunsal zekâsı gelişmiş öğrencilerde öğrenmenin tam olarak gerçekleşmesi istenmiştir. Çalışmanın akabinde de yine öğrenciye, öğrenmedeki kusurların kaldırılıp yerine doğruları konurken öğrenim görevinin daha iyi anlaşılması, daha iyi yorumlanması, daha önce öğrenilenlerin ve öğrenilmekte olanların

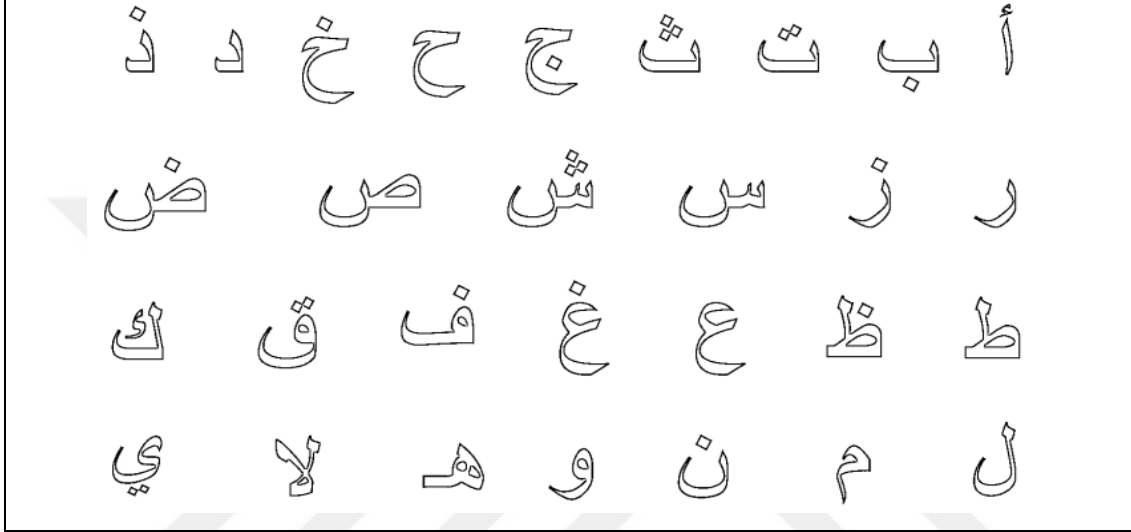
⁸⁵ Zuhal Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi, s. 76.

⁸⁶ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 62.

pekiştirilmesi⁸⁷ için geri bildirim yapılmıştır. Tam öğrenmenin gerçekleştiği öğrenci, çalışma kâğıdına çizilen yıldız işaretiyle/simgesel pekiştireçle motive edilmiş, hata yapan veya eksiği olan öğrenciye de hatasını giderme ve eksiğini telafi etme fırsatı verilmiştir.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki harfler içerisinde “boğaz harflerini” bulup boyayalım.

Çalışma Kâğıdı 2: Boğaz Harfleri

Aşağıdaki test (Kazanım Kontrol Çalışması 1: Mahreç Bölgeleri), öğrenciye mahreç ve mahreç bölgeleri bilgisinin verilmesinin, dudak ve boğaz harflerinin tanıtılmasının akabinde yapılmıştır. Hedeflenen öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğinin göstergesi, davranışın ortaya çıkması olduğu için öğretim sürecinin tamamlanması amacıyla dersin bitiminde öğrenciye çoktan seçmeli testle değerlendirme⁸⁸ yapılmıştır. Çoktan seçmeli testlerde yazmaya ayrılan sürenin kısa olması hasebiyle uygulanabilirliğinin kolay olması, ayrıca değerlendirmede puanlamanın tamamen objektif olması⁸⁹ öğreticinin tercihin ve öğrencilerin bu aktiviteye zevkle katılmasına sebep olmuştur. Yapılan ilk test etkinliğinde soru kâğıtlarının dağıtımı esnasında tedirginlikleri gözlemlenen öğrencilerin, kâğıtlarının değerlendirilmesinin sonrasında, kendi başarılarına şahitlik etmeleri sebebiyle tedirginliklerinden eser kalmadığı, aksine kendilerine duydukları güven duygusunun

⁸⁷ Geri bildirim “pekiştiricilik işlevi” için bkz. İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 314; Yıldız Kuzgun vd., a.g.e., s. 167-198; Ali Osman Kocaer, a.g.e., s. 47-50.

⁸⁸ Komisyon, a.g.e., s. 36.

⁸⁹ Çoktan seçmeli testlerin özellikleri, üstünlükleri ve sınırlılıkları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Serdar Erkan vd., Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme, NOBEL Yayın Dağıtım, Ankara 2008, s. 96-102.

arttığı, moral ve motivelerinin yükseldiği, -ayrıca bundan sonraki test etkinliklerinde de hiçbir tedirginlik yaşamadıkları- gözlenmiştir.⁹⁰

Adı Soyadı:

AŞAĞIDAKİ SORULARI CEVAPLAYINIZ

1. Aşağıdaki harf guruplarından hangisi tam dudak harfleridir?

- a) ب م ف b) ب م و c) ب ف و

2. Boğaz ortasından çıkan harfler hangileridir?

- a) خ غ b) ا ح c) ع ح

3. Boğazın göğse bitiştigi yerden çıkan harfler nelerdir?

- a) ا ه b) ع ح c) غ ع

4. Yarım dudak harfi hangisidir?

- a) ب b) م c) ف

5. Boğaz başlangıcından (üstünden) çıkan harfler nelerdir?

- a) ا ه b) ع ح c) غ خ

6. Asli mahreç bölgeleri kaç tanedir?

- a) 1 b) 2 c) 3

7. Dudak harfleri kaç tanedir?

- a) 1 b) 4 c) 3

8. Boğaz harfleri kaç tanedir?

- a) 6 b) 4 c) 3

9. Hangisi asli mahreç bölgelerinden değildir?

- a) Dil b) Dudak c) Cevf

10. Hangisi dudak harfidir?

- a) ح b) ب c) غ

Not: Her soru on puandır.

Muvaffakiyetler Dilerim

Kazanım Kontrol Çalışması 1: Mahreç Bölgeleri

⁹⁰ EK 3: Kazanım Kontrol Testi Örnekleri.

Etkinlikler, alıştırmalar ve sınavlar dersin amaçlarıyla ve içeriğiyle tutarlı olduğu zaman öğrencilerin elde ettiği doyumun düzeyi de yükselmektedir. GÜdülenme ve performansa etkileri nedeniyle her bağlamda etkili bir tasarımın özelliği olarak içsel tutarlılık büyük bir önem taşımaktadır. İçeriği uygun biçimde kapsamayan ya da açık bir biçimde yanlış güçlük düzeyi üzerine yapılandırılmış sınavlar düşük performansa neden olur. Öğrenci başarılı olsa bile, öğrencinin duyuşsal tepkileri ve güdülenmesi üzerinde olumsuz etkileri sürebilir.⁹¹ Bu sebeple mantıksal/matematiksel zekâ⁹² sahibi öğrencilerin de öğrenme biçimi olarak kullandıkları ve yaparken büyük keyif aldıkları çoktan seçmeli test kolaydan zora ilkesinden ve sınıftaki farklı yaş ve seviyedeki öğrencilerin durumlarının gözetilmesinden hareketle soru sayısı az olup üç şık olarak hazırlanmış ve içeriğin tamamen işlenen konuları kapsamasına dikkat edilmiştir.

Okur-yazar olmayan öğrencilerimiz bu çalışmaya (Kazanım Kontrol Çalışması 1: Mahreç Bölgeleri) istedikleri takdirde okur-yazar arkadaşlarının yardımı ile katılmış; istemedikleri takdirde ise katılmamışlardır. Etkinliğe katılmayan öğrencilerimiz yapılan çalışmanın içeriğinden, testin tamamlanmasının hemen sonrasında soruların sınıfta cevaplandırılması suretiyle haberdar edilmişlerdir.

Yapılan bu çoktan seçmeli test çalışması ile bir taraftan başarılı öğrencilere öğrenmekten zevk alma duygusu yaşatılırken bir taraftan da öğrenmeyi tam olarak gerçekleştirememiş öğrencilere eksikliklerini görme ve telafi etme imkânı sağlanmıştır. Ayrıca öğretici de işlenen/anlatılan konular ile ilgili bir geri dönüt alma imkânı bulmuştur. Zira öğretmenin verdiği dönüt, öğrencilerin yanıtlarının yeterliliği konusunda bilgi verirken, öğrencilerin dönütleri öğretimin başarısının göstergesidir.⁹³ Böylece çok iyi öğrenilen konularla birlikte tekrarının yapılması gerekli olan konuların tespiti de mümkün olmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Eğitim ve Öğretim Çalışmalarının Planlı Yürütülmesine İlişkin Yönerge'sine göre plan yapmanın temel ilkelerinden bir tanesi şu şekilde ifade edilmiştir (Madde 8): "Plân, standart değil, gerektiğinde konu, süre ve uygulamada değişiklikler yapılabilecek esneklikte olmalıdır."⁹⁴ Bu ilkedен hareketle öğretici, tekrarının yapılmasının

⁹¹ Yıldız Kuzgun vd., a.g.e., s. 187.

⁹² Komisyon, a.g.e., s. 56; Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 128.

⁹³ F. Dilek Gözütok, a.g.e., s. 191.

⁹⁴ http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2551_0.html

lüzumlu olduğunu düşündüğü konular için gerekli tedbir(ler)i alarak yeni bir strateji⁹⁵ geliştirmek suretiyle öğretimin tam olarak gerçekleşmesine çalışmıştır.

Kolaydan zora (basitten karmaşığa) ilkesinden hareketle, öğrenilen mahreç bölgelerine ait harflerin müstakil olarak boyandığı daha önceki çalışmalardan farklı olarak, aşağıdaki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 3: Dudak ve Boğaz Harfleri) iki mahreç bölgesine ait harflerin tek çalışma kâğıdında gösterilmesi istenmiştir. Yapılan bu çalışma ile öğrencinin aynı anda iki farklı mahreç bölgesine ait harfleri, alfabenin içinden ayırt etmesi sağlanmıştır. Çalışma sonrasında öğrenmenin hangi oranda gerçekleştiği tespit edilmiş, tam öğrenmenin gerçekleştiği öğrencilerin kâğıtlarına yıldız yapılmak suretiyle/simgesel pekiştireçle öğrenci onurlandırılmış, hata yapanların hataları gösterilmiş, -varsa- eksikliklere işaret edilmiştir. Bu şekilde her bir öğrenciye geri bildirim yapılmış ve hatası veya eksiği olan öğrencilerin bunları telafi edebilmesi için imkân sunulmuştur.

Adı Soyadı:

Harflerden **“dudak harflerini”** kırmızıya, **“boğaz harflerini”** maviye boyayalım.

ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ
ر	ز	س	ش	ص	ض			
ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ك		
ل	م	ن	و	هـ	لا	ي		

Çalışma Kâğıdı 3: Dudak ve Boğaz Harfleri

6.3. Dil Harfleri

En çok harfe sahip olması hasebiyle en son öğretilen mahreç bölgesi “dil” olmuştur. Dil harflerinin öğretiminde de takip edilen usul tedricilik ilkesinden hareketle yine bu harflerin

⁹⁵ Strateji, bir şeyi elde etmek için izlenen yol ya da amaca ulaşmak için geliştirilen planın uygulanması olarak tarif edilmiştir. Zuhul Cafoğlu vd., Eğitim Psikolojisi, s. 120.

kendi aralarında gruplandırılmaları suretiyle olmuştur. Yine öğretici tarafından yazı tahtasına “DİL HARFLERİ” başlığı atılarak harfler gruplar hâlinde yazılmıştır.

6.3.1. Dil Harflerinin Bölümleri

6.3.1.1. Dil Ucunu Üst Ön Dişlere Dokundurmak Suretiyle Okunan Harfler (Peltek)

Ekonomiklik ilkesinden hareketle dil harfleri verilirken iki gruptaki harflere ait -ilgili materyalde birinci ve üçüncü grup harfler- ortak sıfattan da bahsedilmiştir. (Kavram Haritası 15: Dil Harfleri) Bu şekilde öğrenci aynı anda hem harfin adını, hem o harfe ait mahreç bölgesini, hem de her bir gruptaki harflerin sahip oldukları ortak sıfatlardan birini öğrenmiştir. Mahreçle beraber sıfat bilgisine de giriş yapılmak istenmiştir; çünkü sıfat mahreçle birlikte harfin telaffuzunun daha doğru bir şekilde okunmasını sağlamaktadır.⁹⁶

Tahtaya yazılan ilk harf grubumuz “peltek” olarak nitelendirilen harflerden oluşmuştur. Peltek kelimesinin bizim dilimizde de mevcut olması hasebiyle öğretici bu sıfatı anlatmadan ve harflerde uygulanışını göstermeden önce hem öğrencinin dikkatini derse çekebilmek hem de bildiklerinden hareketle bilmediklerini keşfetmelerini sağlamak amacıyla kendilerine “Peltek denilince ne anlıyorsunuz?” sorusunu yöneltmiştir. Öğrencilerin kahir ekseriyeti bu kelimeye yabancı olmadığı için sorulan soruyu cevaplama konusunda istekli davranmış ve sorunun doğru cevabını verebilmiştir. Verilen cevaplarla peltekliliğin bir telaffuz kusuru olduğu⁹⁷ teyit edildikten sonra bu defa öğrencilere “peltek insanların nasıl konuştukları” sorusu yöneltilmiş ve içerisinde özellikle “s” ve “z” harflerinin yer aldığı örnek kelimeler verilerek bu kelimelerin peltek bir kişi gibi seslendirilmesi istenmiştir. Yaşama yakınlık ilkesinin kullanıldığı bu sunumda öğrencilerin oldukça başarılı bir performans sergiledikleri gözlenmiştir. Öğrenme ürünleri modelinde Gagne’nin belirlediği aşamalardan biri olan öğrenciye rehberlik etme⁹⁸ ile öğrencilerin öğrendiklerini uzun süreli belleğe kodlamalarına yardımcı olabilmek için pelteklikten haberdar olan öğrencilerin Arap alfabesinde de aynı niteliği taşıyan harflerin olduğu bilgisine ulaşmaları sağlanmıştır. Bu ön hazırlıktan sonra öğretici, pelteklik sıfatı taşıyan

⁹⁶ İsmail Karaçam, a.g.e., s. 197.

⁹⁷ “**Peltek**:sf. 1. Dilini dişlerinin arasına alır gibi konuşan ve bu yüzden s, z gibi sesleri kusurlu söyleyen (kimse). 2. Tutuk, titrek (konuşma): 3. zf. Tutuk, titrek bir biçimde.”
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.588a6a13a34755.63848035.

⁹⁸ Komisyon, a.g.e., s. 36.

harflerin mahreç bölgesi hakkında öğrencilere bilgi vermiş ve okunuşlarının nasıl olacağını uygulamalı bir şekilde göstermiştir. Öğreticinin harflerin okunuşları ile ilgili uygulamalı bilgi aktarımından sonra öğrencilere de harfler önce talim ile koro hâlinde, daha sonra ise tek tek olmak üzere okutulmuştur. Öğrenciler pelteklik sıfatı taşıyan harflerin okunuşları ile ilgili bilgi sahibi olduktan ve kendileri de pratik olarak uyguladıktan sonra öğretici bu harflerin kendilerine benzeyen diğer harflerle karıştırılmaması için kasten doğru telaffuzların arasına yanlış telaffuzları dâhil etmiş ve öğrencilerden bu yanlış okuyuşları tespit etmelerini istemiştir. Bu çalışma öğrencilerin derste hem daha dikkatli hem de daha aktif olmalarını sağlamış, bu durum ise öğrenme sürecinin olumlu etkilenmesine sebebiyet vermiştir. Öğrenme ve öğretme kuramlarından olan aktif öğrenme⁹⁹ ile geleneksel sınıflarda sıkça karşılaşılan bir durum olan öğreticinin zamanın büyük bir kısmını öğrencilerin güdülenmesine harcaması bir problem olmaktan çıkmış, aktif öğrenme kendi doğası içinde bu sorunu çözmüştür. Daha sonra öğrencilere peltek harflerin gösterildiği materyal (Kavram Haritası 4: Peltek Harfler) dağıtılarak defterlerine yapıştırılmaları istenmiştir.

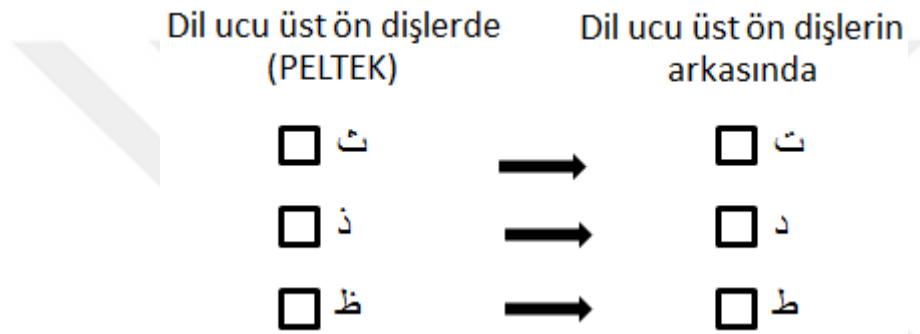
Kavram Haritası 4: Peltek Harfler

6.3.1.2. Dil Ucunu Üst Ön Dişlerin Arkasına Dokundurmak Suretiyle Okunan Harfler

Dil harflerinden ikinci grup, dil ucunun üst ön dişlerin arkasına dokundurulması suretiyle okunmaktadır. Bu gruba ait harfler verilirken bu harflerin öğrencilerin zihninde daha kolay kalması için, kendilerine “bu harflere peltek grubundaki harflerden birer nokta silinmesi” suretiyle ulaşılabileceği söylenmiştir. Bunun için öğretici, tahtada ikinci grubun harflerinin yerine önce peltek harfleri yazmış, daha sonra ise her birinden birer nokta silerek asıl harflere ulaşmıştır. Böylece öğrenciler “dil ucunun üst ön dişlerin arkasına dokundurulması suretiyle okunan” harfleri “peltek harflerden birer nokta silinerek elde edilen harfler” olarak “kodlamak” suretiyle öğrenmişlerdir. Öğrenilen bilgileri belleğe kaydederken

⁹⁹ Komisyon, a.g.e., s. 37.

işleyen sürece kodlama denmektedir. Kodlama işlemi, bilgi kısa süreli bellekte analiz edilirken yapılır. Eğer bilgiler 15-20 dakika içinde kodlanarak uzun süreli bellekte depolanmazlar ise unutulur. Kodlamalar ses, anlam ya da görsel ipuçları içerebilir.¹⁰⁰ Harflerin tespitinden sonra öğretici her bir harfi tek tek seslendirmiş ve öğrencilere de okutmuştur. Öğrencilere önce koro hâlinde okutulsa da akabinde tek tek okumaları da sağlanmıştır. Harfler çalışılıp öğrenildiği kanaati hâsıl olduktan sonra ilgili harflerin yer aldığı materyal (Kavram Haritası 5: Dil Ucunun Üst Ön Dişlerin Arkasına Dokundurulmasıyla Okunan Harfler) öğrencilere dağıtılmış ve defterlerine yapıştırılmaları istenmiştir.

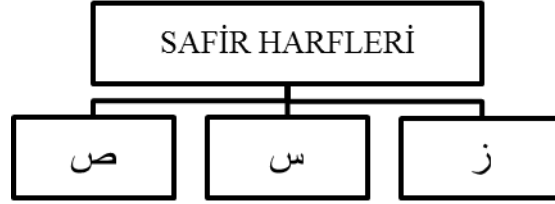
Kavram Haritası 5: Dil Ucunun Üst Ön Dişlerin Arkasına Dokundurulmasıyla Okunan Harfler

6.3.1.3. Dil Ucunu Alt Ön Dişlerin Dibine Dokundurmak Suretiyle Okunan Harfler (Safir)

Dil harflerinin üçüncü grubunda safir sıfatı taşıyan harfler yer almaktadır. Öğretici bu gruba ait harfleri tahtaya yazdıktan sonra harflerin isimlerini söylemeden her bir harfe ait sesi çıkarmış ve öğrencilere “Çıkardığım ses neye benziyor?” sorusunu yöneltmiştir. Öğrenciler, öğretici harflerin seslerini çıkarmaya devam ettikçe; kuş sesi, su sesi, arı sesi, sivrisinek sesi vb. cevaplar vermişlerdir. Bu cevapları alan öğretici burada tabiattaki bazı sesleri anımsatan “safir” sıfatından bahsetmiş ve okunuşun nasıl olması gerektiğini her bir harfte ayrı ayrı olmak üzere uygulamalı olarak göstermiştir. Uyarıcı materyallerin sunulması ile zengin ve etkili bir anlatımın gerçekleştirilmeye çalışıldığı derste öğretici safir sıfatı taşıyan harfleri önce talimle öğrencilere koro hâlinde okutmuş, akabinde ise öğrencilerin tek tek okumalarını sağlamıştır. Daha sonra safir harflerinin yer aldığı

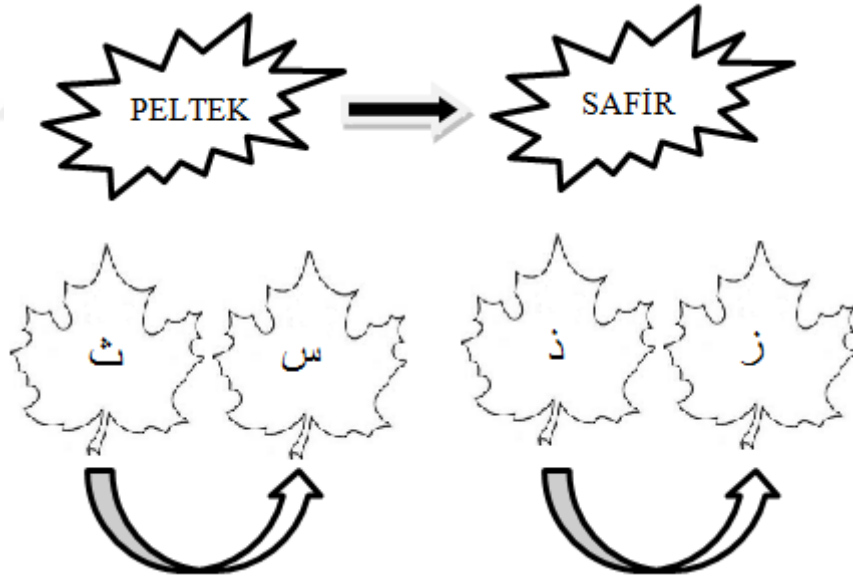
¹⁰⁰ Yaşar Özbay vd., a.g.e., s. 276-177.

materyal (Kavram Haritası 6: Safir Harfleri) öğrencilere dağıtılmış ve defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

Kavram Haritası 6: Safir Harfleri

Öğretici, ilk grupta verdiği peltek harflerle üçüncü gruptaki safir sıfatı taşıyan harflerin okunuşları arasındaki farkın öğrenciler nezdinde daha iyi ayırt edilebilmesi için birbirlerine karıştırılabilen harflerin yan yana yer aldığı bir kavram haritası hazırlayarak materyaldeki harfleri art arda okumak suretiyle aradaki okunuş farklılığına dikkat çekmeye çalışmıştır. Materyalde peltek harfin pelteklik sıfatı verilmediğinde harfin safir sıfatı taşıyan harfe dönüşeceği de şekille gösterilmeye çalışılmıştır.

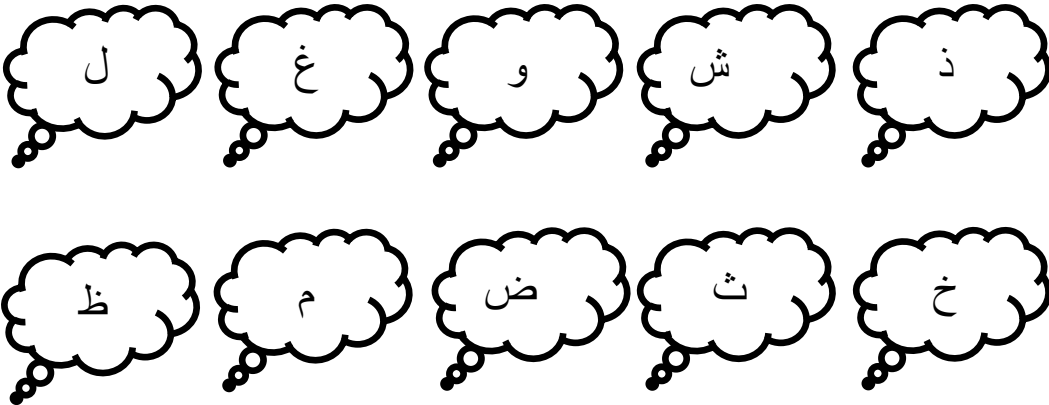
Kavram Haritası 7: Peltek ve Safir Sıfatı Taşıyan Harflerdeki Okunuş Farkı

Dil harflerinin verildiği derste ilk üç gruba ait harflerin verilmesinin akabinde hem bilgiyi pekiştirmek, hem öğrenciyi derste aktif hâle getirmek, hem de derse canlılık katmak için hemen bir etkinlik yapılmıştır (Çalışma Kâğıdı 4: Peltek Harfler). Etkinlikler yapılırken de tedricilik ilkesi gözetilmiş, basitten karmaşığa/kolaydan zora gidilmesine dikkat edilmiştir. Konunun işlenmesinin hemen akabinde yapılacak etkinlik, bilginin zihinlerde henüz çok yeni olması hasebiyle öğrenciye çok kolay gele(bile)ceği için bilginin verilmesinin

üzerinden belli bir zamanın geçmesinden sonra da o konu ile ilgili farklı bir etkinlik mutlaka yapılmıştır. Böylece yapılan tekrar ile hem öğrencinin unutmasının önüne geçilmesi, hem bilginin iyice pekiştirilmesi, hem de daha önceki derste öğrenmeyi tam olarak gerçekleştirememiş öğrencilerin kontrolü ve bu vesileyle öğrenmenin daha iyi gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Aşağıdaki etkinlikler (Çalışma Kâğıdı 4: Peltek Harfler, Çalışma Kâğıdı 5: Safir Sıfatı, Çalışma Kâğıdı 6: Peltek ve Safir Sıfatı-I) dil harflerinden ilk üç grubun verilmesinin hemen sonrasında yapılmıştır. Etkinlikler ile öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesi imkânı olmuştur. Her etkinliğin hemen sonrasında öğrenciye geri bildirim yapılmış, tam yapanlar kâğıtlarına yıldız yapılmak suretiyle/simgesel pekiştireçle onurlandırılmış, yanlış yapanların hataları düzeltilmiş, eksik yapanların eksiklikleri gösterilmiş ve böylece tam öğrenme modelinde öğretim hizmetinin niteliğini etkileyen değişkenlerden olan dönüt ve düzeltme¹⁰¹ uygulamaya konmuştur. Yapılan ilk iki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 4: Peltek Harfler ve Çalışma Kâğıdı 5: Safir Sıfatı) sadece on harf içinden birincisinde peltek, ikincisinde ise safir harflerinin bulunması istenmiştir. Üçüncü etkinlikte ise (Çalışma Kâğıdı 6: Peltek ve Safir Sıfatı-I) yine on harf içerisinde bu sefer peltek ve safir harflerinin bulunması istenmiştir. İlk ikisine göre biraz daha karmaşık olan bu etkinlikte öğretici iki sığata ait harflerin karıştırılıp karıştırılmadığının kontrolünü yapmıştır. İlk iki etkinlikte hatasız yapan bazı öğrencilerin üçüncü etkinlikte hata yapabildiği görülmüştür. Bu durum, etkinliklerin aşamalı olarak zorlaştırılmasının gerekli olduğunu düşündürmüştür.

Adı Soyadı:

Peltek harfleri boyayarak gösteriniz.

Çalışma Kâğıdı 4: Peltek Harfler

¹⁰¹ Komisyon, a.g.e., s. 27.

Adı Soyadı:

Safir sıfatı olan harfleri boyayarak gösteriniz.

Çalışma Kâğıdı 5: Safir Sıfatı

Adı Soyadı:

Sıfat isimlerinin olduğu şekilleri dilediğiniz renge boyayarak o sıfatla ilgili harfleri de kendi rengiyle boyayarak gösteriniz.

ش	ظ	ك	ز	س	ع	ذ	ص	ت	ث
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Çalışma Kâğıdı 6: Peltek ve Safir Sıfatı-I

Öğrenim görevi hedef davranışların gerçekleştirilmesine yetmediğinde, öğrenme sırasında alınan dönütler, eksik olan öğrenim görevini tamamlamaya yardım eder.¹⁰² Bu çalışmalarda da eksik ya da hatası olan öğrencilerin, bir dahaki çalışmalarda daha başarılı olabilmek için kendi kendilerine telkinde bulundukları ve dersi takip esnasındaki dikkat ve motivasyonlarının daha da arttığı gözlenmiştir.

¹⁰² Dönütün “tamamlayıcılık işlevi” hakkında bkz. İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 314.

Aşağıdaki etkinlik (Çalışma Kâğıdı 7: Peltek ve Safir Sıfatı-II) ile yukarıdaki etkinlikten istenen şey aslında aynıdır; fakat ilki söz konusu sıfatlarla tanışmanın hemen akabinde yapılmış, diğeri ise bir sonraki gün hem tekrar hem de önceki gün öğrenmeyi tam olarak gerçekleştirememiş öğrencinin eksikliğini tamamlaması amacıyla yapılmıştır. Ayrıca ilkinde bulunması istenen iki sıfata ait harfler daha az harf grubu içinden aranacakken ikincisinde alfabenin tamamı içinden aranarak kolaydan zora (basitten karmaşığa) ve tedricilik ilkesinin gözetilmesine devam edilmiştir.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki harflerde **peltek** ve **safir** sıfatı olan harfleri farklı renklerde boyayarak gösteriniz.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص
ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ی

Çalışma Kâğıdı 7: Peltek ve Safir Sıfatı-II

Öğrenmede, başarı ödül; başarısızlık cezadır. Öğrencinin başarılı olması; kendine güven duygusunun gelişmesi, cesaretinin artması gibi birçok ihtiyacının doyurulmasına yardım eder; başarısız olması ise bunların doyurulmasını engeller. Öğrenmeden elde ettiği dönütler öğrencinin başarılı olup olmayacağına ilişkin bilgiler vererek onu öğrenmeye özendirebilir.¹⁰³ Nitekim peltek ve safir sıfatlarına ait harflerin bir arada arandığı ilk etkinlikle ikinci etkinliğin başarı kıyaslaması yapıldığında ikincisinde başarı oranının ilkinde göre daha da arttığı gözlenmiştir. İlk etkinlikte hatası ya da eksikliği olan öğrencinin bunları gidermek için gayret gösterdiği ve bir sonraki etkinlikte başarı grafiğinin yükselerek hatalarını düzeltmiş ve eksikliklerini gidermiş olduğunu fark etmesiyle, bu durumun öğrencinin sınıfta bulunmaktan dolayı mutlu olmasına ve öğrenmekten duyduğu hazzın artmasına sebep olduğu görülmüştür. Bu etkinliklerin tamamlanmasının akabinde dil harflerinden diğeri bir grubun öğretilmesine geçilmiştir.

¹⁰³ Dönütün “özendiricilik işlevi” hakkında bkz. İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 314.

6.3.1.4. Dil Ortasını Üst Damağa Kabartmak Suretiyle Okunan Harfler

Dil harflerinden dördüncü grup, dil ortasının üst damağa kabartılması suretiyle okunan harflerdir. Bu gruptaki harfler kısaca “Dil Ortası Harfleri” olarak isimlendirilmiş ve çalıştırılmıştır. Dil ortası harfleri olan [ی, ش, ج]’nın¹⁰⁴ telaffuzlarının Türkçedeki “c, ş, y” harfleriyle aynı olmadığı, bu farklılığın dil ortasının üst damağa kabartılması suretiyle gerçekleştiği çeşitli Arapça ve Türkçe kelimelerin Türkçe ve Arapçaya uygun telaffuzları ayrı ayrı seslendirilerek kıyas imkânıyla gösterilmiştir. Diğer harflerde olduğu gibi bu harflerin telaffuzları da önce öğretici tarafından seslendirildikten sonra öğrenciler ilkin koro hâlinde okumuşlar, akabinde ise her bir öğrenciye tek tek okutulmuştur. Daha sonra dil ortasının üst damağa kabartılması suretiyle okunan harflerin yer aldığı materyal (Kavram Haritası 8: Dil Ortasının Üst Damağa Kabartılarak Okunduğu Harfler) öğrencilere dağıtılmış ve öğrencilerden ilgili materyali defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.¹⁰⁵

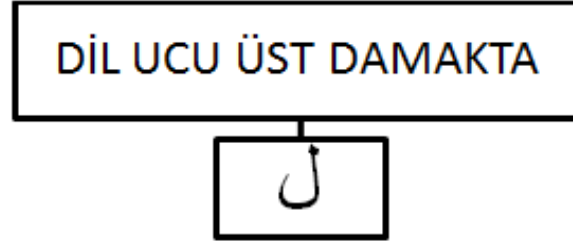
Kavram Haritası 8: Dil Ortasının Üst Damağa Kabartılarak Okunduğu Harfler

6.3.1.5. Dil Ucunu Üst Damağa Dokundurmak Suretiyle Okunan Harf

Dil harflerinden beşinci grupta dil ucun üst damağa dokundurulması suretiyle okunan tek harf vardır. Öğretici bu gruptaki tek harfi de tahtaya yazmak suretiyle göstermiş ve ardından harfin ismini ve okunuşunu önce kendisi seslendirmiş, öğrenciler ilkin koro hâlinde okumuşlarsa da daha sonra tek tek her birine okutulmuştur. Akabinde dil ucunun üst damağa dokundurulması suretiyle okunan harfin yer aldığı materyal (Kavram Haritası 9: Dil Ucunun Üst Damağa Dokundurularak Okunan Harf) öğrencilere dağıtılmış ve öğrencilerden ilgili materyali defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

¹⁰⁴ Harflerin mahreçleriyle ilgili ilk bilgileri veren Halil b. Ahmed’in Kitâbü’l- ‘ayn adlı eserinde bu mahreç bölgesinde yer alan harfler “ج, ش ve ض” olarak gösterilmiştir. Bkz. Ğânim Kaddûrî Hamed, el-Müyesser fî ilmi’t-tecvîd, Merkezü’d-Dirasâti ve’l-Ma’lûmatî’l-Kur’aniyye, Cidde 2009, s. 173-174.

¹⁰⁵ [ی, ش, ج] harflerinin telaffuzlarında yapılan mübalağa ile ilgili olarak bkz. Mustafa Şen, “Kur’an Harflerinin Mahrec Ve Sıfatlarında Mübalağa: İfrat Ve Tefrit”, Turkish Studies, V/10/14 Fall 2015, p. 1-19.

Kavram Haritası 9: Dil Ucunun Üst Damağa Dokundurularak Okunan Harf

6.3.1.6. Dil Ucunun Üst Ön Dişlerin Etlerine Dokundurulması Suretiyle Okunan Harf

Dil harflerinin altıncı grubunda dil ucunun üst ön dişlerin etlerine dokundurulması suretiyle okunan tek harf vardır. Öğretici bu harfi tahtaya yazarak göstermiş ve yeri itibariyle [ل] “lam” harfinin biraz altı olduğuna vurgu yapmıştır. Mahreçten okunan [ن] “nun” harfinin genizden okunan ile bir alakasının olmadığı uygulamalı olarak gösterilmiştir. Öğrenciler önce talim ile koro hâlinde okumuşlar, her birine tek tek okutulduktan sonra ise bu harfin yer aldığı materyal (Kavram Haritası 10: Dil ucu üst ön dişlerin etlerine dokundurulmak suretiyle okunan harf) öğrencilere dağıtılmış ve defterlerine yapıştırmaları sağlanmıştır.

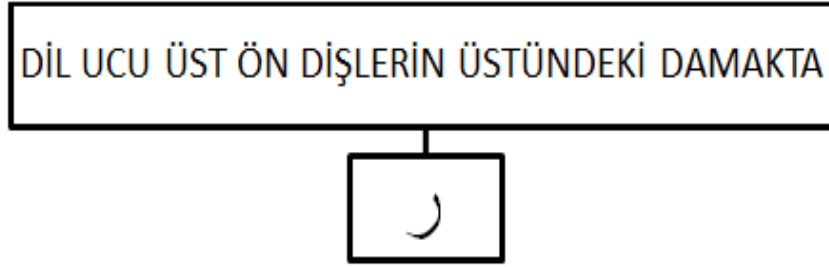

Kavram Haritası 10: Dil ucu üst ön dişlerin etlerine dokundurulmak suretiyle okunan harf

6.3.1.7. Dil Ucunun Üst Ön Dişlerin Üstündeki Damağa Dokundurulması Suretiyle Okunan Harf

Dil harflerinin, dil ucunun üst ön dişlerin üstündeki damağa dokundurulması suretiyle okunan yedinci grubunda da tek harf vardır. Öğretici bu harfi tahtaya yazarak göstermiş ve ismini ve okunuşunu önce kendisi seslendirmiş, daha sonra ise öğrencilere talimle koro hâlinde okutmuş ve ardından her birinden tek tek dinlemiştir. İlgili harfin yer aldığı materyalin (Kavram Haritası 11: Dil ucu üst ön dişlerin üstündeki damağa dokundurulmak

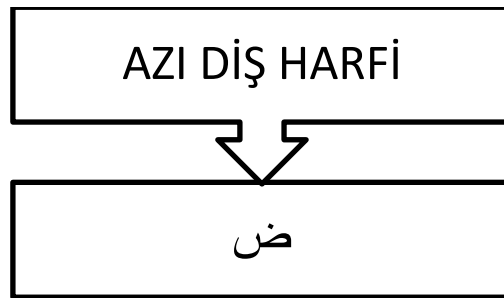
suretiyle okunan harf) dağıtılıp defterlere yapıştırılması sağlandıktan sonra bir sonraki grubun harflerine geçilmiştir.

Kavram Haritası 11: Dil ucu üst ön dişlerin üstündeki damağa dokundurulmak suretiyle okunan harf

6.3.1.8. Dil Ucunun Yan Tarafının Üst Ön Azı Dişlere Yaklaştırılması Suretiyle Okunan Harf

Telaffuzu en zor harf¹⁰⁶ olarak kabul edilen [ض] harfinin mahreç bölgesi ve okunuş özellikleri ile ilgili olarak birçok ilmi tartışma yapılmış olup konu hakkında çeşitli eserler ortaya konmuştur.¹⁰⁷ Sınıf içinde öğrencilerin ilgileri ve ihtiyaçları doğrultusunda gerekli açıklamalar yapılmış olmakla birlikte fazla detaya girilmeden harfin okunuşuna geçilmiştir. [ض] harfinin mahreci, dilin sol veya sağ ya da her iki tarafı ile “adras” denilen üst azı dişleridir.¹⁰⁸ Kavram haritasında isimlendirme yapılırken de kısaca “Azı Diş Harfi” denilmiştir. (Kavram Haritası 12: Azı Diş Harfi).

Kavram Haritası 12: Azı Diş Harfi

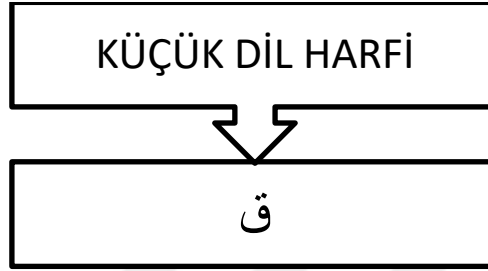
¹⁰⁶ İbnu'l-Cezerî, et-Temhîd fî ilmi't-tecvîd, Düzenleyen Ali Hüseyin el-Bevvâb, Mektebetü'l-Mearif, I. Baskı, Riyad 1985, s. 106.

¹⁰⁷ Şen, “Kur'an Harflerinin Mahrec Ve Sıfatlarında Mübalağa: İfrat Ve Tefrit”, s. 6-7.

¹⁰⁸ İsmail Karaçam, , a.g.e., s. 193.

6.3.1.9. Küçük Dilden Okunan Harf

[ق] harfinin mahreci, dilin boğaza en yakın kısmı ile üst damaktır. Diğer bir deyişle, dilin sonu ile küçük dildir.¹⁰⁹ Bu sebeple kavram haritasında isimlendirme yapılırken kısaca “Küçük Dil Harfi” denilmiştir. Öğrenciler harfin mahreci hakkında bilgilendirildikten sonra harfin okunuşu ile ilgili çalışmalara geçilmiştir. Daha sonra ilgili materyal (Kavram Haritası 13: Küçük Dil Harfi) öğrencilere dağıtılmış defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

Kavram Haritası 13: Küçük Dil Harfi

6.3.1.10. Küçük Dilin Altından Okunan Harf

[ق] harfinin mahrecinin biraz altı ve yine dil sonu [ك] harfinin mahrecidir. [ق] ve [ك] harflerine ağız ile boğaz arasında bulunan küçük dil ile olan ilgileri sebebiyle küçük dil harfleri denilmiştir.¹¹⁰ Kavram haritasında isimlendirme yapılırken [ق] harfinin mahrecinin hemen altında olması sebebiyle “Küçük Dil Altı Harfi” denilmiştir. Öğrenciler harfin mahreci hakkında bilgilendirildikten sonra harfin okunuşu ile ilgili çalışmalara geçilmiştir. Harfin öğrenildiği kanaati hâsıl olduktan sonra ilgili materyal (Kavram Haritası 14: Küçük Dil Altı Harfi) dağıtılmış ve öğrencilerden defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

Kavram Haritası 14: Küçük Dil Altı Harfi

¹⁰⁹ İsmail Karaçam, a.g.e., s. 193.

¹¹⁰ İsmail Karaçam, a.g.e., s. 193.

Dil harflerinin tamamı bu şekilde çalışıldıktan sonra öğrencilere, dil harflerinin bölgelere ayrılmış hâliyle gösterildiği tablonun yer aldığı aşağıdaki materyal (Kavram Haritası 15: Dil Harfleri) dağıtılmış ve öğrencilerden bu materyali de defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

DİL HARFLERİ		
Dil ucunu üst ön dişlere dokundurmak suretiyle okunan harfler (PELTEK)		
ظ	ذ	ث
Dil ucunu üst ön dişlerin arkasına dokundurmak suretiyle okunan harfler		
ط	د	ت
Dil ucunu alt ön dişlerin dibine dokundurmak suretiyle okunan harfler (SAFİR)		
ص	س	ز
Dil ortasını üst damağa kabartmak suretiyle okunan harfler		
ی	ش	ج
Dil ucunu üst damağa dokundurmak suretiyle okunan harf		
ل		
Dil ucu üst ön dişlerin etlerine dokundurulmak suretiyle okunan harf		
ن		
Dil ucu üst ön dişlerin üstündeki damağa dokundurulmak suretiyle okunan harf		
ر		
Dil ucunun yan tarafını üst ön azı dişlere yaklaştırmak suretiyle okunan harf		
ض		
Küçük dilden okunan harf		
ق		
Küçük dilin altından okunan harf		
ك		

Kavram Haritası 15: Dil Harfleri

7. Harflerin İsimlerinin Tekrarı

Öğrenmeye ilişkin bireysel performansı tahmin etmede kullanılan bireylerin yetenek düzeyleri farklılık gösterebilmektedir. Muhammed Yılmaz'ın “Her insan bir bireydir, öğretmen de öğrencilerini birey olan bir insan olarak görmelidir. Bireylerin kendilerine özgü nitelikleri, yetenek ve becerileri vardır. Öğretmen bunun da farkında olmalıdır. Öğrencileri bir birey olarak kabul edip tanıyan öğretmen onlara değer verdiği mesajını iletmiş olur.” şeklindeki ifadesinden yola çıkılarak, öğrencilerin yetenek düzeyleri öğretme öğrenme sürecinde dikkate alınmaya çalışılmıştır.¹¹¹ Herhangi bir sınıfta, farklı öğrenme biçimlerine sahip çok sayıda öğrencinin bulunduğu gerçeği, eğitimle ilgili tüm karar ve uygulamalarda dikkate alınmalıdır. Öğrenme biçimi, değişik sembol sistemleri ve bilginin sunuluş düzeniyle etkileşim içinde olduğundan, farklı eğitim ortamlarından yararlanılmalıdır.¹¹² Öğretimde değişik yöntemler deneme, değişik sunum biçimleri kullanma, görsel ya da işitsel materyallerle öğretimi destekleme, öğrencilerin sorularına değişik bir görüşle yanıt verme, konuyla ilgili değişik örnek ve alıştırmalar seçme gibi stratejiler farklı öğrenme biçimlerine sahip öğrencilere ulaşmayı sağladığı gibi öğrencilerin dikkatlerinin ders boyunca sürmesine de yardımcı olacaktır.¹¹³ Muhammet Yılmaz, görsel ve işitsel ders materyali kullanmanın belli başlı faydalarını şu şekilde sıralamıştır. “1. Dikkat çeker ve güdüler. 2. Öğrenmeyi ve hatırlamayı kolaylaştırır. 3. Soyut konu ve kavramları somutlaştırır. 4. Daha fazla öğrenciye ulaşmayı sağlar. 5. Zamandan tasarruf sağlar.”¹¹⁴ Bu sebeple harflerin mahreç bölgelerine göre isimlerinin verilmesinin tamamlanmasından sonra bilgisayar ve projeksiyon marifetiyle harflerin tamamı perdeye yansıtılmış ve harfler artık alfabe sırasına göre okunmaya başlanmıştır. Bu çalışma en az bir ay boyunca her gün, günün ilk saatinde yapılmıştır. Bu esnada ara ara harflerle ilgili olarak öğrencilere “Bu harfin mahreç bölgesi neresidir?” ya da “Bu harfte hangi sıfat/sıfatlar bulunmaktadır?” gibi sorular yöneltilmiş ve öğrencilerin bütün dikkatleriyle talime katılmaları ve dersi takipleri sağlanmıştır. Böylece öğrenilen bilgilerin tekrarı ve pekiştirilmesi gerçekleştirilmiştir.

8. Harflerin Doğru İsimlendirilmesi ve Telaffuzu

Harflerin isimlerinin “doğru” telaffuzu büyük önem arz etmektedir. Sınıfımızdaki öğrencilerin heterojen yapısı dikkate alındığında, bu durum daha da önem kazanmaktadır.

¹¹¹ Muhammed Yılmaz, a.g.e., s. 40.

¹¹² Yıldız Kuzgun vd., a.g.e., s. 95-136

¹¹³ Yıldız Kuzgun vd., a.g.e., s. 180.

¹¹⁴ Muhammet Yılmaz, a.g.e., s. 260-266.

Çünkü daha önce bir şekilde Kur'an okumayı ya da en azından harflerin isimlerini öğrenen öğrencilerimizin harflerin isimlerini telaffuzlarında fahiş denilebilecek hatalara rastlanmıştır. Bu hatalar; harflerin mahreci, sıfatları ve adı ile ilgili olmak üzere üç grupta toplanabilir. Örneklendirmek gerekirse; mahreç için, boğaz üstü harflerinden [خ] harfinin boğaz sonu harflerinden [ه] harfinin sesiyle okunması; sıfat için, pelteklik özelliği taşıyan [ث] harfinin safir sıfatı taşıyan [س] harfinin sesiyle okunması; adı için, ince bir harf olup “şin” diye okunması gereken [ش] harfinin sanki kalın bir harfmiş gibi “şın” diye okunması örnek olarak gösterilebilir.

İlk iki husus ile ilgili düzeltmelerde öğrencilerimizden herhangi bir soru veya itiraz gelmezken harfin adı ile ilgili olan son kısımda, “harfin adının öyle veya böyle olduğunu bilmenin ya da bilmemenin okumalarına nasıl bir etkisi/katkısı olacağı” hakkında soru sorulabilmektedir. Bu veya buna benzer sorulara, öğretme-öğrenme sürecindeki başarıyı artırmak için öğrencilerin var olan bilgi ve becerilerine aşina örnekler ve kavramlar kullanmak suretiyle¹¹⁵ başında hurûf-ı mukattaa¹¹⁶ bulunan ve hemen hepsinin haberdar olduğu surelerden örnekler gösterilerek cevap verilmiştir.

Örneğin, [ط] harfinin adını “tâ” şeklinde değil de “tı” şeklinde telaffuz eden öğrenciye “Tâhâ Suresi”nin ilk ayetinin [طه] neden “tı-he” şeklinde oku(n)madığı sorularak Sokratik tartışma (sokrat/buldurma) tekniğiyle doğru cevaba ulaşması istenmiştir. Bu tarz itirazlar, Kur'an okumasını daha önceden bilen öğrenciler tarafından yapıldığı için kendilerine yöneltilen soruya genellikle “Harfin üzerindeki çeker işareti böyle bir okumaya sebep olmaktadır.” şeklinde cevap vermektedirler. Bu cevap üzerine kendilerine ikinci olarak “Kur'an'ın yazılı bir metin olarak mı yoksa sözlü bir hitap olarak mı inzal edildiği” sorulmuştur. Sözlü bir hitap olarak inzal olduğunun teyit edilmesinin akabinde vahyin inzalinden, mushaflaşma¹¹⁷ sürecinden ve noktalama, hareke ve Secavend¹¹⁸ işaretleriyle günümüzdeki mevcut haline nasıl ulaştığının aşamalarından bahsedilmiştir.¹¹⁹ Dolayısıyla

¹¹⁵ Yıldız Kuzgun vd., a.g.e., s. 182.

¹¹⁶ M. Zeki Duman, Mustafa Altundağ, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt. 18, İstanbul-1998, s. 401-408.

¹¹⁷ Mushaf kelimesi Arapça olup "iki kapak arasına alınmış sayfalar" anlamına gelmektedir. Daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Emin Maşalı, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt: 31, İstanbul-2006, s. 242-248.

¹¹⁸ Tilâvet sırasında mâna açısından vakfetmenin gerekli veya isabetsiz olduğu yerleri belirtmek üzere konan işaretlere verilen isim. Daha geniş bilgi için bkz. Abdurrahman Çetin, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt:42, İstanbul- 2012, s. 462-463.

¹¹⁹ İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, TDVY, Ankara 1983, s. 62-94.

Kur'an-ı Kerim'in "öyle yazdığı için o şekilde okunan" değil, "öyle okunduğu için bu şekilde yazılan" bir kitap olduğu ifade edilmiştir.

Yukarıda ifade edilen gerekçeden hareketle, ders materyali olarak kullanılan Elif-Bâ Cüzü'ne ait DVD'den de zaman zaman Fatih Çollak Hoca'nın telaffuzu öğrencilere dinletilmiş ve öğrencilerin farklı bir sesten de harfin telaffuzunu duymaları sağlanmıştır. Böylece daha önce harflerin isimlerine ya da telaffuzlarına dair yanlış bilgiye sahip olan öğrencilerin, dünya derecesi yapmış bir hocadan da sınıfta öğretildiği şekilde bir okuyuşu dinlemelerinin öğrencinin öğretilen bilgidен tatmin olmasına ve bilgiyi kabullenmesine katkı sağladığı gözlenmiştir. Ayrıca öğretim tekniklerinden bilgisayar destekli öğretim¹²⁰ ile öğrencilerin güdülerinin arttığı, birden fazla duyusuna hitap ile öğrenmenin kolaylaştığı müşahade edilmiştir. Öğrencilerin derse katılımını sağlama yollarından bahsedilirken ilk maddede görsel-işitsel materyallerin kullanımı yer almıştır. Gerekçe olarak da "Öğrenme sürecine katılan duyu organı sayısı ne kadar fazla ise, o kadar iyi öğrenir ve o kadar geç unuturuz." yargısı gösterilmiştir.¹²¹

9. Öğrenmenin Pekiştirilmesi

Harflerin öğretiminin sonlandırılmasında sınıfımızdaki öğrencilerin seviyeleri ve öğrenme hızları göz önünde bulundurulmuştur. Amaç onların en doğru ve sağlam bir şekilde öğrenmelerini sağlamak olmuştur. Bunun için bireyleri genelleyici, sınırlandırıcı, tek tip olarak düşünen geleneksel eğitim yerine her bireyin özel olduğunu kabul eden ve her bireyin farklı yeteneklerinin, ilgilerinin ve becerilerinin olduğunu göz önünde bulunduran eğitim esas alınmaya çalışılmıştır. Bilindiği gibi eğitim ve öğretimde bireysel farklılıklara dikkat etmek esastır. Bu durum yetişkin eğitiminde daha da önemlidir.¹²²

Sınıflarımızdaki öğrencilerin yaş ve eğitim seviyeleri göz önünde bulundurulduğu zaman onlu yaşlardan yetmişli yaşlara, okur-yazar olmayanından fakülte mezununa, Kur'an/Arap alfabesini hiç tanımayanından İmam Hatip ve İlahiyat Önlisans mezununa kadar uzanabilen geniş açılı bir yelpaze ile karşılaşıldığını daha önce ifade etmiştik. Hepsi aynı ortamda bulunan bu öğrencilerin gerek zekâ, gerek fizyolojik, gerekse psikolojik özellikler açısından birbirlerinden farklı özelliklerle donanmış oldukları inkâr edilemeyecek bir

¹²⁰ Komisyon, a.g.e., s.121; F. Dilek Gözütok, a.g.e., s. 284-285.

¹²¹ Servet Özdemir vd., a.g.e., s. 125.

¹²² Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 166.

hususdur. Bu kadar farklı özellikleri taşıyan öğrencilerin barındığı bir sınıfta her bir öğrenciye hitap edebilmek, her birinin kursta bulunuş amacını gerçekleştirmesini sağlayabilmek için öğrenciye görelilik ilkesi esas alınmıştır. Yukarıda anlatmaya çalıştığımız üzere, takip ettiğimiz metot ile onlu yaşlardaki bir öğrencide gözlemlediğimiz öğrenmenin yetmişli yaşlardaki öğrencide de ortaya çıktığını, Kur'an/Arap alfabesi ile ilk defa tanışan bir öğrencide gözlemlediğimiz öğrenme heyecanının İmam Hatip veya İlahiyat Önlisans mezunu bir öğrencide de yaşandığını ifade edebiliriz. Yusuf Alemdar, ileri yaşlarda Kur'an öğrenmeyi mahzurlu gördüğünü ifade etmiştir. Bu konuda “Yaş itibariyle belli safhadan sonra Kur'an okumayı öğrenme konusunda bazı şeyleri kavratmak, belleğe yerleştirmek ve ağzın ona yatkınlığını sağlamak çok güç, hatta olanaksız gözükmektedir.” demektedir.¹²³ Hâlbuki deneyimlerimiz ve gözlemlerimiz, bizi, bunun çok güç olmakla birlikte olanaksız olmadığı düşüncesine sevk etmiştir. Yaş ve eğitim farkı, öğrenme hızını doğal olarak etkilemektedir. Ama kullanılan çoklu zekâ kuramı¹²⁴ ile bu olumsuzluğun önüne geçilebildiği gözlenmiştir.

Kur'an/Arap alfabesi ile ilk defa tanışan öğrenci ile Kur'an okumayı bilerek gelen öğrenci arasındaki dengenin kurulması da yine her iki gruptaki öğrencilerin bilgi dağarcıklarına bir yeninin eklenmesi suretiyle sağlanmıştır. Harflerden başlayan öğrenci için, henüz hiçbir şey bilmediğinden dolayı, verilen her bilgi ilk ve orijinal olmaktadır. Ama Kur'an okumayı bilerek gelenler için mahreç ve sıfat bilgisi yeni ve orijinal bir bilgi olmuştur. Onların o güne kadarki mevcut okuyuşlarıyla olması gereken doğru okuyuş arasında kıyas yapmalarına imkân verilmiş ve daha önceki okuyuşlarında var olan hatalarını fark edip bunları düzeltme fırsatı buldukları için de derste olası motivasyon eksikliğinin önüne geçilmiştir.

Yapılan bütün çalışmalara rağmen bazı öğrencilerimiz harfin ismini öğrenmekle beraber mahrecinden okuma konusunda başarısız/yetersiz olabilmektedir. Bu durumdaki öğrenci geride bırakılmamış, arkadaşlarıyla beraber ilerlemesi sağlanmış; ama telaffuzunda zayıf olduğu harften/harflerden de mutlaka haberdar edilmiştir. Çünkü öğretim amaçlarına ulaşmada ve öğretimin niteliğini yükseltmede önemli bir işleve sahip olan dönüt ve düzeltmenin uygulanması noktasında belirlenen ilkelere bir tanesi de; öğrencileri

¹²³ Yusuf Alemdar, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XII/1-2008, a.g.m., 216-217.

¹²⁴ Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 126; Servet Özdemir vd., a.g.e., s. 182-188; F. Dilek Gözütok, a.g.e., s. 90-91; Yaşar Özbay vd., a.g.e., s. 334-337.

öğrenme hedeflerine ulaşmada, geldikleri aşamadan haberdar etmek,¹²⁵ olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin harflerin telaffuzunda başarılı olma noktasında ümitsizliğe düşmemeleri için zamanın iyi bir çözüm olabileceği ve ısrarla tekrar ilkesi hayata geçirilerek çalışmaya devam edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öğrencileri, harfleri mahreçlerinden okumayı becerme/başarma noktasında çalışmaya teşvik etmek ve onların bu konudaki gayret ve motivasyonlarını artırmak için pekiştireç¹²⁶ kullanılmıştır. Beklenen öğrenci performansı için standartlar oluşturmak ve bu standartlar hakkında dönütler vermek; ama her şeyden önce bu standartlardan öğrencileri haberdar etmek ve iç dönüt oluşturmaları için onları yönlendirmek¹²⁷ öğretim amaçlarına ulaşmada ve öğretimin niteliğini yükseltmede kullanılan dönüt ve düzeltmenin uygulama noktasında dikkat edilmesi gereken ilkelere bir tanesidir. Bu sebeple, harflerin isimlerinin öğretimi tamamlandıktan sonra öğrenci bu pekiştireç (Çalışma Kâğıdı 8: Harflerin İsimleri) hakkında önceden bilgilendirilmiştir.

Bir sonraki gün her bir öğrencinin harfleri baştan sona tek tek dinlenmiştir. Mahreç ve sıfatına uygun olarak çıkardığı her harf kâğıt üzerinde boyanarak gösterilmiştir. Alfabenin tamamını istenen nitelikte okumayı başaran öğrenci/öğrenciler ise daha önceden haberdar edildikleri gibi ödüllendirilmiştir. Övme, bir güdünün doyurulması, amaca ulaşma, başarılı olma, göze girme, beğenilme, sevilme, okşanma, bir olanağa kavuşma, bir yarar sağlama gibi tüm uyarıcı ve pekiştiriciler öğrenciye haz verdiği oranda ödül olarak kabul edilmiştir.¹²⁸ Bu pekiştireçte ödüllendirme, öğrencinin vesikalık resminin bulutun olduğu kısma yapıştırılarak “Harflerin Okunuşunu Tamamlayan Öğrenci” notuyla sınıf panosuna asılması suretiyle gerçekleştirilmiştir. Çok iyi bir sınav kâğıdını veya öğrenci ürününü görülebilecek bir yerde sergileme bir “ödül” çeşidi olarak kabul edilmiştir.¹²⁹

Bu pekiştireç vesilesiyle öğrencilerin kendi istekleriyle gerçekleştirdikleri bir çalışma ile derse hazırlıklı gelmeleri sağlanmış, ayrıca harflerin mahreçleriyle ve sıfatlarına riayet edilerek okunması hususunda sınıfın başarı grafiğinde ciddi bir artış gözlenmiştir. Gerek mahreç gerekse sıfat sebebiyle harflerin telaffuzunda hataları olan öğrencilerin eksikliklerini gidermek için çalışmalarını yoğunlaştırmaları gereken harfler kâğıt üzerinde -boyanmayarak- gösterildiği için harf talimi yapılırken önlerinde bu kâğıtları

¹²⁵ F. Dilek Gözütok, a.g.e., s. 195.

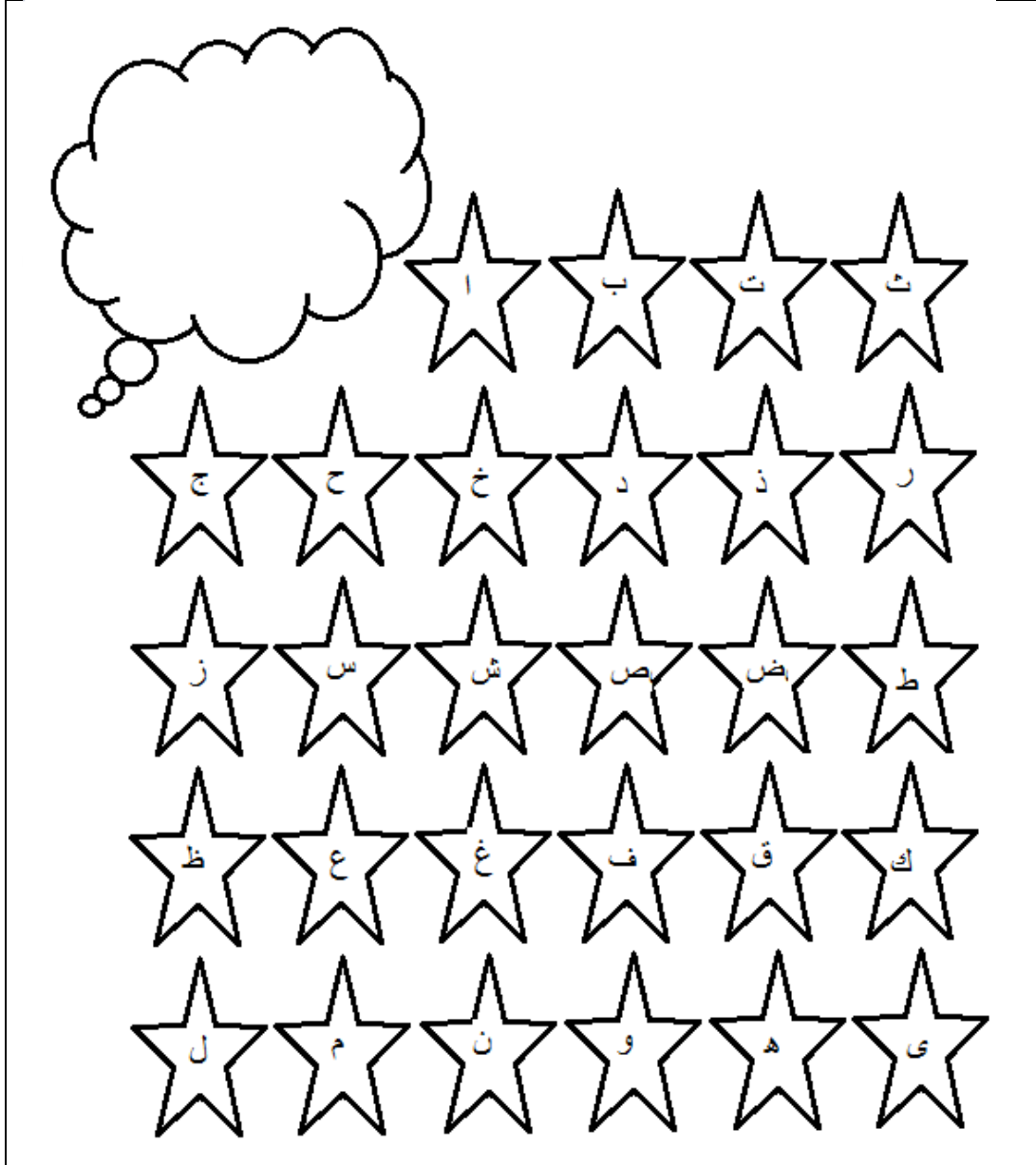
¹²⁶ F. Dilek Gözütok, a.g.e., s. 194-198; İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 322-329.

¹²⁷ İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 313.

¹²⁸ İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 269.

¹²⁹ Zuhale Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğultusunda Sınıf Yönetimi, s. 187.

bulundurmaları ve boyanmamış harflerinin okunuşuna daha fazla dikkat etmeleri istenmiştir. Sonraki günlerde de bu kâğıtlar vesilesi ile hangi öğrenciye hangi harfin okunuşunun özellikle tekrar ettirilmesi gerektiği hususunda öğreticinin takibi daha kolay olmuş ve bütün öğrencilerin harfleri tamamen boyanıncaya kadar bu çalışma devam ettirilmiştir.

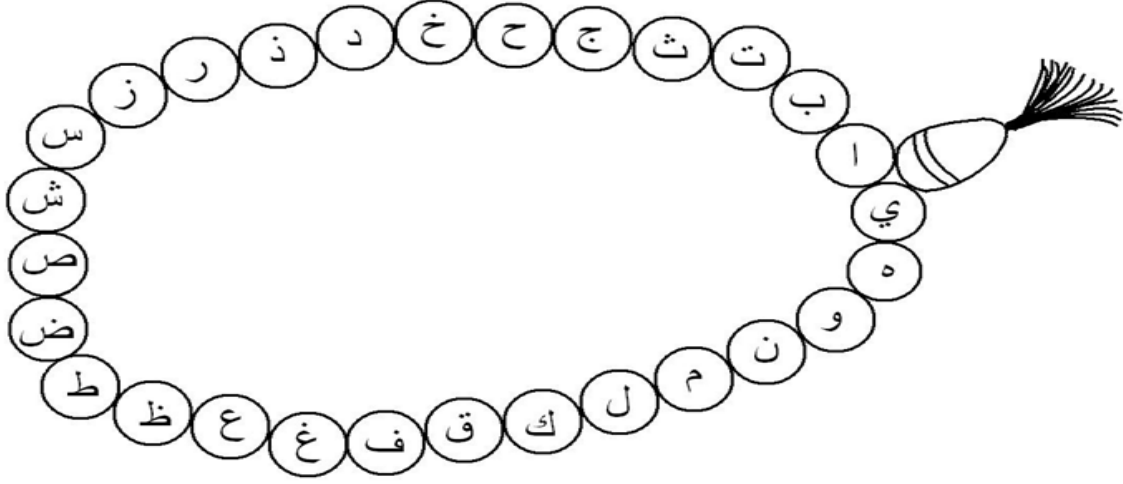

Çalışma Kâğıdı 8: Harflerin İsimleri

Öğrencilerin harfleri dinlenirken hatalı okuyuş anında, hemen hatalı harfe vurgu yapmak yerine önce okuyuşunda başarılı olduğu harfe dikkat çekilmiş, başarısından dolayı tebrik edilmiş ve aynı başarıyı söz konusu harfte de göstermesi dilenmiştir. Böylesi bir tavrın öğrenciyi cesaretlendirdiği ve motivasyonunu pozitif yönde etkilediği gözlenmiştir. Nitekim M. Çağatay Özdemir’de öğretmenlerin, öğrencilerin motivasyonlarını artırmak

için geri bildirim verme anında dikkat etmeleri gereken hususları sayarken, “Kısmen hatalı olduğunda doğrulardan başlanmalıdır.” demiştir.¹³⁰ Yine bu çalışma esnasında öğrencilerin arkadaşlarının boyanan harfleri arttıkça kendilerinin de boyansın diye büyük bir gayret içerisinde girdikleri gözlenmiştir.

Adı Soyadı: _____

1. Dudak harflerini kırmızıya boyayınız.
2. Boğaz harflerini sarıya boyayınız
3. Dil ucunu üst ön dişlere dokundurmak suretiyle okunan (PELTEK) harfleri maviye boyayınız.
4. Dil ucunu üst ön dişlerin arkasına dokundurmak suretiyle okunan harfleri açık maviye boyayınız.
5. Dil ucunu alt ön dişlerin dibine dokundurmak suretiyle okunan (SAFİR) harfleri yeşile boyayınız.
6. Dil ucunu üst damağa dokundurmak suretiyle okunan harfleri turuncuya boyayınız.
7. Dil ortasını üst damağa kabartmak suretiyle okunan harfleri açık yeşile boyayınız.
8. Dil ucunun yan tarafının üst azı dişlere yaklaştırılması suretiyle okunan harfi kahverengiye boyayınız.
9. Küçük dilden okunan harfi pembeye boyayınız.
10. Küçük dil altından okunan harfi mora boyayınız.

Başarılar Dilerim

Çalışma Kâğıdı 9: Mahreç Bölgeleri-I

¹³⁰ M. Çağatay Özdemir vd., a.g.e., s. 59.

Harflerin isimleri ve ait oldukları mahreç bölgelerinin öğretimi tamamlandıktan sonra ilerleyen günlerde “tekrar” amacıyla yukarıdaki etkinlik yapılmıştır. Bu etkinlikle, mahreç bölgelerinin ve verilen iki sıfatla ilgili öğretilen bilgilerin kontrolü sağlanmaya çalışılmıştır. Etkinliğin hemen akabinde çalışmanın değerlendirmesi yapılarak öğrenciye geri bildirim verilmiştir. Hataların gösterilmesi veya eksikliklere işaret etmek suretiyle değerlendirmesi yapılan öğrencinin, hatasını düzeltmesine¹³¹ veya eksiklerini gidermesine imkân sunulmuştur.

10. Kur'an Kursuna Geç Başlayan Öğrencilere Harflerin İsimlerinin ve Mahreçlerinin Öğretimi

Kur'an Kursları yaygın eğitim kurumları olduğu ve öğrencileri de yetişkinlerden oluştuğu için eğitim ve öğretime çoğu zaman ilk günden tam tekmil başlamak mümkün olamamaktadır. İkinci, üçüncü haftada eğitim ve öğretime dâhil olanlar olabilmektedir. Hatta bir eğitim öğretim yılı içerisinde periyodik olarak dört defa kayıt yapıldığı için her kayıt döneminde mevcut öğrencilerin içine yenileri katılabilmektedir. Üstelik yeni gelen öğrencinin/öğrencilerin seviyesi çoğu zaman sınıfın çok gerisinde olabilmektedir. Eğitim ve öğretim yılının başından beri gelmekte olan öğrencilerle belli bir seviyeye ulaşılmış olmasına rağmen bu öğrenciyle/öğrencilerle en başa dönmek bir ihtiyaç olabilmektedir. Hâlbuki yeni gelen öğrencinin/öğrencilerin seviyesine yönelik bir ders sunumu, kıdemli öğrenciler için ihtiyaç duymadıkları bir eğitime tabi tutulmaları anlamına geleceği için bu onların derste boş kalmalarına ve dersten sıkılmalarına sebep olacaktır. Fakat yeni öğrenciye/öğrencilere ihtiyaçları olan konu anlatımı yapılmadığı takdirde ise onun/onların ilerlemesi söz konusu olamayacaktır. Bu sebeple, belli bir seviyeye ulaşmış öğrenciye sene başındaki konuları tekrar dinletmenin onları sıkacağı ve derste motivasyonlarının düşmesine sebebiyet vereceği endişesinden hareketle yeni öğrencilerin beklenti ve ihtiyaçları, sınıfın da geldiği nokta göz ardı edilmeden her iki kesimin de dâhil edileceği bir etkinlikle, yenilere konu anlatımı yapılırken kıdemlilere konunun etkinliklerle -sıkılmadan- tekrarının yaptırılması tercih edilmiştir. Aşağıdaki etkinlikle de sınıftaki yeni öğrencilerin, eğitim ve öğretimin konularından olan “mahreç bilgisi ve iki sıfatla” ilk defa karşılaşması gerçekleşirken kıdemli öğrenciler için öğrenilenlerin tekrarı ve pekiştirilmesi söz konusu olmuştur.

¹³¹ Geri bildirimin “düzelticilik işlevi” için bkz. İbrahim Ethem Başaran, a.g.e., s. 314.

Adı Soyadı:

Harflerin ait oldukları mahreç ve sıfatları karşısına “tik” atmak suretiyle gösteriniz.

HARFLER	DUDAK	BOĞAZ	DİL	PELTEK	SAFİR
ا					
ب					
ت					
ث					
ج					
ح					
خ					
د					
ذ					
ر					
ز					
س					
ش					
ص					
ض					
ط					
ظ					
ع					
غ					
ف					
ق					
ك					
ل					
م					
ن					
و					
هـ					
ی					

Çalışma Kâğıdı 10: Mahreç Bölgeleri-II

Adı Soyadı:

AŞAĞIDAKİ SORULARI CEVAPLAYINIZ

1. Aşağıdaki harf guruplarından hangisi dudak harfleridir?
a) بموف b) بمول c) بقكف
2. Aşağıdaki harf guruplarından hangisi boğaz harfleridir?
a) اهحعغق b) اهحعغخ c) لنر
3. Hangisi dil ucunun üst ön dişlere dokundurulmasıyla çıkan harflerdir?
a) زسص b) ثظ c) تدط
4. Hangisi dil ortası harfleridir?
a) زسص b) ثظ c) جشی
5. Dil ucunun üst ön dişlerin arkasına dokundurulmasıyla çıkan harfler hangileridir?
a) زسص b) ثظ c) تدط
6. Dil ucunun üst damağa dokundurulmasıyla çıkan harfler hangileridir?
a) لنر b) ثظ c) تدط
7. Yarım dudak harfi hangisidir?
a) ب b) م c) ف
8. Peltek harf gurubu hangisidir?
a) ثظ b) تدط c) بمو
9. Hangisi asli mahreç bölgelerinden değildir?
a) Dil b) Dudak c) Cevf
10. Safir sıfatı taşıyan harf grubu hangisidir?
a) جشی b) زسص c) تدط

Not: Her soru on puandır.

Başarılar Dilerim

Yukarıdaki test (Kazanım Kontrol Çalışması 2: Mahreç Bölgeleri ve Sıfatlar) harflerin isimleri ve ait oldukları mahreç bölgelerinin öğretimi tamamlandıktan sonra önceki çalışmalardan daha farklı bir zamanda yapılmıştır. Bu çalışma ile de diğer çalışmalarda gözetilen hedefler gözetilmiştir ve bu vesileyle hem konunun unutulmasının önüne geçilmiş, hem sınıfa –varsa- yeni katılan öğrencilerin geçmişte işlenen konulardan haberdar olması sağlanmış, hem de daha önce eksiği ya da hatası olan öğrencilerin bunları giderip gidermediklerinin kontrolü gerçekleşmiştir. Testin hemen akabinde öğrencilere geri bildirim yapılmış, yanlışlıkları veya eksiklikleri varsa çalışma üzerinde gösterilmiş, son olarak ise sorular hep beraber cevaplandırılmıştır.

Adı Soyadı:

Harflerden “**dudak harflerini**” kırmızıya, “**boğaz harflerini**” maviye, “**dil harflerini**” yeşile boyayalım.

Çalışma Kâğıdı 11: Mahreç Bölgeleri-III

Yukarıdaki çalışma (Çalışma Kâğıdı 11: Mahreç Bölgeleri-III) da yine farklı bir zamanda konunun tekrarıyla hem unutulmasının önüne geçmek hem de sınıfa yeni gelen öğrenciler varsa onlara daha önce işlenen konular hakkında bilgi vermek amacıyla yapılmıştır.

11. Harflerin Başta Ortada Sondaki Yazılışı

Harfler kelime içinde birbirine birleştirilerek yazıldıkları için başta, ortada ve sondaki yazılış şekillerinde kısmen değişiklikler olur. Öğrencilerin harfleri müstakil olarak tanımlarının yanında başta, ortada ve sondaki hâlleriyle de tanıyabilmeleri için kursa

başladıkları ilk günden itibaren kendilerine yazı çalışması yaptırılmıştır. Bu çalışmaların, Kur'an/Arap alfabesini ilk kez öğrenen öğrencilerde harflerin tanınmasını kolaylaştırdığı gözlenirken Kur'an okumayı bilen ya da harfleri daha önceden tanıyan öğrencilerde okuyabildikleri harfleri artık yazabiliyor olmaktan dolayı büyük mutluluk duymalarına sebep olduğu, dolayısıyla her iki grubun da bu faaliyetten büyük bir zevk aldığı müşahade edilmiştir.

Arapça yazılış kaidelerine göre altı harf kendinden önce gelen harfe bitişirken kendinden sonraki harfle birleşmeyip ayrı yazılırlar. Bunlar [ا, د, ذ, ر, ز, و] harfleridir. Bu harflerin tanıtımı yazı çalışması yaptırılırken sağlanmıştır. Sınıfımızın heterojen yapısı göz önünde bulundurularak öğrencilerimiz içerisinde hem okuryazar olmadığı hem de yaşı çok ilerlediği için kalem tutmayı beceremeyenlere -istemedikleri takdirde- bu çalışmaya dâhil olmaları mecburi tutulmamıştır. Materyalleri alıp almama hususunda da ifade ettiğimiz gibi insan karakteri itibarıyla, bir şeye kendisi karar verdiğinde ona dört elle sarılır. Dayatmanın ve kendi isteğinin zıddına olan bir şeyi de, sonucu ne kadar iyi de olsa reddeder.¹³²

Yaptırılan yazı çalışmaları akabinde öğrencilerin çoğunluğunun harfleri başta, ortada ve sonda yazılış şekilleriyle tanıdıkları gözlenmiştir. Fakat nadir de olsa bazı öğrencilerimizin yazı çalışması yapıp harfleri müstakil olarak tanımasına ve mahreçleriyle de çok güzel telaffuz etmesine rağmen kelimeleri okumaya geçtiğinde harfleri başta, ortada ve sondaki hâlleriyle karıştırdığı görülmüştür. Bunun üzerine sadece bu konuda problem yaşayan öğrenciye/öğrencilere çeşitli etkinlikler (Çalışma Kâğıdı 12: Kelimeleri Harflere Ayırma-I, Çalışma Kâğıdı 12: Kelimeleri Harflere Ayırma-II, Çalışma Kâğıdı 12: Kelimeleri Harflere Ayırma-III) yaptırılmıştır. Bu etkinlikleri sadece problem yaşayan öğrenciye/öğrencilere yaptırmaktaki gaye; öğrenciye görelilik ilkesinden hareketle öğrencilere ihtiyacı olan şeyi vermek içindir. İhtiyacı olmayan öğrenciye/öğrencilere bu çalışmayı yaptırmanın sadece zaman kaybına neden olacağı düşünülmüştür. Bu etkinlikte istenen şey, kelime içinde birleşik hâlde yazılan harflerin tek tek müstakil olarak gösterilmesidir.

¹³² Mustafa Köylü vd., a.g.e.. s. 169.

Aşağıdaki etkinlik (Çalışma Kâğıdı 12: Kelimeleri Harflere Ayırma-I) hazırlanırken kendinden sonraki harflerle birleşmeyen altı harfin başta geldiği kelimeler sona bırakılmış, alfabedeki diğer harflerin her birine de başta geldiği hâllerine ait örnek kelimeler gösterilmiştir.

Çalışmanın akabinde öğrencinin bir diğeriyle karıştırdığı harf/harfler tespit edilmiş ve bu harfi/harfleri karıştırdığı harften/harflerden ayırt etmesi için gözetmesi gereken hususlar kendisine anlatılmıştır.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde her bir harfi ayrı ayrı yazarak gösteriniz:

سَمِعَ	خَلَقَ	حَسِبَ	جَنَحَ	ثَقُلَ	تَرَكَ	بَطَلَ

غُلِبَ	عَلِمَ	ظَلَمَ	طَلَعَ	ضَجَاكَ	صَبَحَ	شَتَمَ

هَجَأَ	نَدِمَ	مَرَحَ	لَعِبَ	كَتَبَ	قَسَمَ	فَتَحَ

وَلِيَ	زَرَعَ	رَكِبَ	ذَهَبَ	دَخَلَ	أَكَلَ	يَكَادُ

Başarılar Dilerim.

Çalışma Kâğıdı 12: Kelimeleri Harflere Ayırma-I

Aşağıdaki etkinlik (Çalışma Kâğıdı 13: Kelimeleri Harflere Ayırma-II) aynı öğrenciye/öğrencilere daha sonra yine uygun bir zamanda yaptırılmıştır. Bu etkinlik hazırlanırken kendinden sonraki harflerle birleşmeyen altı harfin ortada geldiği kelimeler sona bırakılmış, alfabedeki diğer harflerin her birine de ortada geldiği hâllerine ait örnek kelimeler gösterilmiştir. Bu çalışmanın da hemen akabinde kontrolü yapılmış ve bir diğeriyle karıştırılan harf/harfler gösterilmiş, karıştırmanın olmaması için dikkat edilmesi

gereken hususlar anlatılmıştır. Bu çalışmayla bir önceki çalışma başarı açısından kıyaslandığında ise bu çalışmada daha başarılı bir performans sergilendiği gözlenmiştir.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde her bir harfi ayrı ayrı yazarak gösteriniz:

كَبُرَ	هَتَفَ	وَتَبَّ	خَجَلَ	لَحِمَ	بَخَلَ	حَسِبَ

نَشِطَ	نُصِرَ	حَضَرَ	لَطَمَ	نَظَرَ	طَعِمَ	بَغَرَ

شَفِقَ	وَقَبَ	رَكِبَ	وُلِدَ	جَمَعَ	مَنَعَ	ظَهَرَ

كَيَّدَ	سَالَ	أَدَبَ	أَذِنَ	تَرَكَ	وَزَنَ	لَوَدَ

Başarılar Dilerim.

Çalışma Kâğıdı 13: Kelimeleri Harflere Ayırma-II

Aşağıdaki etkinlik (Çalışma Kâğıdı 14: Kelimeleri Harflere Ayırma-III) ilk iki çalışmadan sonra hâlâ karıştırdığı harf olan öğrenciye/öğrencilere yaptırılmıştır. Fakat sınıfta değil, evde yapıp getirmesi istenmiştir. Yapılan etkinliğin ertesi gün kontrolü mutlaka yapılmış ve geri dönütü öğrenciye verilmiştir. Bu çalışmanın da tamamlanmasıyla öğrencide/öğrencilerde harfi/harfleri bir başka harfle/harflerle karıştırma probleminin neredeyse tamamen önüne geçildiği gözlenmiştir.

Harflerin mahreç bölgelerine göre tanıtımının tamamlanıp, başta ortada ve sonda yazılış hâlleriyle ilgili gerekli çalışmalar da tamamlandıktan sonra yeni bir bölüme geçmeden şimdiye kadar yapılanlardan daha farklı olarak aşağıdaki çalışma (Buluyoruz Öğreniyoruz 1: Mahreçler) yapılmıştır. Çalışma sonrasında öğrencilerin kâğıtları üzerinde gerekli değerlendirme yapılmış ve her bir soru sınıfta öğrencilerle birlikte tekrar cevaplandırılmıştır.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde her bir harfı ayrı ayrı yazarak gösteriniz:

بَسَّ	طَبَّحَ	ذُبِحَ	فَلَجَ	حَدَّثَ	سَكَتَ	شَرَبَ

بَلَّغَ	وَقَعَ	غَلِظَ	بَسَطَ	بَغَضَ	نَقَصَ	فَرَشَ

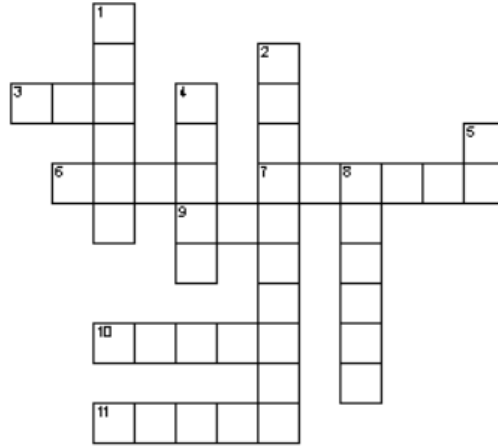
تَلَّهَ	وَزَنَ	دَهَمَ	أَمَلَ	عَدَكَ	رُزِقَ	عَرَفَ

هَدَيْ	كَزَرَ	نَصَرَ	أَخَذَ	وَجَدَ	قَرَأَ	دَعَى

Başarılar Dilerim.

Çalışma Kâğıdı 14: Kelimeleri Harflere Ayırma-III

BULUYORUZ / ÖĞRENİYORUZ / MAHREÇ

SOLDAN SAĞA

3. Asli mahreç bölgelerinden 18 harfin çıktığı bölge
6. Ağız-boğaz boşluğu
7. Harfin çıkış yerine ne denir?
9. Fer'i mahreç bölgeleri kaç tanedir?
10. Asli mahreç bölgelerinden 4 harfin çıktığı bölge
11. Asli mahreç bölgelerinden 6 harfin çıktığı bölge

YUKARIDAN AŞAĞI

1. Dil ucunun üst ön dişlere dokundurulmasıyla okunan harf grubuna verilen isim nedir?
2. Arap alfabesindeki harf sayısı
4. Dil ucunun alt ön dişlerin dibine dokundurulmasıyla okunan harflere verilen isim nedir?
5. Asli mahreç bölgesi kaç tanedir?
8. Geniz

Buluyoruz Öğreniyoruz 1: Mahreçler

İKİNCİ BÖLÜM
HARFLERİN OKUNMASINDA KULLANILAN İŞARETLER

HARFLERİN OKUNMASINDA KULLANILAN İŞARETLER

Öğrenciler harfleri şekil ve isimleri ile tanıdıktan sonra harflerin üzerine konulan çeşitli işaretlerin öğretilmesine geçilmiştir. İlk olarak hareketlerle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ekonomiklik ilkesinin gözetildiği çalışmalarda işaretlerin tanıtımı ile beraber o işaretle birlikte anlatılmasının uygun görüldüğü sıfattan/sıfatlardan da bahsedilmiştir.

1. HAREKELER

1.1. Hareke Kavramı ve Öğretimi

Harekelerden bahsedilecek ilk derste öğrenmenin tam olarak gerçekleşebilmesi için öncelikle öğrencinin dikkati öğrenilecek konuya çekilmiştir. Öğrenme ve öğretme kuramlarından öğrenme ürünleri modelinin (Gagne) uygulanmaya çalışıldığı derste bu kuramın uygulama aşamalarından biri olarak Gagne'nin belirlediği dikkat çekme yöntemi ile öğrenciye “Hareke kavramını daha önce duydunuz mu? Hareke nedir? Ne işe yarar? Kaç tanedir?” gibi sorular yöneltilmiş ve öğrencide merak duygusu uyandırılmıştır.

Derse ilgisi çekilen öğrenci, daha sonra o derste hangi konuyu öğreneceği hakkında bilgilendirilmiş; öğrenme ürünleri modelinin (Gagne) aşamalarından biri olan hedeften haberdar etmenin hayata geçirilmesiyle derste ne öğreneceğini bilen öğrencinin zihninde derse karşı bir beklenti oluşmuş ve bu durum motivasyonun artmasına sebebiyet vermiştir.

Motivasyonun üst seviyeye ulaştığı bu anda harekenin ne olduğu ve fonksiyonu hakkındaki bilginin öğretici tarafından doğrudan öğrencilere aktarılması yerine buluş yoluyla öğretim stratejisi ve Sokratik tartışma (sokrat/buldurma) tekniği kullanılarak öğrencinin kendisinin bulmaya /keşfetmeye çalışması sağlanmıştır. Bunun için öğrencilere “Türkçede harfler ses

yolundaki biçimlenişine göre kaç’a ayrılır? Örneğin “a, e, ı, i...” gibi harflerle “b, c, ç, d...” gibi harfler ne olarak isimlendirilir?” sorusu yöneltilmiş; öğrencilerin tamamından olmasa da kahir ekseriyetinden “Sesli harfler ve sessiz harfler olmak üzere ikiye ayrılır.” cevabı alınmıştır. Bu cevabın arkasından “Sessiz harflere ses veren, onların okunmasını sağlayan; örneğin “b” harfinin “be”, “bi” şeklinde okunmasına imkân veren kimdir/nedir?” sorusu yöneltilmiş ve yine öğrencilerin büyük bir kısmından “Sesli harftir.” cevabı alınmıştır.

Bu noktaya gelindikten sonra bilişsel alanın bilgi basamağındaki davranışların kazandırılmasında etkili olan anlatım yöntemi ile Arapçada sadece sessiz harflerin olduğundan ve bu harflere sesli harf özelliği kazandırmak için kullanılan ek işaretlere “hareke” denildiğinden bahsedilmiştir. Bu ön bilgi verildikten sonra sırasıyla her bir hareke tanıtılmış ve her birinde özellikle dikkat edilmesi gereken hususların altı çizilmiş ve okunuşlarıyla ilgili çalışmalar yapılmıştır.

1.2. Hareke Çeşitleri

1.2.1. Üstün (Fetha)

1.2.1.1. Üstün Hareke ile Birlikte Öğretilen Sıfatlar (İsti‘la ve İtbak)

Üstün harenin fonksiyonu anlatılırken, ders materyalimiz olan Elif-Bâ cüzünden “ince” harflerde “-e”, “kalın” harflerde “-a” sesi verir, şeklinde bir tanımlama okunacağı için burada öğrenciye öncelikle “kalın harflerle (isti‘la sıfatı)” kalınlar içinde daha kalın okunan ve “ıtbak sıfatı” olarak adlandırılan harfler öğretilmiştir. İsti‘la lügatte, yükselmek demektir. İstılahta ise istila harflerini telaffuz ederken dilin, kökü ile birlikte üst damağa yükselmesine denir.¹³³ İtbak ise lügatte, yapışmak, uyuşmak, ulaşmak manalarına gelir. İstılahta dil kökünün ve ortasının, yukarı damağa yükselmesiyle birlikte, damağın dil ortası üzerine intibak etmesidir.¹³⁴

Öğrencilerimizden daha önce Kur’an öğretimine tabi olmuş olanlarda rastladığımız “kalın ve ince harflerin neler olduğu” hususundaki yanlış bilgi burada tashih edilmiş, ıtbak sıfatı ile ilgili eksiklik giderilmiş; böylece kursa gelirken birçok şeyi bildiğini zanneden

¹³³ İbnu’l-Cezerî, en-Neşr, c. 1, s. 202; İsmail Karaçam, a.g.e., s. 206.

¹³⁴ İbnu’l-Cezerî, en-Neşr, c. 1, s. 203; İsmail Karaçam, a.g.e., s. 208.

öğrencinin/öğrencilerin doğru ve yeni bilgiyle buluşması sağlanarak derse karşı ilgi ve alakanın üst seviyede tutulması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Yetişkin eğitiminde onların tecrübelerinden¹³⁵ faydalanmak büyük önem arz etmektedir. Bu yaklaşım sadece yaygın eğitim için değil, örgün eğitim için de geçerlidir. Yetişkinlerin tecrübelerinden iki şekilde faydalanmak mümkündür. İlk olarak, eğer sahip oldukları bilgi ve pratikleri eğitimin konusuna uygunsa, onlar pekiştirilir ve paylaşılır. Yok, eğer içinde birtakım yanlış bilgi ve uygulamaları içeriyorsa, o zaman da onların yanlış olduğu anlatılarak, doğru olan bilgiler aktarılır. İlk durumda öğrenci onurlandırılarak motivasyon sağlanırken ikinci durumda yanlışının tashih edilip doğru bilgiye ulaşmasıyla kursa geliş amacını gerçekleştirmekten kaynaklı motivasyon sağlanmış olur. Burada öğrencilerde, öğreticinin dersi kendilerinin eksikliklerini bulmak için kullandığı bir araç haline getirdiği algısının oluşmamasına özellikle dikkat edilmiştir.¹³⁶ Ders öğrencinin kendine saygı duyacağı, kendini önemseyeceği, öz saygısını geliştireceği şekilde yapılandırılmaya çalışılmıştır. Yetişkinlerin doğru/yanlış tecrübelerinden faydalanılmasının önemli bir yanı da, onların görüş düşünce ve deneyimlerine önem vermenin, onları eğitim ve öğretim açısından bir muhatap olarak görme anlamına gelmesidir. İnsanoğlu psikolojik yapısı gereği, ister çocuk, ister genç, isterse yetişkin olsun, daima kendi görüşlerinin önemsenmesini ister.

Derste öncelikle isti‘la sıfatı taşıyan harflerle ıtbak sıfatı taşıyan harfler tahtaya gruplandırılarak yazılmak suretiyle görsel/uzamsal zekâ sahibi öğrenciler de dikkate alınmak suretiyle görsellik oluşturulmaya çalışılmış daha sonra ise öğrenmeyi kolaylaştırması için müzikal/ritmik zekânın¹³⁷ ilkelerinden hareketle harfler belli bir ritimle sayılmış ve öğrencilerin de bu şekilde saymaları istenmiştir. Topluca yeteri kadar tekrar edildikten sonra öğrencilerden bu harfleri ezberden okumaları istenmiştir. Tam öğrenme modelinde, öğretim hizmetinin niteliğini etkileyen değişkenlerden biri olan katılım¹³⁸ dersin en önemli boyutlarından biridir. Katılım; öğrencinin kendisi için hazırlanan öğrenme ortamlarıyla hedefler doğrultusunda etkileşmesi ve öğrenme çabası içine girmesidir. Ders öğrenci içindir. Öğrenciler sadece dinleyerek dersin amacını gerçekleştiremezler. Öğrenciler öğrenme sürecine ne kadar çok duyu organlarını işin içine

¹³⁵ Mustafa Köylü vd., a.g.e., s. 177.

¹³⁶ M. Çağatay Özdemir vd., a.g.e., s. 9.

¹³⁷ Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 128; Komisyon, a.g.e., s. 59; F. Dilek Gözütok, a.g.e., s. 90-91.

¹³⁸ Komisyon, a.g.e., s. 27.

katarak katılırlarsa, o kadar kalıcı ve iyi öğrenirler.¹³⁹ Burada öğretici öğrencilerin öz yeterlik algılarını kaybetmemeleri için sınıfın heterojen yapısını da göz önünde bulundurarak bu etkinliğe ilk olarak öğrenmeyi kısa sürede gerçekleştirebilecek öğrencilerden başlamıştır. Öz yeterlik; bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri düzenleyip başarılı bir biçimde gerçekleştirme kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısıdır.¹⁴⁰ Arkadaşlarında öğrenmenin gerçekleştiğini gözlemleyen diğer öğrencilerde bu durumun öğrenmeye karşı motivasyonu artırdığı ve kendilerinin de aynı başarıyı gösterebilmek için azami gayret sarf etmelerine sebebiyet verdiği müşahade edilmiştir.

İsti‘la sıfatı taşıyan harfleri sayan öğrencilerin aynı zamanda itbak sıfatı taşıyan harfleri de saydıklarına dikkat çekilmiştir. Burada ekonomiklik ilkesinden hareketle aynı anda iki sıfatın öğrenilmesi gerçekleştirilerek hem “az zamanda çok iş” yapılırken hem de bu durumun öğrencide kendine karşı özgüven duygusunun güçlenmesine sebebiyet verdiği ve böylece motivasyonu yükselttiği gözlenmiştir. Harflerin isimlerinin ezberden de sayılmasının akabinde her bir harfin üzerine üstün hareke konularak okunması suretiyle isti‘la ve itbak sıfatlarındaki ses farkı gösterilmiştir. Harfleri üstün harekeyle önce öğretici telaffuz etmiş akabinde öğrenciler talim usulüyle tekrar etmişlerdir. Öğrencilerin okuyuşları ilkin bu şekilde koro hâlinde olsa da sonrasında her birinin tek tek telaffuz etmeleri sağlanmıştır. Bu esnada telaffuzlarda görülen yanlışlıklar düzeltilmiş ve doğru okuyuşun gerçekleştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Daha sonra ilgili sıfatların ve bu sıfatlara ait harflerin yer aldığı materyal (Kavram Haritası 16: İsti‘la ve Itbak Sıfatı) öğrencilere dağıtılmış ve bu materyali defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

Kavram Haritası 16: İsti‘la ve Itbak Sıfatı

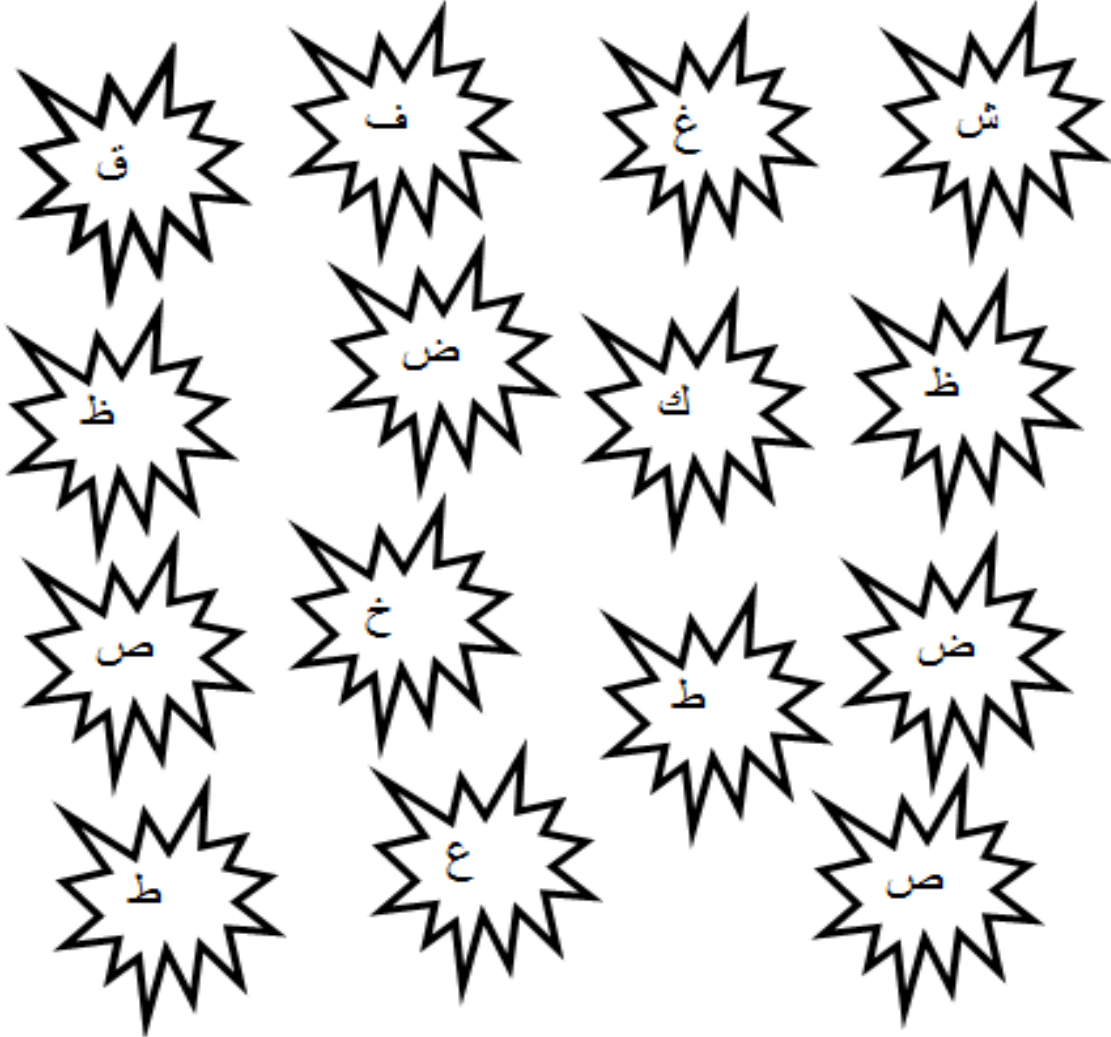
¹³⁹ Öğrenmenin her aşamasında ve her boyutunda öğrencinin derse katılımının sağlanması hakkında daha geniş bilgi için bkz. M. Çağatay Özdemir vd., a.g.e., s. 9.

¹⁴⁰ Öz yeterlik ve öz yeterlik algısını güçlendirmek için sunulan öneriler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Yıldız Kuzgun vd., a.g.e., s. 289-314.

İlgili materyalin öğrencilere dağıtılmasının akabinde biraz önce ezberden saydıkları harfleri bu sefer başka harflerin içinden bulup ayırt etmeleri ve boyamaları istenmiştir. Bu etkinlik ile (Çalışma Kâğıdı 15: İsti‘la ve İtbak Sıfatı) hem öğrenmenin pekiştirilmesi hem de her öğrencinin derse aktif olarak katılmasının sağlanması amaçlanmıştır.¹⁴¹ Harflerin ezberden sayılması etkinliğine sınıftaki öğrencilerin tamamının katıl(a)madığı düşünüldüğünde, dersin belli öğrencilerle yürütüldüğü izleniminin oluşması/verilmesi diğer öğrencilerin ilgisinin kaybedilmesine sebebiyet verebilecektir.

Adı Soyadı:

İnce harflerin içine karışmış isti‘la sıfatı taşıyan harflerle itbak sıfatı taşıyan harfleri farklı renklerde boyayarak gösteriniz.

Çalışma Kâğıdı 15: İsti‘la ve İtbak Sıfatı

¹⁴¹ Derse bütün öğrencilerin katılımlarının sağlanmasının gerekliliği ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. M. Çağatay Özdemir vd., a.g.e., s. 9.

Ayrıca bu etkinlik(ler) ile öğretim ilke ve yöntemlerinden olan bireysel çalışma¹⁴² ile öğrencinin kendi başına çalışarak, yaparak, yaşayarak öğrenmesi hedeflenmiştir. Yapılan bu çalışmanın hemen akabinde öğrenciye geri dönüt verilmiştir.¹⁴³ Etkinliği başarıyla tamamlayan öğrencilerin kâğıtlarına yıldız yapılmış, yanlış veya eksik yapanların ise hataları ve eksiklikleri gösterilmiş, bir sonraki çalışmada biraz daha dikkatli olurlarsa daha başarılı olabilecekleri kendilerine telkin edilerek motivelerini kaybetmemeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Üstün harekenin anlatıldığı derste her ne kadar kalın harflerle beraber ince harflere de değinilmişse de bu derste “istifale sıfatı” olarak adlandırılan ince harflerle ilgili herhangi bir çalışma yapılmayıp bununla ilgili çalışma bir başka harekenin anlatılacağı derse bırakılmıştır.

1.2.1.2. Üstün Hareke ile Birlikte Öğretilen Özel Harfler

İstılahta “isti‘lâ” olarak isimlendirilen kalın harflerin ve kalın harfler içinde daha kalın olan “ıtbak” harflerinin tanıtımından sonra [ر] ve Lafzatullah’ın [الله] lam’ı olmak üzere kendi veya kendisinden önceki harfin harekesine göre ince veya kalın okunabilen iki özel harften de bahsedilmiştir. Bu harflerle ilgili örneklendirmeler yapılırken öğrencilere kazandırılması beklenen bilgi, beceri ya da duygulara yönelik kurulabilecek güncel bağlantılı örneklerin, öğrenmeyi kolaylaştırabileceği gibi günlük yaşam bağlantısını da sağlamasıyla öğretim sürecinin etkisini artıracığı düşüncesiyle güncellik (aktüalite) ilkesinden¹⁴⁴ hareketle kelimelerin özellikle namazda sıkça okunan sureler ve dualardan seçilmesine dikkat edilmiştir.

Örneğin; [ر] harfi ile ilgili olarak Fil Suresi’nin birinci ayetinde geçen ألم تر kelimesi ele alınmış ve bu kelimedeki [ر] harfinin çoğu zaman “tere” şeklinde yanlış telaffuz edildiğine dikkat çekilmiş; hâlbuki buradaki [ر] harfinin kalın okunup telaffuzunun “tera” şeklinde olması gerektiği söylenmiştir. Verilen bu örnek birçok öğrencinin kendinde de var olan bir hatayı, öğretici tarafından dinlenilip tespit edilmeden, kendiliğinden fark etmesine sebebiyet vermiş ve bu durum öğrencinin derse olan ilgisini ve derste ki motivasyonunu artırmıştır. Lafzatullah’ın “lam”ının okunuşuyla ilgili olarak kalın okunduğu yerlerden

¹⁴² Komisyon, a.g.e., s. 96.

¹⁴³ Geri bildirimin anında verilmesinin gerekliliği ile ilgili olarak bkz. M. Çağatay Özdemir vd., a.g.e., s. 56-57.

¹⁴⁴ Tuncay Dilci, (Ed.), a.g.e., s. 116; Remzi Yavaş Kınca vd., a.g.e., s. 181-182.

üstün hareke ile ilgili olana “tekbir” [الله اك بر] , ötre ile ilgili olana “kelime-i tevhit”te yer alan [رسول الله] kelimesi, ince okunduğu yer olan esre hareke ile ilgili olarak da “besmele”deki [بسم الله] kelimesi örnek olarak gösterilip çalıştırılmıştır.

Burada da örneklerin tamamının öğrencilerin günlük hayatta ibadetlerini yaparken özellikle namaz ibadetinde sıkça tekrar ettikleri ve namaz dışında da neredeyse sürekli dillerinde olan kelimelerden seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu kelimelerin telaffuzu esnasında da öğrenci, öğretici tarafından dinlenilmeden, kendi yanlışlarının ve eksikliklerinin farkına varmış ve bu durum öğrencinin konunun önemini fark ederek bütün dikkatiyle anlatılanlara kulak kesilmesine ve konuyu öğrenebilmek için azami gayret sarf etmesine sebebiyet vermiştir.

ÖZEL HARFLER

1. “ر” : Harekesi “üstün” veya “ötre” olduğunda kalın, “esre” olduğunda ince okunur.

Kalın okunduğu yerlere örnekler:

بَارَكْتَ - تَر - رَسُول - قَرِيش - غَيْرُكَ - نَشْكُرَكَ - نَكْفُرَكَ - يَفْجُرَكَ

İnce okunduğu yerlere örnekler:

رَحْمَةً - رِزْق

2. “الله”: Lafzatullah’ın lam’ı kendinden önceki (ma kabli) harfin harekesi “üstün” veya “ötre” olduğunda kalın, “esre” olduğunda ince okunur.

Kalın okunduğu yerlere örnekler:

الله - رَسُولُ اللهِ

İnce okunduğu yerlere örnekler:

بِسْمِ اللهِ - اللهُ

Not: “ل” harfi Lafzatullah’ın dışındaki yerlerde özel harf hükmünde değildir.

Ders materyali olarak kullanılan Elif-Bâ cüzünün ilerleyen sayfalarında Lafzatullah’la ilgili örneklerin geleceği ve orada tekrar ele alınacağı, [ر]’nin hükmünün ise tecvit konuları içinde müstakil bir konu olarak işleneceği için burada ikisi hakkında da en basit hâliyle bilgi verilmiştir. Daha teferruatlı bilginin zamanı geldiğinde kendilerine verileceği bildirilen öğrencilere yukarıdaki materyal (Kavram Haritası 17: Özel Harfler) dağıtılarak defterlerine yapıştırmaları istenmiştir. Daha çok işitsel zekâsı gelişmiş öğrencilere hitap eden anlatım yöntemi ile verilen bu ön bilginin akabinde, dokunsal zekâsı gelişmiş öğrencilerde de etkili öğrenmenin gerçekleşmesi için aşağıdaki çalışma (Çalışma Kâğıdı 16: Harflere Üstün Hareke Koyma) yapılmıştır. Bu çalışma ile hedeflenen amaçların ilki, öğrencinin “üstün” harekeyi işaret olarak doğru tanınmasıdır. Burada öğrenci her bir harfin üzerine ilgili harekeyi koymak suretiyle dokunsal zekânın işlevsel hâle getirilmesiyle öğrenmeyi gerçekleştirmiş olmaktadır. Bu çalışma sayesinde hareketlerin isimlerini karıştırmaktan dolayı hareketlerin etkili olduğu kuralları anlamada -hükmü ra ve Lafzatullah’ın hükmü gibi- ve uygulamada sıkıntı çeken öğrencilerin bu sorunlarının önüne geçildiği gözlenmiştir. Bu çalışma ile hedeflenen amaçların ikincisi, istila ve ıtbak sıfatıyla tanışan öğrencilerin bu harfleri alfabe içerisinde bulmalarını sağlayarak öğrenmeyi pekiştirmektir. Diğer bir amaç ise sınıf içerisinde öğrenciyi pasif bir hâlde bırakmamak, aktif hâle getirmek, “başarmak” duygusunu tattırarak öğrencinin derse daha çok motive olmasını sağlamaktır.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki harflerden isti‘lâ sıfatı taşıyan harfleri boyayarak, ıtbak sıfatı taşıyan harfleri ise daire içine alarak gösteriniz ve her bir harfe ÜSTÜN(FETHA) hareke koyarak hareketli hâliyle okumaya çalışınız.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص
ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ی

Aşağıdaki kelimeleri okuyalım:

جَعَلَ خَلَقَ نَصَرَ صَدَقَ غَفَرَ

Öğrenci, çalışma kâğıdındaki isti‘la harflerini boyayıp itbak sıfatı taşıyan harfleri daire içine aldıktan ve her bir harfın üstün harekesini koyduktan sonra öğreticinin aynı şekilde isti‘la ve itbak harflerini de göstererek tahtaya yazmış olduğu harfler, harekesiyle okunmuştur. Önce talim ile okunmuş, daha sonra ise öğrencilerden dinlenmiştir. Harflerin harekeyle okunması tamamlandıktan sonra çalışma kâğıdındaki örnek kelimelerin okunuşu öğrencilere, özellikle yeni öğrenen öğrencilere yaptırılmıştır. Daha sonra ise takip edilen Elif-Bâ cüzünden ilgili ders(ler) bilgisayar ve projeksiyon marifetiyle perdeye yansıtılmış, yine önce talimle okutulmuş, ardından öğrencilerden sayfanın tamamı olmasa da belirli bir miktarı tek tek dinlenilmiştir.

Talime başlamadan, öğretici, talim esnasında, kasıtlı¹⁴⁵ olarak hatalı okuma yapabileceği noktasında öğrencileri uyararak dersi dikkatle takip etmelerini ve hatalı okuma yapıldığı takdirde tepki göstermelerini istemiştir. Öğretim esnasında kasıtlı olarak hatalı bir okuyuş yapmak farklı bir yöntemin kullanılmasına imkân sunmuş, bu durum ise öğrencilerin dikkatlerinin ders boyunca sürmesine yardımcı olmuştur. Öğreticinin her an hatalı okuyuş yapabileceğini öğrenen öğrenci, talim esnasında da bütün dikkatiyle derse katılmıştır. Öğrencilerin öğreticinin bilinçli olarak yaptığı hatalı okuyuşları tespit ettikleri anda derse karşı ilgi ve alakalarının daha da arttığı motivasyonlarının ise daha da yükseldiği görülmüştür.

1.2.2. Esre (Kesra)

Esre harekenin fonksiyonu anlatılırken bu harekenin hem ince hem de kalın harflerde “-i” sesi verdiğine özellikle vurgu yapılmış, yaygın bir hata olarak bazı kalın harflerde“-ı” sesiyle yapılan yanlış okumaya özellikle [ص] harfi üzerinden dikkat çekilmiştir. Bu hususta yine öğretim ilkelerinden güncellik (aktüalite) ilkesinden hareketle çokça okunan ayet ve dualardan örneklendirmeler yapılmasına dikkat edilmiştir.

Örneğin Fatiha Suresi’ndeki [إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ] ayetinde geçen ve isti‘la harflerinden olan [ص] harfi çoğunlukla “-ı” sesi ile okunurken aynı ayetteki yine istila harflerinden olan [ق] harfi “-i” sesiyle okunarak çelişkili bir duruma sebebiyet

¹⁴⁵ Yıldız Kuzgun vd., a.g.e., s. 182.

verilmektedir. Hâlbuki iki harfte de harfin kalınlığını verdikten sonra i sesi ile okuma yapılmalıdır. Yaşama yakınlık (hayatilik) İlkesi denilen örneklerin öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaşılabilecekleri/karşılaştıkları durumdan seçilmesi ile öğrencinin derse ilgisi artmakta ve öğrenmenin gerçekleşmesi kolaylaşmaktadır. Burada da öğrenci, öğreticinin verdiği örnekten yola çıkarak kendi okuyuşundaki eksiklikleri ve hataları fark etmiş, bu durum ise öğrencinin derse verdiği ehemmiyeti artırarak dersi daha dikkatle takip etmesine sebebiyet vermiştir.

Hem tekrar ilkesinden hem de yaparak öğrenme metodundan hareketle öğrencilerden aşağıdaki çalışmayı (Çalışma Kâğıdı 17: Harflere Esre Hareke Koyma) yapması istenmiştir. Bu çalışmada da üstün harekeyle ilgili çalışmada olduğu gibi isti‘la ve itbak sıfatı taşıyan harflerin belirlenmesi istenmiştir. Öğrenciler çalışmalarını tamamladıktan sonra her birinin kâğıdı tek tek kontrol edilmiş ve kendilerine geri bildirim yapılmıştır. Tam yapanlar, kâğıtlarına yıldız yapılmak suretiyle/simgesel pekiştireçle ödüllendirilmiştir. Eksiği veya hatası olanlara ise eksik veya hataları gösterilerek bunları telafi etme imkânı sunulmuştur.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki harflerden isti‘lâ sıfatı taşıyan harfleri boyayarak, itbak sıfatı taşıyan harfleri ise daire içine alarak gösteriniz ve her bir harfe ESRE (KESRA) hareke koyarak harekeli hâliyle okumaya çalışınız.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص
ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ی

Aşağıdaki kelimeleri okuyalım:

عَلِمَ وَسِعَ فَهَمَ وَرَمَ غَضِبَ

Çalışma Kâğıdı 17: Harflere Esre Hareke Koyma

Yine bu çalışmanın akabinde de öğreticinin tahtaya isti‘la ve itbak sıfatını taşıyan harfleri de işaretleyerek esre harekeyle yazdığı alfabe önce talimle koro hâlinde okunmuş, daha sonra ise öğrencilerden tek tek dinlenmiştir. Harflerin okunuşu tamamlandıktan sonra

çalışma kâğıdındaki örnek kelimeler öğrencilere, özellikle yeni öğrenen öğrencilere okutulmuştur. Daha sonra ise takip edilen Elif-Bâ cüzünden ilgili ders(ler) bilgisayar ve projeksiyon marifetiyle perdeye yansıtılmış, yine bu ders(ler) de önce talimle okunmuş, ardından öğrencilere tamamı olmasa da belirli bir miktarı tek tek okutulmuştur. İlgili derslerin okunması esnasında önceki derste de yapıldığı üzere öğretici kasıtlı olarak hatalı okuyuş yapmış, öğrenci bu hatalı okuyuşu dersi dikkatle takip etmek suretiyle tespit etmiş ve doğru okuyuşun nasıl olması gerektiğine öğretici tarafından vurgu yapılarak ders tamamlanmıştır.

1.2.3. Ötre (Zamme)

Ötre hareke anlatılırken de öncelikle ince ve kalın harflerde hangi sesi verdiği belirtilmiş; yalnız ince harflerdeki “-ü” sesinin Türkçede kullandığımız “-ü” sesinden bir ton daha kalın olduğuna vurgu yapılmıştır. Daha sonra öğrencilerden diğer iki harekede olduğu gibi aşağıdaki çalışmayı (Çalışma Kâğıdı 18: Harflere Ötre Hareke Koyma) yapmaları istenmiştir. Bu çalışmada da diğer hareketlerle ilgili çalışmalarda gözetilen hedefler gözetilmiştir.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki harflerden isti‘lâ sıfatı taşıyan harfleri boyayarak, ıtbak sıfatı taşıyan harfleri ise daire içine alarak gösteriniz ve her bir harfe ÖTRE (ZAMME) hareke koyarak harekeli hâliyle okumaya çalışınız.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص
ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ی

Aşağıdaki kelimeleri okuyalım:

أَذِنَ رَسُولُ جُعِلَ كُنْتُ عُنُقُ ثَلُثُ كَرَمَ

Çalışma Kâğıdı 18: Harflere Ötre Hareke Koyma

Yine bu çalışmanın akabinde de öğreticinin tahtaya isti‘lâ ve ıtbak sıfatı taşıyan harfleri de işaretleyerek ötre harekeyle yazdığı alfabe önce talimle koro hâlinde okunmuş, daha sonra

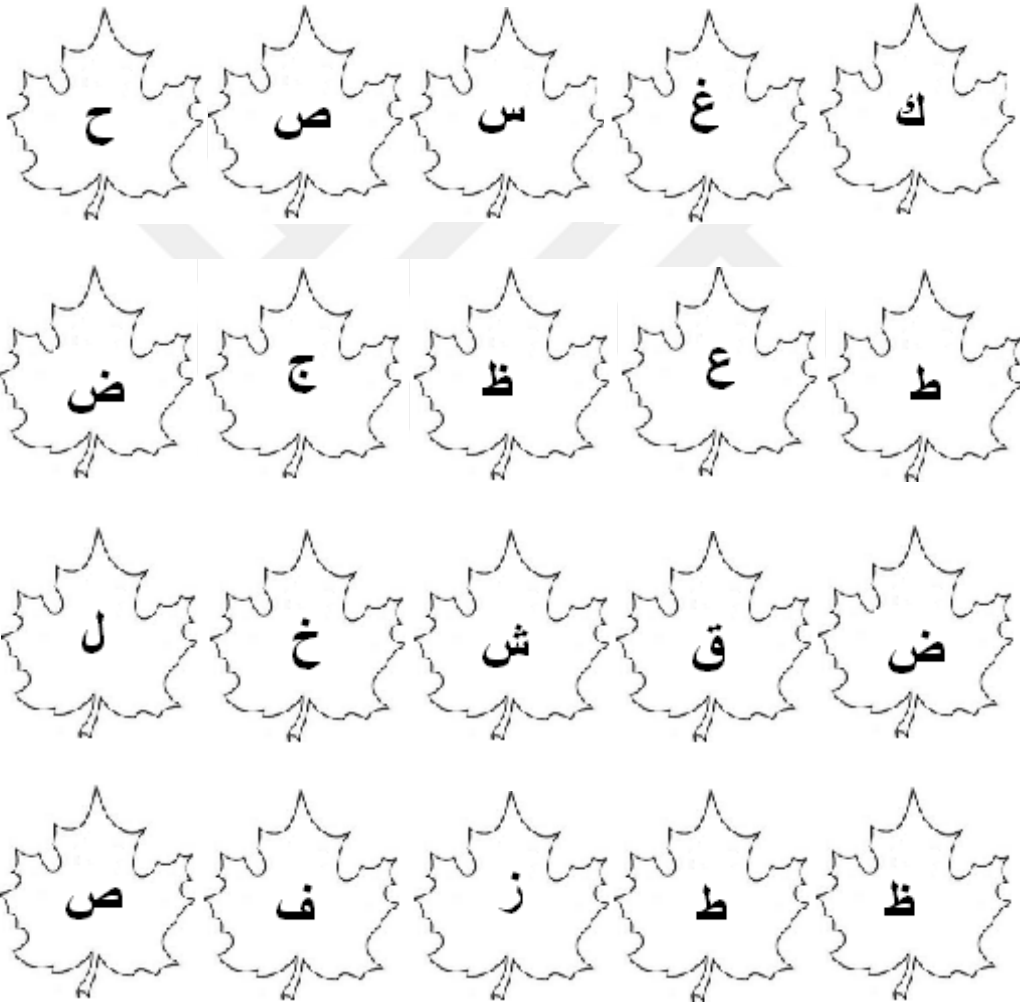
ise öğrencilerden dinlenmiştir. Harflerin okunuşu tamamlandıktan sonra çalışma kâğıdındaki örnek kelimeler öğrencilere, özellikle yeni öğrenen öğrencilere okutulmuştur. Daha sonra ise takip edilen Elif-Bâ cüzünden ilgili ders(ler) bilgisayar ve projeksiyon marifetiyle perdeye yansıtılmış, yine önce talimle okunmuş, ardından öğrencilerden öğreticinin uygun gördüğü miktarda olmak üzere tek tek dinlenilmiştir. Kelimelerin okunuşunda öğretici daha önceki iki harekeyle ilgili derslerde olduğu gibi kasıtlı olarak hata(lar) yapmış, bunların öğrenciler tarafından fark edilmesi ve düzeltilmesi ile aktif bir ders ortamı oluşturulmuştur.

Harekelerle ilgili yapılan çalışmalar sonucunda öğrenci kelimelerdeki üstün, esre ve ötre yi okuyabilmenin yanında her üç harekenin yazılışını da öğrenmiştir. Ayrıca “özel harfler” ile “isti‘la” ve “ıtbak” sıfatı taşıyan harfleri de tanımış ve “isti‘la” ve “ıtbak” sıfatını taşıyan harfleri her bir harekeye ait çalışma kâğıdında birer kez olmak üzere toplamda üç kez boyamak veya daire içine almak suretiyle göstermiştir. Yalnız bu çalışmalar yapılırken alfabenin sıra gözetilerek yazılması ve özellikle “ıtbak” sıfatı taşıyan harflerin art arda gelmesi sebebiyle öğrencilerin kendilerinden bulmaları istenen harflere ulaşmalarının kolay olabileceği ve öğrenmenin tam olarak gerçekleşmemiş olma ihtimalinin verdiği endişeden dolayı söz konusu sıfatların karışık hâlde verilen bir harf gurubu içinden de bulunması istenmiştir.

Aşağıda yapılan çalışma ile (Çalışma Kâğıdı 19: İtbak ve İsti‘la Sıfatı Taşıyan Harfleri Bulma) “isti‘la” ve “ıtbak” sıfatı taşıyan harfler bir kez daha ama bu kez karışık harflerin içinden bulunmuş ve bu sayede bilginin pekiştirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın hemen akabinde öğrenciye geri dönüt verilmiş ve -varsa- yanlışlıklar düzeltilmiş, -varsa- eksiklikler giderilmiş, tam yapan öğrenci ise kâğıdına yıldız yapılmak suretiyle/simgesel pekiştireçle onurlandırılmıştır. Harekeler ile ilgili çalışmalar esnasında alfabe üzerinde ilgili sıfatları işaretlemesi noktasında hatası çıkmayan öğrencilerin harfler karşısına karışık bir şekilde çıkarıldığında aynı konuda hata yapabildikleri gözlenmiştir. Bu durum öğretici açısından etkinliklerin aşamalı olarak zorlaştırılması gerekliliğini bir kez daha gün yüzüne çıkarmıştır. Öğrenci açısından ise öğrenme işinin basite alınabilecek bir mesele olmadığı, üzerinde durulması ve emek verilmesi gereken bir husus olduğunun idrakine vesile olmuştur. Dolayısıyla bu çalışma ile öğrencinin öğrenmeden harfleri ezbere işaretlemesinin önüne geçilmeye ve hakiki manada öğrenmenin gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Adı Soyadı:

Sıfat isimlerinin olduğu şekilleri dilediğiniz renge boyayarak o sıfatla ilgili harfleri de kendi renginde boyayarak gösteriniz.

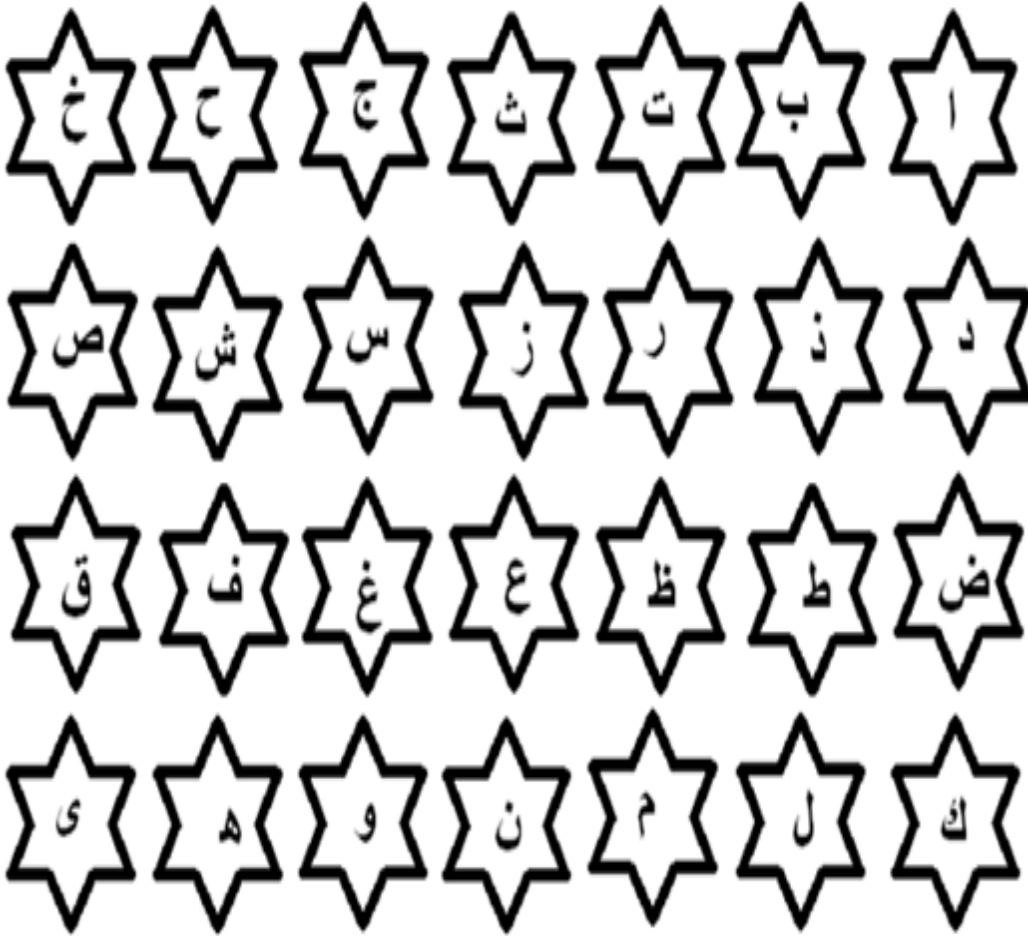
Çalışma Kâğıdı 19: İtbak ve İsti'la Sıfatı Taşıyan Harfleri Bulma

1.2.3.1. Ötre Hareke ile Birlikte Öğretilen Sıfat (İstifale)

Bilginin her zaman hazır olarak öğrenciye sunulması yerine, öğrencilerin bildiklerinden hareketle bilmediklerini elde etmeye çalışmaları demek olan bilinenden bilinmeyene ilkesi ile edinilen bilgilerin öğrenmeyi daha kolay ve kalıcı kılacağı düşüncesinden hareketle aşağıdaki çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada öğrenci üstün harekeyle birlikte öğrenmiş olduğu “isti‘la” sıfatına ait harflerle her koşulda “özel” konumunda olan harfi işaretleyerek yeni bir sıfata ait harfleri tespit etmiş olacaktır.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki alfabede “isti‘la” sıfatı taşıyan harflerle koşulsuz olarak her zaman “özel harf” hükmünde olan harfleri boyadığınız zaman “İSTİFALE” sıfatı taşıyan harfleri bulacaksınız.

Çalışma Kâğıdı 20: İstifale Sıfatı Taşıyan Harfler

Yukarıdaki çalışma (Çalışma Kâğıdı 20: İstifale Sıfatı Taşıyan Harfler) ile öğrenci bildiklerinden hareketle bilmediği yeni bir bilgiye ulaşmıştır. Itbak ve isti'la sıfatı ile beraber özel bir harfi boyadığı zaman istifale sıfatına ait harfleri elde etmiştir. İstifale lügatte, aşağı olmak, alçalmak demektir. Istılahta ise, istifale harflerini telaffuz ederken dilin yukarı yükselmeyip, ağzın dibinde kalmasına denir. İstifale sıfatı, istila sıfatının zıddıdır.¹⁴⁶ Öğrenci bu harfleri bulduktan sonra öğretici ilgili sıfat hakkında öğrencilere bilgi vermiş ve bu harflerin her hâl ü kârda ince okunacağına vurgu yapmıştır.

Harekenin her üç çeşidiyle ilgili okuma çalışmalarının tamamlanmasından sonra hem konunun tekrarını sağlayarak öğrenilenleri pekiştirmek hem de daha önce işlenen mahreç ve bazı sıfatlarla ilgili öğrenilenlerin unutulup unutulmadığının kontrolünü sağlamak amacıyla öğrencilere aşağıdaki kazanım kontrol testi (Kazanım Kontrol Çalışması 3: Mahreç Bölgeleri, Sıfatlar, Harekeler) uygulanmıştır. Testin kontrolü, çalışmanın hemen akabinde yapılarak öğrenciye eksikleri veya yanlışları hakkında kâğıt üzerinde gösterilerek bilgi verilmiş, sonrasında ise sorular sınıfta hep beraber cevaplandırılmıştır.

Yapılan bu test çalışması ile hem öğrencilere anlatılan bilgilerden geri dönüt alma imkânı oluşmuş hem de tam olarak anlaşılan veya tam olarak anlaşılamamış konuların tespiti yapılmış ve öğretici sonraki derslerde bu verileri dikkate alarak ders anlatımına devam etmiştir.

¹⁴⁶ İbnu'l-Cezerî, en-Neşr, c. 1, s. 203; İsmail Karaçam, a.g.e., s. 207.

Adı Soyadı:

AŞAĞIDAKİ SORULARI CEVAPLAYINIZ

1. Fetha (üstün) aşağıdakilerden hangisidir?

- a) b) c)

2. Kesra (esre) aşağıdakilerden hangisidir?

- a) b) c)

3. Zamme(ötre) aşağıdakilerden hangisidir?

- a) b) c)

4. Aşağıdaki harflerden hangisinin harekesi üstün veya ötre olursa kalın okunur?

- a) ل b) ر c) ط

5. Peltek harfler hangi seçenekte verilmiştir?

- a) ثذظ b) ظشذ c) زسص

6. Aşağıdaki harf gruplarından hangisi isti'la (kalın) harflerdir?

- a) صضظ طلرظ b) خصظ غ غطق c) خصضظ غ غق

7. Aşağıdaki harflerden hangisi dudak harflerindendir?

- a) س b) و c) ط

8. Aşağıdaki harflerden hangisi boğaz harflerindendir?

- a) ح b) ق c) ر

9. Safir sıfatı taşıyan harf gurubu hangisidir?

- a) جشی b) زسص c) ثذظ

10. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde Lafzatullah'ın lamı ince okunur?

- a) رسول الله b) بسم الله c) الله

Not: Her soru on puandır.

Muvaffakiyetler dilerim.

Aşağıdaki çalışma ile de öğrenilen sıfatlarla ilgili bir tekrar yapılmak istenmiştir.

Adı Soyadı:

Sıfat adlarıyla o sığata ait harfleri aynı renkte boyayarak gösteriniz.

PELTEK									
ذ	ب	ث	ز	ظ					
SAFİR									
ص	ث	ض	ز	ش	س				
İTBAK									
د	ط	ق	ص	ض	ظ	خ			
İSTİ'LA									
خ	ق	غ	ظ	ك	ط	ض	ص		

Çalışma Kâğıdı 21: Sıfatlar

Çalışmanın hemen akabinde değerlendirme yapılarak öğrenci çalışması hakkında bilgilendirilmiştir.

2. CEZM

Cezm bahsine geçildiğinde öncelikle simge olarak cezm işareti gösterilmiş sonra fonksiyonundan bahsedilmiştir. Cezmli harflere verilen isimlendirmelerden de haberdar edilen öğrencilerden, öncelikle yeni öğrenmeye başlayanlardan tahtaya yazılan iki harflik cezmli kelimeleri okumaları istenmiştir. Bu konuda başarı sağlandıktan sonra anlatılan bilgilerin yer aldığı materyal (Kavram Haritası 18: Cezm) ekonomiklik ilkesinden hareketle öğrencilere dağıtılmış, önce içlerinden birine oradaki bilgiler okutulmuş akabinde ise materyalin defterlerine yapıştırılmaları sağlanmıştır.

CEZM: Harfin üzerinde bulunan küçük daireye benzeyen (•) işarettir. Yan yana gelen iki harften harekeli olan birincisinin ikinciye bağlanarak okunmasını sağlar. Cezmli harfe “sakin harf” de denir. Örneğin; [نْ] “nun-u sakın” ya da “sakin nun” gibi

Aşağıdaki kelimelerde “cezm”i işaretleyerek kelimeleri okumaya çalışınız.

اَلْ اَنْ اَوْ اَيَّ اَشْ اَسْ اَتْ هُمْ عِنْدَ اَيْنَ اَنْتَ سَوْفَ

Kavram Haritası 18: Cezm

Yukarıdaki materyalde öğrenci her bir kelimedeki cezmi işaretleyerek, dokunmak suretiyle öğrenmeyi gerçekleştirmiştir. Cezm hakkında bu şekilde bir ön bilgiye sahip olan öğrenciye daha sonra “cezmle ortaya çıkan veya daha çok belirginleşen sıfatlar” başlığı altında yeni sıfatlardan bahsedilmiştir.

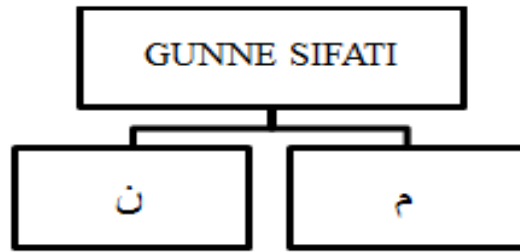
2.1. Cezmle Ortaya Çıkan Veya Daha Çok Belirginleşen Sıfatlar

Burada “kolaydan zora” ilkesinden hareketle öncelik, harfleri en az olan sıfatlara verilmiştir. Öğretici anlattıklarını tahtaya yazarak gösterirken öğrencinin sadece dersi dikkatle takip etmesi ve asla not almaması istenmiştir. Aynı anda birkaç işle ilgilenmek daha kısa zamanda birçok şeyi başardığımız hissi oluşturabilir. Multitasking olarak ifade edilen ve en basit anlamda iki ya da daha fazla görevi aynı anda gerçekleştirmek olarak tanımlanabilen çoklu görevin bireyler açısından olumlu ve olumsuz etkilerinin bulunmasına rağmen olumsuz etkilerinin daha çok olduğu düşünülmektedir. Olumlu

etkilerinden biri olan birçok görev açısından zaman paylaşımına olanak sağlamasına karşın, bilginin hafızada kodlanması, bireyde üretkenliği ve performansı düşürmesi gibi olumsuz etkileri bulunmaktadır.¹⁴⁷

2.1.1. Gunne Sıfatı

Harf grubu en az olması hasebiyle bahsedilen ilk sıfat “gunne” olmuştur. Gunne lügatte iniltiye, ıstılahta ise gunne sıfatı bulunan harfleri okurken genizden gelen sese denir.¹⁴⁸ Harfleri sayılmış, öğrencilere saydırılmış ve bu harflerin gunneli olarak okunuşları uygulamalı olarak gösterilip öğrencilerden de uygulamaları istenmiştir. Uygulamalar esnasında sıfata riayet edildiğinde gerçekleşen okuma ile riayet edilmediği takdirde ortaya çıkan okuma şeklini/şekillerini kıyas imkânı sağlanmıştır. Yaşama yakınlık (yaşama uygunluk, hayatilik) ve güncellik (aktüalite) ilkelerinden hareketle örnekler öğrencilerin sıkça okudukları dua ve surelerden seçilmiştir. Bu durum öğrencinin derse ilgisini artırmış ve öğrenmeyi kolaylaştırmıştır. Yapılan bu çalışmalarla; öğrenci, şayet ilk defa Kur’an eğitim ve öğretimine tabi tutulmuş bir öğrenci ise en baştan doğru okumayı öğrenmiş, daha önceden kısmen bilen bir öğrenci ise eksikliğini veya yanlışını tespit etme imkânı bulmuştur. Bu durum, İHL veya İlahiyat Önlisans mezunu öğrencilerinin de yeni bir şeyler öğreniyor olmaları hasebiyle derste sıkılmalarının önüne geçilmesine sebebiyet vermiştir. Daha sonra öğrencilere gunne sıfatına ait harflerin gösterildiği kavram haritası (Kavram Haritası 19: Gunne Sıfatı) dağıtılmış ve defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

Kavram Haritası 19: Gunne Sıfatı

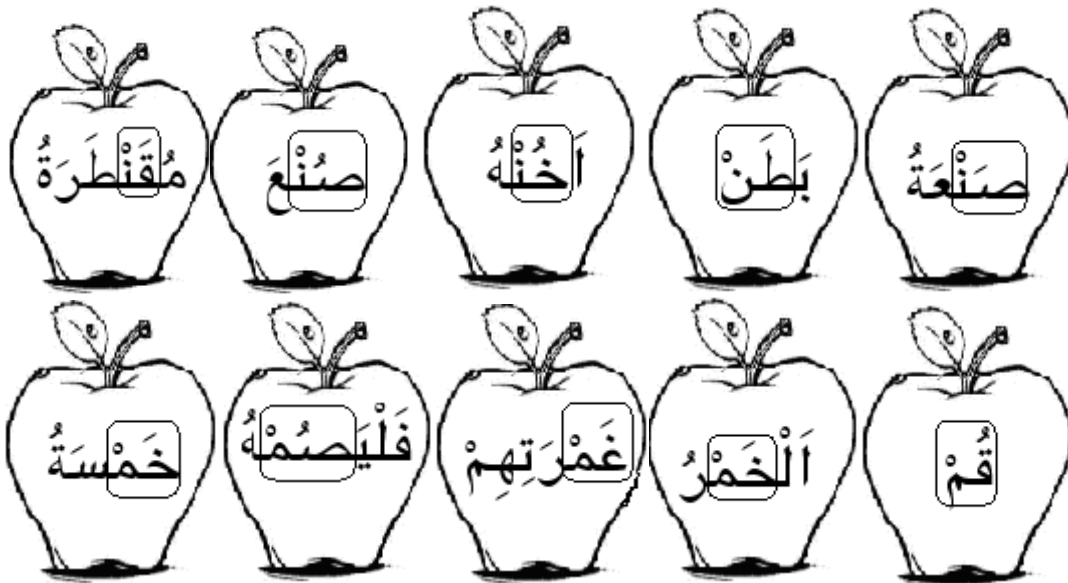
¹⁴⁷ Selim Güneş. “Dijital Yerlilerde Çalışan Bellek Ve Çoklu Görev”, Anadolu Üniversitesi, Elazığ 2011, s. 1-19 (<http://web.firat.edu.tr/icits2011/papers/27845.pdf>).

¹⁴⁸ Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdî'l-Mü'min Vâsitî, Kitâbü'l- Kenz fi'l-kırâati'l-aşr, Burdur umûmi ktb. nr. 291, s. 41.

2.1.1.1. Gunneli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Husus: Kalından İnceye Geçiş

Burada gunne sıfatı taşıyan harflerde, ama genelde bütün cezmlı harfleri uygulama esnasında dikkat edilmesi gereken bir nokta olarak şu hususa da dikkat çekilmiştir. Harekeli harf ve bu harfi bağlayacağımız cezmlı harf arasında isti'la ve istifale olmak üzere bir zıtlık varsa bu harflerin öncelik ve sonralığına göre “ınceden kalına” veya “kalından inceye” geçiş yapmaya riayet etmek gerekmektedir. Gunne sıfatı taşıyan harflerin ikisi de istifale sıfatı taşıdığı için kendilerinden önceki harf isti'la sıfatı taşıdığı takdirde “kalından inceye geçiş” söz konusu olacaktır. Konunun daha iyi anlaşılması için [م] “sakin mim” ve [ن] “sakin nun” harflerinden önce isti'la harflerinin geldiği kelimelerden örnekler seçilerek (Çalışma Kâğıdı 22: Kalından İnceye Geçiş) uygulamalı anlatım yapılmıştır. Öğretici seçtiği kelimeleri okuma esnasında önce kuralın uygulanmasıyla gerçekleşecek doğru okuma şeklini daha sonra ise kural bilinmediği takdirde ortaya çıkabilecek okuma şeklini/şekillerini göstererek öğrencilerin doğru ve yanlış okuma arasındaki farkı daha iyi görebilmelerini sağlamaya çalışmıştır. Bu çalışmalar esnasında daha önce Kur'an eğitimi almış olan öğrencilerin bu kuralı bilmediklerini ve bu sebeple okuyuşlarında yanlışlık(lar) olduğunu itiraf ettikleri gözlenmiştir.

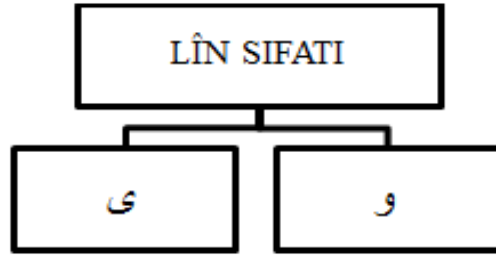
Kalından İnceye Geçişlerin Yer Aldığı Kelimelere Örnekler

Çalışma Kâğıdı 22: Kalından İnceye Geçiş

2.1.2. Lîn Sıfatı

“Gunne” sıfatından sonra bahsedilen sıfat, harf sayısının azlığı sebebiyle “lîn” sıfatı olmuştur. Bu sığata ait harfler de önce tahtaya yazılarak gösterilmiş, “lîn” sıfatının gerçekleşmesi için gereken şartlardan bahsedilmiş ve uygulamalı örnekler gösterilmiştir. Lîn lüğatte yumuşak olmak demektir. Istılahta, mâkabli (kendinden öncesi) üstün harekeli olan “sakin vav” ile “sakin ya” harflerini dile zorluk vermeksizin, zahmetsiz olarak okumaya denmektedir.¹⁴⁹ Örnekler seçilirken örneklerin yaşama yakınlık (yaşama uygunluk, hayatılık) ve güncellik (aktüalite) ilkelerinden hareketle öğrencilerin sıkça okudukları dua ve surelerden olmasına dikkat edilmiştir. Seçilen örnekler önce öğretici tarafından okunmuş akabinde öğrenciler tarafından toplu olarak seslendirilmiştir. Lüzum görülmesi hâlinde bazı kelimelerin telaffuzu öğrencilere tek tek olarak da okutulmuştur. Daha sonra ise lîn harflerine ait kavram haritası (Kavram Haritası 20: Lîn Harfleri) öğrencilere dağıtılmış ve defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

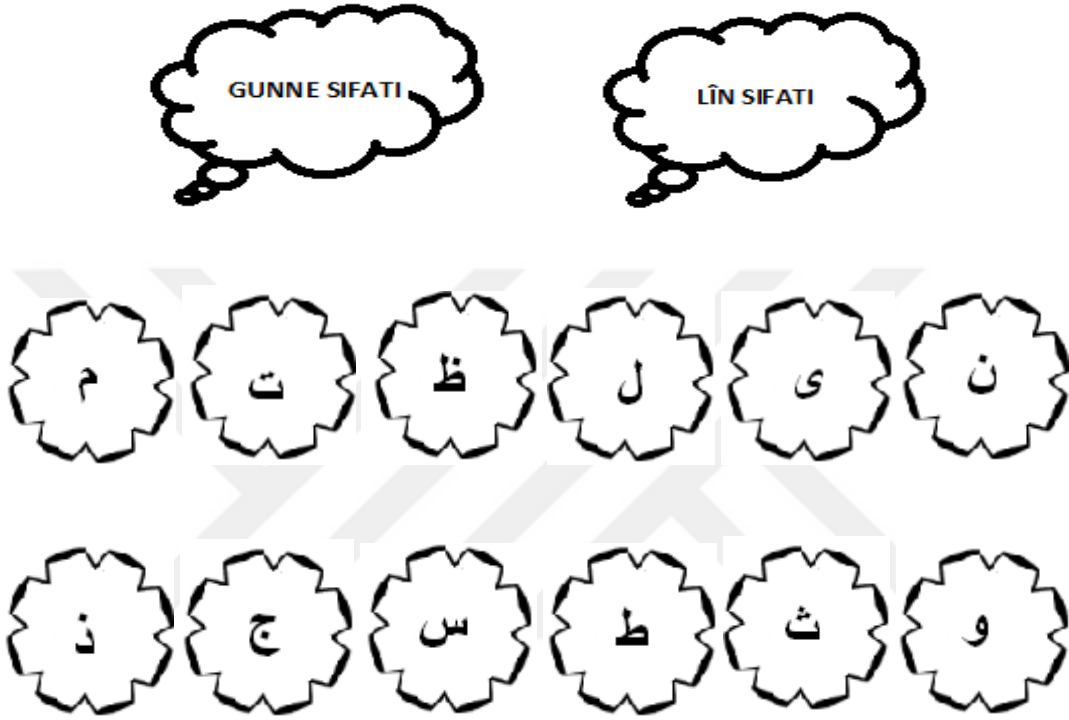
Kavram Haritası 20: Lîn Harfleri

Art arda iki sıfat öğrenilmesi sebebiyle hem sıfatlara ait harflerin birbirine karıştırılmasının önüne geçmek hem de öğrenmenin pekişmesini sağlamak için etkinlikler yapılmıştır. İlk etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 23: Gunne ve Lîn Sıfatı-I) “lîn” ve “gunne” sıfatına ait harflerin karışık harfler içinden, ikincisinde ise (Çalışma Kâğıdı 24: Gunne ve Lîn Sıfatı-II) kelimelerin içinden bulunması istenmiştir. Yapılan bu çalışmalar ile harf sayısı oldukça az olan bu iki sığata ait harflerin öğrenildiği ve karıştırılmasının önüne geçildiği müşahade edilmiştir. Ayrıca kelimelerde geçen “lîn” ve “gunne” sıfatına ait örnekler okunmak suretiyle uygulamalı olarak da gösterildiği için teorik bilginin pratiğe dönüştürülmesi noktasında da başarı kaydedildiği gözlenmiştir.

¹⁴⁹ Vâsitî, a.g.e., s. 42.

Adı Soyadı:

Sıfat isimleriyle o sığata ait harfleri aynı renkte boyayarak gösteriniz.

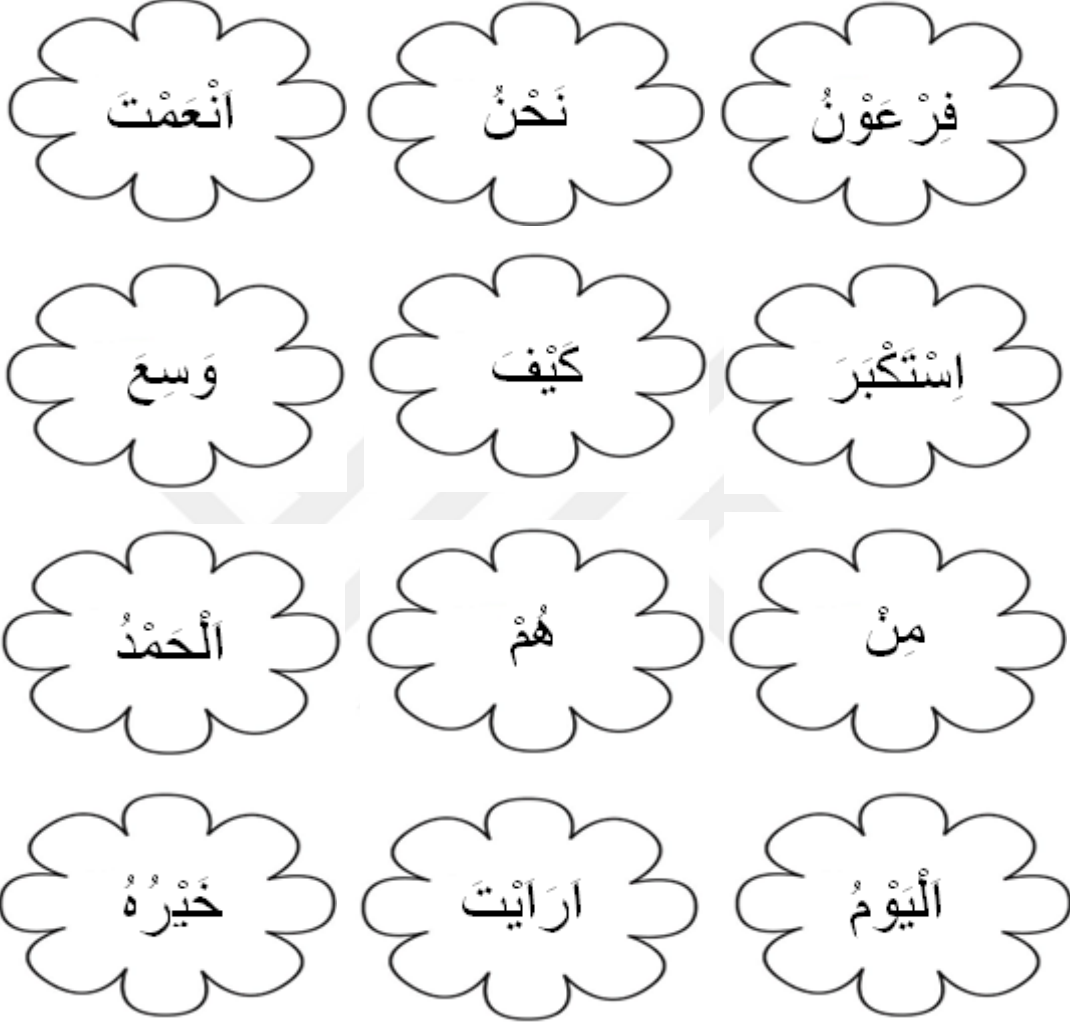

Çalışma Kâğıdı 23: Gunne ve Lîn Sıfatı-I

Öğretim ilkelerinden aktivite (etkin katılım, yaparak- yaşayarak öğrenme) ilkesinin uygulamaya konması ile gerçekleştirilen etkinlikler (Çalışma Kâğıdı 23: Gunne ve Lîn Sıfatı-I, Çalışma Kâğıdı 24: Gunne ve Lîn Sıfatı-II) ile sınıf ortamına canlılık geldiği ve etkinliğe katılan öğrencilerde motivasyonun arttığı, eksiği olan ya da hata yapan öğrencilerin sonraki etkinliklerde daha iyi bir sonuç alabilmek için kararlılık gösterdikleri, öğrenmeyi tam olarak gerçekleştiren öğrencilerin ise özgüven artışı yaşadıkları gözlenmiştir. Cezm ile ilgili bu bölümde, bahsedilen sıfat sayısının fazla olması ve öğrencilerin ilk kez karşılaşacakları o güne kadar adını hiç duymadıkları sıfat isimleri sebebiyle hem onları teorik bilgiyle boğmamak hem de motivasyonlarını düşürmemek amacıyla dokunsal zekânın öne çıkarıldığı etkinliklerin yapılmasının iyi sonuç verdiği düşünülmüştür.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde “lîn” ve “gunne” sıfatının meydana geldiği harfleri farklı renklerde kalem kullanarak daire içine almak suretiyle gösteriniz.

Çalışma Kâğıdı 24: Gunne ve Lîn Sıfatı-II

2.1.3. Kalkale Sıfatı

Üçüncü olarak “kalkale” sıfatı ele alınmıştır. Öğretici, öğrencilere kalkale kelimesinin literal anlamı ve nasıl uygulanacağı hakkında herhangi bir açıklama yapmadan ilkin bu sıfata ait harflerin tespit edileceği bir çalışma yaptırmıştır.

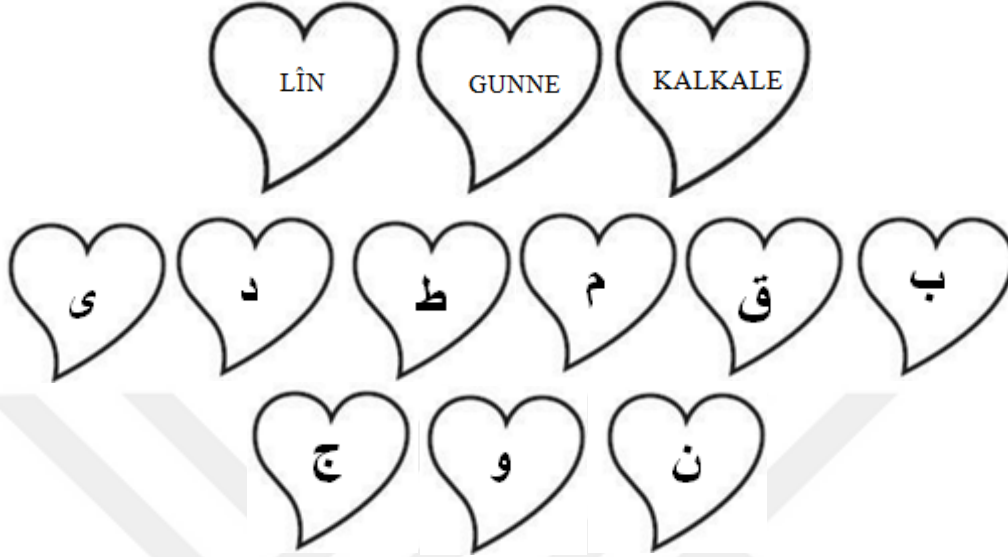
2.1.3.1. Kalkale Sıfatına Ait Harflerin Bulunması

Bilinenden bilinmeyene ilkesinden hareketle öğrencinin tanıdığı sıfatlara ait harfleri boyayarak kalkale sıfatına ait harflere ulaşmasının istendiği aşağıdaki çalışma (Çalışma Kâğıdı 25: Kalkale Sıfatına Ait Harfler) yapılmıştır. Yapılan bu etkinlikte öğrenci, cezm konusu kapsamında öğrendiği iki sıfata ait harfleri işaretlemek suretiyle kalkale sıfatına ait harfleri bulurken ilk iki sıfatı da tekrar etme fırsatı bulmuştur. Kalkale sıfatına ait harfleri bizzat tespit etmesi öğrencinin derse aktif olarak katılımını sağlarken doğru sonuca ulaşması başarı duygusunun yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Başarı duygusunun ise motive edici bir unsura dönüştüğü gözlenmiştir. Öğrenciler ilgili harfleri bulduktan sonra bu harfler öğretici tarafından önce tahtaya yazılmış, akabinde ise öğretici tarafından cezmlı hâllerıyla okunmuştur. Harflerin cezmlı okunuşlarında biraz da abartı yapan öğretici, öğrenciye “harfleri okurken ne yaptığını” ve “sesin nasıl çıktığını” sormuştur. Öğrenciler harfleri okurken ne yapıldığı sorusuna örneğin [ب] “be” harfinde “dudakların birbirine çarpıldığını” ya da [ط] “ta” harfinde “dilin üst dişlerin arkasına sertçe vurulduğunu” söylemişlerdir. Sesin nasıl çıktığı sorusuna ise “sert, kuvvetli” gibi cevaplar vermişlerdir. Öğrencilerden gelen bu cevaplar üzerine öğretici öğrencilerin doğru tespitlerde bulunduklarını da ifade ederek kalkale sıfatı hakkında gerekli bilgileri vermiştir. Kalkale lügatte hareket ettirmek anlamına gelir. İstilahta ise, sesi ya da mahreci tahrik etmek demektir.¹⁵⁰ Sıfata ait harflerin tespiti ve sıfatın tanımının yapılmasının akabinde bu beş harfin ezberlenebilmesi için öğretici müzikal/ritmik zekâsı gelişmiş öğrencilerin öğrenmelerini de kolaylaştırmak amacıyla belli bir ritimle harfleri seslendirerek öğrencilerin de aynı ritimle telaffuz etmelerini istemiştir. Art arda yapılan tekrarların ardından kalkale sıfatına ait harfler önce koro hâlinde ezberden okunmaya çalışılmış, arkasından ise öncelikli olarak istekli öğrenciler tarafından ezbere okunmuştur. Bu çalışmanın tamamlanmasından sonra ise kalkale harflerinin yer aldığı kavram haritası (Kavram Haritası 21: Kalkale Harfleri) öğrencilere dağıtılarak defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

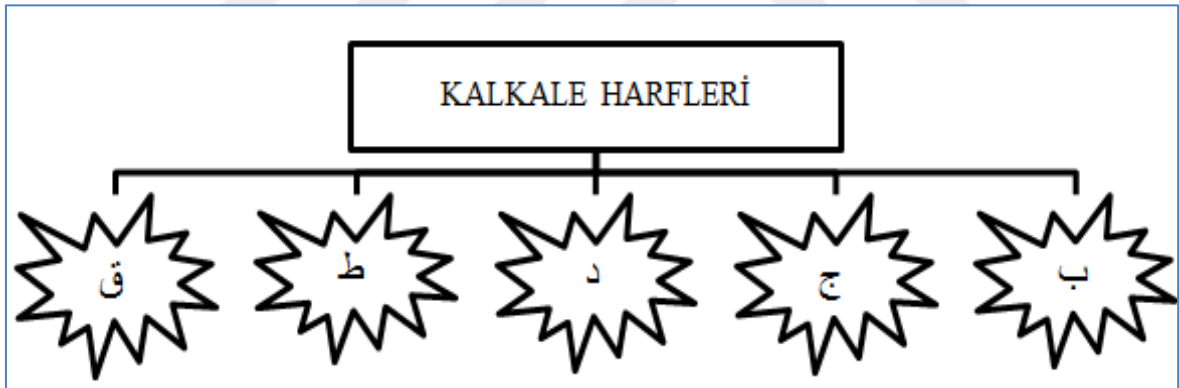
¹⁵⁰ İbnu'l-Cezerî, en-Neşr, c. I, s. 203.

Adı Soyadı:

Lîn ve Gunne sıfatına ait harfleri boyadığınızda “KALKALE” sıfatına ait harfleri bulacaksınız.

Çalışma Kâğıdı 25: Kalkale Sıfatına Ait Harfler

Kavram Haritası 21: Kalkale Harfleri

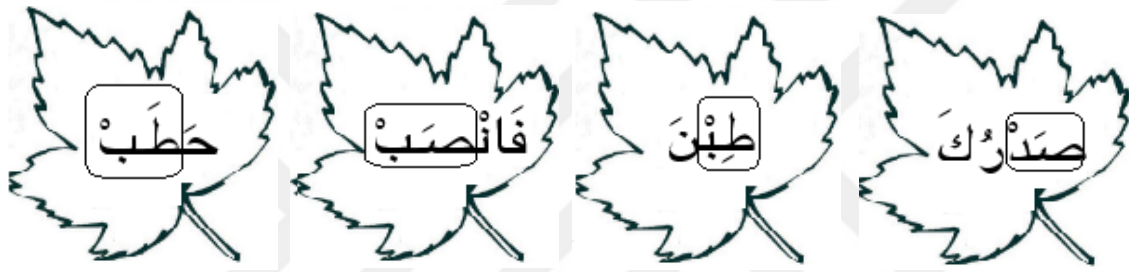
2.1.3.2. Kalkale Sıfatı Taşıyan Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

2.1.3.2.1. Kalından İnceye, İnceden Kalına Geçiş

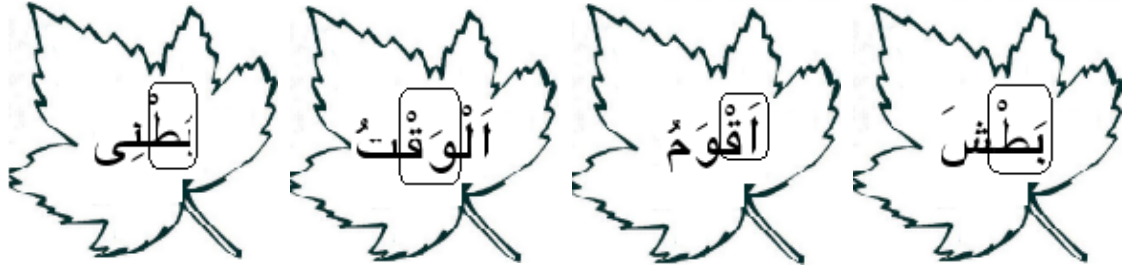
Kalkale harflerinin öğretilmesinden sonra sıfatın nasıl uygulanacağı öğretici tarafından her bir harfte ayrı ayrı olmak üzere uygulamalı olarak gösterilmiştir ve kalkale yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlara işaret edilmiştir. Daha önce gunne sıfatı anlatılırken sadece “kalından inceye geçiş” kuralından bahsedildiği burada ise bununla beraber

“İnceden kalına geçiş” kuralına da riayet edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu sebeple, öğreticinin dersi nasıl işleyeceğini adım adım planlayıp buna göre önceden hazırlık yapmasının sınıfta zaman yönetimi konusunda başarıyı artıracakı düşünüldüğünden öğretici önceden hazırladığı¹⁵¹ aşağıdaki çalışma kâğıdını (Çalışma Kâğıdı 26: Kalından İnceye ve İnceden Kalına Geçişler) öğrencilere dağıtarak, materyalde yer alan örnekleri önce kendisi okumuş ardından talimle öğrencilerin de koro hâlinde okumasını istemiştir. İhtiyaca binaen bazı kelimelerin telaffuzu bütün sınıfa tek tek okutturulurken bazı kelimelerin telaffuzu ise öğreticinin uygun gördüğü öğrencilere yaptırılmıştır.

Kalından İnceye Geçişin Yer Aldığı Örnekler:

İnceden Kalına Geçişin Yer Aldığı Örnekler:

Çalışma Kâğıdı 26: Kalından İnceye ve İnceden Kalına Geçişler

Çalışma esnasında, kuralın uygulanmasıyla gerçekleşen doğru okuma ile kural uygulanmadığında ortaya çıkan farklı ve yanlış okuma şekilleri gösterilmiş; doğru ve yanlış okuyuşu kıyas imkânı ile daha önceden Kur'an eğitimi almış olan öğrencilere bu husustaki eksikliklerini ve yanlışlarını görme fırsatı verilmiştir. Oluşturulan bu farkındalık durumunun ise öğrencide derse karşı ilginin artmasına ve motivasyonun yükselmesine sebebiyet verdiği gözlenmiştir.

¹⁵¹ Sınıfta zaman yönetimi hakkında bilgi için bkz. Yılmaz, Muhammed, a.g.e., s. 190-195; Zuhel Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi, s. 164 ve 184-186; Yaşar Özbay vd., a.g.e., s. 411-412.

2.1.3.2.2. Sekte Yapılmaması

Kalkalelerde nefesi değil sesi kesmek anlamında olan “sekte” hatasına düşülmemesi için öğretici öğrencileri uyarmış, hatalı ve düzgün okuma uygulamalarıyla öğrencilerde farkındalık oluşturmaya çalışmıştır.¹⁵²

2.1.3.2.3. Kalkalenin Ciheti

Kalkale ile ilgili olarak dikkat edilmesi gerektiği noktasında vurgulanan bir diğer husus da “kalkalenin cihetinin kendinden önceki harfin harekesine göre olduğu” ilkesi olmuştur. Kalkale yaparken dudağın alacağı şekil, kalkale harfinden önceki harfin harekesine göre önde veya geride olacaktır. Konunun daha iyi anlaşılması için öğreticinin daha önceden hazırlamış olduğu çalışma kâğıdı (Çalışma Kâğıdı 27: Kalkalenin Ciheti) öğrencilere dağıtılmış ve öğretici seçmiş olduğu kelimelerle kuralı uygulamalı olarak göstermiştir. Öğrencilerin sıkça okudukları surelerde konu ile ilgili bolca örnek bulmak mümkün olduğu için yaşama yakınlık (yaşama uygunluk, hayatilik) ve güncellik (aktüalite) ilkelerinden hareketle, örnekler bu bilindik surelerden seçilmiştir. Bu durumun öğrencide derse ilginin artmasına, dikkatinin derse yoğunlaşmasına ve öğrenmenin kolaylaşmasına sebebiyet verdiği gözlenmiştir.

Aşağıdaki çalışma kâğıdında (Çalışma Kâğıdı 27: Kalkalenin Ciheti) kalkale harflerinin her biriyle ilgili üç örnek vardır ve örneklerin her birinde kendinden önce gelen hareke farklıdır. Burada telaffuz anında dikkat edilecek şey; kalkale harfinden önceki harekeye göre dudağın şeklini vermek ve telaffuzu ona göre yapmaktır. Öğrenme ve öğretme kuramlarından öğrenme ürünleri modelinde Gagne’nin belirlediği aşamalardan biri olan öğrenciye rehberlik etmeden hareketle kelimelerin okunuşu kuralına uygun olarak ilkin öğretici tarafından yapılmış, akabinde öğrencilerin de koro hâlinde tekrar etmeleri istenmiştir. Öğreticinin öğrencilerin okuyuşlarını dinleme esnasında uygun görmesi hâlinde bazı kelimelerin okunuşu tek tek bütün sınıfa, bazı kelimelerin okunuşu ise belli öğrencilere tekrar ettirilmiştir. Bu çalışma yapılırken doğru okuyuşla birlikte muhtemel yanlış okuyuşlar da öğretici tarafından gösterilmiş ve bu vesileyle öğrencinin doğruyu yanlıştan ayırt etmesine imkân sağlanmış, varsa kendi okuyuşunda hatalar, görmesi/fark etmesi kolaylaşmıştır.

¹⁵² Kalkalede yapılan sekte hatası ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Şen, “Kur’an Harflerinin Mahrec Ve Sıfatlarında Mübalağa: İfrat Ve Tefrit”, s. 12-13.

KALKALE HARFLERİNİN CİHETİ

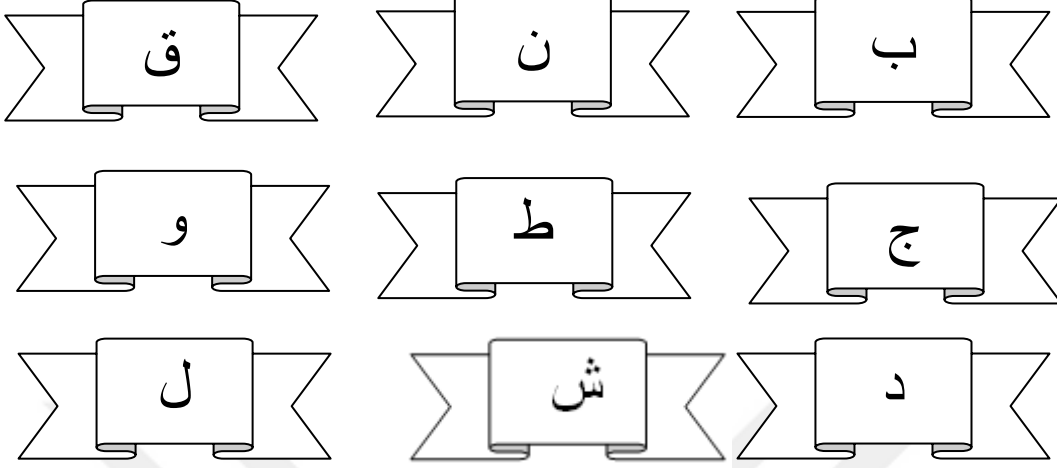
ÖTRE	ESRE	ÜSTÜN
سُبْحَانَكَ	إِبْرَاهِيمَ	كَسَبَ
فَاخْرُجْ	اجْلِسْ	يَجْعَلُ
اعْبُدْ	يَلِدْ	يُولَدُ
تَبْسُطُ	اطْعَامُ	أَطْعَمَهُمْ
أُقْسِمُ	اقْرَأْ	أَقْوَمُ

Çalışma Kâğıdı 27: Kalkalenin Ciheti

Yukarıdaki çalışmanın akabinde öğrencilere aşağıdaki etkinlik (Çalışma Kâğıdı 28: Kalkale Harfleri) dağıtılmış ve karışık harfler içinden kalkale harflerini bulmaları istenmiştir. Konuya giriş yapılacağına bilinenden bilinmeyene ilkesinden hareketle bildiği sıfatlara ait harfleri boyayarak “kalkale” sıfatına ait harfleri tespit eden öğrenci, burada ilgili harfleri ne kadar öğrendiğini görme imkânı elde etmiştir. Etkinliğin yapılmasının hemen akabinde çalışmalar kontrol edilmiştir.

Adı Soyadı:

KALKALE harflerini boyayınız.

Çalışma Kâğıdı 28: Kalkale Harfleri

Adı Soyadı:

Aşağıdaki harflerden KALKALE harflerini kırmızı, GUNNE harflerini mavi renk kalemle boyayarak gösteriniz.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش
ص ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ی

Aşağıdaki kelimelerde kalkale meydana gelen harfleri daire içine alınız.

الْبَلَدُ لَقَدْ يُقْبَلُ فَتَجْعَلُ يَقْدِرُ صَدْرُكَ وَلَدَ قَبْلِكَ

Aşağıdaki kelimelerde gunne meydana gelen harfleri daire içine alınız.

أَنْذَرْتَهُمْ عَنْكَ أَمْ لَمْ بِسْمِ وَلَهُمْ يَوْمَ أَنْزَلَ مِنْ

Çalışma Kâğıdı 29: Kalkale ve Gunne Sıfatı

Yukarıdaki etkinlik (Çalışma Kâğıdı 29: Kalkale ve Gunne Sıfatı) ile öğrenci yeni öğrendiği “kalkale” sıfatına ait harfleri üçüncü kez boyarken gunne sıfatına ait harfleri de “tekrar” ilkesinden hareketle üçüncü kez boyamıştır. Önceki etkinliklerde gerek “gunne” gerekse “kalkale” sıfatının harflerini bulmada hata yapan ya da eksikliği olan öğrencilerin bu etkinlikte daha başarılı bir performans sergiledikleri gözlenmiştir. Ayrıca etkinliğin

ikinci bölümünde cezmle beraber ortaya çıkan ya da daha belirgin hâle gelen ilgili sıfatların harflerini de işaretleyerek göstermesi istenmiştir. Bu bölümde öğrencinin “sıfatın ortaya çıkması” konusunu ne kadar anladığının kontrolü yapılmıştır. Çalışma tamamlandıktan sonra her bir öğrencinin kâğıdı kontrol edilmiş ve kendilerine geri bildirim yapılmıştır. Son olarak ise etkinlik kâğıdındaki kelimeler, ilgili sıfatların gerçekleşip gerçekleşmediği noktasında öğrencilerin katılımıyla değerlendirilmiş ve her bir kelime önce öğretici tarafından akabinde ise öğrenciler tarafından telaffuz edilmesi suretiyle sıfatların uygulanışı bir kez daha çalışılmıştır. Öğreticinin uygun görmesi hâlinde bazı kelimelerin telaffuzu öğrencilere tek tek olarak da yaptırılmıştır.

Farklı bir zamanda aşağıdaki etkinlik (Çalışma Kâğıdı 30: İsti‘la, Kalkale ve Gunne Sıfatı) yapılarak tekrar ilkesinden hareketle hem yeni öğrenilen sıfatların pekişmesi hem de daha önce hareketlerle birlikte verilen bir sıfatın unutulup unutulmadığının kontrolü sağlanmıştır. Etkinliğin hemen akabinde çalışmanın kontrolü yapılarak öğrenciye geri bildirim yapılmıştır.

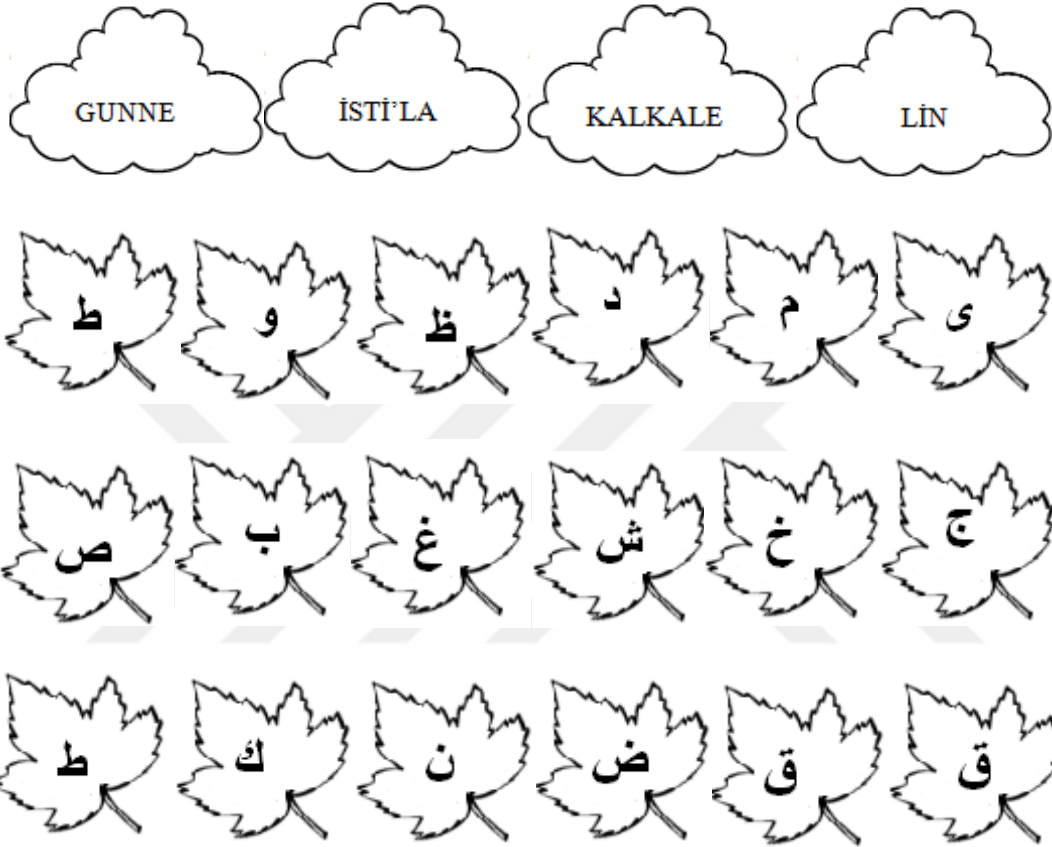
Adı Soyadı:													
Harfleri ait oldukları sıfatlarla aynı renkte boyayarak gösterelim.													
ص	ط	ظ	ج	ق	غ	ب	د	ض	خ	ط	ن	ق	م
KALIN HARFLER (İSTİ‘LA)				KALKALE HARFLERİ				GUNNE HARFLERİ					

Çalışma Kâğıdı 30: İsti‘la, Kalkale ve Gunne Sıfatı

Yine farklı bir zamanda aşağıdaki etkinlik (Çalışma Kâğıdı 31: İstila, Gunne, Kalkale ve Lîn Sıfatı) yapılmış ve hem adı geçen sıfatlarla ilgili bilginin pekişmesi hem de unutulmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Tedriciliğin gözetilmeye çalışıldığı etkinlikte daha fazla sıfata ait harflerin bulunması istenmiştir. İstisnasız yapılan her etkinlikte olduğu gibi bu etkinlikte de kontrol ve geri bildirim hassasiyetle uygulanan bir ilke olmuştur.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki sıfatları kendilerine ait harflerle aynı renkte boyayınız. Bir harfte birden fazla sıfat var ise harf de birden fazla yazılmıştır.

Çalışma Kâğıdı 31: İstila, Gunne, Kalkale ve Lîn Sıfatı

2.1.4. Ses ile İlgili Sıfatlar (Rihvet, Şiddet, Beyniyye)

Bu bölümde ele alınan dört, beş ve altıncı sıfatlar “ses” ile ilgili olanlardır. Sesin akması ve akmaması noktasında “rihvet” ve “şiddet” birbirinin zıddı iken “beyniyye” bu ikisinin arasında kalan bir sıfattır. Rihvet, lügatte yumuşak olmak manasına gelir. İstilahta ise, kendilerinde rihvet sıfatı bulunan harflerin sükûn ile telaffuzu esnasında, mahrece itimadın zayıf olması sebebiyle, ses ve nefesin beraberce akmasına denir. Şiddet lügatte, kuvvet ve kudret manalarına gelir. İstilahta ise, şiddet harfleri sükûn ile okunduğu zaman, sesin ve nefesin asla akmamasına denir. Beyniyye, lügatte ortada olmak demektir. İstilahta

beyniyye harflerini telaffuz ederken sesin ne tamamen akması ne de tamamen hapsolmesine denir.¹⁵³

2.1.4.1. Sesle İlgili Sıfatların Olduğu Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

2.1.4.1.1. Sükûna Hareke Verme

Kursumuza “Kur’an okumayı bildiğini” söyleyerek gelen öğrencilerde yaygın olarak gördüğümüz hatalardan bir tanesi de sesle ilgili sıfatların olduğu harflerin okunuşunda özellikle “şiddet” ve “beyniyye” sıfatlarının uygulanması/uygulanmaması noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu hataların ilki [اَلْمُسْلِمُ] (El- Müslimü) kelimesinin “Eli- Müslimü” şeklinde okunması örneğinde olduğu gibi “sükûna hareke verme”dir.

Öğrenci sıfatın adını bilse de bilmese de “rihvet” sıfatı taşıyan harflerin okunuşunda çok problem yaşa(n)madığı için “rihvet”ten ziyade “şiddet” ve “beyniyye” sıfatı taşıyan harflerin üzerinde durulmuştur. Bu sebeple öğreticinin daha önceki yıllardan öğrencilerini gözlemlemesi sonucu elde ettiği tecrübelerden de hareketle ilgili sıfatların bahsi geçen hataya meydan vermeden nasıl uygulanacağı gösterilirken, örneklerin çoğunlukla hatalı okunan harflerin geçtiği kelimelerden seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu minvalde öğreticinin daha önceden hazırladığı çalışma kâğıdı (Çalışma Kâğıdı 32: Şiddet ve Beyniyye Sıfatı) öğrencilere dağıtılmış ve öğreticinin sıfatların nasıl okunacağını uygulamalı olarak göstermesinden sonra öğrencilerden de tek tek okumaları istenmiştir. Öğretici kelimeleri telaffuz ederken “sükûna hareke verme” olarak isimlendirilen yanlış okuyuşu/okuyuşları da göstermiş ve bu okuyuşun/okuyuşların yanlış olmasının gerekçesini açıklarken doğru okuyuşun nasıl ve niçin öyle olması gerektiğini de ifade etmiştir. Şiddet ve beyniyye sıfatı taşıyan harflerin okunuşlarında yaygın bir hata olarak karşımıza çıkan sükûna hareke vermenin önüne geçebilmek için öğrencinin sükûnlu harften sonra öncelikle sesini kesip -yani sekte yapıp- diğer harfe ondan sonra geçmesi telkin edilmiştir. Bu şekilde sakın harfe hareke vermeden okumayı beceren öğrencinin ileri bir aşama olarak sekte yapmadan okumayı devam ettirmesi sağlanmıştır.

¹⁵³ İbnu’l-Cezerî, en-Neşr, c. I, s. 203, İsmail Karaçam, a.g.e., s. 203-205.

2.1.4.1.2. Sakin Harfi Harekeli Harfe Katarak Ulama

Kursumuza Kur'an okumayı daha önceden öğrenmiş olarak gelen öğrencilerimizde gözlemlediğimiz bir diğer yaygın hata ise [قُرْآن] (Kur'â'nün) kelimesini “Kurâ'nün” şeklinde okumak örneğinde olduğu gibi “sakin harfi harekeli harfe katarak ulama”dır. Daha çok beyniyye sıfatı taşıyan harflerin okunuşlarında yaygın bir hata olarak karşımıza çıkan “ulama” hatasının önüne geçebilmek için de öğrencinin beyniyye sıfatının olduğu yerlerde, normalde sesi az akıtması gerektiği hâlde, biraz abartarak sesi fazlaca akıtması istenmiştir. Öğrenci sesi akıtmayı becerebildikten ve ulamanın önüne geçebildikten sonra ses akıtmayı normal süresinde yapması sağlanmıştır.

Bu çalışmalar esnasında, daha önceden Kur'an eğitimi almış olan gerek İHL gerekse İlahiyat Önlisans mezunu öğrencilerimizin “bu bilgilerle ilk kez karşılaştıklarını” itiraf etmelerinin, kendileriyle birlikte sınıftaki diğer öğrencilerde de derse ilgi ve alakanın artmasına sebebiyet verdiği gözlenmiştir.

Şiddet sıfatı taşıyan harflerden [أ] “hemze” ile ilgili örnek kelimeler:

Beyniyye sıfatı taşıyan harflerden [ل] “lam” ile ilgili örnekler

Çalışma Kâğıdı 32: Şiddet ve Beyniyye Sıfatı

Yukarıdaki çalışma tamamlandıktan sonra öğrencilere, Kur'an okumaya geçildiğinde diğer harflerle ilgili örneklere de sıkça rastlanacağı, yeri ve zamanı geldiğinde o harflerle ilgili olarak da özel bir çalışma yapılacağı bilgisi verilmiştir.

2.1.4.2. Sesle İlgili Sıfatlara Ait Harflerin Öğretiminde Kullanılan Yöntemler

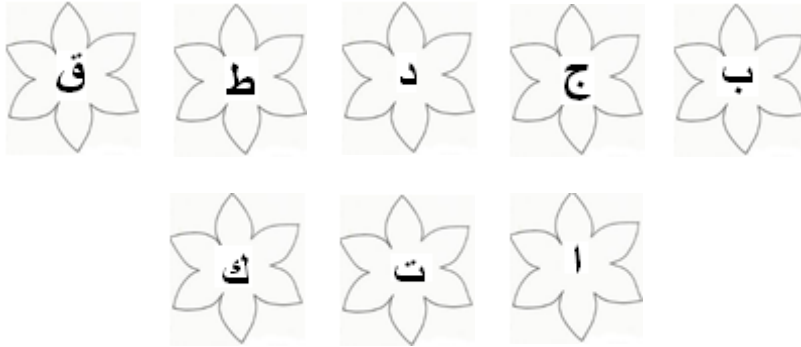
2.1.4.2.1. Kodlama

Aynı anda bahsedilen üç sığata ait harflerin öğretilmesi noktasında da farklı yöntemler kullanılmaya çalışılmıştır. Öncelikle şiddet sıfatına ait harfler öğretilmiştir. Bunun için öğreticinin önceden hazırladığı etkinlik kâğıdı (Çalışma Kâğıdı 33: Şiddet Harfleri) öğrencilere dağıtılmış ve burada kendilerine iki soru yöneltilmiştir. Derse girdiğinde hangi konudan ve nasıl başlayacağını bilmeyen, uygulayacağı teknik ve yöntemleri daha önce belirlemeyen, ders araç ve materyalleri hazır olmayan bir öğretmen/öğreticinin dersini işleme ve öğrencilerine bir şeyler öğretmesi pek mümkün olarak görülmemiştir. Yine dersi için gerekli araç ve materyalleri kendisi hazırlayan öğretmen/öğreticinin ders kalitesinin olumlu yönde etkilendiği düşünülmüştür.¹⁵⁴

Adı Soyadı:

*Aşağıdaki harflerden ilk grup hangi sıfata ait harfleri hatırlatmaktadır:.....

*İkinci grup harflerden ilk iki tanesine “üstün” hareke, üçüncüsüne de “cezmi” koyarak okuyunuz:

Çalışma Kâğıdı 33: Şiddet Harfleri

Sorulan ilk soruda öğrencilerden “kalkale” cevabını vermeleri beklenmiş ve kahir ekseriyetinin bu cevabı ver(ebil)diği gözlenmiştir. İkinci soruda ise [أَتَلَّكَ] “etek” şeklinde bir okuma yapmaları beklenmiş ve yine öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun okumayı bu şekilde gerçekleştirebildiği müşahade edilmiştir. Öğretim yöntemlerinden “kodlama”nın

¹⁵⁴ Muhammet Yılmaz, a.g.e., s. 57-58.

uygulanmaya çalışıldığı bu etkinlik sonrasında öğrencilerin “şiddet” sıfatına ait harfleri zihinlerinde “Şiddet Harfleri = “Kalkale Harfleri”+ “E-te-k” şeklinde kodlayabildikleri, bu durumun ise öğrencilerin şiddet sıfatı taşıyan harfleri çok hızlı öğrenmelerine ve hafızalarında daha kolay bir şekilde muhafaza etmelerine sebep olduğu gözlenmiştir.

2.1.4.2.1. Kavramsal Gruplandırma

Beyniyye sıfatına ait harfler verilirken, bu harflerin öğrencilerin zihinlerine daha kolay yerleşmesi için ilgili harflerin toplu olarak yer aldığı [لن عمر] (lin Ömer) cümlesi, Türkçe kelimelerden oluşmuşçasına -ve sanki ortalıkta dolaşan “Ömer” adındaki bir çocuğa, halk ağzıyla hitap ediliyormuşçasına- “Len Ömer!” denilmek suretiyle seslendirilmiştir. Bu seslendirmede yer alan beş harfin hangileri olduğu sese katılan vurgu ile belirtilmiştir. Öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğinin kontrolü için öğrencilerden de bu beş harfi saymaları istenmiştir. Öğrencilerin harfleri sayarken “Len Ömer!” kelimelerinden yola çıkarak harfleri bulmaya çalıştıkları gözlenmiştir. Bu şekilde eğitimde öğrenmeyi kolaylaştıran bir yöntem olduğu düşünülen “Kavramsal Gruplandırma”¹⁵⁵ işlevsel hâle getirilmiştir. Birey yeni öğrendiği bilgileri kavramsal olarak gruplandırabilirse, öğrenme kalıcı ve kolay olmaktadır. İlköğretim okullarında Türkçe derslerinde sert ünsüzlerin öğretiminde “fıstıkçı şahap” (f, s, t, k, ç, ş, h, p) sözcük ikilisi kullanılarak yapılan öğretim, kavramsal öğretmeye güzel bir örnektir.

2.1.4.2.1. Bilinenden Bilinmeyene

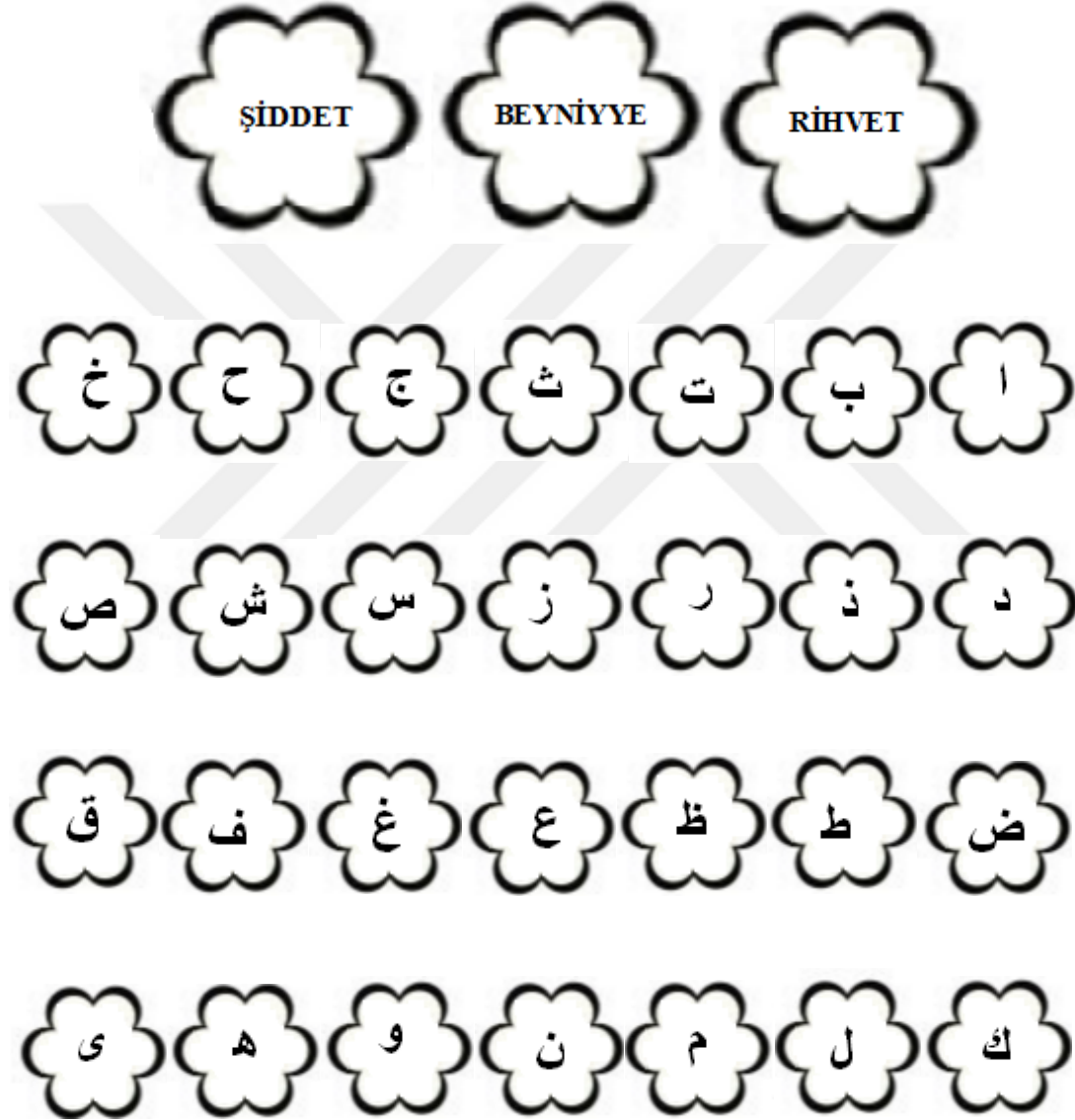
Beyniyye harflerinin de öğrenilmesinden sonra rihvet harflerinin öğretimine geçilmiştir. Bunun için bilinenden bilinmeyene yöntemi kullanılarak öğrencilerin bildiklerinden hareketle rihvet sıfatına ait harfleri bulmaları sağlanmıştır. Bunun için yapılan aşağıdaki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 34: Şiddet, Rihvet ve Beyniyye Sıfatları) öğrencilerden daha önce öğrendikleri sesle ilgili iki sıfatın harflerini boyamaları istenmiş; kalan harflerin ise “rihvet” sıfatı taşıyan harfler olduğu ifade edilmiştir. Öğrenci bu etkinlik sayesinde şiddet ve beyniyye sıfatı taşıyan harflerin dışındaki alfabede yer alan diğer harflerin rihvet sıfatı taşıdığını görmüştür. Bu sebeple şiddet ve beyniyye sıfatına ait harfleri ezberleyen öğrencilere ayrıca rihvet sıfatını taşıyan harflerin ezberletilmesi gerekli görülmemiştir.

¹⁵⁵ Daha detaylı bilgi için bkz. Zuhal Cafoğlu vd., Eğitim Psikolojisi, s. 123

Öğrenci, karşısındaki harf şiddet ve beyniyye sıfatı taşımıyorsa rihvet sıfatı taşıyan bir harf olduğunu çok rahat bir şekilde ifade edebilmiştir.

Adı Soyadı:

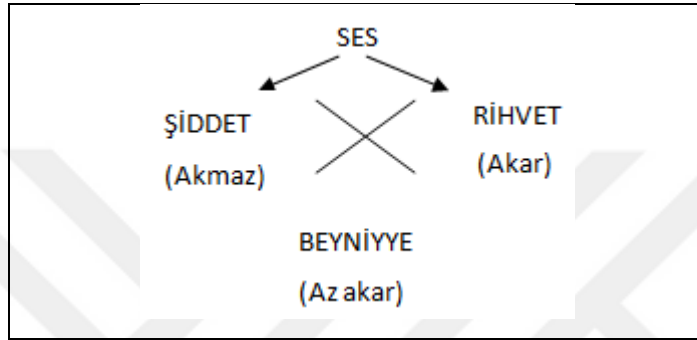
“Şiddet” ve “Beyniyye” sıfatına ait harfleri boyadığınızda “Rihvet” sıfatına ait olanları bulacaksınız.

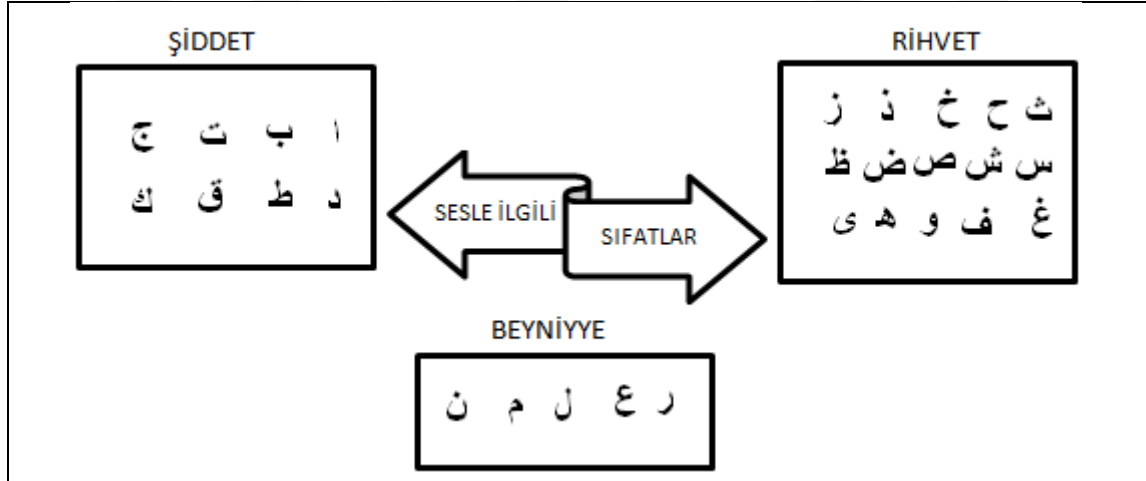
Çalışma Kâğıdı 34: Şiddet, Rihvet ve Beyniyye Sıfatları

Ses ile ilgili bu üç sığata dair gerekli açıklama yapılıp harflerinin cezmlı hâllerinde okunuşları gösterildikten ve sıfat uygulandığındaki telaffuz ile uygulanmadığındaki okuyuş farkına dikkat çekildikten sonra bilginin hafızada daha kolay kalması için görsellikten yararlanılarak tahtaya aşğıdaki gibi bir kavram haritası (Kavram Haritası 22: Sesle İlgili

Sıfatlar) çizilmiştir. İnsan belleğinin görsel imajla bağlantısı olduğu bilinmektedir. Bu sebeple ders anlatımında çizimlerin, resimlerin kullanılması tavsiye edilmiştir.¹⁵⁶ Daha sonra aynı çizimin yer aldığı materyal (Kavram Haritası 22: Sesle İlgili Sıfatlar) ile ayrıca her bir sığata ait harflerin de yer aldığı bir diğler materyal de (Kavram Haritası 23: Sesle İlgili Sıfatlar Harfleriyle Birlikte) öğrencilere dağıtılarak defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

Kavram Haritası 22: Sesle İlgili Sıfatlar

Kavram Haritası 23: Sesle İlgili Sıfatlar Harfleriyle Birlikte

2.1.5. Nefes ile İlgili Sıfatlar(Hems ve Cehr)

Bu bölümde ele alınan yedi ve sekizinci sıfatlar nefes ile ilgili olan sıfatlardır. Hems ve cehr sıfatı nefesin akması ya da akmaması yönünde birbirlerinin zıddı olan sıfatlardır. Hems lügatte sesi gizli çıkarmaya denir. İstılahta, mahreçlerinden çıkmaları esnasında

¹⁵⁶ Zuhail Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi, s. 73.

mahreçte aralık kalması ve mahrece fazla dayanılmaması sebebiyle, harf telaffuz edilirken nefesin harfle beraber akmasına denir. Cehr ise lügatte, açıklamak, ortaya çıkarmak, söz söylerken sesi yükseltmek demektir. İstılahta, kendisinde cehr sıfatı bulunan harfleri harekeli olarak telaffuz ederken, nefes cereyanının hapsolmasına denir. Çünkü cehr harfleri okunurken mahrece kuvvetli dayanıldığı için, nefes cereyanı tıkanır.¹⁵⁷ Aslında gerek hems gerekse cehr sıfatı harfin harekeli hâlinde ortaya çıkan bir sıfattır. Fakat öğretici, bu iki sıfatı, sınıfın genel yapısını gözeterek, harekeler konusunu işlerken değil cezm konusunu işlerken vermeyi uygun görmüştür. Çünkü öğrencilerimiz, genel olarak cehr sıfatı taşıyan harflerin okunuşunda -bu sıfatı bilse de bilmese de- çok fazla problem yaşamamaktadır. Fakat hems sıfatı taşıyan harflerin okunuşunda ise; harf harekeli olduğu zaman -sıfatı bilse de bilmese de- çok fazla problem ortaya çıkmazken, cezmlı olduğu zaman sıfatı bilmemekten kaynaklı çeşitli problemler ortaya çıkabilmektedir.

2.1.5.1. Hems Sıfatı Olan Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Öğrencilerimizde hems sıfatının hakkı verilmediği takdirde ortaya çıkan belli başlı problemler şunlardır.

2.1.5.1.1. Ulama

Örneğin; [أَفِدَّةٌ] (ef-idetün) kelimesini [أَفِدَّةٌ] “efidetün” şeklinde okumak gibi.

2.1.5.1.2. Sakin Dudak Harfinin Kendinden Sonraki Harekeli Dudak Harfine İdğamı

Örneğin; [أَفْوَجًا] (ef-vâcâ) kelimesini [أَفْوَجًا] “evvâcâ” şeklinde okumak gibi.

2.1.5.1.3. Sakin Dudak Harfinden Sonraki Harekeli Dudak Harfini Sakin Harfe İnkılap Etmek

Örneğin; [أَفْوَجًا] (ef-vâcâ) kelimesini [أَفَّجًا] “effâcâ”.

¹⁵⁷ İbnu'l-Cezerî, en-Neşr, c. 1, s. 202-203; İsmail Karaçam, a.g.e., s. 201-202.

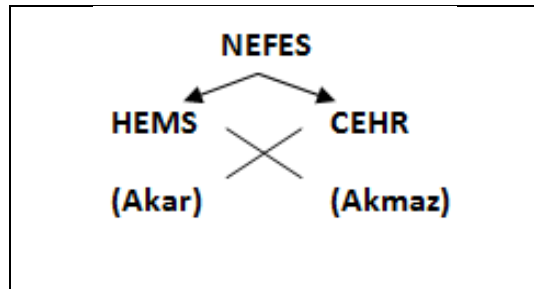
2.1.5.1.4. Harfin Karakterinin Tamamen Değişmesi

Örneğin; [تَبَّتْ] (tebbet) kelimesini [تَبَّدَ] “tebbed” şeklinde okumak gibi.

2.1.5.1.5. Sükûna Hareke Verme

Örneğin; [يُفْسِدُ] (yüfsidü) kelimesini [يُفْسِدُ] “yüfüsüdü” şeklinde okumak gibi.

Bu sebeple nefesle ilgili sıfatlar çalışılırken özellikle hems sıfatına ait harflerin cezmlı olarak geldiği kelimeler üzerinde durulmuştur. Çalışmalar anında daha önce Kur'an öğretimine tabi olmuş olan öğrencilerimizin bu konudaki bilgi eksikliklerini ve okuyuş ile ilgili hatalarını fark ettikleri gözlenmiştir. Bu hususu ders esnasında öğretici ile paylaşımlarının ise diğer öğrencilerin de derse ilgi ve alakalarının artmasına ve bu durumun ise konunun daha iyi ve kolay anlaşılmasına sebebiyet verdiği müşahade edilmiştir. Bu sıfatlar ile ilgili gerekli açıklama yapıp harflerinin cezmlı hâllerinde okunuşları gösterildikten ve sıfat uygulandığındaki okuma ile uygulanmadığındaki okuma farkına dikkat çekildikten sonra bilginin hafızada daha kolay kalması için tahtaya aşağıdaki gibi bir kavram haritası çizilerek görsellikten yararlanılmıştır. Daha sonra ise aynı şeklin yer aldığı materyal (Kavram Haritası 24: Nefes İle İlgili Sıfatlar) öğrencilere dağıtılmış ve defterlerine yapıştırmaları istenmiştir.

Kavram Haritası 24: Nefes İle İlgili Sıfatlar

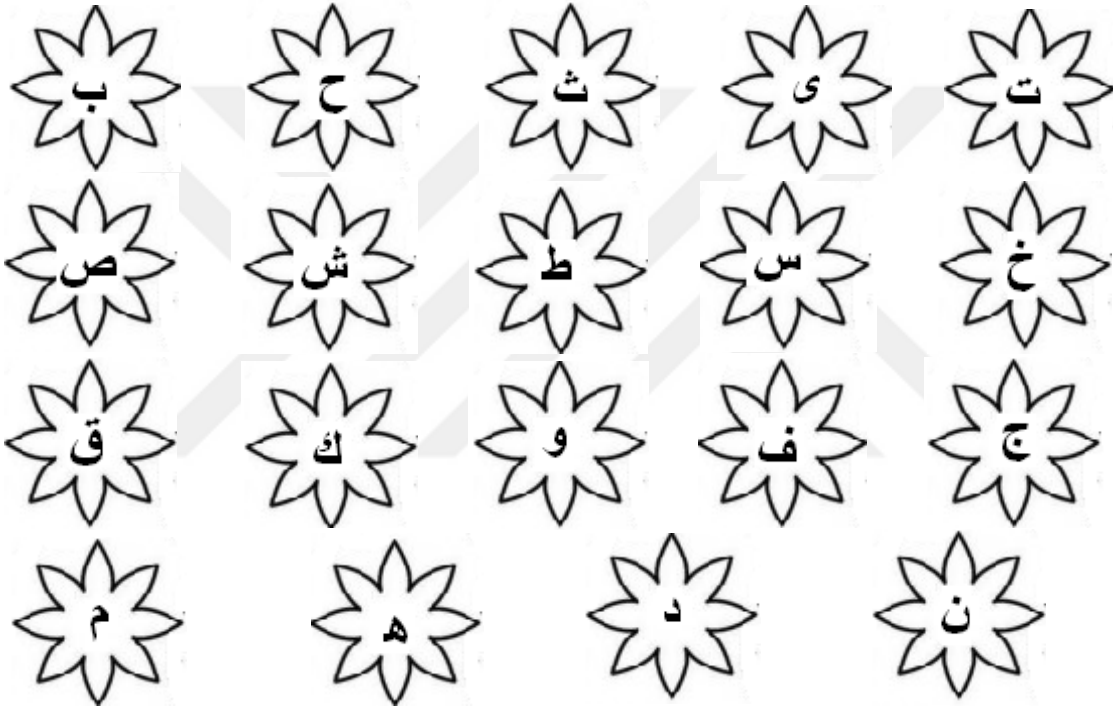
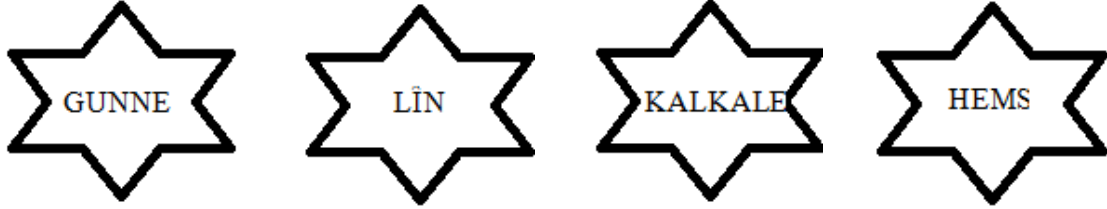
2.1.5.2. Sıfatlara Ait Harflerin Öğretiminde Kullanılan Yöntemler

2.1.5.2.1. Bilinenden Bilinmeyene

Hems harfleri öğretilirken bilinenden bilinmeyene ilkesinden hareketle öğrencilerin bildiklerinden yola çıkarak bilmediklerini elde etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki sıfatlardan daha önce öğrendiğiniz her bir sıfatı harfleriyle beraber farklı bir renge boyadığınız zaman HEMS sıfatına ait harfleri bulacaksınız.

HEMS SIFATINA AİT HARFLER

1..... 2..... 3..... 4..... 5..... 6 7..... 8..... 9..... 10

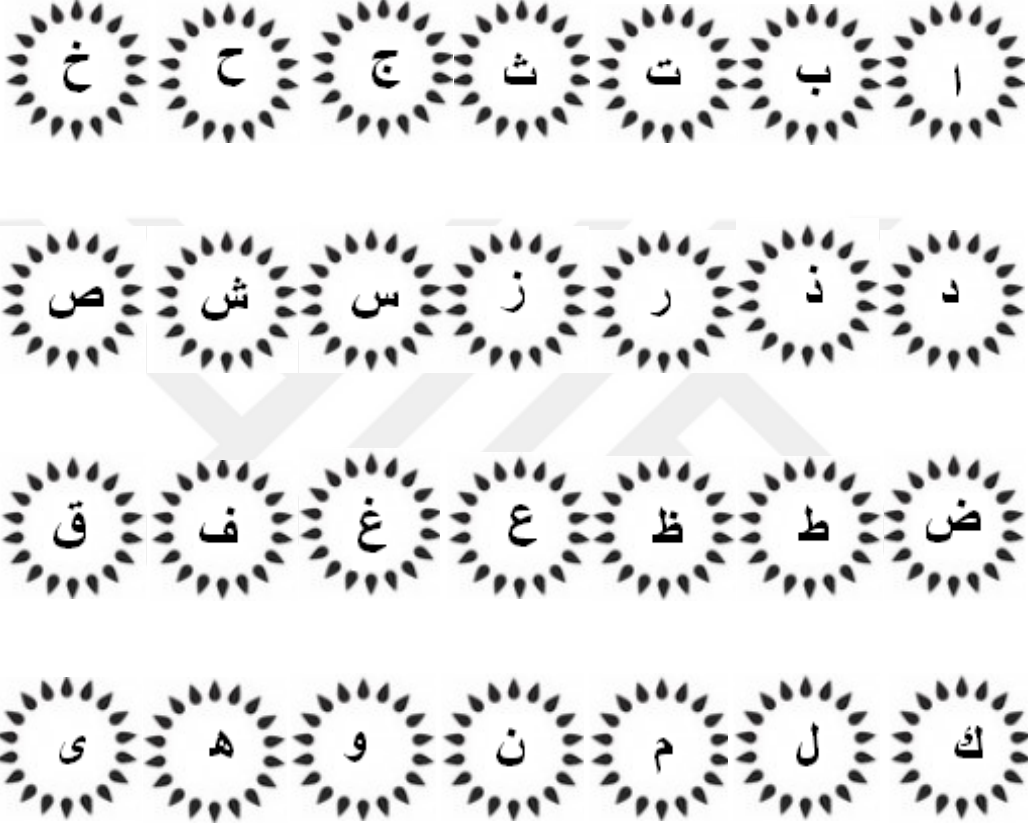
Çalışma Kâğıdı 35: Hems Sifatına Ait Harfler

Bu amaçla hazırlanan yukarıdaki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 35: Hems Sifatına Ait Harfler), öğrenciler, daha önce öğrendikleri üç sıfata ait harfleri boyadıklarında yeni öğrendikleri sıfata ait harfleri elde etmişlerdir. Böylece daha önce öğrenilen sıfatlardan üç tanesi tekrar edilirken aynı zamanda yeni öğrenilmekte olunan hems sıfatına ait harfler de öğrenci tarafından bulunmuştur. Bu arada öğrenci hems sıfatı taşıyan harflerin “lîn, gunne ve kalkale sıfatı taşımadığı” çıkarımını da yapmıştır. Bu durumun öğrenmeyi pekiştirici bir unsur olduğu görülmüştür.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki harflerden “hems” sıfatına ait olanları boyarsanız “cehr” sıfatına ait olan harfleri elde edeceksiniz.

HEMS: فحثة شخص سكت

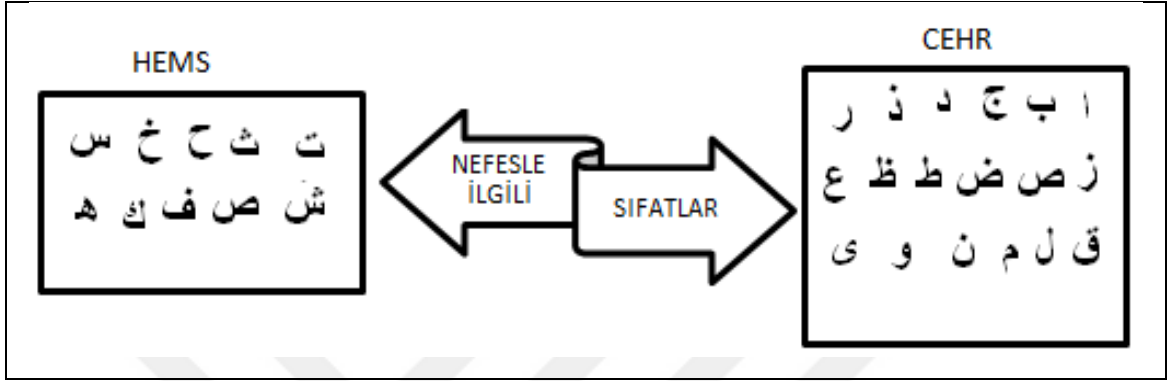

Çalışma Kâğıdı 36: Cehr Sıfatına Ait Harfler

Hems sıfatına ait harflerin bulunması etkinliğinin hemen akabinde yapılan yukarıdaki etkinlikle (Çalışma Kâğıdı 36: Cehr Sıfatına Ait Harfler) de öğrencilerin hems sıfatının zıddı olan cehr sıfatına ait harfleri bulmaları istenmiştir. Öğretici hems sıfatı ile ilgili harfleri öğrencilere hemen o derste ezberletmeyi uygun görmemiş, bu harflerin ezberlenmesinin tekrar yöntemi kullanılarak eğitim süreci içinde gerçekleştirileceğini ifade etmiştir. Bu sebeple yukarıdaki etkinlikte öğrencilerin hems sıfatına ait harfleri tespit edebilmeleri için bu harflerin topluca yer aldığı beyt sıfat isminin karşısına yazılmıştır.

Yapılan bu etkinlik ile öğrencilerin, hems ve cehr birbirine zıt iki sıfat olduğunu görmeleri hedeflenmiştir. Bu sebeple süreç içinde öğrencilere her ne kadar hems sıfatına ait harfler ezberletilmiş ise de cehr sıfatına ait olanların ezberletilmesine gerek

görülmemiştir. Zira öğrencilerin her hangi bir harfin hems grubu içinde olup olmamasına göre cehr sıfatı taşıdığını ya da taşımadığını ayırt edebildikleri gözlenmiştir. Bu farkındalığın sağlanmasından sonra birbirine zıt iki sıfatın harfleriyle birlikte gösterildiği kavram haritası (Kavram Haritası 25: Nefesle İlgili Sıfatlar) öğrencilere dağıtılmış ve defterlerine yapıştırmaları sağlanmıştır.

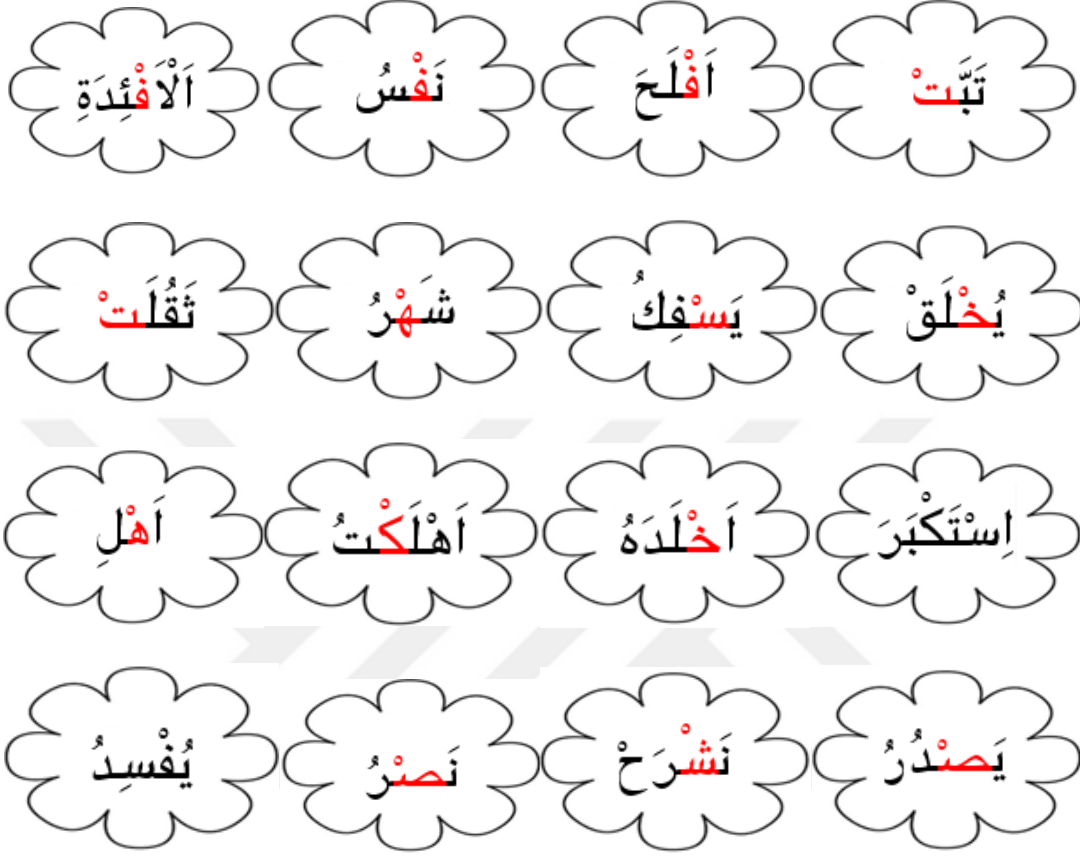

Kavram Haritası 25: Nefesle İlgili Sıfatlar

Daha sonra öğrencilere hems sıfatının yer aldığı kelimelerden oluşan çalışma kâğıdı (Çalışma Kâğıdı 37: Hems Sıfatı İle İlgili Örnek Kelimeler) dağıtılmış ve öğretici bu sıfatın nasıl okunacağını uygulamalı olarak öğrencilere göstermiştir. Çalışma anında öğrencilerin sıfatın uygulandığındaki okuma şekli ile uygulanmadığındaki okuma şeklini/şekillerini görmeleri ve doğru ile yanlış okuma(lar) arasında kıyas yapma imkânları sağlanmıştır. Bu çalışma esnasında özellikle ezberlerindeki sure ya da dualara ait kelimeler telaffuz edilirken öğrenciler bu konudaki eksikliklerini ve yaptıkları hataları görebilmişler; bu durum ise öğrencilerin derse olan ilgi ve alakalarının artmasına ve sınıf içi motivasyonun yükselmesine sebebiyet vermiştir. Motivasyonun yükselmesinin ise öğrenmeyi kolaylaştıran bir unsura dönüştüğü müşahade edilmiştir. Öğreticinin okuduğu kelimeler talim ile öğrenciler tarafından önce koro hâlinde tekrar edilmiş, öğreticinin tercih ettiği bazı kelimeler ise bazen sınıfın tamamına bazen öğreticinin seçtiği öğrencilere tek olarak okutulmuştur.

Adı Soyadı:

Hems Sıfatı İle İlgili Örnek Kelimeler

Çalışma Kâğıdı 37: Hems Sıfatı İle İlgili Örnek Kelimeler

Cezmle ortaya çıkan veya daha belirginleşen sıfatların tanıtımı yapıldıktan ve okunuşları ile ilgili çalışmalar tamamlandıktan sonra bu bilgilerin not edildiği materyal (Kavram Haritası 26: Cezmle Ortaya Çıkan veya Daha Belirginleşen Sıfatlar) öğrencilere dağıtılmış ve defterlerine yapıştırmaları istenmiştir. İlgili materyalde sıfatların açıklamaları yapılırken, tanımların oldukça kısa ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Bu kadar çok sıfatla karşılaşan öğrencinin öğrenme konusunda endişeye kapılmaması için bu sıfatların sık sık hatırlatılacağı ve etkinlikler vesilesiyle öğrenmenin iyice pekişeceği ve unutmanın önüne geçileceği telkin edilmiş ve öğrenci rahatlatılmıştır. Akabinde ders materyali olarak kullanılan Elif-Bâ cüzünden ilgili ders(ler) açılmış, ders bilgisayar ve projeksiyon marifetiyle perdeye yansıtılmıştır. Ders(ler) öğretici tarafından öğrencilere önce talimle koro hâlinde okutulmuş, akabinde ise sayfanın tamamı olmasa da belirli bir miktarı bütün öğrencilere okutulmuştur. Bu esnada öğretici, öğrencilerin dikkatlerinin dağılmaması ve derse yoğunlaşması için kendilerine ara ara “Bu kelimede hangi sıfat açığa çıkmıştır?”

şeklinde soru yöneltmiş ve sorularına öğrencilerin cevap vermelerini beklemiştir. Sorular öğreticinin sınıf içi ortamı gözetmesine ve ihtiyaca göre bazen sınıfın geneline bazen de belirli bir öğrenciye yöneltilmiştir. Bu aktivite esnasında öğrencilerin oldukça dikkatli oldukları ve verdikleri/verilen doğru cevaplar ile motivasyonlarının arttığı gözlenmiştir.

CEZMLE ORTAYA ÇIKAN veya DAHA BELİRGİNLEŞEN SIFATLAR

1.GUNNE : Sesi genizden okumak. Harfleri iki tanedir:

ن	م
---	---

2.LÎN :Yumuşak okumak demektir Harfleri iki tanedir.

و	ی
---	---

3.KALKALE : Kuvvetli bir sesle okumak. Harfleri beş tanedir: (قطبجد)

ب	ج	د	ط	ق
---	---	---	---	---

4.ŞİDDET : Sesin akması. Harfleri sekiz tanedir: (اجد قط بکت / قطبجد اتك)

ا	ب	ت	ج	د	ط	ق	ك
---	---	---	---	---	---	---	---

5.BEYİNİYYE: Sesin az akmasıdır. Harfleri beş tanedir: (لن عمر)

ر	ع	ل	م	ن
---	---	---	---	---

6.RİHVET :Sesin akmasıdır. Harfleri şiddet ve beyniyye dışındaki harflerdir.

7.HEMS : Nefesin akması. Harfleri on tanedir: (فحثة شخص سكت)

ت	ث	ح	خ	س	ش	ص	ف	ق	ه
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

8.CEHR : Nefesin akması. Harfleri hems harflerinin dışındakiler

Aşağıdaki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 38: Sıfatlar), mahreç bölgeleri ve üstün hareke anlatılırken gösterilen sıfatlarla cezm konusu işlenirken gösterilen iki sıfat ile ilgili bir çalışma yapılmıştır. Böylece bu çalışma ile daha önce işlenmiş iki konuda geçen sıfatların unutulmaması sağlanırken yeni öğrenilen sıfatlardan iki tanesinin de pekiştirilmesi hedeflenmiştir.

Adı Soyadı:

Her bir sıfatı farklı renklerde boyayarak harfleri ait olduğu sıfatla aynı renkte boyayalım.

Çalışma Kâğıdı 38: Sıfatlar

Yapılan etkinliğin hemen akabinde çalışmanın kontrolü yapılarak öğrenciye geri bildirim yapılmıştır. Hataların gösterilmesi veya eksikliklere işaret edilmesi suretiyle değerlendirmesi yapılan öğrencinin hatasını düzeltmesine veya eksiklerini gidermesine imkân sunulmuştur. Sıfatlara ait harfleri eksiksiz ve yanlışsız bulup gösteren öğrenciler ise kâğıtlarına yıldız yapılmak suretiyle/simgesel pekiştireçle ödüllendirilmiştir. İlerleyen zamanlarda öğrencilerimizin almış oldukları yıldızları evlerinde eşlerine, çocuklarına ya da anne-babalarına gösterdikleri ve kaç adet yıldız aldıklarını saydıkları, sınıf içindeki arkadaşlarıyla yıldız yarışı yaptıkları bu sebeple aldıkları yıldızları çok önemsedikleri

kendilerinden dinlenilmiştir. Yaşanan bu durum sebebiyle kullanılan yöntemin eğitim ve öğretim açısından etkili olduğu düşünülmüştür.

Aşağıda öğrencilere hem konu tekrarı yaptırarak unutmanın önüne geçmek hem de bilginin pekişmesini sağlamak amacıyla farklı zamanlarda yaptırılan etkinliklerden örnekler gösterilmiştir. Her bir etkinlikte mutlaka -daha önceki etkinliklerde olduğu gibi- çalışmanın değerlendirmesi yapılarak öğrenciye geri bildirim yapılmış, öğretici, öğrencilerin başarı seviyesine göre ilerideki derslerde yapması gereken yeni çalışmalarla ilgili kararlar almıştır.

Adı Soyadı: _____

Zıt sıfatları aynı renkte boyamak suretiyle birbirleriyle eşleştiriniz.

ŞİDDET	HEMS	İSTİLA
İSTİFALE	RİHVET	CEHR

Çalışma Kâğıdı 39: Zıt Sıfatlar

Yukarıdaki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 39: Zıt Sıfatlar) öğrencilerin “eşleştirme” yapması istenmiştir. Eşleştirmeli testler kısa sürede geniş bir içeriğin yoklanmasına uygun olduğu ve objektif olmayan test maddelerine göre, kapsam geçerliği ve duyarlılık anlamında güvenilirliği yüksek bir test türü olduğu için tercih edilenler arasında yer almıştır. Üstelik değerlendirmesi tamamen objektif olarak yapılabilir. Uygulamasındaki ve değerlendirmesindeki kolaylık kullanışlılığını artırmaktadır.¹⁵⁸ Etkinliğin tamamlanmasının akabinde her bir öğrencinin çalışması değerlendirilmiş ve kendilerine geri bildirim yapılmıştır.

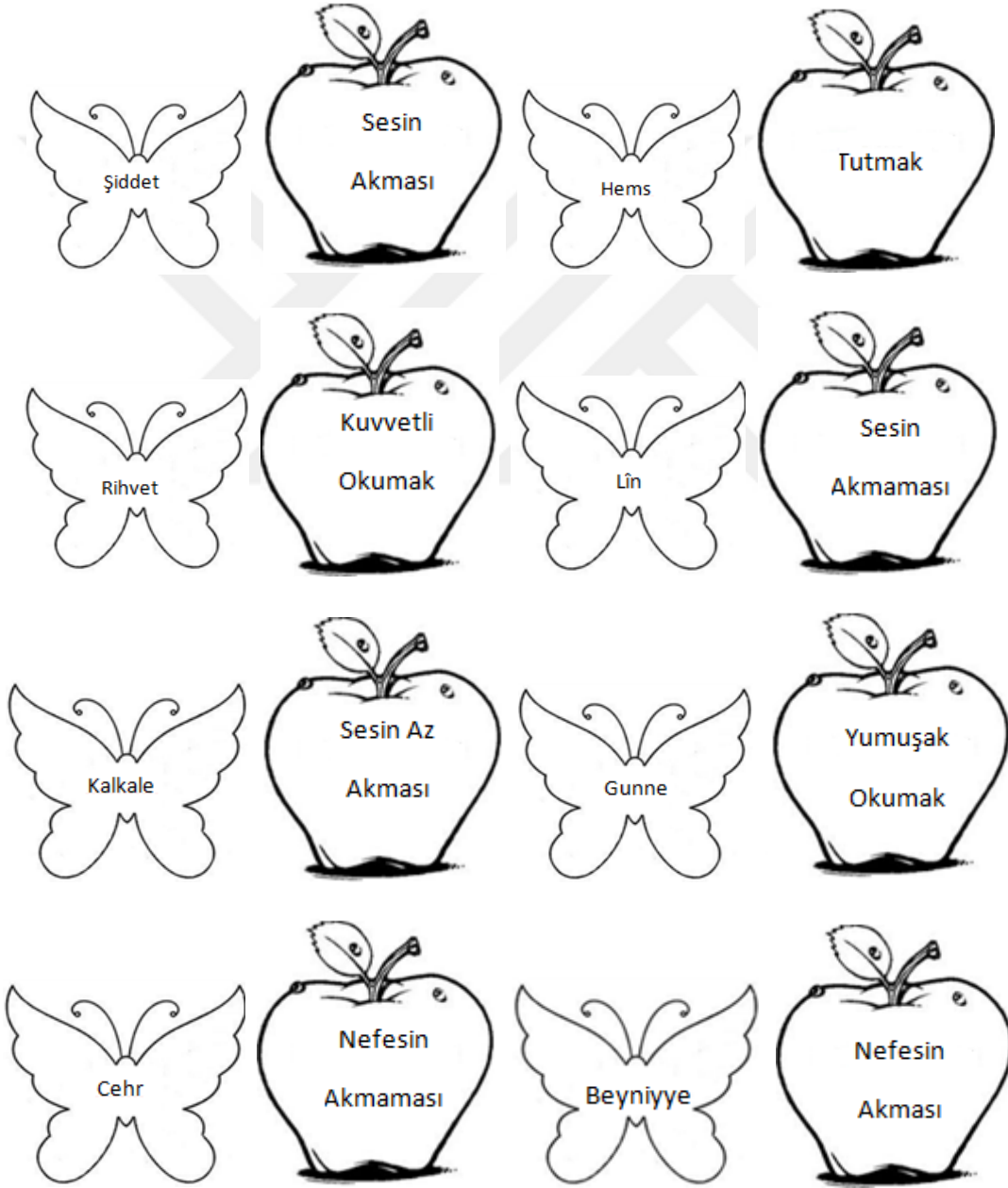
Aşağıdaki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 40: Sıfatları Anlamlarıyla Eşleştirme) öğrencilerin öğrendikleri sıfat adlarını anlamları ile eşleştirmeleri istenmiştir. Bu çalışma ile öğrencilerin yeni karşılaştıkları kavramları anlamlarıyla birlikte öğrenmeleri hedeflenmiştir. Çalışmanın tamamlanmasının akabinde her bir öğrencinin kâğıdının

¹⁵⁸ Serdar Erkan vd., a.g.e., s. 132-137.

değerlendirmesi yapılmış; sıfatların anlamlarıyla beraber ve kendilerine ait harfleri olmak üzere genel bir tekrarı yapılmış ve uygulamalı örnekler gösterilmiştir. Bu çalışma da dâhil olmak üzere her bir yeni etkinlikte öğrencilerin etkinliği yapmaya ve kendilerine yöneltilen soruları cevaplamaya daha fazla istekli oldukları müşahade edilmiştir.

Adı Soyadı:

Aşağıda verilen sıfat adlarıyla anlamlarını aynı renkte boyamak suretiyle eşleştiriniz.

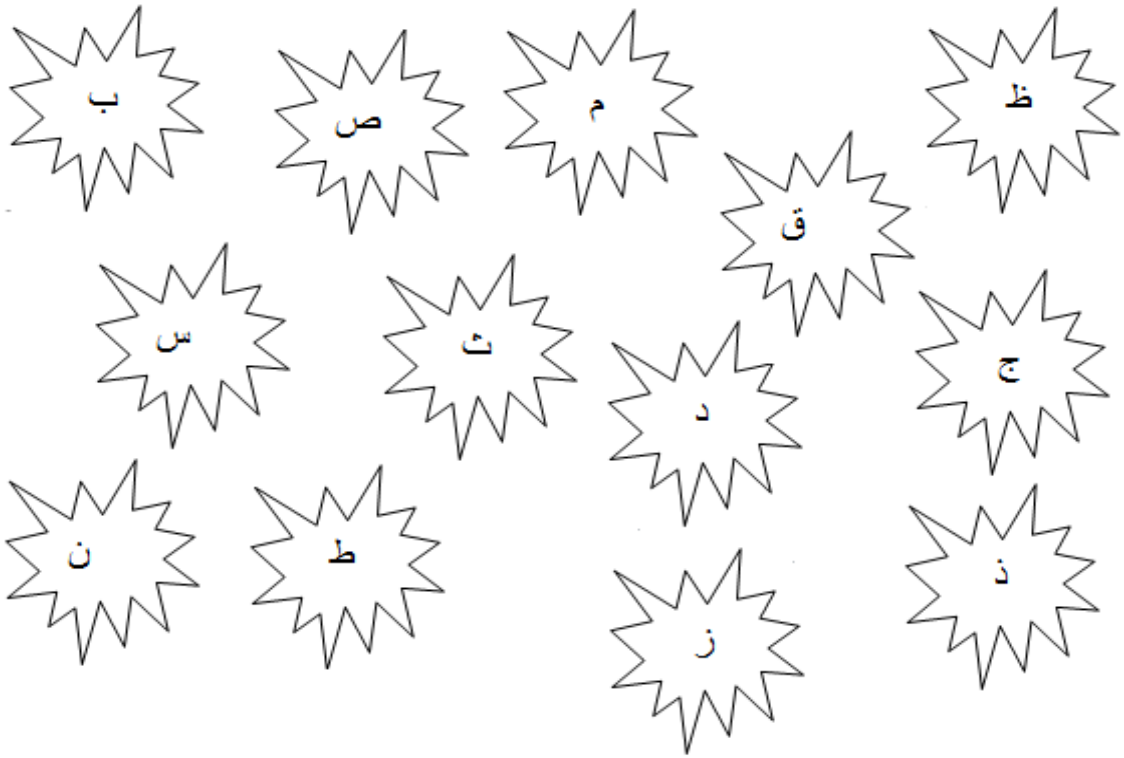

Çalışma Kâğıdı 40: Sıfatları Anlamlarıyla Eşleştirme

Aşağıdaki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 41: Sıfatlar) de öğrencilerin çeşitli sıfatları kendilerine ait harflerle boyamak suretiyle eşleştirmeleri istenmiştir. Eğitim öğretim sürecinin farklı konularla devam ettiği bir zaman diliminde yapılan bu etkinlikle unutmanın önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Çalışma tamamlandıktan hemen sonra değerlendirmesi yapılmış ve her bir öğrenciye geri bildirim verilmiştir. Ortaya çıkan başarı tablosuna binaen ihtiyaç duyulması hâlinde öğretici bazı sıfatlarla ilgili -gerek harfleri gerekse sıfatların uygulanışı noktasında- tekrarlar yapılmıştır.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki harflerden peltekleri kırmızı, safirleri sarı, kalkale sıfatı olanları yeşil, gunne sıfatı olanları mavi renge boyayınız.

Çalışma Kâğıdı 41: Sıfatlar

Sıfatların tekrarı amacıyla yapılan aşağıdaki çoktan seçmeli test (Kazanım Kontrol Çalışması 4: Sıfatlar-I) ile aynı zamanda unutmanın da önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Öğrenciler testin yapılacağı ile ilgili olarak önceden bilgilendirilmiş ve derse hazırlıklı gelmeleri sağlanmıştır. Testin hemen akabinde her öğrencinin kâğıdı üzerinde değerlendirme yapılmış, ayrıca sorular sınıf içinde hep birlikte çözülmüştür.

Adı Soyadı:

AŞAĞIDAKİ SORULARI CEVAPLAYINIZ

1. Hangisinde GUNNE sıfatı taşıyan harfler vardır?

- a) وى b) من c) مى

2. KALKALE harfleri hangisinde gösterilmiştir?

- a) بدظطق b) بدظط c) بدطق

3. Sesin akması anlamına gelen sıfat hangisidir?

- a) Rihvet b) Hems c) Beyniyye

4. Nefesin akmaması anlamına gelen sıfat hangisidir?

- a) Şiddet b) Rihvet c) Cehr

5. LÎN harfleri hangisidir?

- a) من b) وى c) ون

6. Beyniyye ne demektir?

- a) Nefesin akması b) Nefesin az akması c) Sesin az akması

7. Şiddet sıfatının zıddı hangisidir?

- a) Rihvet b) Beyniyye c) Hems

8. Hangisi nefesle ilgili bir sıfat değildir?

- a) Hems b) Rihvet c) Cehr

9. Hangisi sesle ilgili bir sıfattır?

- a) Beyniyye b) Hems c) Kalkale

10. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde kalkale sıfatının meydana geldiği bir harf vardır?

- a) مَلَكْتُ b) عَلَيْكُمْ c) يُولَدُ

Not: Her soru on puandır.

Muvaffakiyetler Dilerim.

Adı Soyadı:

Doğru olanları “D” yanlış olanları ise “Y” yazarak gösteriniz

1. () Dil kökü kaldırılarak okunan harflere isti’la harfleri denir.
2. () Kalın (isti’la) harfler beş tanedir.
3. () Peltek harfler dil ortasını kabartmak suretiyle okunur.
4. () Peltek harfler ط ذ ث olmak üzere üç tanedir.
5. () Dil ucu alt ön dişlerin dibine dokundurulduğunda safir sıfatı taşıyan harfler okunur.
6. () Safir sıfatı taşıyan harfler ض ص س dir.
7. () Hems, nefesin akmaması demektir.
8. () Şiddet, sesin akmaması demektir.
9. () Hemsin zıddı cehr’dir.
10. () Cehr, nefesin akmamasıdır.
11. () Sesle ilgili sıfatlar iki tanedir.
12. () Beyniyye nefesin az akmasıdır.
13. () Beyniyye harfleri ر م ع ن ل dir.
14. () Kalkale sıfatı taşıyan harflerde aynı zamanda şiddet sıfatı da vardır.
15. () Kalkale, harfleri kuvvetlice, depreştirerek okumak demektir.
16. () Gunne sıfatı taşıyan harfler و ن م ی olmak üzere dört tanedir.
17. () Lîn harfleri iki tanedir: ی و
18. () Itbak harfleri aynı zamanda isti’la sıfatı da taşır.
19. () Kalkalesi en kuvvetli harf ط, en zayıf harf ise ج’ dir.
20. () ر ince (istifale) bir harftir.
21. () Rihvet, sesin akmamasıdır.
22. () Gunne sıfatı taşıyan harflerde aynı zamanda beyniyye sıfatı da vardır.
23. () Pelteklîği en kuvvetli olan harf ث, en zayıf olan ise ط’ dir.
24. () ح ع kalın harflerdendir.
25. () ل ince bir harf olup her zaman her yerde ince okunur.

Not: Her bir soru dört puandır.

Muvaffakiyetler Dilerim

Yukarıdaki kazanım kontrol çalışmasında (Kazanım Kontrol Çalışması 5: Sıfatlar-II) öğrencilere doğru- yanlış testi uygulanmıştır. Hazırlanmasının kolaylığı, öğrencinin sadece bir cümleyi okuyarak doğru veya yanlışlığına göre işaretleme yapacak olması sebebiyle çok kısa sürede tamamlanabilecek bir işlem olması, geniş bir içeriğin yoklanmasına elverişliliği ve puanlamasının kolay ve objektif olması gibi özellikleri sebebiyle böyle bir test tercih edilen ölçme değerlendirme araçları arasında yer almıştır.¹⁵⁹ Çalışmanın hemen akabinde her bir öğrencinin kâğıdı kontrol edilmiş ve üzerinde değerlendirme gösterilmiştir. Daha sonra ise soruların tamamı sınıfta cevaplanmış, öğrencilerin genel başarı durumuna göre ihtiyaç hâlinde bazı konuların tekrarı yapılmıştır.

Aşağıdaki etkinlikte (Çalışma Kâğıdı 42: Mahreç Bölgeleri) öğrencilerin mahreç bölgelerine göre harfleri ayırt etmeleri istenmiştir.

Adı Soyadı:

Her bir harfi ait olduğu mahreç grubuyla aynı renge boyayınız.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض ط
ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ی

MAHREÇ BÖLGELERİ

DUDAK HARFLERİ

BOĞAZ HARFLERİ

DİL HARFLERİ

Çalışma Kâğıdı 42: Mahreç Bölgeleri

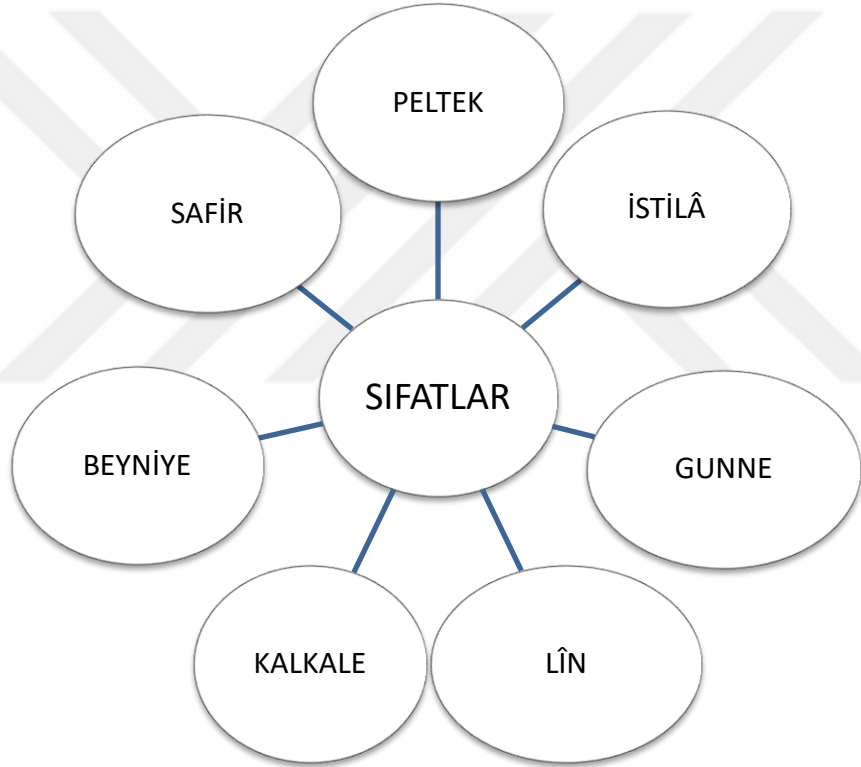
¹⁵⁹ Serdar Erkan vd., a.g.e., s. 121-132.

Etkinliğin tamamlanmasının hemen akabinde kontrol yapılmış, öğrencilere geri bildirim verilmiştir. Bu etkinlikte kursa baştan beri gelen öğrencilerde tekrar hedeflenirken sonradan başlayan öğrencilerde konu anlatımı için zemin hazırlanması amaçlanmıştır.

Adı Soyadı:

Her bir sığata ait harfleri ilgili bölüme yazınız.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ی

Çalışma Kâğıdı 43: Sıfatlar

Yukarıdaki etkinliğin (Çalışma Kâğıdı 43: Sıfatlar) de tamamlanmasının hemen akabinde kontrolü yapılarak öğrenci çalışması hakkında bilgilendirilmiştir. Bu etkinlik ile kursa baştan beri gelen öğrencilerde konu tekrarı hedeflenirken kursa sonradan başlayan öğrencilerde konu anlatımının gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Etkinlik kâğıdı hazırlanırken öğrencilerimizin bir kısmı -her ne kadar kendilerine yazı çalışması yaptırılmış olsa da- bakmadan/görmeden harflerin yazılışını her zaman beceremedikleri için alfabenin bir bütün hâlinde yazılı olarak verilmesi uygun görülmüştür.

3. HARFLERİN UZATILARAK OKUNUŞU

3.1. Med Harfleri ve Bu Harflerin Med Harfi Olabilme Şartları

Elif-Bâ cüzümüzde cezm konusundan sonra “Harflerin Uzatılarak Okunuşu” konusu yer almaktadır. Öğrenme ve öğretme kuramlarından dikkat çekme ilkesinden hareketle öğrenciye öncelikle çoğunluğunun ezberinde olan bir ayette yer alan medli bir kelimenin telaffuzu ile “Sizce burada sesi bu şekilde uzatmayı sağlayan hareke midir, yoksa başka bir şey midir?” sorusu yöneltilmiş ve öğrencide derste öğreneceği yeni konuya karşı merak duygusu uyandırılmıştır. Daha sonra hedeften haberdar etme ilkesinden hareketle öğrenciye o gün derste ne öğreneceklerinin bilgisi verilmiştir. Bu durum, öğrencide derse karşı beklenti oluşturarak anlatılacak konuya karşı motivasyon sağlamıştır.

Bu derste med/uzatma harflerini, bu harflerin med harfi olabilme şartlarını ve medli harflerin nasıl okunacağını öğreneceğinden haberdar olan öğrenciye “med” harflerinin ve bunların med harfi olabilme şartlarının doğrudan öğretici tarafından anlatılarak verilmesi yerine buluş yoluyla öğretim stratejisinden hareketle öğrencilerin kendilerinin bulmaya çalışmaları sağlanmıştır. Bunun için öğreticinin önceden hazırlamış olduğu materyal yardımıyla öğrencilere çeşitli sorular yöneltilmiş ve verilen cevaplar ile öğrenci, öğreticinin rehberliğinde varılması gereken noktaya kendisi varmıştır.

Her bir öğrenciye verilen çalışma kâğıdında med harflerinin her üçünün de işaretli olduğu kelime grupları yer almıştır. İlk olarak, çalışma kâğıdındaki yönergede de belirtildiği üzere, öğrencilerden kelime gruplarındaki işaretli harfleri incelemeleri ve akabinde her birini farklı bir renge boyamaları istenmiştir. Bu inceleme ve harfleri boyama esnasında öğrencilerdeki merak duygusunun son derece üst düzeyde olduğu ve bir kısmının “Bu harflerde hareke yok.” dedikleri gözlemlenmiştir. Boyama işlemi tamamlandıktan sonra kelimelerin altında yer alan “İşaretli harfleri yazınız.” yönergesinin karşısına öğrencilerden boyadıkları harfleri sırasıyla yazmaları istenmiştir. Bu arada birçok öğrenciye boyadıkları bu üç harf saydırılarak hem telaffuz etmeleri hem de isimlerini birbirlerinden işitmeleri sağlanmıştır. Dokunsal, sözel/dilsel¹⁶⁰ ve işitsel zekâyâ hitap eden bu ön hazırlıktan sonra, öğretici, öğrencilere saymış oldukları bu harflerin “med harfi olduğu” bilgisini vermiştir. Öğrenci med harfleri bilgisine buluş yoluyla öğretim stratejisiyle ulaştığında hem öğrenmenin keyifli bir ortamda gerçekleştiği hem de bilgiyi kendi emeğini ortaya koyarak

¹⁶⁰ Komisyon; a.g.e., s. 55.

elde etmesi sebebiyle bilginin kendi nezdinde daha değerli olduğu ve bu durumun bilginin unutulmamasına sebebiyet verdiği müşahade edilmiştir.¹⁶¹

Öğrenciye yöneltilen diğer bir yönerge “İşaretli harflerin ortak özelliğini yazınız:” olmuştur. Daha işaretli harfleri incelerken bu harflerin harekesiz olduğunu fark eden öğrencilerin bu yönergeyi cevaplarırken büyük bir keyif aldıkları görülmüştür. Bazı öğrenciler bunu fark edememiş olsa da cevabın/bilginin klasik bir ders sunumuyla öğreticiden gelmesi yerine kendileri gibi içlerinden bir öğrenciden gelmiş olmasının öğrenmeyi pozitif yönde etkilediği, öğrencinin öğrenme konusundaki motivasyon ve şevkinin arttığı, sınıfta bir canlılığın/hareketliliğin oluştuğu, öğrencinin sınıf ortamında mutlu olabilmeyi başardığı ve bilgiyi elde etmenin öğrencide bir yüke dönüşmediği fark edilmiştir. İlgili yönergenin karşısına “harekesiz olmaları” cevabı yazıldıktan sonra öğrencilerden her bir işaretli harfi boyadıkları renkle o harften önceki harekeyi de boyamaları istenmiştir. Her bir grupta öğrencilere “Hangi harekeyi boyuyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir ve öğrencilerin tamamından aynı cevap alınmıştır. Boyama işlemi tamamlandıktan sonra çalışma kâğıdındaki ilgili yönergenin karşısına hareketlerin isimleri yazılmıştır.

Çalışmanın buraya kadarki olan kısmında öğrenci med harflerini, med harflerinin sakın (harekesiz) olduğunu ve her bir med harfinden önce hangi hareketin gelmesi gerektiğini tespit etmiştir. Bundan sonraki kısımda ise bu bilgilerin kurala dönüştürülerek çalışma kâğıdındaki ilgili yere yazılması kalmıştır. Kurallar oluşturulurken de bu işlemi öğrencilerin yapması beklenmiştir. Öğrencilerin tam olmasa da yaklaşık olarak ifade edebildikleri kural cümlesi öğretici tarafından toparlanarak materyaldeki ilgili yere kaydettirilmiştir. Daha sonra ise öğrencilerden verilen materyalde yer alan kelimelerdeki med harflerini işaretlemeleri istenmiştir. Öğretici her bir öğrencinin çalışmasını kontrol etmiş, yanlışlar veya eksikler varsa göstermiş ve doğru olan her bir işaretlemeye tik işareti atmıştır. Tam yapan öğrenciler, kâğıtlarına gülen yüz yapıştırılmak suretiyle ödüllendirilmiştir. Kerim Gündoğdu, “gülen yüzler”i kullanmayı her ne kadar ilköğretim ilk kademe için tavsiye edilebilir bir ödüllendirme türü olarak görse de tecrübelerimiz bize bunun her yaş kademesinde kullanılabilir bir pekiştireç olduğunu göstermiştir.¹⁶²

¹⁶¹ EK 4: Buluş Yoluyla Öğretim Örnekleri

¹⁶² Zuhâl Cafoğlu vd., Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi, s. 186.

MED HARFLERİ

Aşağıdaki kelime gruplarında işaretli harfleri inceleyiniz ve her birini farklı bir renge boyayınız.

1. رَبَّنَا طَلَاة قَالُوا فَلَمَّا
2. يَظُنُّونَ بَجَالُوتَ فَشَرِبُوا بِالْجُنُودِ
3. مَنِّي كَثِيرَةٌ مَّبْتَلَاكُمْ قَلِيلًا

İşaretli harfleri farklı renklere boyayarak sırasıyla yazınız:, ..., ...

Not: İşaretli harflere **MED** (uzatma) harfi denir.

İşaretli harflerin ortak özelliğini yazınız:

İşaretli harflerden önceki hareketleri harfin rengiyle boyayarak gösteriniz.

İşaretli harflerden önce hangi harekenin geldiğini yazınız

ل'den önceki harfin hareketi:

و'dan önceki harfin hareketi:

ى'dan önceki harfin hareketi:

Not: Bu harfler önüne geldikleri harfi bir elif miktarı uzatır.

Bir elif miktarı: iki harfin ya da iki üstün harekenin okunma süresidir.

Med harflerinin med harfi olarak görev yapabilmesi için iki şart vardır. Bunlar:

1.

2.

Aşağıdaki kelimelerde med harflerini işaretleyiniz.

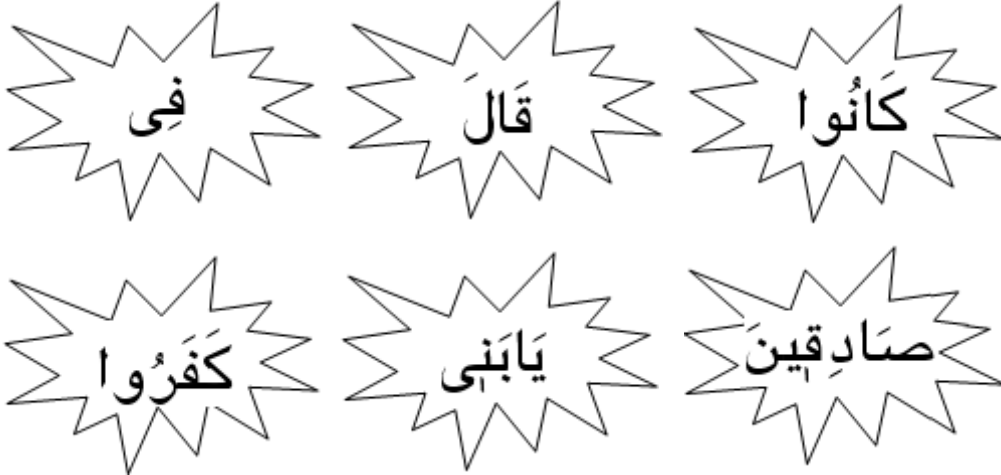
طَالُوتُ قُلُوبِهِمْ يُوقِنُونَ مَبْتَلَاكُمْ قَلِيلًا

Öğrencilerin kelimelerdeki med harflerini işaretlemelerinin ardından materyalde yer alan kelimeler önce öğretici tarafından okunmuş, talim yöntemiyle öğrencilere de okutulmuştur. Öğreticinin uygun görmesi hâlinde bazı öğrencilere de -özellikle Kur'an okumayı yeni öğrenenlere- tek tek okutularak öğrenmenin ne oranda gerçekleştiğinin kontrolü yapılmıştır. Bu çalışma tamamlandığında öğrencilerin med harflerini ve bu harflerin med harfi olabilmesi için taşımaları gereken şartları sayma konusunda oldukça başarılı oldukları gözlenmiştir.

Öğrenci med harflerini tanıdıktan ve bu harflerin med harfi olabilme şartlarını öğrendikten sonra aşağıdaki etkinlik (Çalışma Kâğıdı 45: Med Harflerini Bulma) yapılmıştır. Bu etkinlikle, öğrencilerin kelimelerdeki med harfini/harflerini bulabilme/fark edebilme ve medli halleriyle okuyabilme becerilerini geliştirmeleri amaçlanmıştır. Öğrenci etkinliği tamamladıktan sonra çalışması kontrol edilmiş, eksiklik veya hata varsa gösterilmiş, bulduğu her bir med harfinin altına tik işareti atılmak suretiyle doğruları onaylanmıştır. Ayrıca çalışmayı eksiksiz ve yanlışsız tamamlayan öğrenci, kâğıdına gülen yüz yapıştırılmak suretiyle ödüllendirilmiştir.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde med harflerini gösteriniz. Med harflerinin olduğu yerde bir elif miktarı uzatmak gerektiğini unutmadan her bir kelimeyi üçer kez okuyunuz.

Çalışma Kâğıdı 45: Med Harflerini Bulma

Kontroller tamamlandıktan sonra etkinlik kâğıdındaki kelimeler bu sefer öğretici tarafından değil, her kelimedede farklı olmak suretiyle öğreticinin tercih ettiği öğrencilere okutulmuştur. Öğrenci kelimeyi doğru telaffuz ettiği takdirde arkadaşları da aynı kelimeyi

talim usulüyle tekrar etmiş, yanlış telaffuz ettiği takdirde ise öncelikle doğru okuyuşu bulabilmesi için kendisine dikkatli olması telkin edilmiş, öğrenci hâlâ doğru okuyuşu gerçekleştirememişse bu sefer sınıftaki diğer öğrencilere dönülerek “nerede hata yaptığı” sorusu yöneltilmiştir. Arkadaşlarının okuyuşu ile ilgili değerlendirme yapmak üzere kendilerine müracaat edilmesi öğrencilerin dersi tüm dikkatleriyle takip etmelerine ve doğru değerlendirmeyi yapabildikleri takdirde ise moral ve motivasyonlarında yükselmeye sebebiyet verdiği müşahade edilmiştir.

3.2. Medli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

3.2.1. Medlerde Sürenin Eşit Olması

Medli harflerin okunuşlarında özellikle dikkat edilmesi gereken iki hususa işaret edilmiştir. Bunlardan ilki, medli harflerde “sürenin eşit olması”. Medli harflerin uzatılmasında sürenin eşit olmaması öğrencilerimizde gördüğümüz yaygın hatalardan bir tanesidir. Bu konuda öğrencilerimizde bir hassasiyet oluşturabilmek için öğretici, art arda medlerin geldiği ve özellikle sıkça okunan surelerin ayetlerinde geçen kelimelerin yer aldığı bir çalışma kâğıdı (Çalışma Kâğıdı 46: Medli Harflerde Eşit Süre) hazırlamıştır. Öğretici bu kelimeler üzerinde bir tanesi doğru olmak üzere birden fazla okuyuş şekli gerçekleştirmiş ve öğrencilerden doğru okuyuşu tespit etmelerini istemiştir. Bu çalışma esnasında doğru okuyuşu tespit edebilmek için sınıftaki bütün öğrencilerin dersi pür dikkat takip ettikleri, doğru tespiti hemen yapabilenlerin motivasyonunun arttığı, yapamayanların ise dikkatlerini derse biraz daha teksif ettikleri gözlenmiştir.

Adı Soyadı:

فِي دِينِ اللَّهِ

فِي جِيدِهَا

شَرِّ النَّفَّاثَاتِ

فِي صُدُورِ النَّاسِ

Çalışma Kâğıdı 46: Medli Harflerde Eşit Süre

Güncellik (aktüalite) ilkesinden hareketle seçilen kelimelerin kendi okudukları dua veya ayetlerden olması, telaffuzları ile ilgili önceki öğrenmelerinden kaynaklı bir sıkıntının ortaya çıkmasına vesile olmuşsa, bu durum öğrencinin derse olan ilgi ve alakasının, ayrıca mevcut hatalarını düzeltebilmek için gösterdikleri gayretin artmasına sebebiyet verdiği müşahade edilmiştir.

Yukarıdaki çalışma kâğıdında (Çalışma Kâğıdı 46: Medli Harflerde Eşit Süre) yer alan kelimelerde öğrencilerin henüz öğrenmedikleri “şedde” işareti de bulunmaktadır. Öğretici, bu işaretin çalışma kâğıdında yer almasını, seçilen kelimelerin çoğunluk tarafından ezbere bilinen surelerde yer alması ve ilk okuyuşu kendisinin yapacak olması hasebiyle sorun etmemiş ve sınıf içinde de her hangi bir problem yaşanmamıştır.

3.2.2. İnce Harflerde Standart Ses Oluşturma

Medli harflerin okunuşlarında dikkat edilmesi gereken ikinci bir husus olarak “standart ses” konusu ele alınmıştır. Kursumuza Kur’an okumayı az çok bilerek gelen ya da yüzünden okumayı beceremese de ezberinde bazı dua ve surelerin mevcut olduğu öğrencilerimizde gördüğümüz yaygın hatalardan bir diğeri de harfleri medli okurken özellikle ince harflerde ses standardını yakalayamıyor olmalarıdır. Öğrenciler istifale sıfatı taşıyan harflerin medli hâlini bir yerde bir şekilde başka bir yerde daha başka bir şekilde okuyabilmektedirler. Yine aynı sıfatı taşıyan harflerden bazılarını gayet kalın telaffuz ederken bazılarını da gayet ince telaffuz edebilmektedirler. Bu yanlış okuyuş tarzında önceki alışkanlıklarının etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Türkçeye geçmiş bazı Arapça kelimelerin dua veya surelerde de Türkçe telaffuza uygun olarak okunması bir diğer sebep olarak görülmektedir. Örneğin; [رَسُولٌ] kelimesinde yer alan [س] harfi istifale sıfatı taşıyan bir harftir; ince okunması gerekmektedir. Fakat bu kelimenin Türkçedeki yaygın kullanımına binaen [س] harfinin kalın bir harf gibi “u” sesiyle okunması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu şekildeki yaygın hataların önüne geçebilmek için öncelikle öğrencinin yanlışın nerede yapıldığını kavraması için aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır. (Çalışma Kâğıdı 47: Standart Ses Çalışması-I, Çalışma Kâğıdı 48: Standart Ses Çalışması-II)

Adı Soyadı:

Çalışma Kâğıdı 47: Standart Ses Çalışması-I

Çalışma esnasında öğretici, beşerli olarak tasnif ettiği harfleri gruplar hâlinde medli olarak telaffuz etmiştir. Her gruba ait harflerin telaffuzundan sonra öğrencilerin de tekrar etmeleri istenmiştir. Daha sonra öğretici çalışılan gruptaki herhangi bir harfin okunuşunda kasıtlı olarak hata yapacağını öğrencilere bildirmiş ve hatalı okunan harfin öğrenciler tarafından tespitini istemiştir. Bu çalışma anında öğrencilerin bütün dikkatleriyle dersi takip ettikleri ve hatalı okunan harfi tespitleri hâlinde ise motivasyonlarının arttığı gözlenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde (Çalışma Kâğıdı 47: Standart Ses Çalışması-I) [ا] “elif” medli harfler çalışılırken ikinci bölümünde (Çalışma Kâğıdı 48: Standart Ses Çalışması-II) [و] “vav” medli harfler çalışılmıştır. [ی] “Ya” medli harflerin çalıştırılmasına ise gerek isti’la gerekse istifale sıfatı taşıyan harflerde her zaman “-i” sesi verilmesi gerektiği için lüzum görülmemiştir.

Adı Soyadı:

Çalışma Kâğıdı 48: Standart Ses Çalışması-II

Standart ses çalışmasının akabinde takip edilen ders materyali Elif-Bâ cüzünden ilgili dersler açılmış, bilgisayar ve projeksiyon marifetiyle de aynı ders perdeye yansıtılmıştır. Cüzde yer alan kelimeleri önce öğretici ardından da talim usulüyle öğrenciler okumuştur. Öğreticinin lüzum görmesi hâlinde bazı kelimelerin telaffuzu için Elif-Bâ cüzüne ait DVD'den de seslendirme yapılmıştır. Bu ön çalışmaların arkasından bütün öğrencilere medli kelimelerin yer aldığı dersler -tamamı olmasa da bir miktar- okutulmuştur. Öğrencilerin dikkatlerini derste canlı tutabilmek için okumalar sırasıyla yaptırılmamıştır. Öğreticinin ismini söylediği öğrenciye okutturulmak suretiyle bütün öğrencilerin her an kendi adlarının söylenebilecek olması ihtimalinden hareketle ilgilerinin derste olması sağlanmıştır. Yanlış okumalar yapıldığı takdirde ise, öğretici hemen yanlış düzeltmeye kalkmamış, önce okuyan öğrenciye okuyuşunu tekrar bir gözden geçirme fırsatı vererek yanlışını düzeltme imkânı sunmuş, öğrenci hâlen yanlış okumaya devam etmişse bu takdirde sınıftaki öğrencilerin yanlış tespit etmeleri ve doğru telaffuzu gerçekleştirmeleri istenmiştir. Elif-Bâ cüzünden medler ile ilgili dersler okunduktan sonra med bahsinin hem daha çok pekişmesi ve hem de unutmanın önüne geçilmesi için tekrar ilkesinden hareketle dersin akabinde ve daha sonraki günlerde farklı etkinlikler yapılmıştır. Aşağıdaki etkinliklerin (Çalışma Kâğıdı 49: Med Harflerini Bulma-I, Çalışma Kâğıdı 50: Med

Harflerini Bulma-II, Çalışma Kâğıdı 51: Med Harflerini Bulma-III) her birinde öğrenciler med harflerini bulup işaretlemişler ve çalışmanın akabinde her bir öğrencinin kâğıdı öğretici tarafından tek tek kontrol edilmiştir. Çalışmalarda -varsa- hatalara işaret edilmiş, eksiklikler gösterilmiştir. Tam yapan öğrenciler ise kâğıtlarına gülen yüz yapıştırılmak suretiyle onurlandırılmışlardır.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde med harflerini gösteriniz

Med harflerinin olduğu yerlerde bir elif miktarı uzatmak gerektiğini göz önünde bulundurarak her bir kelimeyi okuyunuz.

Çalışma Kâğıdı 49: Med Harflerini Bulma-I

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerdeki med harflerini bularak işaretleyiniz.

Çalışma Kâğıdı 50: Med Harflerini Bulma-II

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde med harflerini bulup işaretleyiniz.

Çalışma Kâğıdı 51: Med Harflerini Bulma-III

Son olarak ise bütünlük ilkesinden hareketle her bir etkinlik kâğıdındaki kelimelerin okunuşu mutlaka uygulamalı olarak gösterilmiş ve öğrencilerin de telaffuz etmeleri sağlanmıştır.

4. ŞEDDE

Şedde konusuna geçildiğinde öncelikle ekonomiklik ilkesinden hareketle konu ile ilgili materyal (Kavram Haritası 27: Şedde) öğrencilere dağıtılmış, içlerinden bir öğrenciye oradaki notlar okutulmuş akabinde ise öğretici konu ile ilgili gerekli açıklamaları tahtaya çeşitli örnekler yazmak suretiyle göstermiştir. Şedde işaret olarak gösterilmiş ve fonksiyonunun, üzerinde bulunduğu harfi iki kere okutmak olduğu hakkında uygulamalı örneklerle bilgi verilmiştir. Şeddenin “sükûn ve harekenin birleşimi”nden ibaret olduğu bilgisine dikkat çekilmiş; daha sonra özellikle okumayı yeni öğrenen öğrencilerden materyaldeki kelimelerde olduğu gibi tahtaya yazılan iki harften müteşekkil şeddeli kelimeleri okumaları istenmiştir. Bu konuda başarı sağlandıktan sonra öğrencilerden materyaldeki kelimelerde yer alan şeddeleri işaretlemeleri istenmiştir. Bununla öğrencinin şeddeyi diğer işaretlerle karıştırmalarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Öğreticinin işaretleri kontrolünden sonra materyalde yer alan kelimeler talim usulüyle okunmuş ve öğreticinin lüzum görmesi hâlinde tercih ettiği öğrencilere de okutulmuştur.

Adı Soyadı:

ŞEDDE: Üzerinde bulunduğu harfi iki kere okutur. Şedde, sükûn ve harekenin birleşmiş hâlidir.

Şedde = Sükûn + Hareke

شَدَّ شَدَّ شَدَّ اِنَّ اِنَّ اِنَّ

Aşağıdaki kelimeleri okuyarak şeddeyi işaretleyiniz.

أَمَّ شَمَّ مَدَّ فَكَّ كُلُّ أَيْ أَوَّلَ

Kavram Haritası 27: Şedde

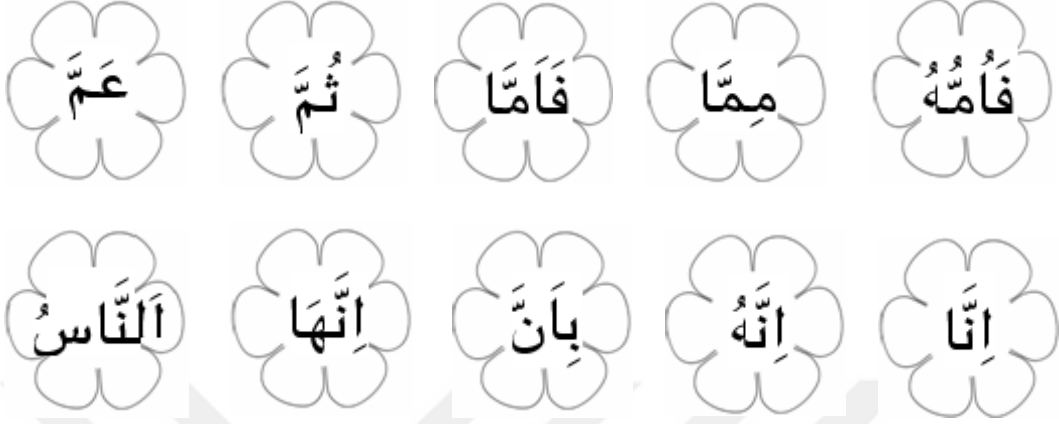
4.1. Şeddeli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

4.1.1. Gunne Sıfatı Taşıyan Harflerde Şedde

Materyaldeki örnek kelimelerin okunmasının akabinde şeddeli harflerin okunuşunda dikkat edilmesi gereken bazı hususlara da işaret edilmiştir. Bunların ilki; harfler şeddeli olduğu zaman “gunne” sıfatı taşıyan iki harfte gunne miktarının bir elif miktarına çıkacağı hususu olmuştur. Konunun daha iyi anlaşılması için öğreticinin daha önceden hazırladığı çalışma kâğıdı (Çalışma Kâğıdı 52: Şeddeli Nun ve Mim) öğrencilere dağıtılmış ve öğretici bu kâğıtta yer alan kelimelerden hareketle konunun anlaşılmasını sağlamayı hedeflemiştir. Çalışma esnasında öğretici kelimelerle ilgili doğru okuyuşların yanında muhtemel yanlış okuyuşları da göstermiş, bu şekilde öğrencilerin doğru okuyuşla hatalı okuyuş(lar) arasındaki farkı görmeleri sağlanmıştır. Bu uygulamalar yapılırken öğreticinin hatalı okuyuşlara örnek vermesi anında öğrencilerin “Hocam, bu aynen bizim okuyuşumuza benziyor, demek ki biz hep yanlış okuyorduk.” şeklinde değerlendirmelerde bulunduklarına şahit olunmuştur. Öğrencilerin öğreticinin doğru-yanlış okuyuşlarından yola çıkarak kendi hatalarını bulmaları/fark etmelerinin aldıkları dersin önemini kavramalarına ve dersi büyük bir rikkat ve dikkatle takip etmelerine sebebiyet verdiği gözlenmiştir.

Adı Soyadı:

Gunne Sıfatı Taşıyan Harflerin Şeddeli Okunuşlarına Örnekler

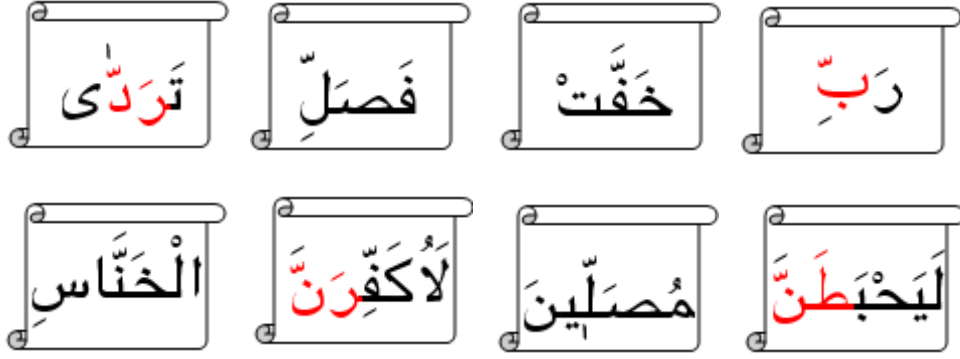
Çalışma Kâğıdı 52: Şeddeli Nun ve Mim

4.1.2. Kalın Harften İnce Harfe veya İnce Harften Kalın Harfe Geçiş Riayet

Şeddeli harflerin okunuşunda dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta, ince harften şeddeli kalın harfe, ya da kalın harften şeddeli ince harfe geçerken inceden kalına veya kalından inceye geçiş riayet edilmesi gerektiği hususu olmuştur. Konunun daha iyi anlaşılması için önceden hazırlanmış kuralla ilgili örneklerin yer aldığı çalışma kâğıdı (Çalışma Kâğıdı 53: Kalından İnceye Geçiş) öğrencilere dağıtılmış ve öğretici çalışma kâğıdında yer alan kelimelerden hareketle konunun pekiştirilmesini hedeflemiştir. Bunun için öğretici her bir kelime için doğru okuyuşla beraber muhtemel yanlış okuyuşları da telaffuz etmiş ve kural doğrultusunda öğrencilerin doğru okuyuşu tespit etmelerini istemiştir. Bu uygulamanın, öğrencilerde, öğreticinin okuyuşunu dikkatle takip etmeye dolayısıyla bütün ilgi ve alakalarını derse vermeye sebep olduğu müşahade edilmiştir. Çalışma kâğıdında yer alan kelimelerin güncellik (aktüalite) ilkesinden hareketle öğrencilerin ezberlerinde olan dua veya surelerden seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu durumun öğrencilerin kendi okuyuşlarındaki hataları tespit etmeleri ile birlikte derse verdikleri ehemmiyetin artmasına sebep olduğu görülmüştür. Yine çalışmalar anında öğreticinin birden fazla sayıda gerçekleştirdiği telaffuzlar içinden doğru olanı bulmakta başarılı olmalarının öğrencilerin motivasyonlarını olumlu yönde etkilediği düşünülmüştür.

Adı Soyadı:

Kalın Harften İnce Harfe Geçiş Örnekler

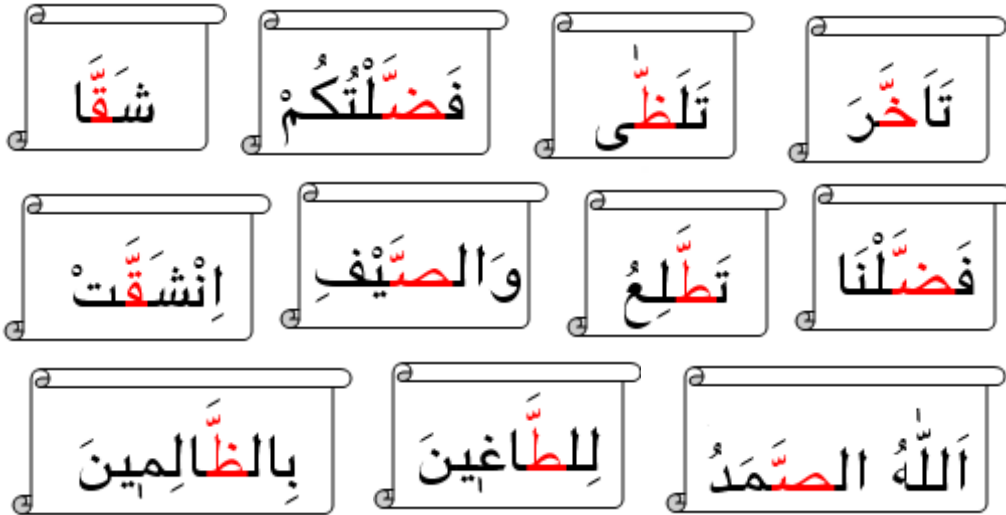

Çalışma Kâğıdı 53: Kalından İnceye Geçiş

Yukarıdaki çalışmadan hemen sonra bu sefer ince harften kalın harfe geçişin yer aldığı ikinci bir çalışma kâğıdı (Çalışma Kâğıdı 54: İnceden Kalına Geçiş) öğrencilere dağıtılmış ve diğeri ile aynı minvalde bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Adı Soyadı:

İnce Harften Kalın Harfe Geçiş Örnekler

Çalışma Kâğıdı 54: İnceden Kalına Geçiş

Daha sonra ders materyali olarak takip edilen Elif-Bâ cüzünden ilgili ders açılmış, bilgisayar ve projeksiyon marifetiyle perdeye yansıtılmış ve önce talim usulüyle okunmuş arkasından öğrencilere dersin tamamı olmasa da belirli bir miktarı okutulmuştur.

5. TENVİN

Tenvin konusuna geçildiğinde öncelikle ekonomiklik ilkesinden hareketle konu ile ilgili materyal (Kavram Haritası 28: Tenvin) öğrencilere dağıtılmış, içlerinden bir öğrenciye oradaki notlar okutulmuş, öğretici konu ile ilgili gerekli açıklamaları notlar muvacehesinde tahtaya çeşitli örnekler yazmak suretiyle yapmıştır. Tenvin işaret olarak gösterilmiş ve fonksiyonunun üzerinde bulunduğu harfi, sonunda [نْ] “sakin nun” varmış gibi okutmak olduğu hakkında uygulamalı örneklerle bilgi verilmiştir.

Adı Soyadı:

TENVİN: İki üstün ——— , iki esre — ve iki ötreye — tenvin denir. Tenvin, üzerinde bulunduğu harfin sonuna [نْ] “sakin nun” gelmiş gibi okutur.

OKUNUŞU

أَبْدَنْ
كَبِيرِنْ
وَيْلُنْ

YAZILIŞI

أَبْدًا
كَبِيرٍ
وَيْلٌ

Aşağıdaki kelimeleri okuyunuz.

فَتْحًا مُبَيِّنًا قَوْمٍ أَنْفٍ وَيْلٌ يَتِيمٌ إِفْكٌ
شُكْرًا عَفْوًا شَرٌّ أَفٍ كَشَفٌ خَوْفٌ

Kavram Haritası 28: Tenvin

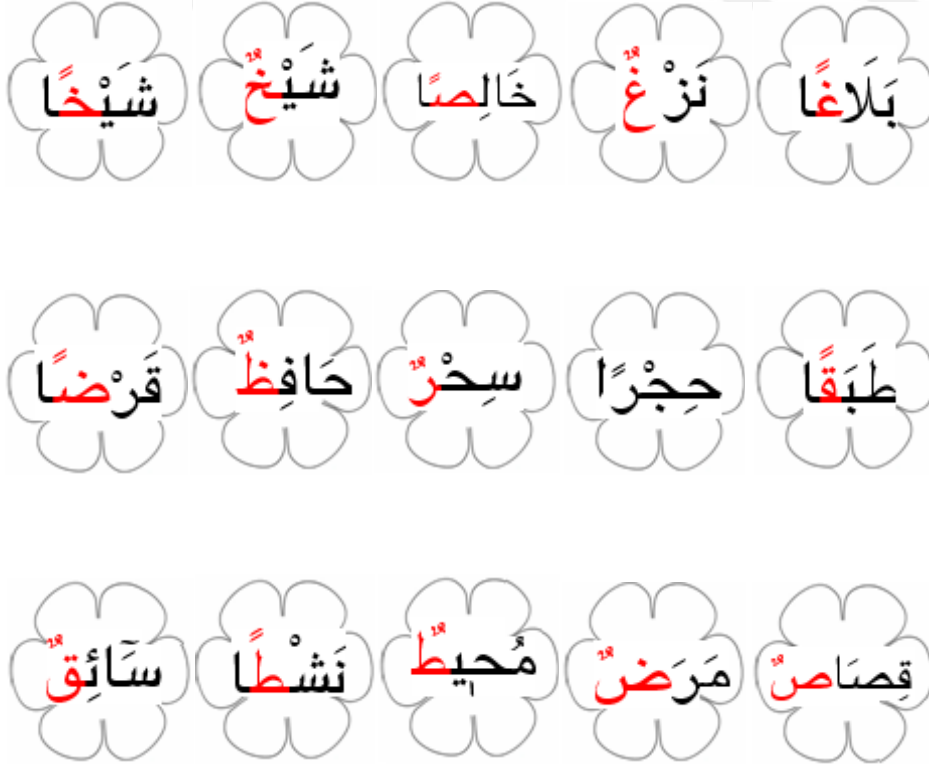
5.1. Tenvinli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

5.1.1. Tenvinin Nun'unun Her Zaman İnce Okunması Gerektiği

Tenvin konusu işlenirken [نْ] “sakin nun” harfinin her yerde ve her zaman ince okunmasının zorunluluğu sebebiyle isti‘la sıfatı taşıyan harflerin sonuna gelen tenvinlerde kalından inceye geçişlerin yapılması gerektiğine işaret edilmiştir. Kuralın daha iyi anlaşılması için öğreticinin daha önceden hazırlamış olduğu çalışma kâğıdı (Çalışma Kâğıdı 55: Tenvinli İsti‘la Harflerinde Geçiş) öğrencilere dağıtılmış ve çalışma kâğıdında yer alan örnek kelimelerden hareketle kuralın uygulamalı olarak gösterilmesi söz konusu olmuştur. Öğretici her bir kelimedede doğru telaffuzla birlikte muhtemel yanlış okuyuşları da göstermiş ve bu sayede öğrencilerin doğru telaffuzla hatalı telaffuzlar arasındaki farkı ayırt edebilme özelliğini/yeteneğini kazanmaları amaçlanmıştır.

Adı Soyadı:

İsti‘la Sıfatı Taşıyan Harflerin Tenvinli Okunuşu

Çalışma Kâğıdı 55: Tenvinli İsti‘la Harflerinde Geçiş

5.2.2. Tenvinin Sonundaki Sakin Nun’un Gunne Sifatına Riayet Etmek

Tenvin konusu işlenirken dikkat çekilen diğer bir nokta da [نْ] “sakin nun”a ait gunne sıfatının lazimi bir sıfat olup tenvinli okuyuşlarda da bu sıfatın hakkının verilmesi gerektiği hususu olmuştur. Bu kuralla ilgili bilginin pekişmesi için ders materyali olarak kullanılan Elif-Bâ cüzünden ilgili sayfa açılmış, sayfa bilgisayar ve projeksiyon marifetiyle perdeye yansıtılmış ve talim metoduyla okutulmuştur. Öğreticinin lüzumlu görmesi hâlinde DVD’den de dinletilmiştir. Talim esnasında öğretici öğrencilerin dikkatlerini toplu tutabilmek için ara ara kendilerine soru yöneltmiş, ara ara da hatalı okuyuşlar yaparak hatanın nerede olduğunu tespit etmelerini istemiştir. Tenvin ile ilgili sayfalar bu minval üzere çalışıldıktan sonra öğrencilere de tamamı olmasa da belirli bir miktarda olmak koşuluyla okutulmuştur.

6. ÇEKER

Elif-Bâ cüzünden çeker konusuna gelindiğinde ekonomiklik ilkesinden hareketle öncelikle konu ile ilgili materyal (Kavram Haritası 29: Çeker) öğrencilere dağıtılmış, içlerinden bir öğrenciye materyaldeki not okutulmuş ve öğretici oradaki not doğrultusunda gerekli açıklamayı yapmış ve böylece çekerin fonksiyonu hakkında bilgi verilmiştir. Tahtada çeker şekilsel olarak gösterilmiş ve ilgili materyaldeki çekerin işaretlenmesinden sonra örnek kelimeler okunmuş ve materyalin defterlere yapıştırılması sağlanmıştır.

6.1. Çekerli Harflerin Okunuşunda Dikkat Edilmesi Gereken Husus

Çekerde dikkat edilmesi gereken bir nokta olarak “çeker harfin üzerinde” ise orada med harflerinden [ا] ‘elif’in var olduğunun kabul edilmesi gerektiği olmuştur.

Adı Soyadı:

ÇEKER:(ا) Önünde med harfi olsun olmasın, o harfin bir elif miktarı uzatılacağını gösterir.

Aşağıdaki kelimelerde çekerleri işaretleyiniz.

إِلَهِ لَكِنَّ أَمَنْ لَادَمَ بِهِ

Kavram Haritası 29: Çeker

7. MED

Ders materyali olan Elif-Bâ cüzünden Med bahsine geçildiğinde öğretici konu ile ilgili materyali (Kavram Haritası 30: Med) öğrencilere dağıtmış ve gerekli açıklamaları uygulamalı göstermek suretiyle yaptıktan sonra kitaptan ilgili dersler önce talimle okutulmuş, akabinde öğrenciler tek tek okumuşlardır.

Adı Soyadı:

MED: (﷎) Üzerinde bulunduğu harfı 4 elif miktarı uzatır.

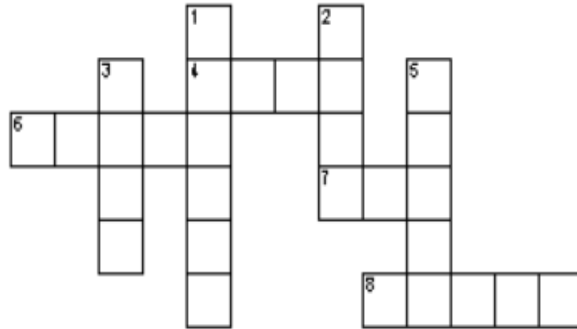
Aşağıdaki kelimelerde **med**leri işaretleyiniz.

بِمَا أُنْزِلَ كَمَا أَمَنَ أَضَاءَتْ فِي أَذَانِهِمْ

Kavram Haritası 30: Med

Harflerin okunmasında kullanılan işaretlerin ele alındığı ve çeşitli sıfatların anlatıldığı bölümün sonuna gelindiğinde genel bir tekrarın yapılması amacıyla aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır. (Buluyoruz Öğreniyoruz 2: Harflerin Okunmasında Kullanılan İşaretler, Buluyoruz Öğreniyoruz 3: Sıfatlar-I, Buluyoruz Öğreniyoruz 4: Sıfatlar-II)

BULUYORUZ / ÖĞRENİYORUZ HARFLERİN OKUNMASINDA KULLANILAN İŞARETLER

SOLDAN SAĞA

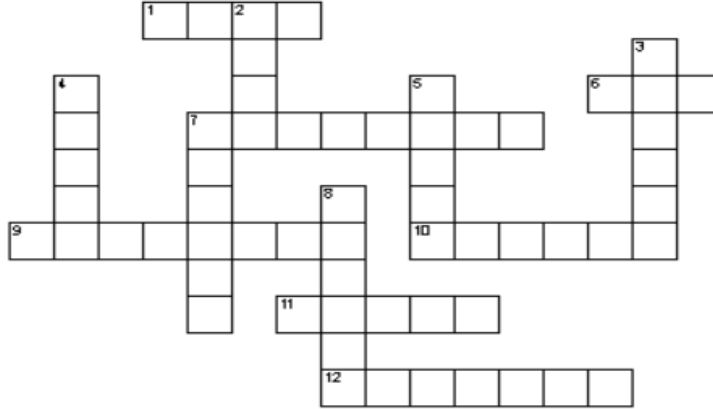
4. Harfin altına konup "-i" sesi veren harekenin adı
6. Harfin üzerine konup, ince harflerde "-e", kalın harflerde "-a" sesi veren harekenin adı
7. Üzerinde bulunduğu harfı dört elif miktarı uzatmaya yarayan işaret
8. Önünde med harfi olsun olmasın, o harfin bir elif miktarı uzatılacağını gösteren işaret

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. İki üstün, iki esre ve iki ötreye verilen ad
2. Harfin sakin okunmasını sağlayan işaret
3. Harfin üzerine konup, ince harflerde "-ü", kalın harflerde "-u" sesi veren harekenin adı
5. Sükun ve harekenin birleşimi olup üzerine konduğu harf iki kere okutmaya yarayan işaret

Buluyoruz Öğreniyoruz 2: Harflerin Okunmasında Kullanılan İşaretler

BULUYORUZ / ÖĞRENİYORUZ SIFATLAR

Soldan Sağa

1. Nefesin akması
6. Yumuşak anlamında olup harfleri sakın, ma kabli üstün olduğunda ortaya çıkan sıfat
7. İstila sıfatının zıddı
9. Sesin az akması
10. Sesin akması
11. Kalın harfler içinde, daha kalın olanlar
12. Mahreci tahrik etmek, harfî kuvvetlice okumak

Yukarıdan Aşağı

2. Nefesin akması
3. Sesin akması
4. Genizden gelen güzel ses
5. Dil ucunun alt ön dişlerin dibine dokundurulmasıyla okunan harfler
7. Dil kökünün kaldırılması suretiyle okunan harfler
8. Dil ucunun üst ön dişlere dokundurulması suretiyle okunan harf grubu

Buluyoruz Öğreniyoruz 3: Sifatlar-I

BULUYORUZ / ÖĞRENİYORUZ SIFATLAR

K	G	N	T	S	İ	S	T	İ	L	A	S
E	T	I	C	M	K	A	B	T	I	B	L
E	L	E	J	C	E	H	R	Z	X	G	G
N	E	A	V	S	Y	P	Z	L	G	K	K
N	S	Y	K	H	J	P	S	J	E	E	X
U	N	C	Y	L	İ	H	M	F	L	T	O
G	Ş	C	D	İ	A	R	E	M	A	L	R
S	H	İ	U	V	N	K	H	W	F	E	İ
G	V	L	D	F	V	Y	N	F	İ	P	F
T	N	H	I	D	P	I	E	G	T	H	A
F	İ	Z	F	C	E	B	B	B	S	E	S
V	L	M	H	K	P	T	A	M	İ	T	Y

LİN
HEMS
CEHR
TİBAK
SAFİR
GUNNE
İSTİLA
PELTEK
ŞİDDET
RİHVET
KALKALE
İSTİFALE
BEYİNİYYE

Yukarıdaki tabloda sıfat adları yatay-dikey-ters ve çapraz olarak gizlenmiştir. Bu sıfatların adlarını bulup üzerlerini boyayınız.

Buluyoruz Öğreniyoruz 4: Sifatlar-II

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HÜKÜMLER VE BAZI KURALLAR

HÜKÜMLER VE BAZI KURALLAR

1. ZAMİRİN HÜKMÜ

Elif-Bâ cüzünden zamir konusuna gelindiğinde ekonomiklik ilkesinden hareketle öncelikle, öğrencilere, konunun anlatımının yapıldığı materyal (Kavram Haritası 31: Zamirin Hükmü) dağıtılmıştır. Materyaldeki notlar muvacehesinde zamirin hükmü tahtada çeşitli örneklerle anlatıldıktan sonra öğrenciler materyaldeki çalışmayı yapmış ve öğretici tarafından da kontrol edilmiştir. Akabinde Elif-Bâ cüzünden ilgili ders açılmış, bilgisayar ve projeksiyon marifetiyle perdeye yansıtılmış ve önce talimle okunmuş, ardından dersin tamamı olmasa da belli bir miktarı bütün öğrencilere okutulmuştur. Öğrencilerin okumaları esnasında hatalı telaffuzlar olduğu takdirde öğretici hemen düzeltme yapmamış, önce okuyan öğrenciye daha dikkatli olması söylenmiş, öğrenci hâlâ doğru telaffuzu gerçekleştirememişse bu sefer sınıftaki diğer öğrencilerin okuyuşu değerlendirmeleri ve hatanın nerede olduğunu tespit etmeleri istenmiştir. Bu uygulamanın öğrencilerin dersi dikkatle takip etmelerine, doğru cevap vermeleri hâlinde ise bu durumun motivasyonlarının artışına katkı sağladığı gözlenmiştir.

Adı Soyadı:

ZAMİR (ء, ى): Zamir; ma kabli (kendinden önceki harf) harekeli olduğunda uzatılarak, harekesiz olduğunda ise uzatılmadan okunur.

Aşağıdaki kelimelerde zamirin uzatılarak ve uzatılmayarak okunacağı yerleri farklı renklerde kalem kullanarak gösteriniz.

كُلُّهُ إِلَيْهِ صَلَّوْهُ هَدَيْنَاهُ بَنِيهِ لَهُ بِهِ

1.1. Zamirle İlgili Dikkat Çekilen Noktalar

1.1.1. Kurala Aykırı Okunuşun Uygulandığı Örnek

Kur'an-ı Kerîm'de zamirin ma kabli sakin (harekesiz) olduğu hâlde uzatılarak okunması gereken tek örnek vardır. Öğretici bu örneği tahtaya yazarak göstermiş ve burada neden istisnai bir uygulama yapıldığının gerekçesini açıklamıştır. Furkan Suresi, 69. ayette geçen kelime: **فِيهِ مُهَانَا**

1.1.2. Sonundaki Harfi Zamirle Karıştırılan Bazı Kelimeler

Dikkat çekilen diğer bir nokta ise Kur'an-ı Kerîm'de geçen bazı kelimelerdeki “ه,ه” harflerinin zamir olmayıp kelimenin aslından olması hasebiyle uzatılmadan okunması gerektiğidir. **لَمْ يَنْتَهُ، فَوَاكِهَ، مَا نَفَقَهُ** kelimelerinde olduğu gibi. Öğretici bu tarz kelimelerden oluşan örnekleri tahtaya yazmış ve nasıl okunması gerektiğini uygulamalı olarak göstermiştir. Zamirin hükmü ile ilgili kuralın hem pekişmesi hem de unutulmasının önüne geçilmesi için tekrar ilkesinden hareketle farklı zamanlarda aşağıdaki etkinlikler yapılmıştır. (Çalışma Kâğıdı 56: Zamirin Hükmü-I, Çalışma Kâğıdı 57: Zamirin Hükmü-II).

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde zamirlerin uzatılarak okunduğu yerleri yeşil uzatılmadan okunduğu yerleri kırmızıya boyayınız.

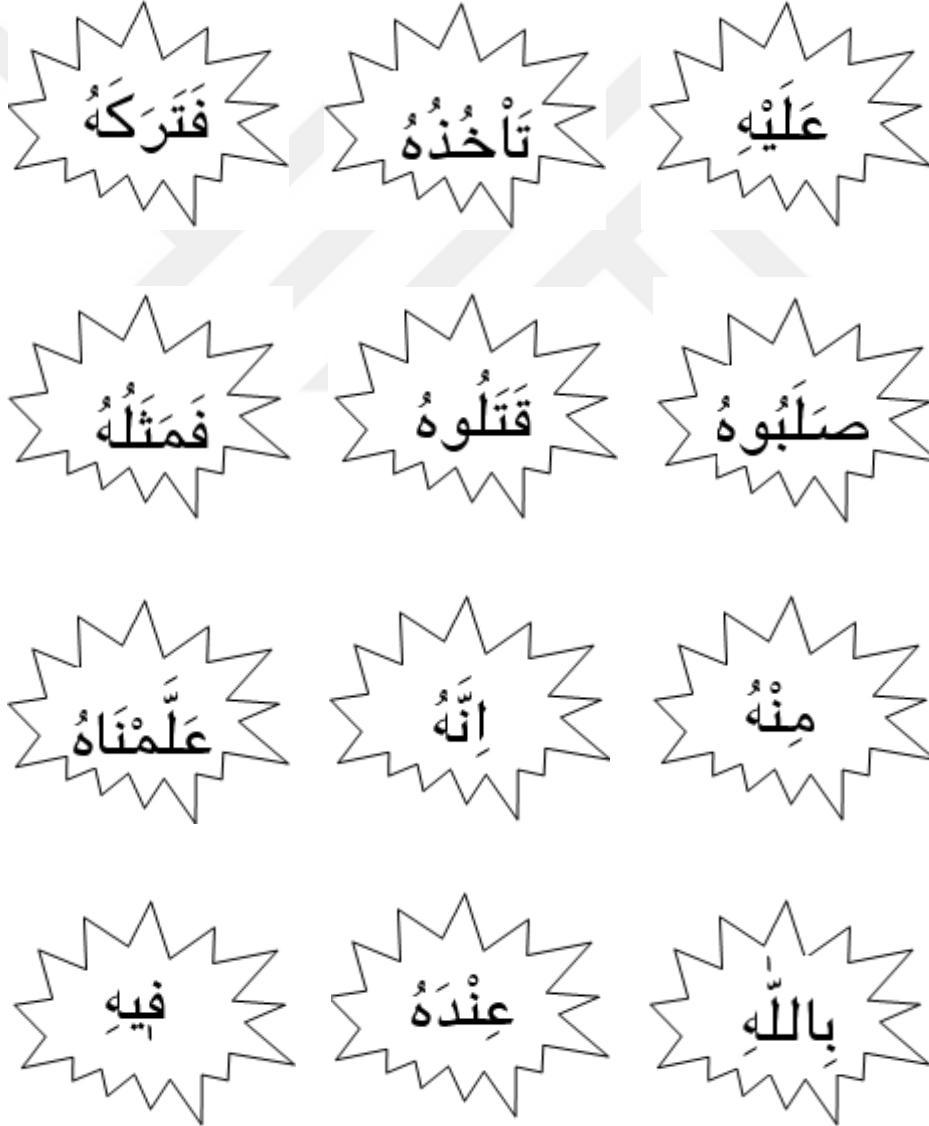

Çalışma Kâğıdı 56: Zamirin Hükmü-I

Etkinliklerin her birinde öğrencinin çalışması kontrol edilmiş ve değerlendirmesi yapılmıştır. Tam yapan öğrenciler ise kâğıtlarına yıldız yapılmak suretiyle/simgesel pekiştireçle ödüllendirilmiştir. Daha sonra etkinlik kâğıdında yer alan her bir kelime mutlaka önce talimle okunmuş, akabinde öğreticinin uygun gördüğü öğrencilere okutulmuştur.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde zamirlerin **uzatılarak** okunacağı yerleri mavi **uzatılmadan** okunacağı yerleri kırmızı renge boyayınız.

Çalışma Kâğıdı 57: Zamirin Hükümü-II

2. LAFZATULLAH'IN HÜKMÜ

Ders materyalimiz olan “Elif-Bâ” cüzünde Lafzatullah bahsine gelindiğinde öğretici öğrencilere öncelikle “özel harfler ile ilgili ne bildiklerini/ne hatırladıklarını” sormuştur. Harekeler bahsinde üstün hareke ile ilgili çalışmalar esnasında özel harfler hakkında bilgi alan öğrenciler bu soruyu cevaplamakta istekli davranmışlar ve doğru cevabı verebilmişlerdir. Öğretici “Lafzatullah’ın lamı” ile ilgili aldığı cevaplar akabinde öğrencilere bu derste “Lafzatullah’ın Hükümü” ile ilgili konuyu işleyeceklerini söylemiştir. Bu derste o gün öğrendiklerinden farklı ve yeni bir şeyler öğrenmeyeceklerine dikkat çeken öğretici, sadece daha fazla örnek üzerinden çalışma yapacaklarını ve amaçlarının uygulamanın daha da pekiştirilmesi olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra Lafzatullah’ın hükümü ile ilgili kuralın yer aldığı materyal (Kavram Haritası 32: Lafzatullah’ın Hükümü) öğrencilere dağıtılarak oradaki notların okunması suretiyle önce teorik olarak konu tekrarı yapılmış daha sonra ise konunun pekişmesi için çeşitli çalışmaların yapılmasına geçilmiştir. (Kazanım Kontrol Çalışması 6: Hükümler, Sıfatlar; Çalışma Kâğıdı 58: Lafzatullah’ın Hükümü).

Adı Soyadı:

LAFZATULLAH'IN (الله) HÜKMÜ

Lafzatullah’ın “lam”ı (ل), ma kabli üstün veya ötre olduğu zaman kalın, esre olduğu zaman ince okunur.

Aşağıdaki kelimelerde Lafzatullah’ın “lam”ının ince ve kalın okunduğu yerleri farklı renklerde kalem kullanarak gösteriniz.

بِاللهِ رَسُوْلُ اللهِ لِلّٰهِ اَيَاتِ اللهِ مِنْ اللهِ

Kavram Haritası 32: Lafzatullah’ın Hükümü

Aşağıdaki kazanım kontrol testinde (Kazanım Kontrol Çalışması 6: Hükümler, Sıfatlar) çoğunluklu olarak zamirin, Lafzatullah’ın ve [ر]’nin hükümü ile ilgili sorular sorulmuştur. Ayrıca sıfatlarla ilgili sorular da yer almıştır. Testin tamamlanmasının akabinde her bir öğrencinin kâğıdı kontrol edilmiş ve sorular mutlaka sınıf ortamında cevaplandırılmıştır.

Adı Soyadı:

AŞAĞIDAKİ SORULARI CEVAPLAYINIZ

1. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde ر harfi **ince** okunur?

- a) سِرَّكُمْ b) تَمْتَرُونَ c) تَجْرِي

2. Aşağıdaki kelimelerden hangisinde ر harfi **kalın** okunur?

- a) أَبْصَارِهِمْ b) يَرَوْنَ c) بِنُورِهِمْ

3. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde zamir **uzatılarak** okunur?

- a) عَنْهُ b) مَاحَوْلَهُ c) زَهَبَ اللَّهُ

4. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde zamir **uzatılmadan** okunur?

- a) عِنْدَهُ b) وَرَسُولُهُ c) يُدْخِلُهُ

5. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde lafzatullahın lamı **kalın** okunur?

- a) يُطِيعُ اللَّهَ b) يَعِصُ اللَّهَ c) حُدُودُ اللَّهِ

6. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde lafzatullahın lamı **ince** okunur?

- a) غَيْرِ اللَّهِ b) أَرْضُ اللَّهِ c) يَجْعَلُ اللَّهُ

7. Peltek harfler hangi seçenekte gösterilmiştir?

- a) ص س ز b) ظ ذ ث c) ث ص ظ

8. Kalın harfler hangi seçenekte gösterilmiştir?

- a) ب ج ص ض ظ ط غ b) ا ح خ ص ض ه ق c) خ ص ض ظ ط غ ق

9. Hangileri gunne harfidir?

- a) م ن b) ل ن c) م ع ل

10. Hangileri kalkale harfidir?

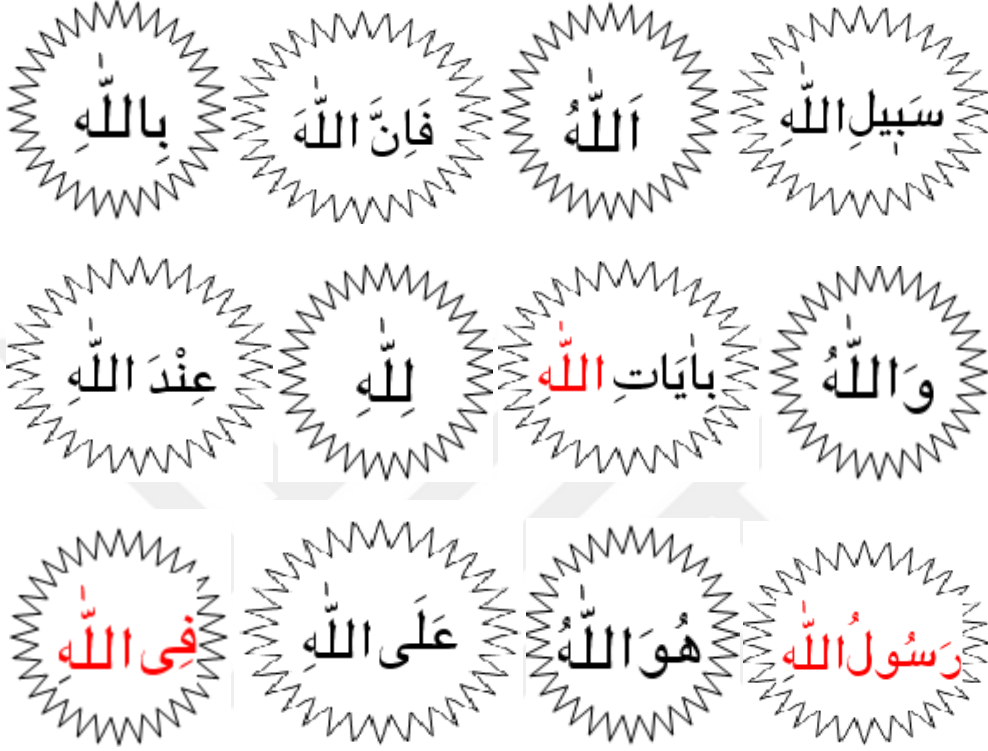
- a) ب ج ح خ غ b) ص ض ط ظ c) ب ج د ط ق

Not: Her Soru 10'ar puandır.

Muvaffakiyetler Dilerim.

Adı Soyadı:

Aşağıdaki kelimelerde Lafzatullah'ın ince ve kalın okunduğu yerleri farklı renk kalem kullanarak gösteriniz.

Çalışma Kâğıdı 58: Lafzatullah'ın Hükümü

4. SECAVEND İŞARETLERİ

Elif-Bâ cüzündeki bütün dersler tamamlandığında öğrenci artık Kur'an-ı Kerim'i okumaya bir adım daha yaklaşmıştır. Öğrenci Mushaf'ı eline aldığı anda her bir sayfada karşılaşacağı adına Secavend Harfleri denilen işaretler karşısında bocalamaması için bu harflerin anlamları ve işlevleri hakkında önceden bilgilendirilmiştir. Bu konunun işleneceği dersin bir gün öncesinde öğrencilerden Mushaf'larını yanlarında bulundurmaları istenmiştir. Dersin işleneceği gün öncelikle Secavend harflerinin ve anlamlarının yer aldığı materyal (Kavram Haritası 34: Secavend İşaretleri) öğrencilere dağıtılmıştır. Akabinde öğretici sırasıyla her bir Secavend işaretinin ne anlama geldiğini anlatmış ve uygulama gerektiren durumlarda ise Mushaf'tan örneğin yer aldığı sayfayı açtırarak öğrencilerin ilgili işareti yerinde görerek bilginin teoriden pratiğe aktarımını sağlamaya çalışmıştır.

SECAVEND İŞARETLERİ VE ANLAMLARI

لا	:	Kesinlikle durulmaz, durulduğu takdirde geriden başlanır.
م	:	(Vakf-ı Lazım) Kesinlikle durulmalıdır.
ط	:	(Vakf-ı Mutlak) Durulabilir.
ج	:	(Vakf-ı Caiz) Durmak evladır, geçilebilir.
قف	:	Durmak evladır, geçilebilir.
ص	:	(Vakf-ı Murahhas) Geçmeye de durmaya da ruhsat verilmiştir.
ز	:	(Vakf-ı Mücevvez) Aslolan geçmektir, nefes yetmezse durulabilir.
ق	:	Geçmek evladır, durulabilir.
ع	:	Konunun bitip yeni bir konunun başladığını gösterir.
~ ~	:	(Vakf-ı Muaneke) Birinde durulduğunda diğerinde geçilir.

Kavram Haritası 33: Secavend İşaretleri

5. VAKF KURALLARI

Öğrencinin Kur'an-ı Kerîm okurken doğru okuyuşun bir parçası olarak vakf ve ibtida hakkında da bilgi sahibi olması gerektiği için; öğrenci Mushaf'tan okumaya başlamadan önce bu konu ile ilgili olarak da en temel kurallar hakkında bilgilendirilmiştir. Bunun için kendilerine öğreticinin daha önceden hazırlamış olduğu materyal (Kavram Haritası 35: Vakf Kuralları) dağıtılmış ve bu materyalde yer alan örnekler muvacehesinde kurallar anlatılmaya çalışılmıştır. Sekiz kuralın yer aldığı materyal hazırlanırken her bir kural için dört tane örnek kelime seçilmiş ve bu kelimelerden ilkinin öğretici önce yazıldığı hâliyle daha sonra ise vakf yapmak suretiyle okumuştur. Kuralla ilgili diğer üç kelimenin ise öncelikle istekli öğrenciler tarafından okunması sağlanmıştır. Her bir kelimenin talimle koro hâlinde tekrarı mutlaka gerçekleştirilmiştir. Kuralın öğrenildiği noktasında kanaat hâsıl olduktan sonra bir diğer kuralın öğrenilmesine geçilmiştir. Çalışma tamamlandıktan sonra farklı etkinlikler (Buluyoruz Öğreniyoruz 5: Hükümler) yapılmıştır.

VAKF KURALLARI

1. Kelime harekeyle bitiyorsa sükûn üzere durulur.

أَرَادَ بَشِّرْ بَعْدُ يَضْرِبُ

2. Kelime iki üstün ile bitiyorsa med yaparak durulur.

رِزْقًا مَثَلًا مُتَشَابِهًا كَثِيرًا

3. Kelime iki esre veya iki ötre ile bitiyorsa sükûn üzere durulur.

جَاعِلٌ لَهَبٍ مَسَدٍ حَبْلٌ

4. Kelime cezm ile bitiyorsa değişmez, sükûn üzere durulur.

رَبِّهِمْ مِنْ عَرْضَهُمْ تَبَّتْ

5. Kelime med harfi ile bitiyorsa med yaparak durulur.

كَفَرُوا تَجْرِي فَوْقَهَا سَيَصِلُ

6. Kelimenin sonunda yuvarlak ta varsa sakın he sesi ile durulur.

ثَمَرَةً بَعُوضَةً مُطَهَّرَةً خَافَةً

7. Kelimenin sonunda vav veya ya harfi olup bu harflerden önceki hareke de bu harflere uygun olursa med yaparak durulur.

نَسِيْ هُوَ هِيَ مَثَانِيْ

8. Kelime şedde ile bitiyorsa iki sakın harf üzere durulur.

يُضِلُّ أَنْ تَبَّ تَقْشَعِرُّ

BULUYORUZ / ÖĞRENİYORUZ HÜKÜMLER

S	O	V	X	T	R	H	C	B	M	C	P	K	I	L
G	E	O	A	V	G	L	R	I	W	S	U	P	O	A
E	M	C	W	K	C	P	Z	D	S	T	Y	Y	Z	F
F	H	A	A	K	F	A	Y	G	C	B	J	E	O	Z
L	T	Y	W	V	L	I	L	E	J	P	V	F	Z	A
W	A	Z	M	I	E	F	M	D	I	V	C	V	A	T
A	H	P	F	H	B	N	Q	U	E	P	T	A	M	U
U	M	K	Q	O	P	D	D	C	R	I	Y	K	I	L
R	A	X	F	V	X	R	Ü	S	J	A	E	F	R	L
V	S	M	K	D	E	M	B	G	D	C	H	P	A	A
L	B	M	J	Z	I	P	Z	B	V	Z	W	H	P	H
Q	F	P	G	F	G	Y	Z	Y	E	C	Q	M	A	H
A	B	L	K	R	Q	Y	P	C	M	J	X	G	S	S
B	V	A	K	F	I	M	U	A	N	E	K	A	B	Z
R	V	V	A	K	F	I	C	A	İ	Z	P	D	L	F

VAKF

ZAMİR

SECAVEND

VAKFI CAİZ

VAKFI LAZIM

LAFZATULLAH

VAKFI MUANEKA

VAKFI MURAHHAS

VAKFI MÜCEVVEZ

Yukarıdaki tabloda yan tarafta verilen kelimeler yatay-dikey-ters ve çapraz olarak gizlenmiştir. Bu kelimeleri bularak üzerlerini boyayınız.

Buluyoruz Öğreniyoruz 5: Hükümler

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek ve onu başkalarına öğretmenin en hayırlı amel olduğunun belirtilmiş olduğu bir dinin müntesipleri olarak, Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesi konusunda her bireyin omuzlarında taşımış olduğu manevi sorumluluk aşikârdır. Gerek bu sorumluluk kaynaklı gerekse bir Müslümanın kimlik ve kişilik gereği olarak Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesi isteği, toplumda çok çeşitli özellikteki bireyleri aynı ortam içerisinde bu eylemi gerçekleştirme durumu ile karşı karşıya bırakmıştır. Dezavantaj gibi görünen bu durum içerisindeki insanların doğru yol ve yöntemlerle eğitimlerinin şekillenmesi istenen noktaya bizi ulaştırmaktadır. Amaca vasıl olabilmek için uygun bir usulün gerekliliği bizi istenen noktaya ulaştıracaktır.

Burada anlatmaya çalıştığım her bir bireyin ilgi, alaka, kabiliyet, eğitim, yaş ve hazır bulunuşluk gibi farklı özelliklerini göz önünde bulundurarak, onları ders ile ilgi ve alakalarının kesilmemesi, en üst düzey teşvik, ödül ve motivasyon ile birlikte etkinlik odaklı farklı yöntemlerle yapılan sık tekrarların öğrencilerde istendik bilgi ve davranış değişikliklerine ulaşmalarını sağlamıştır.

Sınıf ortamlarımızda yaşamış olduğumuz tüm sorunlar, iyi bir eğitimcinin, karşılaştığı problemler karşısında yenik düşmeyip onları aşmak için çaba göstermesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Kuşkusuz her bir öğreticinin nevi şahsına münhasır olarak nitelendirilebilecek problemlerle karşılaştığı düşünüldüğünde bu konuda sunulacak çok farklı çözüm önerileri de olacaktır/olmalıdır. Bunun için bu konuda daha çok mesai harcanması ve yeni yeni çalışmalara imza atılması gerekmektedir.

Yıllardır uygulamış olduğum bu yöntem ile öğrencilerimdeki hızlı iyileşme ve değişimi müşahade etmiş ve her geçen gün daha iyiye ulaşmanın mutluluğunu öğrencilerim yaşamıştır.

Gayret bizden, Tefvik Allah'tan...

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Mehmet. *Kur'ân-ı Kerîm'in Tecvidi ve Tilâveti*. Erzurum: EKEV Yayınları, 2001.
- Akyürek, Süleyman. «Kur'an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri.» *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no. 18 (2005/1): 175-192.
- Alemdar, Yusuf. «Teknik ve Estetik Açıdan Kur'an Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler.» *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* XII/1 (2008): 213-252.
- Aybey, Salih. «Yaz Kur'an Kurslarının Din Eğitimi Açısından Fonksiyonelliği Üzerine Bir Araştırma.» *Turkish Studies* V/10/15 (2015): 85-103.
- Başaran, İbrahim Ethem. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Gül Yayınevi, 1996.
- Bayraktar, M.Faruk. *İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1994.
- Buhari, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî*. I-VIII cilt. İstanbul, 1992.
- Cafoğlu, Zuhâl. «Öğrenme Motivasyon ve Stres.» *Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi* içinde, yazar Mukadder Boydak Özan, 65-80. Ankara: Grafiker Yayınları, 2007.
- Cafoğlu, Zuhâl. «Öğrenme ve Öğretme Süreci.» *Yeni Gelişmeler Doğrultusunda Sınıf Yönetimi* içinde, yazar Kerim Gündoğdu, 163-212. Ankara: Grafiker Yayınları, 2007.
- Cafoğlu, Zuhâl, ve Mehmet Aksüt. «Öğrenme ve Gelişim İle İlgili Temel Kavramlar.» *Eğitim Psikolojisi* içinde, yazar Mustafa Koç, 55-74. Ankara: Grafiker Yayınları, 2008.
- Cafoğlu, Zuhâl, ve Mehmet Aksüt. «Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler.» *Eğitim Psikolojisi* içinde, yazar Gaye Kıray, 109-130. Ankara: Grafiker Yayınları, 2008.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü*. Ankara: TDV Yayınları, 1983.
- Çetin, Abdurrahman. *Vakıf ve İbtida*. Cilt 42, *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde, 462-463. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Demir, Recep. *Yaz Kur'an Kurslarında Kur'an Öğretimi (Yüksek Lisans Tezi)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010. 75-81.

- Demir, Remzi. *Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri ve Çoklu Zeka Alanlarının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010. 78-79.
- Dilci, Tuncay (Ed.). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2014.
- Duman, M.Zeki, ve Mustafa Altundağ. *Hurûf-ı Mukattaa*. Cilt 18, *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde, 401-408. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- ed-Dânî, Ebû Amr, Osman b.Said. *et-Tahdîd fi'l-itkân ve't-tecvîd*. Düzenleyen Ğânim Kaddûrî Hamed. Bağdat: Mektebetü Dari'l-Enbar, 1988.
- el-Cevherî, Ebu Nasr İsmail. *es-Sihâh:Tacü'l-lüğa ve Sihahü'l-Arabiyye*. Düzenleyen Ahmed Abdulğafur Attar. Beyrut: Daru'l-İlm, 1987.
- el-Husarî, Mahmûd Halîl, Ahkâm-u kırâeti'l-Kur'âni. *Ahkâm-u kırâeti'l-Kur'âni'l-Kerîm*. el-Mektebetü'l-Mekkîyye, 1999.
- Erkan, Serdar, ve Müfit Gömleksiz. «Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.» *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* içinde, yazar Erol Karaca, İrfan Yurdabakan, Bayram Çetin, Zekeriya Nartgün, Bayram Bıçak ve Müfit Gömleksiz. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008.
- Gözütok, F.Dilek. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Ekinoks Yayınları, 2007.
- Günüç, Selim. *Dijital Yerlilerde Çalışan Bellek Ve Çoklu Görev*. Elazığ, 20-22 September 2011.
- Ğânim Kaddûrî Hamed. *el-Müeyesser fi ilmi't-tecvîd*. Cidde: Merkezü'd-Dirasâti ve'l-Ma'lûmatî'l-Kur'aniyye, 2009.
- İbn Manzur, Ebû'l-Fadl Cemalüddîn Muhammed b Muker. *Lisanü'l-Arab*. Beyrut, 1992.
- İbnu'l-Cezerî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr. *en-Neşr fi'l-kırâati'l-aşr*. Cilt I. Mısır: el-Matbaatü't-Ticariyyeti'l-Kübrâ, tarih yok.
- . *et-Temhîd fi ilmi't-tecvîd*. Riyad: Mektebetü'l-Mearif, 1985.
- Karaçam, İsmail. *Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1991.
- Karaman, Hayrettin, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kâfi Dönmez, ve Sadrettin Gümüş. *Kur'an Yolu Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Kıncal, Remzi Yaşar. «Eğitim Öğretimin Temel İlkeleri.» Böl. 10 in *Eğitim Bilimine Giriş*, yazar Erdoğan Köse, 173-188. Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Kocaer, Ali Osman. *İlköğretimde Öğrenme ve Öğretme*. Konya: Kardelen Yayınları, 2007.
- Koç, Mehmet Akif. «Kur'an Kıraatinde Türklere Özgü Mahalli Okuyuş Sorunu.» *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51:2 (2010): 79-91.
- Komisyon. *Pedagojik Formasyon için Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.

- Köylü, Mustafa. «Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi.» *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* içinde, yazar Mustafa Köylü, Akif Kılavuz, Hasan Dam ve Turgay Gündüz. Ankara: Nobel Yayınları, 2015.
- Kuzgun , Yıldız, ve Deniz Deryakulu. «Eğitimde Bireysel Farklılıklar.» Yazar Yıldız Kuzgun , et al. Ankara: NOBEL Yayın Dağıtım, 2004.
- Maşalı, Mehmet Emin. *Mushaf*. Cilt 31, *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde, 242-248. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. *Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci*. İstanbul: DEM Yayınları, 2005.
- Özbay, Yaşar, ve Serdar Erkan. «Bilişsel Öğrenme.» Böl. 11 in *Eğitim Psikolojisi*, yazar Mehmet Palancı, 271-310. Ankara: Pagem Akademi, 2009.
- Özbay, Yaşar, ve Serdar Erkan. «Etkili Sınıf Ortamı: Sınıf Yönetimi.» Böl. 16 in *Eğitim Psikolojisi*, yazar Esra Ceyhan ve Aykut Ceyhan, 407-445. Ankara: Pagem Akademi, 2009.
- Özbay, Yaşar, ve Serdar Erkan. «Motivasyon.» Böl. 15 in *Eğitim Psikolojisi*, yazar Hikmet Yazıcı, 379-405. Ankara: Pagem Akademi, 2009.
- Özbay, Yaşar, ve Serdar Erkan. «Öğrenmede Güncel Konular.» Böl. 13 in *Eğitim Psikolojisi*, yazar Zeynep Hamamcı, 327-351. Ankara: Pagem Akademi, 2009.
- Özdemir, M.Çağatay. «Sınıf Yönetimi.» *Sınıf Yönetimi* içinde, yazar Servet Özdemir, et al. Ankara: Ekinoks Yayınları, 2007.
- Özdemir, Servet, Halil İbrahim Yalın, ve Ferudun Sezgin. *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008.
- Salman, Faruk, Nazif Yılmaz, ve Nihat Morgül. *Tecvidli Kur'ân-ı Kerim Elif Bâ'sı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Şen, Mustafa. «Keyfiyet Ölçü ve Problem Açısından Tecvid İlminde Medde Yeni Bir Bakış Açısı Denemesi.» *EKEV Akademi Dergisi*, no. 63 (Yıl:19).
- Şen, Mustafa. «Kur'an Harflerinin Mahrec Ve Sıfatlarında Mübalağa: İfrat Ve Tefrit.» *Turkish Studies V/10/14* (2015): 1-19.
- Şimşek, Nazmi. *Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı*. Ankara: Anıl Yayıncılık, 1997.
- Taşdemir, Sevgi. *Motivasyon Kavramına Genel Bir Bakış, Motivasyon Araçları ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Ölçeğinde Bir Model Önerisi (İdari Uzmanlık Tezi)*. Ankara: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2003.
- Vâsitî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdi'l-Mü'min. *Kitâbü'l- Kenz fi'l-kırâati'l-aşr*. tarih yok.
- Yalın, Halil İbrahim. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2003.
- Yanpar Yelken, Tuğba. *Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2012.

Yılmaz, Muhammet. *Etkili Öğretmenlik*. İstanbul: DEM Yayınları, 2013.

Yılmaz, Nazif. *Kur'an-ı Kerim'i Nasıl Öğretelim?* İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2016.

<http://mevzuat.meb.gov.tr>. Ağustos 2003. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2551_0.html (04 30, 2017 tarihinde erişilmiştir).

<http://tdk.gov.tr>. tarih yok.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.588a6a13a34755.63848035 (04 30, 2017 tarihinde erişilmiştir).

EKLER

**EK 1 : Diyanet İşleri Başkanlığı Yaygın Din Eğitimi Dairesi Başkanlığına
ait 26/05/2017-E.36491 tarih sayılı Kur'an Kursları hakkındaki yazısı**

Evrak Tarih ve Sayısı: 26/05/2017-E.36491		 Pinc: 18491
	T.C. BAŞBAKANLIK Diyanet İşleri Başkanlığı	
Sayı :45796484-251.99- Konu :Kur'an Kursları		
Sayın Selma KAVURMACIOĞLU selmakavurmaci@gmail.com		
İlgi : 09.05.2017 tarihli e-postanız.		
İlgi e-postanızda, Türkiye genelinde Kur'an kursu sayısı ve illere göre dağılımı, öğretici sayısı ile ilgili bilgiler talep edilmektedir. Talep edilen bilgiler aşağıya çıkartılarak bilgilerinize sunulmuştur.		
Büyüamin ALBAYRAK Başkan a. Yaygın Din Eğitimi Daire Başkanı		
EK : Kur'an kursları ve öğrencilerinin dağılım listesi.		
Doğrulamak için: https://belgedogrulama.diyaset.gov.tr/BelgeDogrulama.aspx?V=BE6P5F45N Adres: Üniversiteler Mah. Döndüpekar Bulv. No : 147/A 06800 Çankaya/Ankara Ayrıntılı bilgi için iribat: Meryem Kayadibi E-Posta: egitim@diyanet.gov.tr Elektronik ağı: www.diyaset.gov.tr Tel: 0312 295 8111 Faks: (312) 287 68 99 Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır. (PIN:18491)		

GENEL KURS SAYISAL BİLGİLER (HAFIZLIK İHTİYAÇ ODAKLI 4 YAŞ)										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	TÜRKİYE GENELİ KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2015-2016	27.782	13.183	4.105	18.598	1.483	19.022	41.204	140.247	998.131	1.138.378

İHTİYAÇ ODAKLI ÖĞRETİM PROGRAMLARI SAYISAL BİLGİLER										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	TÜRKİYE GENELİ KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2015-2016	26.451	12.315	2.247	14.852	1.327	16.820	35.242	85.947	949.592	1.035.539

4-4 YAŞ ÖĞRETİM PROGRAMLARI SAYISAL BİLGİLER										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	TÜRKİYE GENELİ KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2015-2016	2.053	1.021	2	969	0	2.045	3.016	27.472	27.849	55.321

YURTDIŞI MİSAFİR ÖĞRENCİLER ÖĞRETİM PROGRAMI SAYISAL BİLGİLER										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2015-2016	10	11	4	2	1	18	256	167	423	

HAFIZLIK EĞİTİM PROGRAMI SAYISAL BİLGİLER										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2015-2016	1129		1.560	1.222	110	547	3.439	19.783	18.975	38.758

HAFIZLIK TEMEL EĞİTİM PROGRAMI SAYISAL BİLGİLER										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2015-2016	693		779	395	72	219	1.485	15.916	10.131	26.047

HAFIZLIK+HAFIZLIK TEMEL EĞİTİM PROGRAMI SAYISAL BİLGİLER										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2015-2016	1195		2.071	1.508	173	718	4.470	32.404	28.945	61.349

YAZ KUR'AN KURSU ÖĞRETİM PROGRAMI SAYISAL BİLGİLER										
I. DÖNEM (10 Haziran-15 Temmuz 2016)										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2016	68.878		71.731	13.845	2.335	19.530	107.301	1.175.345	1.114.678	2.290.023
II. DÖNEM (18 Temmuz-05 Ağustos 2016)										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2016	68.490		71.608	14.392	2.307	19.753	108.960	1.278.583	1.349.331	2.527.914
III. DÖNEM (08 Ağustos-12 Eylül 2016)										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2016	66.183		68.538	14.032	2.252	19.025	103.847	1.210.030	1.173.147	2.383.177
Tüm Dönemler Toplamı										
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	KURS SAYISI	D GRUBU	KADROLU ÖĞRETİCİ		GEÇİCİ ÖĞRETİCİ		TOPLAM ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ		TOPLAM ÖĞRENCİ
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN		ERKEK	KADIN	
2016	70.500		74.647	14.643	2.336	19.955	111.061	1.364.033	1.352.427	2.716.460

YABANCI ÖĞRENCİ SAYILARI			
AÇIKLAMA	ERKEK	KADIN	TOPLAM
2015-2016	1.714	2.854	4.568

KYK İSTATİSTİKLERİ			
AÇIKLAMA	KURS	ÖĞRETİCİ	ÖĞRENCİ
2015-2016	138	148	3.208

ENGELLİ TÜRLERNE GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI			
ENGEL TÜRÜ	KADIN	ERKEK	TOPLAM
Bedensel Engelli	543	134	677
Görme Engelli	360	125	485
İşitme Engelli	733	74	807
Zihinsel Engelli	199	67	266
GENEL TOPLAM	1.835	400	2.235

YATILI ÖĞRENCİ SAYISI (YIL GENELİ)		
KADIN	ERKEK	TOPLAM
33.990	41.578	75.568
YATILI ÖĞRENCİ SAYISI (AKTİFLER)		
KADIN	ERKEK	TOPLAM
28.415	31.714	58.129

EK 2 : Boyama Etkinliği Örnekleri

Adı Soyadı: Pembe BATAK

Aşağıdaki harflerden "Şiddet" ve "Beyniye" sıfatına ait olanları boyadığınızda "Rihvet" sıfatına ait olan harfleri bulacaksınız.

23 05 2017 09:48

Selma KAVURMACIOĞLU

Şiddet sıfatı taşıyan harflerden [ا] (hemze) ile ilgili örnek kelimeler:

TAM

Adı Soyadı: Pembe BATAK

Aşağıdaki harfleri ait oldukları sıfatlarla aynı renkte boyadığınız zaman HEMS sıfatına ait harfleri bulacaksınız. Bulduğunuz harfleri de boyadıktan sonra kendileri için ayrılan yere alfabe sırasına göre yazınız.

23 05 2017 09:48

Selma KAVURMACIOĞLU

1... 2... 3... 4... 5... 6... 7... 8... 9... 10...

TAM

Adı Soyadı: Fatma ACUN

Aşağıdaki harflerden "Şiddet" ve "Beyniye" sıfatına ait olanları boyadığınızda "Rihvet" sıfatına ait olan harfleri bulacaksınız.

23 05 2017 09:48

Selma KAVURMACIOĞLU

TAM

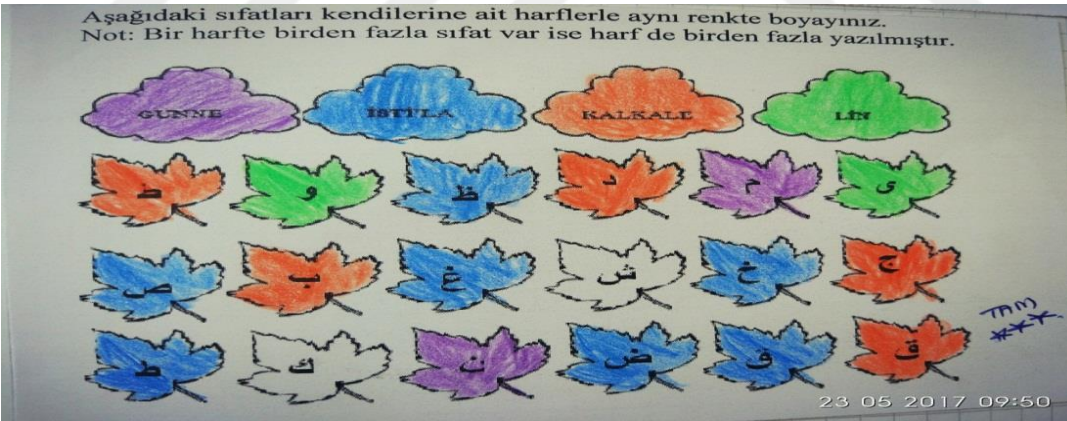
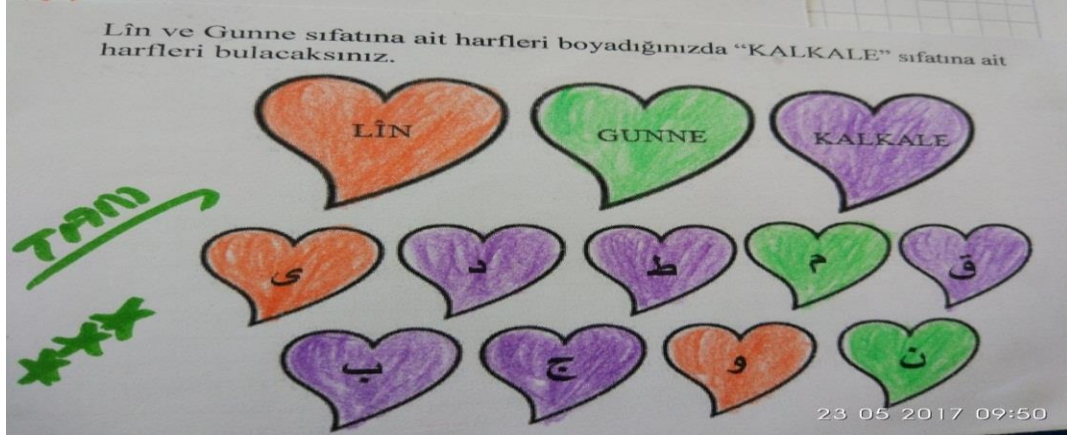
Adı Soyadı: Fatma ACUN

Aşağıdaki kelimelerde zamirlerin uzatılarak okunacağı yerleri mavi uzatılmadan okunacağı yerleri kırmızı renge boyayınız.

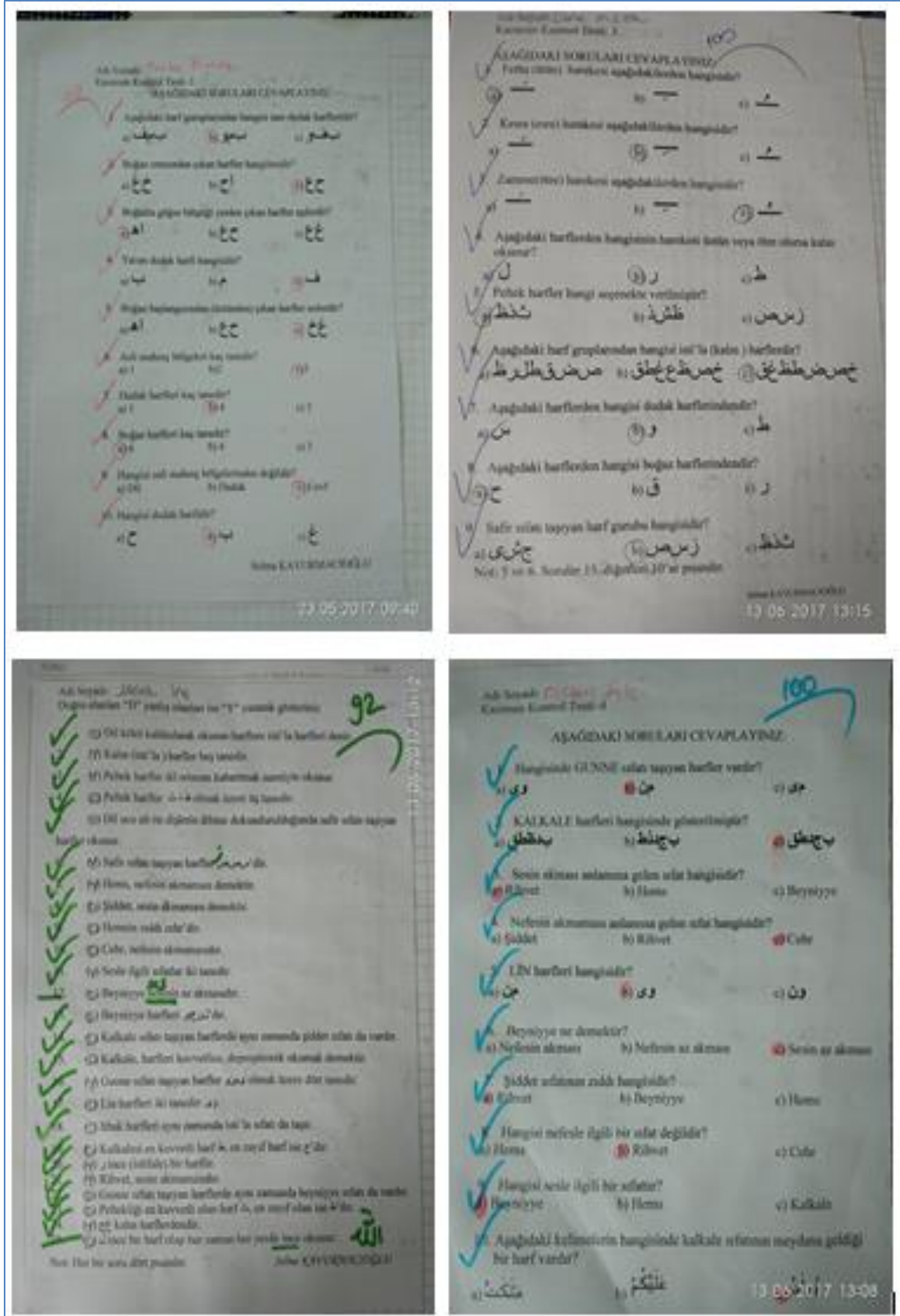
23 05 2017 09:48

Selma KAVURMACIOĞLU

TAM

EK 3 : Kazanım Kontrol Testi Örnekleri

EK 4 : Buluş Yoluyla Öğretim Örnekleri

MED HARFLERİ
Aşağıdaki kelime gruplarında işaretli harfleri inceleyiniz.

1. رَبَّنَا طَائِفَةً قَالُوا فَلَمَّا

2. يَظُنُّونَ بِجَالُوتَ فَشَرِبُوا بِالْجُنُودِ

3. مِنْ مَنِي كَثِيرَةً مُبْتَلاَكُمْ قَلِيلًا

İşaretli harfleri yazınız:
İşaretli harflerin ortak özelliğini yazınız: Har...
İşaretli harflerden önce hangi hareketin geldiğini yazınız.
1' den önceki harfin hareketi:
2' dan önceki harfin hareketi:
3' den önceki harfin hareketi:

Not: İşaretli harflere **MED** (uzatma) harfi denir. Bu harfler önüne geldikleri harfi bir elif miktarı uzatır.
Bir elif miktarı: iki harfin ya da iki üstün hareketin okunma süresidir.
Med harflerinin med harfi olarak görev yapabilmesi için iki şart vardır. Bunlar:

1. Bu harfler...
2. Kendinden önceki...
Aşağıdaki kelimelerde med harflerini işaretleyiniz.

قُلُوبِهِمُ الَّذِينَ عَذَابٌ مِمَّا يُوقِنُونَ

Selma KAVURMACIOĞLU

ETKİNLİK: SIFATLAR
HARFLERİ AIT OLDUĞU SIFATLARLA AYNI RENGE BOYAYALIM

23.05.2017 09:46

Adı Soyadı:

*Aşağıdaki harflerden ilk grup hangi sığata ait harfleri hatırlatmaktadır: **Kal/kale**

*İkinci grup harflerden ilk iki tanesine "üstün" hareke, üçüncüsüne de "cezmi" koyarak okuyunuz: **E...te-k**

ق ط د ج ب

سیددت
Sıfatı
 taşıyan harfler. ا ت ك

Selma KAVURMACIOĞLU